

MARGARETHA AARNIO – JOUKO JANHUNEN

Eläketurva eri maissa vuonna 1969

ELÄKETURVAKESKUS

Margaretha Aarnio – Jouko Janhunen

ELÄKETURVA ERI MAISSA
VUONNA 1969

Eläketurvakeskus
1970

ALKUSANAT

Eläketurva näyttää edelleenkin useimmissa maissa kuuluvan niihin sosiaalipolitiikan lohkoihin, joilla kehitys menee voimakkaasti eteenpäin. Tarjotakseen suomalaisille eläkepolitiikan kehittäjille tietoja tilanteesta muissa maissa Eläketurvakeskus aloitti vuonna 1963 ulkomaisia eläkejärjestelmiä koskevien tutkimusten sarjan. Sen tuloksia on tähän mennessä julkaistu kolmena vihkosena, joista ensimmäinen käsitteli palkansaajien vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeitä, toinen perhe-eläkkeitä ja kolmas yrittäjäeläkkeitä eri maissa.

Järjestelmien nopean kehityksen takia ovat etenkin ensimmäisen tutkimuksen tulokset nyt jo pahasti vanhentuneita. Lisäksi on lukijoilta saatujen toivomusten valossa osoittautunut aiheelliseksi laajentaa tutkimusten piiriä. Näistä syistä on Eläketurvakeskuksen tutkimusosastolla suoritettu uusi, aikaisempia laajempi ja perusteellisempi tutkimus eri maiden eläkejärjestelmistä vuonna 1969. Aineiston keräämisen eri lähteistä on hoitanut fil. maist. Jouko Janhunen, joka myös on kirjoittanut pääosan seuraavassa julkaistavasta tekstistä. Allekirjoittaneen osuutena on lähinnä ollut osallistuminen tutkimuksen suunnitteluun, oheisen tekstin tarkastaminen sekä sen muuttamien osien kirjoittaminen.

Eläketurvakeskuksessa tammikuun 20 päivänä 1970

MARGARETHA AARNIO

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	9
1. Eläketurvan nykyinen tilanne maailmassa	11
2. Tutkitut eläkejärjestelmät	14
3. Järjestelmien ulottuvuus	16
4. Järjestelmien kattamat riskit	20
5. Eläkkeen saamisen edellytykset	23
5.1 Vanhuuseläkeikä	23
5.2 Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset	27
5.3 Perhe-eläkkeeseen oikeutetut	31
6. Eläkeperusteet	35
6.1 Tasaeläke – ansioeläke	35
6.2 Eläkkeen määräytyminen	36
7. Indeksisidonnaisuus	42
8. Rahoitus	43
9. Hallinto	49
10. Tasasuuruisten eläkkeiden järjestelmät	54
10.1 Hollanti	54
10.2 Islanti	57
10.3 Tanska	60
11. Sekä tasasuuruisten että ansioihin suhteutettujen eläkkeiden järjestelmät	68
11.1 Englanti	68
11.2 Kanada	76
11.3 Norja	81
11.4 Ruotsi	87
11.5 Suomi	94

12.	Ansioihin suhteutettujen eläkkeiden järjestelmät ..	108
12.1	Belgia	108
12.2	Italia	112
12.3	Itä-Saksa	116
12.4	Itävalta	121
12.5	Jugoslavia	129
12.6	Länsi-Saksa	134
12.7	Neuvostoliitto	138
12.8	Puola	146
12.9	Ranska	152
12.10	Sveitsi	159
12.11	Tsekkoslovakia	164
12.12	Yhdysvallat	170
13.	Liitteet	176
13.1	Tutkittujen eläkejärjestelmien historiallinen kehitys	176
13.2	Liitetaulukot	182
1.	Eläkejärjestelmien rahoituslähteet	182
2.	Palkansaajien eläkejärjestelmät Euroopassa	186
3.	Palkansaajien eläkejärjestelmät Amerikassa	188
4.	Palkansaajien eläkejärjestelmät Aasiassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa	190
5.	Palkansaajien eläkejärjestelmät Afrikassa	192

JOHDANTO

Keväällä 1964 ilmestyi Eläketurvakeskuksen suorittama tutkimus "Katsaus eräiden maiden eläketurvajärjestelmiin", jossa tarkasteltiin yleisiä eläkejärjestelmiä 14 eri maassa Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Nyt käsillä oleva kirjanen on tavallaan uusittu painos tästä tutkimuksesta. Aiheen käsittely on kuitenkin suoritettu toiselta pohjalta lähtien kuin edellisessä tutkimuksessa ja tarkasteltavaa aluetta on huomattavasti laajennettu. Uutena eläkemuotona on otettu mukaan perhe-eläke; aikaisempi tutkimus rajoittuu ainoastaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeisiin. Perhe-eläkkeitä on erikseen käsitelty Eläketurvakeskuksen vuonna 1965 julkaisemassa tutkimuksessa "Yleiset perhe-eläkejärjestelmät eräissä maissa".

Esitys on tässä tutkimuksessa jaettu kolmeen pääosaan. Ensimmäisessä luvussa tarkastellaan eläketurvan nykyistä tilannetta ja kehitystä koko maailmassa. Kahdeksassa seuraavassa luvussa käsitellään eläketurvaan liittyviä yleisiä asioita ja eläkejärjestelmien peruspiirteitä tutkittujen maiden eläkejärjestelmien valossa. Näistä eläkejärjestelmistä esitetään yksityiskohtaiset kuvaukset kolmessa viimeisessä luvussa. Lisäksi on kirjan lopussa liiteosa, jossa on tiedot tutkittujen maiden eläketurvan historiallisesta kehityksestä, taulukko tutkittujen eläkejärjestelmien rahoituksesta sekä taulukot palkansaajien eläkejärjestelmien laajuudesta Euroopassa, Amerikassa, Aasiassa ja Afrikassa.

Yksityiskohtaisen kuvauksen kohteena olevat eläkejärjestelmät ovat niitä, jotka kattavat joko maan koko väestön tai palkansaajat tai ainakin pääosan heistä. Yleisten eläkejärjestelmien rinnalla on useimmissa käsitellyissä maissa järjestelmiä, jotka koskevat tiettyjä suppeampia ammattitai väestöryhmiä. Nämä ns. erityisjärjestelmät jäävät tässä tarkastelun ulkopuolelle. Samoin ei lähemmin käsitellä erillisiä itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmiä, koska niitä on selvitetty vuonna 1967 ilmestyneessä Eläketurvakeskuksen tutkimuksessa "Yrittäjien eläketurva eri maissa". Suomen kohdalla on tässä suhteessa kuitenkin tehty poikkeus, koska vuoden 1970 alussa tulevat voimaan uudet maatalousyrittäjiä ja muita yrit-

täjiä koskevat eläkelait, joilla yrittäjät saatetaan ansioihin suhteutetun eläketurvan piiriin. Muutenkin on katsottu aiheelliseksi käsitellä verrattain perusteellisesti Suomen eläkejärjestelmiä niihin vuoden 1969 kuluessa tulleiden lukuisten muutosten takia.

Tarkasteluun on otettu eläkejärjestelmiä 20 eri maasta, jotka sijaitsevat Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Maat ovat Belgia, Englanti, Hollanti, Jugoslavia, Islanti, Italia, Itä-Saksa, Itävalta, Kanada, Länsi-Saksa, Neuvostoliitto, Norja, Puola, Ranska, Ruotsi, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekoslovakia ja Yhdysvallat. Näiden voidaan katsoa antavan melko hyvän kuvan eläketurvasta Euroopassa, koska Länsi-Euroopan osalta tarkastelun ulkopuolelle jäävät (eräitä pienenisvaltioita lukuun ottamatta) ainoastaan Espanja, Irlanti, Kreikka, Luxemburg ja Portugali, sekä Itä-Euroopan osalta Albania, Bulgaria, Romania ja Unkari.

Esityksen perustana oleva aineisto on koottu eri aikakauskirjoista ja -lehdistä sekä eri maiden eläketurvaa esittelevistä teoksista. Alkuperäisiä lakitekstejä on käytetty hyväksi niin paljon kuin niitä on ollut saatavissa. Eläkejärjestelmistä annetut tiedot ovat vuonna 1969 voimassa olleiden määräysten mukaisia. Rahamäärinä ilmoitetut etuudet on muutettu Suomen markkoiksi vuoden 1969 syksyllä voimassa olleiden pariteetti- ja valuuttakurssien mukaan.

1. ELÄKETURVAN NYKYINEN TILANNE MAAILMASSA

Eläketurvalla pyritään varmistamaan sen piiriin kuuluville henkilöille toimeentulon jatkuvuus vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Viime vuosikymmeninä on eri puolilla maailmaa alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota eläketurvan parantamiseen. Kehitys on tässä suhteessa ollut varsin nopeaa. Niinpä kun vuonna 1949 oli jonkinlainen useamman kuin yhden väestöryhmän käsittävä eläkejärjestelmä 44 maassa, niitä oli vuonna 1958 jo 58 maassa ja vuonna 1967 peräti 97 maassa.

Eläketurvan kehitys ei ole kaikissa maissa ollut täysin samanlaista. Yleensä kuitenkin eläkkeet on ensin järjestetty niille väestöryhmille, joiden kohdalla se on ollut helpointa joko ryhmän homogeenisuuden, ammatillisen erityisaseman, alueellisen sijainnin tai muun syyn vuoksi. Erittäin usein eläketurva on aluksi ulotettu valtion tai muissa julkisissa töissä oleviin. Vielä vuoden 1967 alussa maailmassa oli 23 valtiota, joissa eläketurvan piirissä olivat vain nämä väestöryhmät. Mutta näiden lisäksi oli edelleenkin joukko maita, joissa yhdelläkään ryhmällä ei vielä ollut eläketurvaa.

Kun eläkkeet on saatu järjestetyksi pienemmille väestöryhmille, on seuraavana vaiheena tavallisesti ollut laajentaa eläketurvan piiriä suurempia ryhmiä koskevaksi joko entistä eläkejärjestelmää muuttamalla tai luomalla uusia järjestelmiä entisten rinnalle. Palkansaajien eläketurva on useimmissa maissa pyritty järjestämään kuntoon ennen kuin itsenäisten yrittäjien eläkeongelmia on alettu ratkoa. Poikkeuksen tässä muodostavat erät niistä maista, joissa on voimassa koko väestön kattava tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä. Näissä palkansaajat ja yrittäjät on saatettu liittää eläketurvan piiriin samanaikaisesti.

Kaikki eläkejärjestelmät ovat jatkuvan kehityksen alaisia. Varsinkin viime vuosina on tapahtunut hyvin suuria muutoksia. Moniin maihin on luotu kokonaan uudet eläkejärjestelmät. Muun muassa **Englannissa, Kanadassa, Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa** on otettu käyttöön kansaneläkejärjestelmiä täydentävät uudet eläkejärjestelmät. Rakenteellisia muutoksia eläkelakeihin, eläketurvan laajennuksia sekä eläke-etuuksien parannuksia on suoritettu useissa maissa.

Kuten johdannossa jo todettiin, tässä tutkimuksessa kiinnitetään päähuomio niihin yleisiin eläkejärjestelmiin, joissa palkansaajat tai pääosa heistä on mukana. Palkansaajien eläketurva voidaan periaatteessa järjestää kolmella eri tavalla: 1) koko väestön käsittävillä kansaneläkejärjestelmillä ja niitä täydentävillä lisäeläke- tai työeläkejärjestelmillä, 2) palkansaajien omilla yleisillä eläkejärjestelmillä, tai 3) erityiseläkejärjestelmillä, jolloin eri palkansaajaryhmillä on omat järjestelmänsä. Varsin harva maa on omaksunut palkansaajien yksinomaiseksi eläkejärjestelmämuodoksi jonkin näistä järjestelmätyypeistä. Useimmissa maissa on käytössä useamman tyyppisiä järjestelmiä.

Kansaneläkejärjestelmät ovat valtion johtamia eläkejärjestelmiä, joiden piiriin kuuluu maan koko väestö. Kansaneläkejärjestelmiä on varsinkin Euroopassa täydennetty lisä- tai työeläkejärjestelmillä, jotka puolestaan kattavat joko koko ansiotyötä tekevän väestön tai palkansaajat. Monissa maissa taas ei ole kansaneläkejärjestelmää, vaan palkansaajilla on joko yksi yhteinen järjestelmä tai sitten työntekijöillä ja toimihenkilöillä on molemmilla omat järjestelmänsä. Eräissä maissa ovat joko kaikki tai osa itsenäisistä yrittäjistä mukana palkansaajien eläkejärjestelmissä, toisissa taas on yrittäjillä omat järjestelmänsä palkansaajien järjestelmien rinnalla. Erityisjärjestelmät koskevat vain tiettyjä väestö- tai ammattiryhmiä, esim. julkisissa töissä olevia, kaivostyöntekijöitä, rautatieläisiä, merimiehiä tai maataloustyöntekijöitä. Erityisjärjestelmiä on paitsi palkansaajilla myös itsenäisillä yrittäjillä.

Taulukossa 1 on tehty lukumääräinen yhteenveto palkansaajien eläketurvasta maailmassa vuonna 1967.

Euroopassa ja Amerikassa on kaikilla valtioilla ainakin jonkin väestöryhmän kattava eläkejärjestelmä, sen sijaan Aasiassa ja Afrikassa on edelleen valtioita, joissa edes yhdelläkään palkansaajaryhmällä ei vielä ole eläketurvaa. Aasiassa ja Afrikassa on samoin suurin osa niistä valtioista, joissa vain julkisissa töissä olevat kuuluvat eläketurvan piiriin. Koko väestön käsittävät kansaneläkejärjestelmät ovat ominaisia nimenomaan eräille Pohjois- ja Länsi-Euroopan valtioille, mutta niitä on myös muutamissa Euroopan ulkopuolella olevissa maissa. Eräissä kansaneläkejärjestelmissä koko eläke tai jokin osa siitä maksetaan vain tietyn tulorajan alapuolella oleville avustusluontoisina eläkkeinä. Joillakin palkansaajaryhmillä on erityisjärjestelmiä ennen kaikkea Euroopassa ja Amerikassa; muualla niitä on yleensä vain julkisissa töissä olevilla. Taulukkoa tarkas-

Taulukko 1. PALKANSAAJIEN ELÄKETURVA

Maanosa	Maita yht. 1)	Eläkejärjestelmiä		Kansan- eläke- järjes- telmiä	Palkansaajilla omia järjestel- miä (toimih. ja/tai työntek.) ²⁾	Palkans. erityis- järjestelmiä ²⁾	
		yht.	näistä vain julk. töissä olevilla			yht.	näistä vain julk. töissä olevilla
Eurooppa	28	28	—	10	21	24	3
Amerikka	26	26	1	5	20	20	6
Aasia	33	27	10	4	14	23	19
Australia ja Oseania	2	2	—	2	—	1	1
Afrikka	40	37	12	1	24	36	35
Yhteensä	129	120	23	22	79	104	64

1) Eräitä pieniä valtioita ei ole tässä mukana

2) Eräissä maissa palkansaajilla on omia järjestelmiä kansaneläkejärjestelmien lisäksi

teltaessa on kuitenkin muistettava, että monissa maissa on tiettyjen yritysten tai työnantajien palveluksessa olevilla jonkinlainen eläketurva yrityksen puitteissa. Nämä pienet yksityiset eläkejärjestelmät eivät käy ilmi tästä taulukosta eikä niistä yleensäkään ole saatavissa riittävästi tietoja.

2. TUTKITUT ELÄKEJÄRJESTELMÄT

Eläkejärjestelmät voidaan jakaa ryhmiin hyvin monella eri tavalla. Edellisessä luvussa tuli jo esille yksi mahdollinen ryhmittelyperusta, organisaatiotyypeittäin. Hyvin usein ryhmittely tapahtuu eläkeperusteiden mukaan ts. sen mukaan, maksaako järjestelmä aktiiviajan ansioista riippumattomia eli tasasuuruisia*) vai niihin perustuvia eli ansioihin suhteutettuja eläkkeitä. Tasa- ja ansioeläkkeitä käsitellään enemmän "Eläkeperusteet"-luvussa.

Tässä tutkimuksessa eläkejärjestelmät ryhmitellään eläkeperusteiden mukaan. Tutkittujen maiden eläkejärjestelmät jaetaan kolmeen ryhmään sen mukaan, ovatko niiden maksamat eläke-etuudet tasasuuruisia vai ansioihin suhteutettuja vai onko samassa maassa käytössä molempien tyyppisiä eläkejärjestelmiä. Tarkastelu kohdistuu niihin yleisiin eläkejärjestelmiin, joissa kaikki palkansaajat tai valtaosa heistä ovat mukana.

Tarkastelun kohteena olevat 20 maata jakaantuvat esitettyjen periaatteiden mukaan kolmeen ryhmään seuraavasti:

1. Tasasuuruisten eläkkeiden järjestelmät

Hollanti

Islanti

Tanska

2. Sekä tasasuuruisten että ansioihin suhteutettujen eläkkeiden järjestelmät

Englanti

Kanada

Norja

Ruotsi

Suomi

---

*) Termi "tasasuuruiset" ei ole aivan onnistunut kaikkien tähän ryhmään luettavien eläkejärjestelmien kohdalla, koska eläkkeen suuruus saattaa niissä vaihdella muiden tekijöiden kuin aktiiviajan ansioiden perusteella. Parempaakaan nimitystä ei kuitenkaan toistaiseksi ole suomenkielisessä terminologiassa esiintynyt.

3. Ansioihin suhteutettujen eläkkeiden järjestelmät

Belgia
Italia
Itä-Saksa
Itävalta
Jugoslavia
Länsi-Saksa
Neuvostoliitto
Puola
Ranska
Sveitsi
Tsekkoslovakia
Yhdysvallat

Tutkimuksen seuraavissa luvuissa käsitellään eritä eläkejärjestelmien peruspiirteitä. Tämä suoritetaan pääasiassa yllä mainittujen maiden eläkejärjestelmien valossa, mutta joissakin kohdin otetaan esimerkkejä myös näiden maiden ulkopuolisista eläkejärjestelmistä.

3. JÄRJESTELMIEN ULOTTUVUUS

Tutkimuksen liitteinä olevista taulukoista käyvät selville ne väestöryhmät, jotka kussakin maassa ovat mukana eläketurvassa. Järjestelmien yksityiskohtaisten kuvausten alussa tutkimuksen loppuosassa esitetään luettelot kunkin maan tärkeimmistä eläkejärjestelmistä, joihin sisältyvät myös palkansaaajien erityisjärjestelmät ja itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmät.

Yleinen kansaneläkejärjestelmä ilman yleistä ansioihin suhteutettujen eläkkeiden järjestelmää takaa ansioista riippumattomat eläkkeet koko väestölle **Hollannissa**, **Islannissa** ja **Tanskassa**. Tästä huolimatta ei missään näistä maista kaikkien väestöryhmien eläketurva ole täysin samanlainen. **Hollannissa** on valtaosalla palkansaaajia kansaneläkkeen lisäksi työeläkkeet työsuhteen perusteella. Nämä eläkkeet ovat osaksi ansioista riippumattomia, osaksi niihin suhteutettuja. Hollannin kansaneläkejärjestelmässä ei sitä paitsi työkyvyttömyyseläkkeitä makseta koko kansalle vaan ainoastaan palkansaaajille. **Islannissa** on erällä yksittäisillä ammattialoilla omat eläkejärjestelmänsä. **Tanskassa** on palkansaaajilla kansaneläkejärjestelmän ohella oma lisäeläkejärjestelmänsä, joka myöntää ansioista riippumattomia lisäeläkkeitä sen piiriin kuuluville. Nämä eläkkeet määräytyvät palvelusajan perusteella. Palkansaaajien lisäeläkejärjestelmään voivat Tanskassa kuulua myös ne itsenäiset yrittäjät, jotka saavat tuloa sekä yrittäjänä että palkansaaajana.

Kansaneläkejärjestelmä takaa ansioista riippumattomat eläkkeet maan koko väestölle myös **Englannissa**, **Kanadassa**, **Norjassa**, **Ruotsissa** ja **Suomessa**. Tämän lisäksi on kussakin näistä maista käytännössä ansioihin suhteutetut lisäeläkkeet. **Kanadassa**, **Norjassa** ja **Ruotsissa** lisäeläkkeet ovat kaikilla ansiotyötä tekevillä, **Englannissa** toistaiseksi vain palkansaaajilla. Englannissa palkansaaajien lisäeläkkeet on järjestetty joko valtion työeläkejärjestelmän tai yksittäisten työnantajakohtaisten työeläkejärjestelyjen avulla. **Suomessa** tulee ansioeläketurva vuoden 1970 alusta lähtien käsittämään palkansaaajien lisäksi myös itsenäiset yrittäjät, joita varten on säädetty kaksi eläkelakia, toinen maatalousyrittäjiä ja toinen muita yrittäjiä koskevaksi.

Tutkituista puhtaista ansioeläkejärjestelmistä **Belgiassa**, **Italiassa**, **Itä-Saksassa**, **Jugoslaviassa**, **Neuvostoliitossa**, **Puolassa**, **Ranskassa** ja **Tsekkoslovakiassa** palkansaaajilla on yhteinen eläkejärjestelmä, johon kuuluvat

sekä työntekijät että toimihenkilöt. Sen sijaan **Itävallassa** ja **Länsi-Saksassa** työntekijöillä ja toimihenkilöillä on molemmilla omat eläkejärjestelmänsä. **Sveitsin** ja **Yhdysvaltain** järjestelmät ovat tämän ryhmän maista ainoat, jotka periaatteessa ulottavat piiriinsä koko ansiotyötä tekevän väestön, siis myös itsenäiset yrittäjät.

Belgiassa yhdistettiin vuoden 1968 alusta lähtien työntekijöiden, toimihenkilöiden, kaivosmiesten ja merimiesten erilliset eläkejärjestelmät yhdeksi yleiseksi järjestelmäksi. Sen ulkopuolelle jäivät edelleen rautatieläiset sekä julkisissa töissä olevat henkilöt. **Italian** yleiseen eläkejärjestelmään kuuluvat merimiehiä ja rautatieläisiä sekä julkisissa töissä olevia lukuun ottamatta kaikki muut palkansaajat. **Itä-Saksassa** palkansaajien eläkejärjestelmässä eivät ole mukana rautateiden ja postin palveluksessa olevat palkansaajat. **Neuvostoliitossa** ovat vastaavassa järjestelmässä kaikki muut palkansaajat paitsi kollektiivitulojen työntekijät. Eräät vapaan ammatin harjoittajat kuuluvat myös palkansaajien järjestelmään. Samankaltainen on järjestely **Jugoslaviassa**, jossa mm. kirjailijat, taiteilijat ja asianajajat voivat liittyä palkansaajien yleiseen eläkejärjestelmään. **Puolan** yleiseen eläkejärjestelmään eivät kuulu kaivosmiehet eivätkä rautatieläiset. **Ranskassa** palkansaajien yleisen eläkejärjestelmän piiriin kuuluu noin 70 % kaikista palkansaajista. Ulkopuolella ovat maataloustyöntekijät, kaivosmiehet, rautatieläiset, merimiehet, sähkö- ja kaasualan työntekijät sekä julkisissa töissä olevat. Kaupan ja teollisuuden palveluksessa olevilla palkansaajilla sekä eräillä muillakin ryhmillä on yleisen järjestelmän täydennyksenä omia lisäeläkejärjestelmiä. **Tsekkoslovakiassa** ovat palkansaajien järjestelmässä osuustoimintatilojen työntekijöitä lukuun ottamatta kaikki muut palkansaajat. Lisäksi tähän järjestelmään kuuluvat eräät vapaan ammatin harjoittajat samalla tavalla kuin Neuvostoliitossa. — Tässä mainittujen yleisten eläkejärjestelmien ulkopuolella olevilla palkansaajilla on kussakin maassa omat erityisjärjestelmänsä.

Itävallassa palkansaajien eläketurva koostuu kolmesta rakenteeltaan samankaltaisesta järjestelmästä, työntekijöiden, toimihenkilöiden ja kaivosmiesten järjestelmästä. Julkisissa töissä olevilla ja julkisilla notaareilla on omat erityisjärjestelmänsä. **Länsi-Saksassa** työntekijöillä ja toimihenkilöillä on omat eläkejärjestelmänsä. Niiden ulkopuolella ovat vain kaivosmiehet ja julkisissa töissä olevat, joilla on samoin omat järjestelmänsä. Palkansaajien järjestelmien piiriin kuuluvat myös itsenäisistä yrittäjistä käsiteollisuuden harjoittajat ja eräät vapaan ammatin harjoittajat. Edelliset kuuluvat työntekijöiden ja jälkimmäiset toimihenkilöiden eläkelain alaisuuteen.

Sveitsin eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat sekä palkansaajat että itsenäiset yrittäjät. Samoin on asianlaita **Yhdysvalloissa**, jossa kuitenkin rautatieläisillä ja julkisissa töissä olevilla on omat eläkejärjestelmänsä. Kokonaan eläkejärjestelmän ulkopuolelle jäävät lisäksi Yhdysvalloissa eräät lyhytaikaisissa työsuhteissa olevat maa- ja kotitaloustyöntekijät sekä tietyn tulorajan alapuolella olevat itsenäiset yrittäjät.

Edellä mainittujen lisäksi eurooppalaisista valtioista voidaan todeta, että **Albaniassa, Romaniassa ja Unkarissa** kaikki palkansaajat (paitsi Unkarissa maataloustyöntekijät) kuuluvat yhden eläkejärjestelmän piiriin. Sama on tilanne **Bulgariassa ja Maltassa**, joissa kuitenkin myös itsenäiset yrittäjät ovat samassa eläkejärjestelmässä kuin palkansaajat. **Kreikassa** palkansaajien eläkejärjestelmään kuuluu myös eräitä itsenäisiä yrittäjiä. **Luxemburgissa** työntekijöillä ja toimihenkilöillä on molemmilla omat eläkejärjestelmänsä. **Irlannissa** palkansaajien yhteiseen eläkejärjestelmään eivät kuulu suurituloiset toimihenkilöt. **Espanjassa ja Portugalissa** kaupan ja teollisuuden palveluksessa olevilla palkansaajilla on yhteiset eläkejärjestelmät. — Kaikissa muissa tässä mainituissa maissa, paitsi **Albaniassa, Maltassa ja Romaniassa**, on eräillä palkansaajaryhmillä omia erityisiä eläkejärjestelmiä yleisen järjestelmän rinnalla.

Euroopan ulkopuolisissa valtioissa on palkansaajilla yleensä yhteinen eläkejärjestelmä, mutta kuten liitetaulukosta käy selville, se ei suinkaan aina ulotu kaikkiin palkansaajiin. Järjestelmään kuulumisen edellytyksenä on joko tietyillä aloilla kuten kaupan ja teollisuuden piirissä työskentely, tai vähintään tietty määrä työntekijöitä (tavallisimmin 5 tai 10) yrityksen palveluksessa. Eräissä Keski-Idän ja Latinalaisen Amerikan valtioissa eläketurva on ensin järjestetty kaupunkiammateissa työskenteleville palkansaajille ja vasta vähitellen otettu eläketurvan piiriin myös maaseutu. Tätä menettelyä ovat seuranneet mm. **Colombia, Iran, Irak, Meksiko, Turkki ja Venezuela**. Erityisjärjestelmiä on pääasiassa vain julkisissa töissä olevilla, sekä muutamissa harvoissa maissa maataloustyöntekijöillä, kaivosmiehillä, rautatieläisillä, merimiehillä ja eräillä muilla pienemmillä ryhmillä.

Kaikissa eläkejärjestelmissä määritellään tarkkaan ne ryhmät, jotka kuuluvat järjestelmän piiriin. Vaikka järjestelmä periaatteessa kattaa esim. kaikki palkansaajat, sen ulkopuolelle jää kuitenkin aina tiettyjä ryhmiä. Uutta järjestelmää perustettaessa tämä yleensä koskee niitä henkilöitä, jotka järjestelmän voimaantullessa jo ovat eläkeiässä. Monet järjestelmät jättävät samoin ulkopuolelle ne palkansaajat, joiden työsuhde on lyhytaikainen tai jotka eivät työssään yllä tiettyyn vähimmäisansioon.

Eräissä maissa on käytössä ns. avustustyyppisiä eläkejärjestelmiä, joihin periaatteessa kuuluu useimmiten maan koko väestö, mutta etuuskien saanti on riippuvainen tulojen määrästä. Näiden järjestelmien ulottuvuutta ei voida tarkastella samassa mielessä kuin muiden eläkejärjestelmien. Avustustyyppinen eläkejärjestelmä on käytössä mm. **Australiassa, Etelä-Afrikassa, Saudi-Arabiassa ja Uudessa-Seelannissa.**

Valtaosa edellä esitetystä eläkejärjestelmistä rakentuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle. Eräissä järjestelmissä on kuulumisen järjestelmän piiriin kuitenkin tehty vapaaehtoiseksi. **Englannin** kansaneläkejärjestelmään kuulumisen on vapaaehtoista avioliitossa oleville naisille sekä niille itsenäisille yrittäjille ja ansiotyötä tekemättömille henkilöille, joiden tulot jäävät tietyn rajan alapuolelle. Englannin työeläkejärjestelmään kuulumisen on periaatteessa pakollista palkansaajille. Tähän on kuitenkin se poikkeus, että vakuutetun, jolla on yhtä hyvä eläketurva työnantajan järjestämänä, ei tarvitse liittyä valtion työeläkejärjestelmään.

Ruotsin lisäeläkejärjestelmään on palkansaajien pakko kuulua. Sen sijaan itsenäisillä yrittäjillä on oikeus tietyin ehdoin sekä yksilöllisesti erota järjestelmästä että liittyä siihen myöhemmin uudelleen. Samoin **Suomen** työeläkejärjestelmässä on yrittäjällä, jonka eläketurva on muulla tavoin riittävän hyvin järjestetty, mahdollisuus anomuksesta jäädä järjestelmän ulkopuolelle ja myöhemmin palata sen piiriin. **Itävallassa ja Länsi-Saksassa** eläkejärjestelmään kuulumisen on yleensä pakollista mutta, jos pakollisen kuulumisen edellytykset lakkaavat olemasta, vakuutettu voi joko erota siitä tai myös edelleen pysyä mukana järjestelmässä edellyttäen, että hän on täyttänyt tietyt, pääasiassa vakuutusaikaa koskevat vaatimukset.

Varsin monissa maissa on yleisten eläkejärjestelmien ohella työnantaja- tai yrityskohtaisia eläkejärjestelmiä, joiden piiriin kuuluvat tietyn työnantajan tai yrityksen palveluksessa olevat palkansaajat.

4. JÄRJESTELMIEN KATTAMAT RISKIT

Palkansaajien eläkejärjestelmien tavallisin tyyppi on järjestelmä, joka käsittää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet. Tästä yhdistelmästä on kuitenkin olemassa muutamia poikkeuksia. Ne ovat yleensä sellaisia, että järjestelmä ei maksa työkyvyttömyys- tai perhe-eläkkeitä.

Tutkitut tasaeläkejärjestelmät **Hollannissa**, **Islannissa** ja **Tanskassa** maksavat kaikki vanhuus- ja perhe-eläkkeitä. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeiden kohdalla on eroavuuksia. **Hollannissa** työkyvyttömyyseläkkeitä maksetaan vain palkansaajille, kun taas vanhuus- ja perhe-eläkkeitä saa koko väestö. **Tanskassa** palkansaajien lisäeläkejärjestelmässä ei työkyvyttömyyseläkkeitä makseta lainkaan.

Niissä maissa, joissa on tasaeläkejärjestelmän rinnalla palkansaajien ansioeläkejärjestelmä tai koko väestön käsittävä ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä, kattaa ainakin toinen järjestelmästä sekä vanhuuden, työkyvyttömyyden että perheenhuoltajan kuoleman aiheuttamat riskit. Kaikissa maissa eivät molemmat järjestelmät ole tässä suhteessa täydellisiä. **Ruotsi** on näihin saakka ollut ainoa maa, jossa sekä vanhukset, työkyvyttömät, lesket että orvot ovat voineet saada rinnakkain kahta eläkettä, tasasuuruista kansaneläkettä ja ansioihin suhteutettua lisäeläkettä. **Suomen** työeläkejärjestelmä on myös etuusiltaan täydellinen, ja samoin on tästä lähtien kansaneläkejärjestelmä, jossa lokakuusta 1969 alkaen maksetaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden lisäksi perhe-eläkkeitä naisleskille ja lapsille. Sitä vastoin esim. **Kanadassa** vain lisäeläkejärjestelmä käsittää kaikki eläkelajit, kun taas kansaneläkejärjestelmän ainoat varsinaiset eläkkeet ovat vanhuuseläkkeet. **Englannissa** kansaneläkejärjestelmä puolestaan maksaa sekä vanhuus-, työkyvyttömyys- että perhe-eläkkeitä, mutta työeläkejärjestelmään ei sen sijaan sisälly työkyvyttömyyseläkkeitä.

Kaikkien tässä tutkittujen yksinomaan ansioeläkejärjestelmiä käyttävien maiden eläkejärjestelmät maksavat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä. Sikäli poikkeuksellinen on kuitenkin **Belgia**, että siellä työkyvyttömyyseläkkeet kuuluvat sairausvakuutusjärjestelmän eikä eläkejärjestelmän yhteyteen.

Perhe-eläkkeet, jotka voivat käsittää sekä leskeneläkkeen että orvoneläkkeen tai vain jomman kumman, liittyvät läheisesti vanhuus- ja työkyvyttö-

myyseläkkeisiin. Kaikki tässä tutkitut eläkejärjestelmät sisältävät leskeneläkkeet. Sen sijaan orvoneläkkeiden osalta muutamat järjestelmät ovat puutteellisia.

Tanskan kumpaankaan eläkejärjestelmään ei sisälly orvoneläkkeitä. Samoin on asianlaita **Englannin** työeläkejärjestelmässä. Ansoeläkejärjestelmistä orvoneläkkeet puuttuvat ainoastaan **Belgian** ja **Ranskan** järjestelmistä. **Belgiassa** orvoille maksettavat korotetut lapsiavustukset korvaavat orvoneläkkeet.

Useiden maiden eläkesuorituksiin liittyy eläkkeiden lisäksi kertosuorituksena maksettava hautausavustus. Se maksetaan tavallisesti sukulaissuhteesta riippumatta vainajan hautauksesta huolehtineille henkilöille. Eräissä maissa hautausavustus maksetaan kuitenkin sairausvakuutusjärjestelmän eikä eläkejärjestelmän kautta. Näin on esim. **Belgiassa, Itävallassa** ja **Tanskassa**.

Seuraavalla sivulla esitetään taulukon muodossa tutkittujen maiden eläkejärjestelmissä katetut riskit.

Maailmassa on (vuoden 1967 tilanteen mukaan) yhteensä 12 maata, joiden eläkejärjestelmissä kaikki tai jotkut etuudet maksetaan kertosuorituksena. Kahdeksassa maassa maksetaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeet jatkuvina eläkkeinä, mutta perhe-eläkkeet sen sijaan kertosuorituksina. Näihin maihin kuuluvat mm. **Filippiinit, Gabon, Paraguay** ja **Portugali**. Näissä maissa eläkejärjestelmän voidaan sanoa kattavan kaikki kolme riskiä, mutta eri mielessä kuin muissa eläkejärjestelmissä.

Taulukko 2

ELÄKEJÄRJESTELMIEN KATTAMAT RISKIT

Eläkejärjestelmä		Vanhuus	Työkyvyttömyys	Perheenhuoltajan kuolema		
				Leskeneläke	Orvoneläke	Hautausavustus
1. HOLLANTI	kansaneläke	×	× ¹⁾	×	×	—
ISLANTI	—,,—	×	×	×	×	—
TANSKA	—,,—	×	×	×	—	× ²⁾
	palkans. lisäeläke	×	—	×	—	—
2. ENGLANTI	kansaneläke	×	×	×	×	×
	työeläke	×	—	×	—	—
KANADA	kansanel. ja lisäel. ³⁾	×	×	×	×	×
NORJA	—,,— ³⁾	×	×	×	×	×
RUOTSI	—,,— ³⁾	×	×	×	×	—
SUOMI	kansaneläke	×	×	× ⁴⁾	× ⁴⁾	×
	työeläke	×	×	×	×	—
3. BELGIA	palkansaaajat	×	× ²⁾	×	—	× ²⁾
ITALIA	—,,—	×	×	×	×	×
ITÄ-SAKSA	—,,—	×	×	×	×	—
ITÄVALTA	—,,—	×	×	×	×	× ²⁾
JUGOSLAVIA	—,,—	×	×	×	×	×
LÄNSI-SAKSA	työnt. ja toimih.	×	×	×	×	×
NEUVOSTOLIITTO	palkansaaajat	×	×	×	×	—
PUOLA	—,,—	×	×	×	×	×
RANSKA	—,,—	×	×	×	—	×
SVEITSI		×	×	×	×	—
TSEKKOSLOVAKIA	palkansaaajat	×	×	×	×	×
YHDYSVALLAT		×	×	×	×	×

1) Ainoastaan palkansaaajille

2) Sairausvakuutusjärjestelmän kautta

3) Molempien järjestelmien yhteensä kattamat riskit

4) Lokakuusta 1969 lähtien

5. ELÄKKEEN SAAMISEN EDELLYTYKSET

Kaikissa eläkejärjestelmissä on eläkkeiden myöntämiselle asetettu tietyt, laissa mahdollisimman tarkoin määritellyt kriteerit. Tässä luvussa käsitellään eräitä oleellisia eläkkeen saamisen edellytyksiä. Vanhuuseläkkeen osalta tällaiseksi voidaan täydellä syyllä ensisijaisesti katsoa eläkeiän täyttäminen. Työkyvyttömyyseläkkeessä tietty työkyvyttömyyden aste on tärkeä paitsi etuuden saamiseen usein myös sen määrään vaikuttavana tekijänä. Perhe-eläkkeen kohdalla tarkastellaan tässä luvussa niitä ehtoja, jotka koskevat eläkkeeseen oikeutettuja henkilöitä. Eläkkeen saamiseen ja ennen kaikkea sen määrään vaikuttavaa vakuutusaikaa käsitellään sen sijaan jäljempänä "Eläkeperusteet"-luvussa.

5. 1 Vanhuuseläkeikä

Taulukosta 3 havaitaan, että eri maissa käytössä oleva yleinen vanhuuseläkeikä vaihtelee hyvinkin paljon maasta toiseen. Korkein kiinteä vanhuuseläkeikä on 70 vuotta ja alhaisin 40 vuotta. Edellinen on **Norjan** eläkejärjestelmissä, jälkimmäinen **Neuvostoliitossa** tietyn palvelusajan suorittaneilla sokeilla naishenkilöillä. Paitsi järjestelmästä toiseen, vaihtelua eläkeiässä esiintyy myös järjestelmien sisällä sukupuolen, ammattiryhmän, palvelusvuosien, terveydellisten ja eräiden muiden tekijöiden mukaan.

Niissä tapauksissa, joissa miehillä ja naisilla on eri eläkeikä, käytäntö on aina se, että naisten eläkeikä on alhaisempi kuin miesten. Hyvin yleisesti naisten eläkeikä on tällöin viisi vuotta alhaisempi, kuten **Englannissa, Belgiassa, Italiassa, Itävallassa** ja **Puolassa**. **Sveitsissä** se on kolme vuotta alempi.

Neuvostoliitossa ja **Tsekkoslovakiassa** naisten eläkeikä on samoin miesten eläkeikää alhaisempi, mutta näissä maissa myös naisten keskuudessa on vaihtelua eläkeiän suhteen. **Neuvostoliitossa** vähintään viisi lasta kasvattanut nainen pääsee eläkkeelle viittä vuotta aikaisemmin kuin muut. **Tsekkoslovakiassa** naisten eläkeikä vaihtelee 53 ja 57 vuoden välillä las-

ten lukumäärästä riippuen. **Suomen** ja **Tanskan** kansaneläkejärjestelmässä naisten eläkeikä on periaatteessa sama kuin miesten, mutta tietyissä olosuhteissa eräät naiset voivat päästä eläkkeelle viittä vuotta normaalia aikaisemmin. **Suomessa** alempi eläkeikä (60) koskee pienituloisia yksinäisiä naisia ja **Tanskassa** (62) pienituloisia yksinäisiä naisia ja eläkkeensaajien vaimoja.

Ammateittain tapahtuvat eläkeiän ryhmittelyt ovat ominaisia sosialistisille maille. **Neuvostoliitossa** eläkeikä eräillä vaarallisilla työaloilla ja vaikeissa töissä on jopa 10 vuotta alhaisempi kuin tavanomaisilla työaloilla. Samantapaiset järjestelyt ovat myös **Jugoslaviassa**, **Puolassa** ja **Tsekkoslovakiassa**, vaihteluväli ei vain ole niin suuri kuin Neuvostoliitossa. Tutkituista Länsi-Euroopan maista ainoastaan **Belgia** soveltaa yleisessä eläkejärjestelmässään alemmaa eläkeikää joillakin työaloilla.

Palvelusvuosilla on vaikutusta eläkeikään **Italiassa**, **Itävallassa**, **Jugoslaviassa**, **Länsi-Saksassa** ja **Neuvostoliitossa**. **Italiassa** eläkkeen voi saada iästä riippumatta, jos palvelusvuosia on ainakin 35, **Itävallassa** vastaavassa tapauksessa viisi vuotta normaalia eläkeikää aikaisemmin. **Jugoslaviassa** eläkkeen saa samoin viisi vuotta aikaisemmin, jos miehellä on palvelusvuosia 35 ja naisella 30; normaalissa eläkeiässä vaaditaan 20 palvelusvuotta. Jos miehellä siellä on 40 tai naisella 35 palvelusvuotta, ei eläkkeen saamiselle ole asetettu mitään ikärajaa. **Länsi-Saksassa** naiset voivat päästä eläkkeelle viittä vuotta normaalia aikaisemmin, jos he ovat olleet päätoimisessa ammatissa vähintään 10 vuotta viimeisistä 20 vuodesta. **Neuvostoliitossa** tietty määrä palvelusvuosia maan pohjoisilla alueilla oikeuttaa viittä vuotta normaalia alhaisempaan eläkeikään.

Eräät eläkejärjestelmät myöntävät eläkkeen normaalia alemmassa eläkeiässä, jos terveydelliset tai eräät muut poikkeukselliset seikat sitä vaativat. Niinpä **Tanskan** kansaneläkejärjestelmässä ja **Itävallan** eläkejärjestelmässä terveydelliset syyt katsotaan alempaan eläkeikään oikeuttaviksi. **Neuvostoliitossa** pidetään sokeutta tällaisena asiantilana. **Länsi-Saksassa** työttömyys voi eräin ehdoin oikeuttaa alempaan eläkeikään.

Edellä esitetyt eläkeiät ovat vaihtelusta huolimatta kiinteitä ikärajoja. Monissa järjestelmissä on kuitenkin pyritty joustavuuteen eläkeikäkäytännössä määräämällä eläkeikä liukuvaksi siten, että vakuutettu voi halutessaan siirtyä eläkkeelle normaalia eläkeikää aikaisemmin tai lykätä eläkkeen alkamisen sitä myöhemmäksi. Jälkimmäinen käytäntö on verrattomasti yleisempi kuin edellinen.

Taulukko 3.

VANHUSELÄKEIKÄ

Eläkejärjestelmä	Miehet	Naiset	Liukumis- mahdol- lisuus	Poikkeuksia
1. HOLLANTI kansaneläke	65	65	—	—
ISLANTI kansaneläke	67	67	ylös	—
TANSKA kansaneläke	67	67	ylös	Miehet ja naiset 60-vuotiai- na jos terveydelliset tai muut seikat sitä edellyttä- vät; pienituloiset, yksinai- set naiset ja eläkkeensaa- jien vaimot 62-vuotiaina
palkans. lisäeläke	67	67	ylös	—
2. ENGLANTI kansaneläke	65	60	ylös	—
työeläke	65	60	ylös	—
KANADA kansanel. ja lisäel.	65	65	—	Vuodesta 1970 lähtien; alen- tunut vuosittain (66 v. vuon- na 1969)
NORJA kansanel. ja lisäel.	70	70	—	—
RUOTSI kansanel. ja lisäel.	67	67	ylös ja alas	—
SUOMI kansaneläke	65	65	ylös	Tukiosa pienituloisille, yk- sinäisille naisille 60-vuo- tina
työeläke	65	65	ylös	—
3. BELGIA palkansaajat	65	60	alas	Eräillä epäterveellisillä työ- aloilla eläkeikä 5 vuotta alhaisempi
ITALIA palkansaajat	60	55	ylös	Ei ikärajaa 35 vuodelta vakuutusmaksunsa maksa- neilla
ITA-SAKSA palkansaajat	65	60	—	Kaivosmiehet 50—65-vuo- tina palvelusajan pituu- desta riippuen
ITAVALTA palkansaajat	65	60	—	Erityisohdoilla 60-vuotiaina (naisille 55-vuotiaina) työt- tömille tai sairaille tai jär- jestelmään 35 vuotta kuu- luneille

Eläkejärjestelmä	Miehet	Naiset	Liukumis- mahdol- lisuus	Poikkeuksia
JUGOSLAVIA palkansaajat	60	55	—	Ei ikärajaa 40 vuotta palvelleilla miehillä ja 35 vuotta palvelleilla naisilla; miehet 55-vuotiaina jos palvelusvuosia 35 ja naiset 50-vuotiaina jos palvelusvuosia 30; miehet 65- ja naiset 60-vuotiaina tietyillä ehdoilla jos palvelusvuosia vain 15 (normaalivaatimus 20); rasittavissa ja vaarallisissa ammateissa normaalia eläkeikää aikaisemmin
LÄNSI-SAKSA työnt. ja toimih.	65	65	—	Miehet ja naiset 60-vuotiaina jos olleet edellisen vuoden työttömänä; naiset 60-vuotiaina jos olleet päätoimisessa ammatissa 10 vuotta viimeisistä 20 vuodesta
NEUVOSTOLIITTO palkansaajat	60	55	—	Miehet 50- ja naiset 45-vuotiaina maanalaisessa kaivostyössä, kemiallisessa ja metallurgisessa teollisuudessa; miehet 55- ja naiset 50-vuotiaina tietyissä suurta ammattitaitoa vaativissa töissä ja aloilla joiden tuotteita pidetään erityisen tärkeinä, sekä 15–20 vuoden palveluksen jälkeen pohjoisilla alueilla; naiset 50-vuotiaina tietyillä tekstiiliteollisuuden aloilla; 5 lasta kasvattaneet naiset 50-vuotiaina; sokeat miehet 50- ja naiset 40-vuotiaina
PUOLA palkansaajat	65	60	—	Maanalaisessa työssä ja epäterveellisillä työaloilla 5 vuotta aikaisemmin
RANSKA palkansaajat	60	60	ylös	Tasaeläkkeet 65 vuotta täytäneille joilla ei oikeutta ansiöeläkkeisiin
SVEITSI	65	62	—	—
TSEKKOSLOVAKIA palkansaajat	60	57	ylös	Miehet 58-vuotiaina maanpäällisessä kaivostyössä; 55-vuotiaina terveydelle vaarallisissa töissä ja vaarallisissa työolosuhteissa tehtävissä töissä kuten maanalaisessa kaivostyössä; naisilla 53–57 vuotta lasten lukumäärästä riippuen
YHDYSVALLAT	65	65	alas	—

Eläkeikä on ylöspäin liukuva **Englannin, Islannin, Italian, Ranskan, Suomen, Tanskan ja Tšekkoslovakian** eläkejärjestelmissä. **Ruotsissa** on sekä kansaneläkejärjestelmässä että lisäeläkejärjestelmässä liukumismahdollisuus molempiin suuntiin, **Belgian** ja **Yhdysvaltain** eläkejärjestelmissä taas vain alaspäin.

Liukuvan eläkeiän vaikutuksesta eläkkeen suuruuteen on eri maissa jonkin verran toisistaan poikkeavia määräyksiä. Yleinen sääntö on kuitenkin, että eläke on vähennetty normaalia aikaisemmassa eläkeiässä ja korotettu, jos eläkkeelle siirtymistä lykätään. Esimerkkeinä voidaan mainita **Ruotsi** ja **Suomi**. **Ruotsissa** eläkeikä on liukuva välillä 63–70 vuotta, jolloin jokainen kuukausi ennen 67 vuoden ikää vähentää eläkettä 0.6 % ja jokainen kuukausi 67 vuoden jälkeen lisää sitä saman verran. **Suomen** kansaneläkejärjestelmässä jokainen lykkäysvuosi 65 ikävuoden jälkeen merkitsee 70 ikävuoteen saakka 12.5 % korotusta eläkkeen perusosaan. Maksimikorotus on siis 62.5 %. Työeläkejärjestelmässä taas eläkettä korotetaan lykkäysajalta säästyneitä eläke-eriä vastaavalla määrällä. Esim. 68 vuoden iässä eläkkeen korotus on n. 37 % ja 70 vuoden iässä n. 72 %.

5.2 Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että työkyvyttömyydellä tarkoitetaan sellaista sairauden, vian tai vammän aiheuttamaa henkistä tai ruumiillista tilaa, jonka johdosta asianomaisen henkilön työ- ja ansiokyky on ratkaisevasti alentunut. Eläkkeen saamisen edellytyksenä olevan työkyvyttömyyden määritelmät vaihtelevat kuitenkin sanamuodoltaan ja myös asialliselta sisällöltään varsin paljon järjestelmästä toiseen. Eräissä järjestelmissä pannaan pääpaino työkyvyttömyyden lääketieteelliseen puoleen, kun taas toisissa otetaan enemmän tai vähemmän huomioon myös erilaisia sosiaalisia tekijöitä lähtien siitä, että näistä johtuen voi lääketieteellisesti katsoen samanlainen tilanne olla ansiomahdollisuuksien kannalta toisille henkilöille kohtalokkaampi kuin toisille. Tällaisia sosiaalisia näkökohtia voivat olla vakuutetun ikä, ammattitaito ja koulutus, yleinen työvoimatilanne, työnsaantimahdollisuudet vakuutetun omalla asuinpaikkakunnalla jne. On määritelmiä, joissa edellytetään, että asianomainen ei pysty tekemään minkäänlaista työtä, kun taas toisissa viitataan vakuutetun

kykyyn tehdä "hänelle sopivaa työtä" tai "entistä työtään tai sitä vastaavaa" taikka puhutaan hänen mahdollisuuksistaan ansaita tietty osa joko yleensä "normaaleista ansioista" tai "normaaleista ansioista hänen omassa ammatissaan".

Työkyvyttömyys voi olla joko tilapäistä tai pysyvää. Eläkejärjestelmät eivät yleensä myönnä eläkkeitä aivan tilapäisissä työkyvyttömyystapauksissa, vaan näiden korvaamisen katsotaan kuuluvan sairausvakuutusjärjestelmille. Kuitenkaan ei eläkkeen saaminen tavallisesti edellytä elinikäiseksi arvioidua työkyvyttömyyttä, vaan siihen riittää, että työkyvyttömyys on jatkunut tai tulee todennäköisesti jatkumaan pitkähkön, eri järjestelmissä eri tavoin määritellyn ajan. Eräät järjestelmät maksavat jatkuvien työkyvyttömyyseläkkeiden ohella myös määräaikaista eläkkeitä.

Eläkkeen myöntämisen edellytyksenä olevan työkyvyttömyyden ei välttämättä tarvitse olla täydellistä, vaan eläkkeitä maksetaan useimmissa järjestelmissä jo osittaisenkin työkyvyttömyyden johdosta. Se, miten suuri työkyvyn menetys eläkkeen saamiseksi vaaditaan, on tavallisimmin määriteltä tietynä numeerisesti ilmaistuna osuutena joko työ- tai ansiokyvystä. Näin on etenkin sellaisissa järjestelmissä, joissa maksetaan eri suuruisia työkyvyttömyyseläkkeitä — täysiä eläkkeitä ja osaeläkkeitä — työkyvyn menetyksen asteesta riippuen. Tällaisia on suurin osa tutkituista järjestelmistä. Myös niissä järjestelmissä, jotka maksavat vain yhdenlaisia työkyvyttömyyseläkkeitä, on eläkkeen myöntämisen edellytyksenä usein tietty prosenttinen ansiokyvyn menetys, mutta näiden järjestelmien piiristä löytyy myös esimerkkejä siitä, että työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset voidaan määritellä muullakin tavoin.

Työkyvyttömyysasteesta riippuvia osaeläkkeitä eivät sisällä **Belgian, Italian, Itä-Saksan, Itävallan, Kanadan, Suomen ja Yhdysvaltain** eläkejärjestelmät. Niissä maksetaan täysi työkyvyttömyyseläke kaikille järjestelmän työkyvyttömyysmääritelmän mukaan eläkkeeseen oikeutetuiksi todetuille. **Belgiassa** ja **Itä-Saksassa** edellytetään, että vakuutettu on menettänyt ainakin 2/3 normaalista ansiokyvystään. Sama raja on voimassa **työntekijöiden** kohdalla **Italiassa**, kun taas toimihenkilöillä siellä riittää ansiokyvyn väheneminen puoleen normaalista. **Itävallassa** on rajana kaikkien vakuutettujen kohdalla **kykenemättömyys** ansaita puolta normaaleista ansioistaan.

Kanadan, Suomen ja Yhdysvaltain työkyvyttömyysmääritelmät eivät sisällä mitään numeerista mittaa vaaditulle työkyvyn menetykselle, vaan asia on niissä ilmaistu toisella tavoin. **Kanadassa** ja **Yhdysvalloissa** eläke myön-

netään, jos todetaan, että vakuutetulla ei ole mahdollisuutta jatkuvaan työntekoon missään ammatissa. **Yhdysvalloissa** otetaan kuitenkin vakuutetun työmahdollisuuksia arvioitaessa erilaisia sosiaalisia tekijöitä huomioon suuremmassa määrin kuin **Kanadassa**. **Suomen** työeläkejärjestelmässä pidetään työkyvyttömänä henkilöä, joka sairauden, vian tai vamman takia on kykenemätön suorittamaan "entistä työtään tai muuta työtä, mitä on pidettävä ikä, ammattitaito ja muut seikat huomioon ottaen hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana". Edellytyksenä on lisäksi, että työkyvyttömyyden voidaan arvioida jatkuvan vähintään yhden vuoden ajan. Samantapainen on **Suomessa** myös kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyysmäärittelmä, joskin se eräissä yksityiskohdissa poikkeaa edellisestä. Siinä mm. sokeat henkilöt katsotaan aina työkyvyttömiksi heidän todellisista ansiomahdollisuuksistaan riippumatta.

Osatyökyvyttömyyseläkkeitä maksavista järjestelmistä useimmissa luokitellaan työkyvyttömät kahteen tai kolmeen ryhmään työkyvyttömyysasteen mukaan, mutta eräät järjestelmät maksavat osaeläkkeitä jatkuvan asteikon mukaan siten, että eläkkeen määrä on suoraan työkyvyttömyysasteen osoittama osuus täydestä eläkkeestä. Alin eläkkeeseen oikeuttava työkyvyttömyysaste on yleensä yhteydessä siihen, kuinka suuria pienimmät maksettavat osaeläkkeet ovat täyteen eläkkeeseen verrattuina, mutta myös poikkeuksia tästä säännöstä esiintyy. Yleisenä havaintona järjestelmien vertailusta voidaankin todeta, että eri järjestelmät ovat työkyvyttömyyttä koskevien vaatimusten suhteen ankaruudeltaan varsin erilaisia.

Alinta työkyvyttömyysrajaa sovelletaan **Hollannin** kansaneläkejärjestelmässä, jossa jo 15 %:n työkyvyttömyys oikeuttaa osaeläkkeeseen. **Jugoslaviassa** rajana on 30 % ja **Tsekkoslovakiassa** 1/3 työkyvyttömyys. Näistä maista **Hollannissa** ja **Jugoslaviassa** käytetään osaeläkkeen suuruutta määrättäessä jatkuvaa asteikkoa, kun sen sijaan **Tsekkoslovakiassa** kaikki osaeläketapaukset saavat puolet täydestä eläkkeestä. Samoin **Sveitsissä** on osaeläkkeen määrä aina puolet täydestä eläkkeestä, mutta sen saamiseksi vaaditaan tavallisesti 50 %:n työkyvyttömyys, joskin poikkeustapauksissa eläke voidaan myöntää jo 1/3:n työkyvystään menettäneelle.

Pohjoismaissa on osaeläkkeeseen oikeuttavan työkyvyttömyyden alarajana yleisesti käytössä 50 %:n työkyvyttömyys. Tätä rajaa sovelletaan **Norjassa** ja **Ruotsissa** sekä kansaneläkettä että lisäeläkettä myönnettäessä, ja samoin se on voimassa **Islannin** ja **Tanskan** kansaneläkejärjestelmissä. **Islannissa** ja **Norjassa** osaeläkkeiden suuruus määräytyy jatkuvan asteikon

mukaan. **Ruotsissa** osaeläke voi olla joko 2/3 tai 1/3 täydestä eläkkeestä, ja **Tanskassa** osaeläkkeitä on samoin kaksi luokkaa eläkkeen määrän ollessa joko 3/4 tai 3/8 täydestä eläkkeestä.

Osaeläkkeitä maksavissa järjestelmissä ovat täyden työkyvyttömyyseläkkeen saamiselle asetetut vaatimukset usein varsin ankarat. Niinpä edellä mainituista maista **Jugoslaviassa, Norjassa, Ruotsissa, Tanskassa** ja **Tsekkoslovakiassa** täyden eläkkeen myöntäminen edellyttää suunnilleen täydellistä työkyvyn menetystä. **Hollannissa** rajaksi on asetettu 80 %:n ja **Islannissa** 75 %:n työkyvyttömyys. **Sveitsissä** myönnetään täysi eläke jo ansiokyvyn menetyksen ollessa vähintään 2/3.

Myös **Neuvostoliitossa, Puolassa** ja **Ranskassa** työkyvyttömät jaetaan eläkkeen suuruuden määrittämiseksi kolmeen luokkaan, mutta luokittelun perusteet poikkeavat eräässä kohdin edellä esitetystä. Suurimman eläkkeen saavaan luokkaan kuuluvat nimittäin näissä maissa jatkuvaa hoitoa tarvitsevat täysin työkyvyttömät, keskimmäiseen luokkaan muut täysin työkyvyttömät ja kolmanteen kaikki eläkkeeseen oikeutetut osatyökyvyttömät. Tosin monissa muissakin maissa jatkuvaa apua tai hoitoa tarvitsevat henkilöt saavat käytännössä tavallista suuremman eläkkeen, mutta tätä ei niissä ole kytketty työkyvyttömyysluokitukseen, vaan asia hoidetaan erillisten avuttomuuslisien avulla. Näin on mm. **Suomen ja Tanskan** kansaneläkejärjestelmissä, jotka maksavat normaalin työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi tällaisille työkyvyttömille avun ja hoidon tarpeesta riippuen joko apulisää tai sitä suurempaa hoitolisää.

Länsi-Saksan eläkejärjestelmissä puolestaan on eläkkeen saamisen edellytyksiä ja eläkkeen suuruutta säätelevä työkyvyttömyyden määritelmä rakennettu kokonaan eri tavoin kuin muissa tutkituissa järjestelmissä. Siellä erotetaan selvästi toisistaan "yleisen" ja "ammattillisen" työkyvyttömyyden käsitteet. Edellinen on kyseessä, jos vakuutettu ei kykene harjoittamaan mitään ammattia, kun taas jälkimmäisen ehdot katsotaan täytetyiksi mikäli hän ei pysty ansaitsemaan 50 % ansiosta omassa ammatissaan. "Ammattillisen" työkyvyttömyyden perusteella maksettava eläke on määrältään 2/3 siitä eläkkeestä, johon "yleinen" työkyvyttömyys oikeuttaa. Muualla ei näitä molempia käsitteitä yleensä käytetä rinnakkain, vaan työkyvyttömyysmääritelmien lähtökohtana on enemmän tai vähemmän selvästi jompi kumpi niistä.

Mainittakoon lopuksi **Norjan** ja **Sveitsin** eläkejärjestelmistä se piirre, että työkyvyttömyyseläkettä ei niissä ryhdytä maksamaan automaattisesti työkyvyttömyyden toteamisen jälkeen, vaan työkyvytön yritetään ensiksi saada mikäli mahdollista tulemaan toimeen omin voimin. Vakuutetulle maksetaan aluksi eläkettä vastaavaa kuntoutus- tai päivärahaa, ja varsinaisen eläkkeen maksaminen alkaa vasta, jos käy selville, ettei kuntoutuksesta ole riittävää apua. Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen ja sen suuruuden rajana oleva, prosenttisena ilmaistu ansiokyky mitataan vertaamalla kuntoutuksen jälkeistä tilannetta normaaliin.

Työkyvyttömiä kuntoutusta harjoitetaan suuremmissa tai pienemmissä mittakaavassa useiden muidenkin eläkejärjestelmien puitteissa, mutta niissä myönnetään tavallisesti eläke heti vaaditun työkyvyttömyyden toteamisen jälkeen mahdollisen kuntoutuksen tuloksia odottamatta. Jos kuntoutus onnistuu ja asianomainen palaa työelämään, voidaan eläke lakauttaa tai sen määrää pienentää kuten yleensä muutenkin niissä tapauksissa, joissa työ- tai ansiokyvyn todetaan palanneen siinä määrin, ettei asianomainen enää täytä hänelle alunperin myönnetyn eläkkeen saamisen ehtona olevia vaatimuksia.

5. 3 Perhe-eläkkeeseen oikeutetut

Perhe-eläkkeen saamisen ehdot edunjättäjän osalta ovat yleensä seuraavan tyyppisiä: edunjättäjä sai itse vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä tai olisi kuolemansa ajankohtana ollut oikeutettu eläkkeeseen, jos olisi silloin tullut työkyvyttömäksi, taikka oli kuolemaansa mennessä kuulunut järjestelmään tietyn ajan. Nämä edellytykset ovat oleellisia nimenomaan ansioeläkejärjestelmille. Sen sijaan tasasuuruisia kansaneläkkeitä maksavissa järjestelmissä perhe-eläkkeen saannille ei yleensä aseteta edunjättäjän osalta muita ehtoja kuin kansaneläkkeen yleisenä edellytyksenä olevat kansalaisuutta tai tietyn ajan maassa asumista koskevat ehdot.

Useimmissa eläkejärjestelmissä perhe-eläkkeeseen ovat oikeutettuja ainakin edunjättäjän naispuolinen leski ja lapsi. Monet järjestelmät ovat tässä suhteessa kuitenkin väljempinä niin, että ulottavat piiriinsä myös mieslesket, eronneet aviopuolisot ja jotkut muut lähiomaiset. Viimeksi mainittujen osalta eläkkeen saamisen edellytykset ovat yleensä tiukemmat kuin

naisleskelle ja lapselle asetetut. Mikään eläkejärjestelmä ei yleensä ehdoitta maksa jatkuvaa eläkettä kaikille naisleskillekään, vaan eläkkeen saamiselle on asetettu rajoituksia, jotka voivat koskea lesken ikää, työkykyä, huoltovollisuutta alaikäisiä lapsia kohtaan, avioliiton kestoaikaa sekä miehen ikää avioliittoa solmittaessa.

Lesken ikää koskevat säännökset ovat eri järjestelmissä erilaisia eikä tässä suhteessa voida eri järjestelmätyypeistä löytää mitään yhteistä linjaa. Siinä tapauksessa, ettei leskellä ole huollettavanaan lasta eikä hän ole työkyvytön, leskelle on useimmissa järjestelmissä asetettu alaikäraja leskeneläkkeen saamiselle. Poikkeuksena tästä ovat **Norjan, Italian ja Itävallan** eläkejärjestelmät sekä **Ruotsin** lisäeläkejärjestelmä. Kaikissa muissa tutkituissa järjestelmissä tämä raja on käytössä, ja se vaihtelee 35 vuodesta 65 vuoteen. Esimerkkeinä mainittakoon eräitä: **Kanada** 35 vuotta, **Englanti** kansaneläkejärjestelmä 50 vuotta ja työeläkejärjestelmä 60 vuotta, **Suomi** 40 vuotta, **Neuvostoliitto** 55 vuotta, **Yhdysvallat** 60 vuotta ja **Ranska** 65 vuotta.

Lesken ikään liittyy useissa järjestelmissä avioliiton kestoaikaa sekä edunjäntäjän ikää avioliittoa solmittaessa koskevia vaatimuksia. Avioliiton kestoaikaa koskevat vaatimukset ovat yleisempiä kuin edunjäntäjän ikää koskevat. Vaadittu kesto aika vaihtelee yhdestä vuodesta 10 vuoteen. Edellinen on **Belgian** eläkejärjestelmässä ja jälkimmäinen **Tanskan** työeläkejärjestelmässä. Useimmissa järjestelmissä vaatimuksena on kuitenkin 2–5 vuotta jatkunut avioliitto. Esimerkiksi **Suomessa** ja **Englannin** kansaneläkejärjestelmässä se on kolme vuotta, **Norjassa** ja **Ruotsissa** viisi vuotta. Näistä maista **Ruotsin** lisäeläkejärjestelmä ja **Suomen** kansaneläke- ja työeläkejärjestelmät asettavat myös rajoituksia edunjäntäjän iälle avioliittoa solmittaessa. **Ruotsin** lisäeläkejärjestelmässä ja **Suomen** kansaneläkejärjestelmässä se on 60, mutta Suomen työeläkejärjestelmässä 65 vuotta. Viimeksi mainittua rajaa sovelletaan myös **Itävallassa**, **Ranskassa** ja **Tšekoslovakiassa** raja on 60 vuotta.

Englannin ja **Tanskan** työeläkejärjestelmiä sekä **Ranskan** eläkejärjestelmää lukuun ottamatta kaikissa muissa leskeneläkkeen sisältävissä järjestelmissä eläke myönnetään leskelle iästä ja muista edellytyksistä riippumatta, jos leskellä on huollettavanaan alaikäinen lapsi. Alaikäiseksi katsotaan yleensä lapsi, joka samassa eläkejärjestelmässä on ikänsä perusteella oikeutettu orvoneläkkeeseen. **Tanskan** kansaneläkejärjestelmässä asetetaan myös huoltovolliselle leskelle alaikäraja (45 vuotta) leskeneläkkeen saamiseksi. Huoltovollisuus on kuitenkin lähes poikkeuksetta sellainen tekijä, jonka olemassaolo yksin riittää eläke-etuuden saamiseen

riippumatta muista edunsaajaa koskevista vaatimuksista. Usein eläke näissä tapauksissa myönnetään elinaikaiseksi, mutta monet järjestelmät maksavat eläkettä vain niin kauan kuin huoltovollisuus kestää. Näin menetellään mm. **Englannin** ja **Tanskan** kansaneläkejärjestelmissä sekä **Belgian** ja **Yhdysvaltain** eläkejärjestelmissä. Huoltovollisuuden päätyttyä lesket joutuvat näissä maissa samaan asemaan kuin lapsettomat lesket saaden eläkkeensä uudelleen täytettyään vaaditun iän, elleivät jo ole saavuttaneet sitä huoltovollisuuden kestäessä. Eräiden tutkittujen sosialististen maiden eläkejärjestelmissä eläke myönnetään leskelle huoltovollisuuden perusteella vain silloin, kun leskellä on huollettavanaan alle kouluikäisiä lapsia. Esim. **Neuvostoliitossa** ikäraja on 8 vuotta.

Kuten sanottua useimmissa eläkejärjestelmissä vain naispuoliset lesket ovat oikeutettuja leskeneläkkeeseen. Eräät järjestelmät maksavat kuitenkin eläkettä myös miesleskille. **Norjassa**, **Itä-Saksassa**, **Neuvostoliitossa** ja **Ranskassa** mieslesket saavat eläkkeen aivan samoilla perusteilla kuin naislesket paitsi, että **Itä-Saksassa** ja **Neuvostoliitossa** miesleskien ikäraja on viisi vuotta korkeampi kuin naisleskien. Kaikissa muissa miesleskille eläkkeen antavissa järjestelmissä näiden eläkkeen saamisen edellytyksenä on se, että leski oli taloudellisesti riippuvainen vaimostaan tai on työkyvytön. Näillä perusteilla mieslesket voivat saada eläkkeen **Kanadassa**, **Italiassa**, **Itävallassa**, **Jugoslaviassa**, **Länsi-Saksassa**, **Puolassa** ja **Yhdysvalloissa**.

Muutamissa eläkejärjestelmissä maksetaan kaikille leskille edunjättäjän kuoleman jälkeen väliaikaista leskeneläkettä, johon ovat oikeutettuja nekin lesket, jotka eivät saisi varsinaista leskeneläkettä. Tutkituista maista väliaikaista leskeneläkettä maksetaan **Hollannin**, **Islannin**, **Englannin**, **Tanskan** ja **Suomen** kansaneläkejärjestelmissä sekä **Norjan**, **Länsi-Saksan** ja **Tšekkoslovakian** eläkejärjestelmissä. Maksuaika vaihtelee 13 viikosta kahteen vuoteen, yleensä se on kuitenkin alle vuoden. **Norjassa** väliaikaiselle eläkkeelle ei ole asetettu määräaikaa, vaan se on tapauskohtainen. **Länsi-Saksassa** ja **Norjassa** väliaikaista leskeneläkettä maksetaan sekä miehille että naisille, muualla vain naisille.

Orvoneläkkeen saamisen edellytykset ovat luonnollisesti läheisessä yhteydessä leskeneläkkeisiin. Tärkeimmät itse orpoa koskevat edellytykset ovat ikä sekä se, onko kyseessä puoli- vai täysorpo. Yleensä kaikki ne järjestelmät, jotka maksavat orvoneläkkeitä, maksavat niitä sekä puoli- että täysorvolle. Poikkeuksen muodostaa **Englannin** kansaneläkejärjestelmä,

jossa puoliorvon eläkkeen korvaa leskeneläkkeeseen myönnettävä lapsikorotus.

Orvoneläkettä maksetaan vain tiettyyn ikään saakka. Yläikäraja vaihtelee välillä 15—19 vuotta. Yleisimmin raja on kuitenkin 16 tai 18 vuotta. Monissa järjestelmissä eläkkeen maksamista jatketaan näiden rajojen yli, jos edunsaaja käy edelleen koulua tai opiskelee. Korkein tällä perusteella sovellettava ikäraja on **Hollannissa**, jossa se on 27 vuotta. Muissa maissa se vaihtelee 18:sta 26:een ikävuoteen. Eräät järjestelmät jatkavat eläkkeen maksamista ilman ikärajaa, jos edunsaaja on työkyvytön. Tämä ei kuitenkaan yleensä koske tasasuuruisia kansaneläkkeitä maksavia eläkejärjestelmiä, joissa työkyvytön orpo voi tietystä iästä lähtien saada oman työkyvyttömyyseläkkeen.

Eräät järjestelmät maksavat perhe-eläkettä myös eronneelle vaimolle, jolloin hänet yleensä katsotaan leskeksi. Eronneelle puolisolle asetetaan kuitenkin lähes poikkeuksetta se edellytys, että hän sai tai oli oikeutettu saamaan elatusapua edunjättäjältä tai että hänellä on lapsi huollettavanaan. Muutamissa järjestelmissä on lisäksi avioliiton kestolle asetettu alaraja, ellei lasta ole, kuten **Yhdysvalloissa**, jossa se on 20 vuotta.

Eräissä maissa myös muut kuin edellä mainitut omaiset ovat oikeutettuja eläkkeeseen. Väljimmät määräykset ovat tässä suhteessa käytännössä Itä-Euroopan maissa, joissa myös sisaret, veljet, vanhemmat, isovanhemmat ja lastenlapset voivat saada perhe-eläkettä. Yleensä eläke maksetaan heille vain, jos he olivat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjästä. Tällä perusteella eläke voidaan maksaa edunjättäjän vanhemmille myös **Yhdysvalloissa**. **Italiassa** vanhemmat tai sisaret ja veljet voivat saada eläkkeen, jos edunjättäjältä ei jäänyt leskeä tai lasta.

6. ELÄKEPERUSTEET

6.1 Tasaeläke — ansioeläke

Periaatteessa eläkejärjestelmät voidaan — kuten aikaisemmin on todettu — jakaa kahteen päätyyppiin: tasasuuruisia eläkkeitä maksavat ja ansioihin suhteutettuja eläkkeitä maksavat järjestelmät. Tasasuuruisia eläkkeitä maksavissa järjestelmissä aktiivijan ansioilla ei ole mitään vaikutusta eläkkeen määrään. Tasaeläkkeitä maksavia järjestelmiä voidaanakin pitää minimielintason turvaavina järjestelminä, etenkin silloin, kun järjestelmän piiriin kuuluu ryhmiä, joiden aktiiviaikaiset tulot poikkeavat huomattavasti toisistaan. Silti ei näissäkään järjestelmissä eläkkeiden tarvitse olla kaikille täsmälleen samansuuruisia, vaan niihin voivat vaikuttaa ulkonaiset olosuhteet, esim. perhesuhteet, asuinpaikka ja eläkeaikaiset tulot tai varallisuus.

Ansioihin suhteutettuja eläkkeitä maksavissa järjestelmissä aktiivijan ansioilla on suoranainen vaikutus eläkkeen määrään. Ansioden määrittely sekä se tapa, jolla eläkkeen suuruus on kytketty ansioihin, vaihtelevat eri maissa, mutta peruspiirre on kaikissa samankaltainen. Tasaeläkkeen avulla ei yleensä enää nykyisin ole katsottu voitavan taata riittävää eläketurvaa kaikille vakuutetuille. Tätä osoittaa se, että vuoden 1967 alussa niistä 92 maasta, joissa oli jonkinlainen eläkejärjestelmä, valtaosassa eli 63:ssa ansiot olivat eläkkeen perustana. Eläkkeet maksettiin kertsuorituksena 11 maassa ja jatkuvina tasaeläkkeinä vain 18 maassa. Tällä vuosikymmenellä on **Englannissa, Kanadassa, Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa** tasaeläkejärjestelmiä täydennetty ansioeläkejärjestelmillä. Nykyisin hyväksytäänkin yleisesti tavoitteeksi eläkkeen määräytyminen siten, että eläkkeensaajan elintaso voidaan säilyttää mahdollisimman samankaltaisena kuin se oli hänen aktiiviaikanaan. Eläkkeen tarkoituksena on toisin sanoen korvata ne ansiotulot, jotka eläkkeelle siirryttäessä menetetään työtulon loppuessa. Tämä edellyttää, että eläke on tietyssä suhteessa eläkkeensaajan aktiiviaikaiseen ansiotasoon.

6.2 Eläkkeen määräytyminen

Tasaeläkejärjestelmissä eivät siis vakuutetun aktiivi-ikäiset ansiot vaikuta eläkkeen määrään, mutta sen sijaan eräät muut ulkonaiset seikat voivat sen tehdä. Perhesuhteet otetaan huomioon kaikissa tämän tutkimuksen piiriin kuuluvissa tasaeläkejärjestelmissä. Eläkeikäisillä ansioilla tai varallisuudella on vaikutusta eläkkeen määrään **Englannin, Suomen ja Tanskan** kansaneläkejärjestelmissä. Vakuutusajaksi, joka on oleellinen tekijä ansioeläkejärjestelmissä, ei sen sijaan ole yhtä tärkeä kaikissa tasaeläkejärjestelmissä. Poikkeuksen muodostavat **Hollanti** ja **Norja**, joissa eläke maksetaan vähennettynä, jos vakuutetulla ei ole täyteen eläkkeeseen oikeuttavaa vakuutusajaa. **Norjassa** tämä merkitsee sitä, että vakuutettu on asunut maassa vähintään 40 vuotta. **Hollannissa** sen sijaan vaaditaan täyteen eläkkeeseen vakuutusmaksut jokaiselta vuodelta 15—64 ikävuosien väliltä.

Ansioeläkejärjestelmissä eläke määräytyy vakuutetun aktiivi-ikäisten ansiotulojen ja vakuutuksen piiriin kuulumisen ajanjakson pituuden eli vakuutusajan mukaan. Vakuutetun (ja/tai hänen työnantajansa) edellytetään yleensä maksaneen vakuutusmaksunsa vakuutusajalta, ellei järjestelmän rahoitusta ole hoidettu muulla tavalla.

Vaadittavat vakuutusajat vaihtelevat melkoisesti järjestelmästä toiseen. Vakuutusajan pituuden vaikutus eläkkeeseen riippuu järjestelmän luonteesta. Toisissa järjestelmissä eläke maksetaan täysimääräisenä, jos vakuutettu on kuulunut järjestelmän piiriin tietyn ajan, eikä tämän ylittävä vakuutusajaksi enää kartuta eläkettä. Toisissa ansioeläkejärjestelmissä taas koko vakuutusajaksi vaikuttaa suoranaisesti eläkkeeseen, koska jokainen vakuutusvuosi lisää eläkettä. Viimeksi mainitusta seikasta johtuen monissa järjestelmissä ei ole asetettu alarajaa vakuutusajalle eläkkeen saamiseksi. Näin on esim. **Suomen** työeläkejärjestelmässä ja **Kanadan** lisäeläkejärjestelmässä. Sen sijaan esim. **Itä-Saksan, Itävallan** ja **Länsi-Saksan** järjestelmissä eläke yleensäkin voidaan saada vasta sen jälkeen kun vakuutettu on maksanut vakuutusmaksunsa tietyltä vähimmäisajalta, joka on näissä maissa 15 vuotta. Muualla vaadittava vähimmäisvakuutusajaksi on yleensä pienempi, esim. **Englannissa, Norjassa** ja **Ruotsissa** kolme vuotta. Useimmat niistä ansioeläkejärjestelmistä, jotka edellyttävät täyteen eläkkeeseen tietyn vakuutusajan, maksavat vähenne-

tyn eläkkeen, jos vakuutetulla ei ole vaadittua täyttä vakuutusaikaa, mutta on kuitenkin em. vähimmäismäärä vakuutusvuosia.

Useimmissa järjestelmissä eläke muodostuu tietynä prosenttina eläkkeen perusteena olevista ansioista. Prosenttimäärät kuitenkin vaihtelevat järjestelmästä toiseen. Eräät järjestelmät, mm. **Itä-Saksan**, **Itävallan** ja **Jugoslavian**, maksavat eläkkeeseen ensin perusosan ja sen päälle korotusosan. **Itä-Saksassa** perusosa on kaikille eläkkeeseen oikeutetuille saman suuruinen, **Jugoslaviassa** ja **Itävallassa** se on tietty osuus eläkkeen perusteena olevasta tulosta. Korotusosa määräytyy kaikissa näissä järjestelmissä ansioiden ja vakuutusajan mukaan.

Eläkkeen perusteena olevan ansiotulon (eläkeperuste) määrittäminen tapahtuu eri järjestelmissä hieman eri tavalla. Valtaosassa järjestelmiä eläkeperusteena käytetään keskimääräisiä ansioita muutamalta viimeiseltä vuodelta ennen eläketapahtumaa. Tästä voi kuitenkin olla haittaa niille vakuutetuille, jotka ovat syystä tai toisesta ansainneet vähän viimeisinä vuosinaan. Sen vuoksi otetaan useissa järjestelmissä huomioon vain parhaat ansiovuodet ja lasketaan huonot pois tai otetaan huomioon ansiot pitemmältä ajanjaksolta, mikäli se on vakuutetun kannalta edullisempaa. **Suomen** TEL-eläkkeiden eläkeperuste lasketaan kahdelta parhaalta vuodelta viimeisistä neljästä vuodesta. **Itävallassa** otetaan huomioon viisi eläketapahtumaa edeltävää vuotta tai parhaat viisi peräkkäistä vuotta vakuutetun 45 ikävuoden täyttämisen jälkeen ja **Neuvostoliitossa** joko viimeisen vuoden keskiansio taikka minkä tahansa viiden peräkkäisen vuoden keskiansio viimeisten 10 vuoden ajalta.

Monissa järjestelmissä keskiansio kuitenkin lasketaan pitemmältä ajanjaksolta, esim. **Norjan** lisäeläkejärjestelmässä 20 parhaalta ansiovuodelta ja **Ruotsin** vastaavassa järjestelmässä 15 parhaalta vuodelta koko vakuutusajana. **Suomen** LEL-eläkkeissä ja yrittäjäeläkkeissä keskiansio lasketaan koko vakuutusajalta. Kaikissa pitempää ajanjaksoa soveltavissa järjestelmissä suoritetaan kuitenkin yleensä eläkkeen perusteena olevien palkkojen tarkistus esim. jonkin indeksin perusteella, jotta ansiotasossa tapahtuneet muutokset voitaisiin ottaa huomioon. **Suomen** työeläkejärjestelmässä tämä suoritetaan TEL-palkkaindeksin perusteella.

Poikkeuksia edellä esitetystä eläkkeen laskemismenettelystä ovat **Englannin** ja **Tanskan** työeläkejärjestelmät sekä **Italian** vanha eläkejärjestelmä. **Tanskan** työeläkejärjestelmässä ansiotuloilla ei ole mitään vaikutusta eläkkeen määrään, vaan eläke muodostuu pelkästään vakuutusvuosien

lukumäärän mukaan. **Englannin** työeläkejärjestelmä ja **Italian** vanha eläkejärjestelmä poikkeavat myös yleisestä käytännöstä siinä, että niissä eläke lasketaan koko vakuutusaikana maksettujen vakuutusmaksujen yhteismäärän mukaan. Ansiotuloilla ja vakuutusajalla on kuitenkin vaikutusta eläkkeen määrään, koska vakuutusmaksut riippuvat ansiotulojen suuruudesta. **Italian** uudessa, vuonna 1968 voimaantulleessa eläkejärjestelmässä eläkkeet lasketaan vanhasta järjestelmästä poikkeavalla tavalla vakuutusvuosien lukumäärän ja kolmen viimeisen vakuutusvuoden keskiansion perusteella.

Monissa ansioeläkejärjestelmissä eläkkeille on asetettu vähimmäismäärät tai myös enimmäismäärät. Vähimmäismäärä voidaan ilmaista joko rahamääränä tai tietynä prosenttisena osuutena ansiotulosta. Nimenomaan siirtymäkauden järjestelyissä viimeksi mainittu menettely on yleinen. Näillä järjestelyillä halutaan turvata eläkejärjestelmän voimaantuloa seuraavina ensimmäisinä vuosina tietyn tasoinen eläke niille henkilöille, jotka eivät ikänsä vuoksi voisi normaalisäännösten puitteissa ylittää riittävään eläkkeeseen. Esim. **Suomen** työeläkejärjestelmässä on vanhemmille ikäluokille taattu vähimmäiseläke, jonka määrä on vakuutetun syntymävuodesta riippuen 16—22 % palkasta. Kiinteät rahamääräiset vähimmäismäärät ovat käytössä mm. **Belgian, Italian, Neuvostoliiton, Sveitsin ja Yhdysvaltain** eläkejärjestelmissä.

Niissä ansioeläkejärjestelmissä, joissa eläkkeillä on enimmäismäärä, tavallisin menettely on asettaa yläraja eläkkeeseen oikeuttavalle ansiotulolle. Tämä yläraja otetaan aina huomioon jo vakuutusmaksuvaiheessa, jolloin maksuja ei suoriteta sen ylittävältä tulon osalta. Tutkituista eläkejärjestelmistä tällainen käytäntö on **Norjan** ja **Ruotsin** lisäeläkejärjestelmissä, **Englannin** työeläkejärjestelmässä, yrittäjien osalta **Suomen** työeläkejärjestelmässä ja lisäksi **Italian, Itä-Saksan, Länsi-Saksan** sekä **Ranskan** eläkejärjestelmissä. Jos eläkkeeseen oikeuttavalle ansiotulolle on asetettu yläraja järjestelmässä, joka sisältää täyden eläkkeen käsitteen, tullaan tiettyyn rahamääräiseen enimmäiseläkkeeseen. Tällaisessa järjestelmässä eläkeprosentilla on katto, jolloin tietty määrä eläkkeeseen oikeuttavia vuosia tuottaa täyden eläkkeen, mikä puolestaan määräytyy prosenttisena osuutena eläkkeen perusteena olevista ansioista. Lisävuodet eivät tällöin enää kartuta eläkettä. Suoraan rahamääränä ilmaistua enimmäiseläkettä soveltavat tutkituista maista ainoastaan **Neuvostoliitto** ja **Sveitsi**.

Työkyvyttömyyseläke muodostuu useimmissa eläkejärjestelmissä samoilla perusteilla kuin vanhuuseläke. Poikkeuksen työkyvyttömyyseläkkeen mää-

räytymisessä muodostaa **Hollannin** kansaneläkejärjestelmä, jossa vanhuuseläkkeet maksetaan kaikille tasasuuruksina, mutta työkyvyttömyyseläkkeitä saavat vain palkansaajat, joille se on ansioista riippuvainen.

Oleellinen työkyvyttömyyseläkkeen määrään vaikuttava tekijä useissa järjestelmissä on työkyvyttömyysaste, kuten edellä eläkkeen saamisen edellytysten yhteydessä kävi ilmi. Tällöinhän eläke maksetaan joko täytenä tai osaeläkkeenä työkyvyn menetyksen asteesta riippuen. Tavallisimmin tässä tapauksessa on käytössä kaksi tai kolme luokkaa, joiden puitteissa työkyvyttömyysaste määrätään.

Ennen työkyvyttömyyden alkamista vakuutetun on täytynyt kaikissa ansioeläkejärjestelmissä kuulua järjestelmän piiriin tietyn ajan ennen kuin hän voi saada eläkkeen. Vaadittava odotusaika vaihtelee tutkituissa maissa muutamasta kuukaudesta 10 vuoteen. Yleensä se on kuitenkin viisi vuotta tai sen alapuolella. Sen sijaan vakuutusvuosilla ei ole kaikissa järjestelmissä kovin suurta vaikutusta eläkkeen määrään, koska tuleva palvelusaika vanhuuseläkeikään asti otetaan niissä huomioon eläkkeeseen oikeuttavana aikana. Täysimääräisenä se lasketaan eläkkeeseen oikeuttavaksi **Italian, Kanadan, Norjan, Ruotsin ja Suomen** eläkejärjestelmissä. **Itä-Saksassa** tulevasta palvelusajasta lasketaan yleensä 70 % eläkkeeseen oikeuttavaksi. **Länsi-Saksassa** puolestaan otetaan huomioon aika työkyvyttömyyden alkamisesta 55 ikävuoden täyttämiseen ja **Tsekkoslovakiassa** miehillä 60 ikävuoden ja naisilla 57 ikävuoden täyttämiseen.

Vaikka vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeet ansioeläkejärjestelmissä määrytyvät pääasiassa ansiotulojen ja vakuutusajan mukaan, voivat eräät ulkonaiset olosuhteet silti vaikuttaa eläkkeen määrään. Oleellisimpia näistä tekijöistä ovat samoin kuin tasaeläkejärjestelmissäkin perhesuhteet. Tämä ei kuitenkaan koske niitä maita, joissa on sekä tasaeläkejärjestelmä että sen lisäksi yleinen ansioeläkejärjestelmä. Kaikissa näissä maissa erityisolosuhteiden vuoksi annettavat ylimääräiset tuet on yhdistetty tasaeläkejärjestelmään eikä ansioeläkkeisiin.

Perhesuhteiden perusteella eläkkeeseen maksettavista korotuksista tavalisin on lapsikorotus. Eräät järjestelmät maksavat korotuksen myös huollettavasta aviopuolisosta, jolla ei ole oikeutta omaan ansioeläkkeeseen. Lapsikorotusta maksetaan useimmissa järjestelmissä samaan ikärajaan saakka kuin ko. järjestelmässä maksetaan orvoneläkettä siihen oikeutetulle lapselle.

Useimmissa niistä maista, joissa perhekorotukset maksetaan ansioeläkejärjestelmän kautta, suoritetaan vakuutetun oman eläkkeen lapsikorotus tai orvoneläke opintojaan jatkavalle lapselle tai orvolle pitemmältä ajankaudelta kuin muille lapsille ja orvoille. Korkeimmat käytössä olevat ikäraajat ovat **Italiassa, Itävallassa ja Jugoslaviassa**, joissa opiskeleva orpo saa eläkkeen 26 ikävuoteen saakka. Sama koskee näissä maissa eläkkeeseen maksettavia lapsikorotuksia **Jugoslaviaa** lukuun ottamatta, jossa lapsikorotuksia ei makseta lainkaan. Normaalisti lapsikorotukset ja orvoneläkkeet maksetaan **Italiassa ja Itävallassa** 18:aan ja orvoneläke **Jugoslaviassa** 15 ikävuoteen saakka.

Perhe-eläkkeet, leskeneläke ja orvoneläke, ovat kaikissa tutkituissa tasasuuruksia eläkkeitä maksavissa järjestelmissä samalla tavalla tasasuuruksia kuin vanhuuseläkkeet. Tavallisimmin leskeneläke on tällöin saman suuruinen kuin yksinäiselle henkilölle maksettava vanhuuseläke. Niissä järjestelmissä, joissa orvot jaetaan täysorpoihin ja puoliorpoihin, on edellisten eläke aina jälkimmäisten eläkettä suurempi.

Ansioeläkejärjestelmät voidaan perhe-eläkkeiden osalta jakaa kahteen pääryhmään: järjestelmiin, joissa leskien ja orpojen eläkkeiden laskuperusteet on määritelty molempien osalta erikseen, ja järjestelmiin, joissa perhe-eläkkeen kokonaismäärä riippuu vain edunsaajien lukumäärästä eikä edunsaajaperheen koostumuksesta. Ensiksi mainitut järjestelmätyypit ovat yleisempiä kuin jälkimmäiset. Tutkituista järjestelmistä kuuluvat jälkimmäiseen ryhmään **Jugoslavian, Neuvostoliiton, Puolan, Ruotsin ja Suomen** eläkejärjestelmät.

Niissä järjestelmissä, joissa perhe-eläkkeen kokonaismäärä riippuu edunsaajien lukumäärästä, käytetään eläkeperusteena, **Puolan** järjestelmää lukuun ottamatta, sitä edunjättäjän vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä, jota hän sai tai johon hän oli kuollessaan oikeutettu. **Puolassa** perhe-eläkkeet lasketaan suoraan edunjättäjän eläkkeen perusteena olevasta tulosta. Täysi eläke eli edunjättäjän eläkkeen suuruinen määrä maksetaan **Neuvostoliitossa ja Suomessa**, jos edunjättäjältä jäi vähintään kolme perhe-eläkkeeseen oikeutettua omaista. **Jugoslaviassa** vastaava määrä on vähintään neljä ja **Ruotsissa** vähintään viisi edunsaajaa. Yleensä kaikki nämä järjestelmät sisältävät säännökset siitä kuinka perhe-eläke jaetaan edunsaajien kesken.

Kaikissa niissä tutkituissa ansioeläkejärjestelmissä, joissa leskien ja orpojen eläkkeiden laskuperusteet on määritelty molempien osalta erikseen, lasketaan leskeneläke tietyinä prosenttina osuutena siitä edunjättäjän

vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeestä, jota hän sai tai johon hän oli kuollessaan oikeutettu. Mainitut prosenttiset osuudet vaihtelevat järjestelmästä toiseen, yleisimmin kuitenkin välillä 50—80 %. Ansioeläkkeet maksetaan yleensä lähimmille edunsaajille, leskille ja orvoille, heidän muista tuloistaan riippumatta. **Norja** on tutkituista maista ainoa, joka soveltaa tietynlaista tuloharkintaa leskeneläkkeen kohdalla, sillä Norjassa lesken ansiokyky on täyttä leskeneläkettä vähentävä tekijä. Tässä ei oteta huomioon ainoastaan todellisia ansiotuloja vaan se ansiotulo, jonka lesken voidaan olettaa saavan, ansiokyky ja ansiomahdollisuudet huomioon ottaen.

Orvoneläkkeen määräytymisessä on tämän ryhmän eläkejärjestelmissä enemmän vaihtelevuutta kuin leskeneläkkeen kohdalla. Määräytymisperusteena voi olla joko leskeneläke tai edunjättäjän eläke. Lisäksi eräät ansioeläkejärjestelmätkin maksavat tasasuuruisia orvoneläkkeitä, kuten **Kanadan** ja **Norjan** lisäeläkejärjestelmät, vaikka leskeneläkkeet perustuvat edunjättäjän eläkkeeseen. Muista tutkituista maista orvoneläkkeet lasketaan leskeneläkkeestä **Itävallassa**, muualla sen sijaan edunjättäjän eläkkeestä. Samoin kuin tasasuuruisia eläkkeitä maksavissa järjestelmissä puoliorvon eläke on aina pienempi kuin täysorvon eläke niissä tämän ryhmän järjestelmissä, joissa puoliorvon ja täysorvon eläkkeet lasketaan erikseen.

7. INDEKSISIDONNAISUUS

Kaikissa maissa on jouduttu kiinnittämään huomiota sekä eläkkeiden reaaliarvon säilyttämiseen rahanarvon muuttuessa että myös niiden tason korottamiseen yleisen elintason noustessa. Tavallisimmin eläkkeiden sopeutus taloudelliseen tilanteeseen tapahtuu sitomalla ne elinkustannusindeksiin tai johonkin muuhun hintakehitystä osoittavaan mittaan.

Elinkustannusindeksin tai hintaindeksin perusteella laskettavaa erityistä eläkeindeksiä käytetään **Kanadan** ja **Ruotsin** eläkejärjestelmissä. Elinkustannusindeksi on käytössä myös **Islannin** ja **Suomen** kansaneläkejärjestelmissä sekä **Italian** ja **Jugoslavian** eläkejärjestelmissä. **Belgiassa** ja **Sveitsissä** sekä **Tanskan** kansaneläkejärjestelmässä on vastaavana mittana hintaindeksi.

Yleinen palkka- tai ansiotaso on eläkkeiden sopeutuksen keinona **Hollannissa**, **Norjassa**, **Suomen** työeläkejärjestelmässä ja **Ranskassa**. Yleistä taloudellista tilannetta käytetään mittana **Itävallassa** ja **Länsi-Saksassa**.

Eri maissa on melkoisesti toisistaan poikkeavat määräykset siitä, miten suuri muutos indeksissä tai taloudellisessa tilanteessa tarvitaan ennen kuin eläkkeet vastaavasti muuttuvat ja miten usein korjaukset eläkkeissä suoritetaan. **Hollannissa** tarkistus suoritetaan puolivuositain, jos palkkatasoa osoittavien indeksien muutos on vähintään 3%. Samanlainen on käytäntö **Tanskan** kansaneläkejärjestelmässä, kun taas työeläkejärjestelmässä eläkkeiden sopeutus tapahtuu tarpeen vaatiessa. **Suomen** kansaneläkejärjestelmässä ja **Ruotsin** eläkejärjestelmissä tarkistus tapahtuu kuukausittain. **Suomen** kansaneläkejärjestelmässä ja **Jugoslavian** järjestelmässä muutoksen tulee olla vähintään 3%. **Itävallassa**, **Jugoslaviassa**, **Länsi-Saksassa**, **Ranskassa** ja **Suomen** työeläkejärjestelmässä tarkistus suoritetaan kerran vuodessa. **Belgiassa** tarkistus suoritetaan, jos vähittäiskaupan hintaindeksi on muuttunut 2.5%. **Sveitsin** eläkejärjestelmässä eläkkeiden tarkistus tapahtuu joka kolmas vuosi, mutta se voidaan suorittaa aikaisemminkin, jos kuluttajahintoja osoittava indeksi on kohonnut 8%:lla.

8. RAHOITUS

Eläkkeiden rahoituksessa voidaan ensinnäkin erottaa seuraavat kaksi pääperiaatetta: rahastoiva järjestelmä ja jaotusjärjestelmä. Jonkin verran pelkistäen voidaan puhtaasti rahastoivaa järjestelmää kuvata siten, että siinä kerätään vakuutusmaksuina tietyn vakuutettujen ryhmän — esim. vakuutukseen tulevan ikäluokan — osalta ryhmään kuuluvien henkilöiden työssäoloaikana niin suuri pääoma, että se korkoineen riittää eläkeiässä alkavien vanhuuseläkkeiden sekä myös jo tätä ennen alkavien työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeiden maksamiseen. Jaotusjärjestelmässä sen sijaan peritään eläkekustannukset rahoitukseen osallistuvilta sitä mukaa, kun järjestelmässä erääntyy eläkkeitä maksettavaksi. Ennakolta rahastoinnista ei siis tapahdu. Jos verrataan toisiinsa kahta eläkejärjestelmää, joissa järjestelmän voimaantumisen nopeus on samanlainen mutta toinen rahoitetaan rahastointi- ja toinen jaotusperiaatteella, niin voidaan todeta seuraavaa. Jaotusjärjestelmässä vakuutusmaksut ovat järjestelmän alkuvaiheessa, kun eläkkeitä vielä on vähän ja nekin yleensä pieniä, varsin alhaiset, mutta ne kasvavat suhteellisen nopeasti ja jyrkästi. Täysin rahastoivassa järjestelmässä vakuutusmaksurasitus sen sijaan voi pysyä lähes muuttumattomana — edellyttäen tietenkin, ettei järjestelmää välillä radikaalisti muuteta. Rahastoivassa järjestelmässä toisin sanoen eläkekustannukset tasataan ajan suhteen.

Kumpikaan edellä mainituista periaatteista ei yleensä esiinny puhtaana nykyisissä eläkejärjestelmissä, jotka ovat tavallisesti rahoitustavaltaan enemmän tai vähemmän sekamuotoja. Tasa-eläkejärjestelmissä sovelletaan lähinnä jaotusperiaatetta, mutta myös niissä esiintyy lähes aina jonkinlaisia tasausrahastoja, joiden suuruus vaihtelee järjestelmästä toiseen. Ansoeläkejärjestelmissä rahastointi on tavallista. Melko voimakas rahastointi on viime vuosina Euroopassa voimaantulleissa uusissa ansoeläkejärjestelmissä katsottu jaotusjärjestelmää edullisemmaksi jo maan talouselämänkin kannalta. Niinpä **Norjan, Ruotsin** ja **Suomen** lisä- ja työeläkejärjestelmissä on varsin voimakas rahastoinninen otettu käyttöön. **Ruotsin** lisäeläkejärjestelmässä se on selvästi voimakkainta. Missään näistä kolmesta maasta ei lisä- tai työeläkkeitä silti rahoiteta puhtaasti rahastointiperiaatteen mukaan, vaan eräät osat eläkekustannuksista hoidetaan pikemminkin jaotusperiaatetta noudattaen.

Eläkkeiden rahoitusta tarkasteltaessa voidaan toisaalta lähteä myös siitä, mitkä piirit eri järjestelmissä osallistuvat kustannusten maksamiseen. Tällöin voidaan todeta, että kansaneläkkeiden rahoitukseen osallistuvat yleensä vakuutetut, työnantajat ja valtio sekä eräissä tapauksissa myös kunnat. Kaikissa tutkituissa kansaneläkejärjestelmissä vakuutetut osallistuvat rahoitukseen. Työnantajat eivät sen sijaan ole mukana **Kanadan** ja **Ruotsin** kansaneläkkeiden rahoituksessa. Edellisessä yhtiöiltä kuitenkin peritään erityisvero, joka voitaneen katsoa työnantajien osuudeksi järjestelmän kustannuksista. Valtio on mukana kansaneläkkeiden rahoituksessa muualla paitsi **Kanadassa**. Kuntien osallistuminen kansaneläkkeiden kustannuksiin on tyypillistä nimenomaan Pohjoismailla. Taulukossa 4 on eritelty kansaneläkkeiden rahoituslähteet tutkituissa maissa.

Taulukko 4.

KANSANELÄKKEIDEN RAHOITUSLÄHTEET

	vakuutettu	työnantaja	valtio	muut
ENGLANTI	×	×	×	—
HOLLANTI	×	×	×	—
ISLANTI	×	×	×	kunnat
KANADA	×	—	—	erityisvero yhtiöiltä
NORJA	×	×	×	kunnat
RUOTSI	×	—	×	kunnat
SUOMI	×	×	×	kunnat
TANSKA	×	×	×	kunnat

Vakuutettujen maksut ovat kansaneläkejärjestelmissä joko kiinteitä tai määräytyvät prosenttisena osuutena ansioista. Kiinteitä maksuja käyttävät tutkituista kansaneläkejärjestelmistä **Englanti** ja **Islanti**, muissa vakuutusmaksut riippuvat ansioista. Niissä tutkituissa järjestelmissä, joissa vakuutusmaksut riippuvat ansioista, on maksuissa huomioon otettavalle ansiotulolle asetettu joko sekä ala- että yläraja tai jompi kumpi näistä. Työnantajien vakuutusmaksut määräytyvät kansaneläkejärjestelmissä yleensä samoilla perusteilla kuin vakuutettujen maksut. Ainoa poikkeus tutkituista maista on **Tanska**, jossa työnantajien maksut ovat tasasuuruisia, mutta he osallistuvatkin siellä suoranaisesti vain työkyvyttömyyseläkkeiden kustannuksiin, joihin vakuutettujen omia maksuja taas ei käytetä. Tutkituista kansaneläkejärjestelmistä **Suomen** järjestelmä on ainoa, jossa vakuutusmaksun perusteena olevalla ansiotulolla ei ole ylärajaa sen enempää

työnantajien kuin vakuutettujen osalta. (Alarajana on pienin kunnallisverotuksessa verotettavaksi tuleva tulo.) Tämä menettely merkitsee voimakasta tulonsiirtoa suurituloisilta pienituloisille. Valtion ja kuntien osuudet kansaneläkejärjestelmien kustannuksista vaihtelevat suuresti tutkituissa järjestelmissä.

Ansiöeläkejärjestelmien rahoitukseen osallistuvat yleensä palkansaajien osalta vakuutetut ja työnantajat, kun taas yrittäjät kustantavat tavallisimmin kokonaan omat eläkkeensä. Tähän pääsääntöön löytyy kuitenkin eräitä poikkeuksia. Mitä valtion osuuteen tulee, voidaan siinä erottaa kaksi ansiöeläkejärjestelmätyyppiä: lisä- ja työeläkejärjestelmät maissa, joissa on lisäksi kansaneläkejärjestelmä, sekä ansiöeläkejärjestelmät niissä maissa, joissa ei ole kansaneläkejärjestelmää.

Taulukko 5.

**LISÄ- JA TYÖELÄKKEIDEN RAHOITUSLÄHTEET
MAISSA, JOISSA ON MYÖS KANSANELÄKE-
JÄRJESTELMÄ**

	vakuutettu	työnantaja	valtio	muut
ENGLANTI palkans.	×	×	—	—
KANADA palkans.	×	×	—	—
yrittäjät	×	—	—	—
NORJA palkans.	×	×	×	×
yrittäjät	×	—	×	×
RUOTSI palkans.	—	×	—	—
yrittäjät	×	—	—	—
SUOMI palkans.	—	×	—	—
yrittäjät	×	—	×	—

Kuten taulukosta 5 ilmenee, tutkituissa lisä- ja työeläkejärjestelmissä valtio osallistuu rahoitukseen ainoastaan **Norjassa** ja **Suomessa**. **Norjassa** kansaneläkkeiden ja lisäeläkkeiden rahoitusta ei kuitenkaan ole erotettu toisistaan, vaan ne kustannetaan samoista maksuista, joten tämä selittää asian. **Suomessa** valtio ei osallistu palkansaajien työeläkkeiden rahoitukseen, mutta se maksaa puolet maatalousyrittäjien ansiöeläkkeiden kustannuksista. Sekä maatalous- että muiden yrittäjien eläkejärjestelmillä on lisäksi valtion takuu. Näistä poikkeuksista huolimatta voitaneen sanoa,

että niissä maissa, joissa on sekä yleinen kansaneläkejärjestelmä että sitä täydentävä ansioeläkejärjestelmä, katsotaan valtion jo tehneen riittävästi osallistumalla minimieläketurvan kustannuksiin. Sen lisäksi maksettavien ansioeläkkeiden rahoitus on täten yleensä jätetty vakuutettujen ja heidän mahdollisten työnantajiensä tehtäväksi. **Ruotsi** ja **Suomi** ovat sikäli mielenkiintoisia poikkeuksia muista tämän ryhmän maista, että niissä eivät palkansaaajat itse osallistu pakollisen ansioeläketurvansa kustannuksiin, vaan ne suorittavat työnantajat yksinään.

Valtio on yleensä mukana ansioeläkkeiden rahoituksessa niissä maissa, joissa ansioeläkejärjestelmän rinnalla ei ole kansaneläkejärjestelmää. Poikkeuksen muodostavat tutkituista maista **Jugoslavia**, **Puola**, **Ranska** ja **Yhdysvallat**. Kahden ensiksi mainitun maan osalta lienee kuitenkin vaikea kaikissa tapauksissa erottaa valtion ja työnantajien osuutta toisistaan. Taulukossa 6 on esitetty ansioeläkkeiden rahoituslähteet niissä maissa, joissa ei ole kansaneläkejärjestelmää.

Taulukko 6.

**ANSIOELÄKKEIDEN RAHOITUSLÄHTEET MAISSA,
JOISSA EI OLE KANSANELÄKEJÄRJESTELMÄÄ**

		vakuutettu	työnantaja	valtio	muut
BELGIA	palkans.	×	×	×	—
ITALIA	„	×	×	×	—
ITÄ-SAKSA	„	×	×	×	—
ITÄVALTA	„	×	×	×	—
JUGOSLAVIA	„	—	×	—	—
	yrittäjät	×	—	—	—
LÄNSI-SAKSA	palkans.	×	×	×	—
	yrittäjät	×	—	×	—
NEUVOSTOLIITTO	palkans.	—	×	×	—
PUOLA	„	×	×	—	—
RANSKA	„	×	×	—	—
SVEITSI	„	×	×	×	kantonit
	yrittäjät	×	—	×	kantonit
TSEKKOSLOVAKIA	palkans.	—	—	×	—
	yrittäjät	×	—	—	—
YHDYSVALLAT	palkans.	×	×	—	—
	yrittäjät	×	—	—	—

Vakuutettujen vakuutusmaksut ansioeläkejärjestelmissä määräytyvät ansiotulojen mukaan. Ansiotulon määrittely tapahtuu useimmissa järjestelmissä yleisen verotuksen yhteydessä ja sen käyttämällä perusteilla. Vakuutusmaksuprosentit sen sijaan vaihtelevat suurestikin järjestelmästä toiseen. Eräitä syitä tähän ovat mm. eläkkeiden taso aktiivijan ansioihin nähden, eläkeikä ja eläkkeeseen vaadittava palvelus- tai vakuutusaika.

Niissä eläkejärjestelmissä, joissa itsenäiset yrittäjät ovat mukana, on heidän maksuosuutensa yleensä korkeampi kuin palkansaajien. Tämä johtuu siitä, ettei yrittäjällä ole työnantajaa, joka maksaisi osan vakuutusmaksusta. Joissakin maissa, varsinkin niissä, joissa yrittäjät kuuluvat palkansaajien eläkejärjestelmiin, kuten **Länsi-Saksassa**, yrittäjävakuutetun maksu on yhtä suuri kuin palkansaajan ja työnantajan vakuutusmaksut yhteensä. Samoin on esim. **Kanadan** lisäeläkejärjestelmässä. Toisissa maissa taas yrittäjien osuutta on vähennetty valtion tuen avulla.

Työnantajien maksut ansioihin suhteutetuissa eläkejärjestelmissä määräytyvät yleensä samoilla perusteilla kuin vakuutettujen. Työnantajien maksu on joko saman suuruinen tai vakuutettujen maksua korkeampi. Työnantajat ja vakuutetut maksavat yhtä suuren vakuutusmaksun **Kanadassa**, **Länsi-Saksassa**, **Sveitsissä** ja **Yhdysvalloissa** sekä pääosiltaan **Itävallassa**. Kaikissa muissa tutkituissa maissa työnantajien maksut ovat joko korkeammat tai sitten he eivät lainkaan osallistu rahoitukseen. Kuten edellä jo todettiin, **Ruotsin** ja **Suomen** ansioeläkejärjestelmissä työnantajat yksin kustantavat koko palkansaajien eläketurvan.

Varsin monessa ansioeläkejärjestelmässä on vakuutusmaksuissa huomioon otettavalle tulolle asetettu rajat sekä vakuutettujen että työnantajien osalta. Tällöin voidaan käyttää joko ala- tai ylärajaa taikka näitä molempia. Alaraja muodostuu yleensä siitä, että tietyn ansiotason alapuolelle jäävät henkilöt eivät kuulu ansioeläkejärjestelmän piiriin. Yläraja merkitsee aina sitä, että tämän rajan ylittävistä ansiotuloista ei enää kartu eläkettä.

Edellä kävi ilmi, että valtio ei yleensä osallistu lisä- ja työeläkejärjestelmien rahoitukseen, mutta on sen sijaan mukana useimpien ansioeläkejärjestelmien rahoituksessa niissä maissa, joissa ei ole minimieläketurvan takaavaa kansaneläkejärjestelmää. Valtion osuus näissä ansioeläkejärjestelmissä vaihtelee melkoisesti järjestelmästä toiseen. Tavallisinta on, että valtio maksaa tietyn prosenttisen osuuden järjestelmän kustannuksista.

Joissakin järjestelmissä valtio kuitenkin suorittaa kiinteän vuosittaisen rahamäärän.

Eräissä maissa eläkevakuutuksen rahoitusta ei ole erotettu erilleen muista sosiaalivakuutuksen muodoista, vaan useita eri etuuksia rahoitetaan samoista vakuutusmaksuista. Tällöin on yleensä eläkkeiden lisäksi kyse sairaus-, tapaturma- tai työttömyysvakuutuksen eri etuuksista. **Puola** on ainoa tutkituista maista, jossa kaikki sosiaalivakuutuksen etuudet rahoitetaan samoista työnantajien suorittamista maksuista. Sen sijaan vakuutettujen maksamat eläkevakuutusmaksut käytetään tässä maassa yksinomaan eläkkeiden kustannuksiin.

Liitetaulukossa 1 tutkimuksen loppuosassa on yksityiskohtaiset tiedot tutkittujen maiden eläkejärjestelmien rahoituksesta.

9. HALLINTO

Eri maiden eläkejärjestelmien välillä on suurta kirjavuutta siinä suhteessa, miten niiden hallinto ja käytännöllinen hoitaminen on organisoitu. Voidaan jopa sanoa, että erilaisia hallinto-organisaatioita on lähes yhtä monta kuin on eläketurvan järjestäneitä maitakin. Pyrittäessä ryhmittelemään eläkejärjestelmiä organisaatiotyyppin mukaan, on tarjolla useita erilaisia ryhmittelyperusteita.

Ensiksikin voidaan eläkejärjestelmien organisaatiota kussakin maassa tarkastella koko maan kannalta yhtenä kokonaisuutena. Tällöin erottuvat toisistaan ne maat, joissa koko eläketurva — muodostui se sitten yhdestä tai useammasta järjestelmästä — hoidetaan yhden organisaation puitteissa, ja ne, joissa rinnakkaisia eläkejärjestelmiä hoitavat useat toisistaan riippumattomat organisaatiot.

Edellisestä huolimatta voidaan järjestelmien hallintoa tarkastella siinä mielessä, hoidetaanko se jonkin jo muista syistä olemassa olevan hallinto-organisaation puitteissa, vai onko sitä varten perustettu omat hallintoelimensä. Jo muista syistä olemassa olevana, myös eläkejärjestelmää hoitavana organisaationa tulee tällöin useimmiten kysymykseen valtion — tai sen ja paikallisten hallintoyksiköiden, kuten kuntien — normaali hallintokoneisto. Muitakin mahdollisuuksia kuitenkin on, esim. ammattiyhdistysliikkeen organisaatio.

Oli maassa sitten yksi tai useampia eläkejärjestelmien hallinto-organisaatioita, niin nämä voidaan jaotella myös sen mukaan, onko hallinto järjestetty keskitetysti eli sentralisoidusti vai hajasijoitetusti eli desentralisoidusti. Keskitetty hallinto tarkoittaa sitä, että koko järjestelmän hoito on tiukasti yhden keskuslaitoksen käsissä. Se voi joko yksinään hoitaa koko rutiinin, tai sillä voi olla apunaan kenttäverkosto, jolle kuitenkin ei ole annettu päätäntävaltaa missään tärkeissä asioissa. Desentralisaatio puolestaan tarkoittaa sitä, että päätäntävalta on jaettu useammille yksiköille. Desentralisaatio voidaan toteuttaa joko alueellisella, ammatillisella tai muulla pohjalla. Keskitetyt ja hajasijoitetut organisaatiot eivät läheskään aina esiinny puhtaina, selvästi toisistaan erottuvina, vaan niillä on eläkejärjestelmien piirissä runsaasti erilaisia sekamuotoja. Keskityksen tai hajasijoituksen todellista astetta eivät myöskään usein niinkään sää-

tele itse järjestelmää koskevat lait, vaan niiden täydennykseksi annetut asetukset ja muut säännökset, joita on ollut vaikeampi saada käyttöön kuin varsinaisia eläkelakeja käsitteleviä selostuksia. Tästä johtuen voi seuraava esitys eräiden tutkittujen maiden osalta olla hyvinkin puutteellinen.

Selvimpänä esimerkkinä tapauksesta, jossa koko eläketurvan hallinnon hoitavat valtion normaalit hallintoelimet, on tutkittujen maiden joukossa **Kanada**. Siellä hallinto on sekä kansaneläke- että lisäeläkejärjestelmän osalta jaettu terveys- ja sosiaaliministeriön sekä valtiovarainministeriön kesken. Edellinen vastaa järjestelmien käytännöllisestä hoitamisesta, kuten eläkkeiden myöntämisestä ja maksamisesta, ja jälkimmäinen vakuutusmaksujen perimisestä sekä kertyneistä rahastoista. Toisena esimerkkinä valtion hallinto-organisaation käyttämisestä voidaan mainita **Englanti**, jossa sosiaaliturvaministeriö alue- ja paikallistoimistojensa avustuksella huolehtii sekä kansaneläke- että työeläkejärjestelmän hallinnosta, jälkimmäisen osalta kuitenkin vain siltä osin kuin se ei ole valtion työeläkejärjestelmän rinnalla toimivien muiden työeläkejärjestelyjen hoidossa. Kansaneläkejärjestelmän osalta sosiaaliturvaministeriö hoitaa myös vakuutusmaksujen keräämisen järjestelmälle, mutta valtion työeläkejärjestelmän osalta tämä on jätetty veroviranomaisten tehtäväksi.

Kolmas esimerkki normaalien julkisoikeudellisten viranomaisten hoitamista eläkejärjestelmistä on **Tanskan** kansaneläkejärjestelmä. Siellä pääasiallinen vastuu järjestelmän hoidosta on annettu kuntien viranomaisille, joiden toimintaa sosiaaliministeriö valvoo. Palkansaajien lisäeläkejärjestelmällä sen sijaan on Tanskassa oma, normaalista hallintokoneistosta irrallinen, yhdelle laitokselle keskitetty organisaationsa.

Sellaista hallinto-organisaatiotyyppiä, jossa eläkejärjestelmän hoito on uskottu yksinomaan ammattiyhdistysliikkeen asiaksi, edustaa tutkittujen järjestelmien joukossa **Itä-Saksan** palkansaajien eläkejärjestelmä. Sitä hoitaa Ammattiyhdistysten Federaation sosiaalivakuutusosasto alueellisten toimeenpanokomiteoiden, paikalliskomiteoiden sosiaalivakuutusosastojen ja työpaikoilla toimivien ammattiyhdistyskomiteoiden avustuksella. Yrittäjien eläkkeistä huolehtii erillinen organisaatio.

Sekamuodon kahdesta edellä mainitusta tyyppistä muodostaa **Neuvostoliiton** eläkejärjestelmän hallinto, jossa osan tehtävistä hoitavat neuvostotasavalttojen sosiaaliministeriöt niiden alaisten piiriverkostojen avulla, osan taas ammattiliitot yksittäisille työpaikoille asti ulottuvine verkostoineen. Eräissä

tämän pitkälle desentralisoidun hallinto-organisaation elimissä ovat mukana molempien linjojen, valtion ja ammattiliittojen edustajat.

Esimerkkejä maista, joissa on vain yksi yleinen eläkejärjestelmä ja sen hallinnosta huolehtimassa yksi tätä varten perustettu keskuslaitos kenttäverkostoineen, ovat ensiksikin **Puola** ja **Tšekkoslovakia**. Niissä molemmissa eläkejärjestelmän keskuslaitokselle kuuluu sekä järjestelmän käytännöllinen hoitaminen että myös eläkerahaston hallinto. Samantapainen on organisaatioltaan **Islannin** kansaneläkejärjestelmän hallinto. Myös **Norjassa**, **Ruotsissa** ja **Yhdysvalloissa** on koko eläketurvan käytännöllisen hoitamisen johto ja valvonta annettu yhden keskuslaitoksen tehtäväksi, mutta näissä maissa ei samalle keskuslaitokselle ole uskottu eläkerahastojen hallintoa, vaan siitä huolehtivat muut elimet. Esimerkiksi **Ruotsissa**, jossa Sosiaalivakuutuslaitos ja sen valvonnassa toimivat alueelliset vakuutuskassat hoitavat sekä kansaneläke- että lisäeläkejärjestelmää, on lisäeläkejärjestelmän rahastojen hallinto annettu täysin erillisen organisaation hoidettavaksi. Siitä huolehtii kolme erillistä rahaston johtokuntaa, joista kukin hoitaa omalta etupiiriltään kertyneitten varojen käyttöä. **Norjassa** taas rahastoa ja varojen sijoitusta hoitaa viisi aluerahastohallitusta.

Viimeksi mainittujen maiden järjestelmien välillä on verrattain suuria eroja siinä suhteessa, minkä asteista alueellista desentralisaatiota niiden hallinnossa esiintyy. Joissakin tapauksissa alueelliset elimet voivat olla varsin itsenäisiä — myös taloudellisesti, kuten **Ruotsin** vakuutuskassat — kun taas toisissa maissa ne ovat lähinnä vain keskuslaitoksen perustamia yleisönpalvelupisteitä.

Yhden yleisen eläkejärjestelmän hoitamisesta selvästi desentralisoidun hallinto-organisaation avulla ovat tutkittujen maiden joukossa esimerkkeinä **Jugoslavia** ja **Sveitsi**. Edellisessä desentralisaatio on toteutettu puhtaasti alueellisella pohjalla, jälkimmäisessä osittain alueellisena, osittain ammatillisena. Siellä eläkejärjestelmää hoitavat ns. tasausrahastot, joista kantonit ovat perustaneet 25 ja valtio 2 mutta pääosa, yhteensä 77 rahastoa, toimii ammatillisella pohjalla.

Maita, joissa on toiminnassa useita rinnakkaisia eläkejärjestelmien hallinto-organisaatioita, ovat **Belgia**, **Hollanti**, **Italia**, **Itävalta**, **Länsi-Saksa**, **Ranska** ja **Suomi**. Tähän ryhmään kuuluu lisäksi tavallaan myös jo aikaisemmin mainittu **Tanska**, jossa kansaneläkkeet ja palkansaajien lisäeläkkeet hoidetaan toisistaan riippumatta. Rinnakkaiset organisaatiot voivat kaikki olla sisäisesti keskitettyjä, kuten **Itävallassa**, jossa palkansaajien

eläkevakuutusta hoitaa viisi ja yrittäjien kolme itsenäistä eläkevakuutuslaitosta, kaikki koko liittovaltion puitteissa toimivina. Myös **Italiassa** eri eläkejärjestelmiä hoitavat periaatteeltaan varsin keskitetyt organisaatiot.

Samassa maassa voi kuitenkin olla sekä keskitetysti että hajasijoitetusti hoidettuja järjestelmiä. Tästä ovat tyypillisiä esimerkkejä **Länsi-Saksa** ja **Suomi**. Edellisessä toimihenkilöiden eläkejärjestelmän hallinto on keskitetty yhdelle vakuutuslaitokselle, kun taas työntekijöiden järjestelmää hoitaa 20 eri vakuutuslaitosta, joista 18 toimii alueellisella mutta 2 ammatillisella pohjalla. Erillisen maatalouden harjoittajien eläkejärjestelmän hallinto on alueellisesti desentralisoitu. **Suomessa** kansaneläkejärjestelmän hallinto on keskitetty Kansaneläkelaitokselle, mutta työeläkejärjestelmää hoitaa hajasijoitettu organisaatio. TEL-eläkkeiden hoidosta vastaavat eläkevakuutusyhtiöt, eläkekassat ja eläkesäätiöt. Eläkekassat ovat yleensä toimialakohtaisia ja eläkesäätiöt yrityskohtaisia. LEL-eläkkeiden hallinto on ammatillisesti hajasijoitettu, siitä huolehtii neljä ammattialoittaista työeläkekassaa koko maan puitteissa. Maatalousyrittäjien eläkevakuutusta hoitaa samoin koko maan puitteissa tätä varten perustettu Maatalousyrittäjien eläkelaitos, kun taas muiden yrittäjien eläkevakuutuksen hallinto on järjestetty samalla tavoin kuin TEL-eläkkeiden. Työeläkejärjestelmää hoitavien laitosten keskuselimenä on Eläketurvakeskus.

Muista tutkituista järjestelmistä poikkeava hajasijoituksen muoto esiintyy **Belgiassa, Hollannin** kansaneläkejärjestelmässä sekä **Ranskan** palkansaajien eläkejärjestelmässä. Niissä on käytössä eläkemuodon mukainen desentralisaatio. **Belgiassa** palkansaajien vanhuus- ja perhe-eläkkeitä hoitaa keskitetysti Palkansaajien kansallinen eläkekassa, mutta työkyvyttömyyseläkkeistä huolehtii sairausvakuutuksen organisaatio. Yrittäjien eläkejärjestelmällä on vanhuus- ja perhe-eläkkeitä varten oma organisaationsa, sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeet hoidetaan heidänkin osaltaan sairausvakuutuksen puitteissa. **Hollannin** kansaneläkejärjestelmän vanhuus- ja perhe-eläkkeistä huolehtii Sosiaalivakuutuspankki paikallisten työneuvostojen avustamana. Työkyvyttömyyseläkkeitä taas hoitavat erityiset toimialayhdistykset omine kenttäverkostoineen. Palkansaajien työeläkkeiden hallintoa varten on erillinen kassaverkosto. **Ranskassa** eläkkeitä maksetaan kahdentoista eri järjestelmän kautta. Suurin näistä on palkansaajien yleinen eläkejärjestelmä, jonka keskushallinto on jaettu kahtia eläkemuodon mukaan. Vanhuuseläkkeiden hallinnossa vastaa valtakunnallisella tasolla Kansallinen vanhuusvakuutus-kassa ja työkyvyttömyys- sekä perhe-eläkkeiden hallinnosta Kansallinen sairausvakuutus-kassa. Näiden keskuskassojen tehtävänä on pääasiassa järjestelmän rahavarojen hoito,

kun taas järjestelmän muu käytännöllinen hoitaminen on uskottu alue- ja paikalliskassojen tehtäväksi. Muilla järjestelmillä on kullakin omat organisaationsa, jotka ovat osittain alueellisesti, osittain ammatillisesti desentralisoituja.

Eläkejärjestelmien hallinnosta vastaavien eläkelaitosten hallintoelinten koostumus riippuu järjestelmän ulottuvuudesta, sen rahoituksen rakenteesta ja laitoksen asemasta valtiovaltaan nähden. Pääsääntönä näyttää olevan, että hallintoon osallistuvat järjestelmän piiriin kuuluvien vakuutettujen sekä rahoituksessa mukana olevien tahojen edustajat. Palkansaajien eläkejärjestelmissä on tavallista, että hallintoelimissä ovat edustettuina palkansaaja- ja työnantajajärjestöjen edustajat, minkä lisäksi valtiolta usein nimeää osan hallintoelinten jäsenistä, nimenomaan milloin valtio osallistuu rahoitukseen. Yrittäjien järjestelmissä taas on yrittäjäjärjestöjen edustajilla tärkein sija. Yleisissä, koko väestön kattavissa kansaneläkejärjestelmissä, jotka aina ovat varsin tiukasti valtion kontrollissa, ei eri etupiirien osallisuudesta ole useinkaan yhtä selvästi pidetty kiinni.

Niissäkin, eläkejärjestelmien valtaosan muodostavissa tapauksissa, joissa järjestelmien hallinto on annettu oman, valtion normaaliin hallintokoneistoon kuulumattoman organisaationsa huoleksi, on sen ylin valvonta tavallisesti uskottu valtion elimille. Useimmiten on valvovana viranomaisena sosiaaliministeriö — esim. **Suomessa** sosiaali- ja terveysministeriö — mutta muitakin mahdollisuuksia esiintyy, kuten työministeriö palkansaajien eläkejärjestelmien kohdalla tai maatalousministeriö maataloudenharjoittajien eläkejärjestelmissä. Myös valtiovarainministeriöllä on eräissä maissa tehtäviä nimenomaan järjestelmän vakuutusmaksujen keräämiseen tai rahastojen hoitoon liittyen. Poikkeustapauksena edellä esitetystä on tutkittujen maiden piirissä **Sveitsi**, jossa eläkejärjestelmän valvonta kuuluu sisäasiainministeriölle.

Eläkejärjestelmien hallintoon liittyy läheisesti muutoksenhaku hallintoelinten päätöksistä. Mikäli vakuutettu ei ole tyytyväinen eläkelaitoksen hänen asiassaan tekemään päätökseen, hänellä on periaatteessa kaksi tietä hakea siihen muutosta. Toista voidaan kutsua hallintomenettelyksi ja toista tuomioistuinmenettelyksi. Edellinen, jossa eläkejärjestelmälle on perustettu omat, yleisistä tuomioistuimista erilliset valituselimensä, on yleisimmin käytössä oleva. Eräissä maissa ovat kuitenkin molemmat menettelyt mahdollisia. Esim. **Yhdysvalloissa** vakuutettu voi valittaa liittovaltion yleisiin tuomioistuihin, ellei hän tyydy eläkejärjestelmän keskushallinnosta huolehtivan Sosiaaliturvahallituksen alaisten valituselinten päätöksiin.

10. TASASUURUISTEN ELÄKKEIDEN JÄRJESTELMÄT

10.1 HOLLANTI

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - valtaosalla palkansaajia eläkkeet työsuhteen perusteella
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Kansaneläkejärjestelmässä maksetaan tasasuuruisia vanhuuseläkkeitä (1956) ja perhe-eläkkeitä (1959) sekä ansioihin suhteutettuja työkyvyttömyyseläkkeitä (1967) kutakin erillisen lain nojalla. Vanhuus- ja perhe-eläkkeiden **piiriin kuuluu** koko väestö. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeitä maksetaan ainoastaan palkansaajille. Vakuutus perustuu pakollisuuden periaatteelle.

Vanhuuseläketä maksetaan 65 vuotta täyttäneelle vakuutetulle. Täyden eläkkeen saamiseksi vaaditaan, että vakuutettu on maksanut vakuutusmaksunsa jokaiselta vuodelta 15–64 ikävuosien välillä. Jos vakuutettu ei ole maksanut täysiä vakuutusmaksuja, eläketä vähennetään 2^oo:lla kutakin puuttuvaa vuotta kohti. Vähennystä ei kuitenkaan suoriteta vuotta 1947 edeltäneeltä ajalta, jos vakuutettu on Hollannin kansalainen ja asunut maassa ainakin kuusi vuotta 58 ikävuotensa täyttämisestä. Eläkkeen saaminen ei edellytä työnteon lopettamista.

Täyden vanhuuseläkkeen määrä on 3 708 fl (4 302 mk) vuodessa. Avio- puolisoille eläke on 5 262 fl (6 105 mk).

Täyden **työkyvyttömyyseläkkeen** saamiseksi vaaditaan, että vakuutettu on menettänyt työkyvystään ainakin 80^oo. Siinä tapauksessa, että työkyky

on vähentynyt 15–80 %, maksetaan osaeläke. Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksenä on edelleen se, että vakuutettu on maksanut vakuutusmaksut vähintään kahdelta kuukaudelta ennen työkyvyttömyyden alkamista. Eläkettä aletaan maksaa sen jälkeen kun vakuutettu on saanut 52 viikolta sairausvakuutuksen päivärahaa.

Eläke on 80 % ansioista, jos työkyvyttömyys on vähintään 80 %:nen. Jos edunsaaja tarvitsee jatkuvaa toisen henkilön hoitoa, eläkettä korotetaan 20 %:lla ansioista. Eläkettä määrättäessä otetaan ansioina huomioon enintään 418 fl (485 mk) viikossa.

Jos edunsaajan työkyvyttömyys ei ole 80 %, mutta on kuitenkin vähintään 15 %, eläke on 10–65 % ansioista tietyn laissa annetun asteikon mukaan.

Perhe-eläkettä maksetaan naispuoliselle leskelle ja täysorvolle.

Leskeneläke maksetaan ilman ikärajaa leskelle, jolla on huollettavanaan alle 18-vuotias lapsi. Ellei leskellä ole tällaista huoltovelvollisuutta, hänen edellytetään eläkkeen saamiseksi täyttäneen 40 vuotta tai olevan 50 %:n invalidi.

Lapsia huoltavalle leskelle eläke on 5 262 fl (6 105 mk) vuodessa. Leskelle, jolla ei ole huollettavanaan lapsia, mutta joka on täyttänyt 40 vuotta tai on 50 %:n invalidi, eläke on 3 708 fl (4 302 mk) vuodessa.

Lapsia huoltaneen lesken eläkkeen määrä vähenee 3 708 fl:ksi (4 302 mk) vuodessa, kun nuorin lapsi täyttää 18 vuotta. Eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi lesken tullessa 65 vuoden ikään. Jos leski solmii sitä ennen uuden avioliiton, eläke lakkaa kokonaan.

Alle 27-vuotiaalle leskelle, joka ei ole oikeutettu varsinaiseen leskeneläkkeeseen, maksetaan väliaikainen leskenavustus kuudelta kuukaudelta. Jokaista ikävuotta kohti 26 ikävuoden jälkeen jatketaan avustuksen maksamista yhdellä kuukaudella; enintään sitä maksetaan yhteensä kahdelta vuodelta. Leskenavustuksen määrä on 3 708 fl (4 302 mk) vuodessa.

Orvonseläkettä maksetaan vain täysorvolle. Eläkkeen määrä riippuu lapsen iästä. Määrä vaihtelee 1 176 fl:sta (1 364 mk) 2 280 fl:iin (2 645 mk) vuodessa. Eläke maksetaan 16 ikävuoteen saakka, mutta sitä voidaan jatkaa aina 27 ikävuoden täyttämiseen asti, jos lapsi opiskelee tai on työkyvytön.

Kaikki **eläkkeet tarkistetaan** automaattisesti puolivuositain palkkaindeksin perusteella. Eläkkeissä suoritetaan korjaus, jos indeksi muuttuu 3%:n verran.

Eläkkeiden **rahoitukseen** osallistuvat vakuutetut, työnantajat ja valtio. Vakuutetut suorittavat 9.1% ansiotuloistaan vanhuuseläkkeitä ja 1.5% perhe-eläkkeitä varten. Työkyvyttömyyseläkkeitä varten suoritetaan 5.1% vakuutetun palkasta, josta määrästä työnantaja maksaa 3.9% ja vakuutettu 1.2%. Työnantajat eivät osallistu lainkaan vanhuus- ja perhe-eläkkeiden kustannuksiin. Korkein ansiomäärä, josta vakuutusmaksu suoritetaan, on 16 200 fl (18 795 mk) vuodessa vanhuus- ja perhe-eläkkeissä ja 21 663 fl (25 133 mk) työkyvyttömyyseläkkeissä.

Pienituloiset henkilöt on vapautettu vakuutusmaksujen suorittamisesta. Valtio maksaa heidän osuutensa kustannuksista. Lisäksi valtio suorittaa sen osan menoista, jota vakuutusmaksut eivät peitä.

Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeisiin tarkoitetuista vakuutusmaksuista rahoitetaan myös tapaturmavakuutuslain mukaiset eläkkeet.

Vanhuus- ja perhe-eläkkeiden **hallinnosta** huolehtii Sosiaalivakuutuspankki eri paikkakunnilla olevien 22 työneuvoston avustamana. Työneuvostot koostuvat työntekijöiden ja työnantajien edustajista.

Työkyvyttömyyseläkkeistä huolehtivat erityiset toimialayhdistykset, joita on perustettu kutakin teollisuuden haaraa varten. Yhdistysten hallintoelimissä ovat edustettuina työntekijöiden ja työnantajien edustajat. Yhdistysten alue- ja paikallistoimistot vastaanottavat eläkehakemukset ja maksavat eläkkeet.

Vakuutusmaksujen keräämisestä huolehtii valtiovarainministeriö. Järjestelmän ylin valvonta kuuluu terveys- ja sosiaaliministeriölle.

Palkansaajien työeläkejärjestelmä

Palkansaajien työeläkejärjestelmä perustuu ammattialoitaisiin eläkekassoihin. Sosiaaliministeriön päätöksellä eläkekassaan kuuluminen voidaan tehdä pakolliseksi. Eläkekassan perustajina toimivat työmarkkinaosapuolet kullakin työalalla.

Yleensä kassat maksavat vanhuus- ja perhe-eläkkeitä. Eläkeikä on tavallisimmin 65 vuotta. Muuten järjestelmät voivat olla hyvinkin erilaisia.

Vuoden 1963 lopussa pakollisia kassoja oli 49 kappaletta. Näistä 14 oli uskonut hallintonsa yhteiselle keskuselimelle. Yleensä kassan johdossa ovat työnantajat ja työntekijät yhtäläisesti edustettuina.

10.2 ISLANTI

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä
  - eräillä yksittäisillä ammattialoilla omia eläkejärjestelmiä

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Kansaneläkejärjestelmän (1963) piiriin kuuluu maan koko väestö. Järjestelmä myöntää työssäoloajan ansioista riippumattomia vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä. Järjestelmään kuuluminen on pakollista.

Vanhuuseläkkeen saamisen edellytyksenä on sekä miehillä että naisilla 67 vuoden ikä. Eläkkeelle siirtymistä voidaan kuitenkin lykätä aina 72 ikävuoteen saakka. Eläkeiän täyttämisen lisäksi vaaditaan, että vakuutettu on asunut maassa viimeiset viisi vuotta tai yhteensä ainakin 10 vuotta sen jälkeen, kun hän täytti 16 vuotta.

Eläkkeen suuruus on yksinäiselle henkilölle 36 786 kr (1 756 mk) vuodessa. Aviopuolisoiille eläke on yhteensä 66 214 kr (3 158 mk). (Avioliitossa olevalla naisella ei ole oikeutta omaan eläkkeeseen, vaan aviopuolisoveläke muodostuu myöntämällä miehen eläkkeeseen 80 %:n korotus.)

Eläkkeelle siirtymisen lykkääminen merkitsee korotusta eläkkeeseen. Enimmäiskorotus on $66\frac{2}{3}\%$, joka saadaan viiden vuoden lykkäyksen jälkeen.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan vakuutetulle, jonka työkyky on vähentynyt vähintään puolella. Eläke voi olla joko täysi tai osaeläke. Täysi eläke edellyttää 75% :n työkyvyn menetystä. Työkyvyn vähenemisen lisäksi vaaditaan samat asumisajat maassa kuin vanhuuseläkkeessäkin.

Täysi työkyvyttömyyseläke on saman suuruinen kuin vanhuuseläke. Aviovaimosta voidaan suorittaa enintään 80% :n korotus eläkkeeseen. Jokaisesta alle 16-vuotiaasta huollettavasta lapsesta maksetaan eläkkeeseen korotus lapseneläkkeen nimellä. Sen määrä on sama kuin orvoneläke eli 16 134 kr (770 mk) vuodessa. Jos edunsaaja tarvitsee erityishoitoa, eläkkeen määrää voidaan korottaa 100% :lla.

Osa-eläke maksetaan, jos vakuutetun työkyvyttömyys ei ole 75% , mutta on kuitenkin vähintään 50% . Tällöin eläkkeen määrä on suhteessa työkyvyttömyysasteeseen.

Perhe-eläkettä maksetaan naispuoliselle leskelle ja lapsille. Eläke maksetaan, jos edunjättäjä tai leski täyttää maassa-asumisajan osalta samat edellytykset kuin edellä vanhuuseläkkeen kohdalla.

Jokaiselle leskelle maksetaan edunjättäjän kuoleman jälkeen eläke kolmen kuukauden ajalta. Tämän väliaikaisen eläkkeen määrä on 3 842 kr (184 mk) kuukaudessa. Väliaikaisen eläkkeen maksamista jatketaan yhdeksällä kuukaudella, jos leskellä on huollettavanaan alle 16-vuotias lapsi. Tällöin eläkkeen määrä on kuitenkin 2 881 kr (137 mk) kuukaudessa.

Väliaikaisen eläkkeen jälkeen aletaan maksaa varsinaista eläkettä leskelle, joka miehen kuollessa oli täyttänyt 50 vuotta. Sen määrä on 67 vuotta täyttäneelle leskelle 35 035 kr (1 671 mk) vuodessa. Jos leski ei ole täyttänyt 67 vuotta, eläkettä vähennetään 5% :lla kutakin 67 ikävuodesta puuttuvaa vuotta kohti. Leskeneläke 50-vuotiaalle leskelle on näin ollen 15% täydestä eläkkeestä. Eläke maksetaan leskelle hänen kuolemaansa saakka.

Leski saa iästä riippumatta ns. äidinpalkkaa, jos hänellä on huollettavanaan alle 16-vuotiaita lapsia. Äidinpalkka maksetaan väliaikaisen leskeneläkkeen ohella, joten sen maksaminen alkaa heti kuolemantapauksen jälkeen ja jatkuu edelleen väliaikaisen leskeneläkkeen loputtuakin. Jos

leskellä on huollettavanaan yksi lapsi, hän saa äidinpalkkaa 3 227 kr (154 mk) vuodessa, kahdesta lapsesta maksetaan 17 517 kr (836 mk) ja kolmesta sekä useammasta 35 035 kr (1 671 mk) vuodessa. Äidinpalkkaa saaneelle leskelle maksetaan huoltovelvollisuuden päätyttyä varsinainen leskeneläke, jos hän on täyttänyt 50 vuotta. Eläke määräytyy tällöin samalla tavalla kuin edellä selostettu varsinainen leskeneläke. — Äidinpalkkaan ovat oikeutettuja myös aviottomat äidit ja eronneet lasta huoltavat naiset.

Orvoneläke on alle 16-vuotiaalle puoliorvolle 16 134 kr (770 mk) vuodessa. Täysorvolle maksetaan sama määrä kaksinkertaisena.

Järjestelmän **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat sekä kunnat ja valtio.

Vakuutettujen vakuutusmaksun suuruus riippuu sukupuolesta ja siviilisäädyistä. Vakuutusmaksun suorittavat kaikki 16—66-vuotiaat henkilöt naimisissa olevia naisia lukuun ottamatta. Aviopuolisot suorittavat yhdessä 4 730 kr (226 mk) vuodessa, yksinäinen mies 4 300 kr (205 mk) ja yksinäinen nainen 3 225 kr (154 mk).

Kunnat maksavat vakuutusmaksut niiden vakuutettujen puolesta, jotka eivät varattomuutensa vuoksi voi sitä itse tehdä. Vakuutettujen vakuutusmaksuilla ja kuntien varattomien vakuutettujen puolesta maksamilla maksuilla peitetään 32 % järjestelmän menoista.

Työnantajat maksavat 40 kr (2 mk) viikossa kutakin työntekijää kohti. Työnantajien osuus kattaa 14 % menoista.

Valtio maksaa 36 % järjestelmän kustannuksista. Kunnat maksavat edellä mainittujen varattomien vakuutettujen puolesta maksamiensa vakuutusmaksujen lisäksi 18 % järjestelmän kustannuksista.

Näillä vakuutusmaksuilla rahoitetaan eläkkeiden ohella myös lapsilisät sekä äitiysavustukset. Lisäksi niistä maksetaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen saajien sairausvakuutusmaksut.

Järjestelmän **hallinnosta** vastaa Sosiaaliturvalaitos paikallistoimistojen avustuksella. Laitoksen johdossa on parlamentin valitsema lautakunta. Vakuutusmaksujen kerääminen tapahtuu veroviranomaisten välityksellä. Järjestelmän yleisvalvonta kuuluu sosiaaliministeriölle.

10.3 T A N S K A

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- palkansaaajien lisäeläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Tasasuuruisia vanhuus- (1960 ja 1966), työkyvyttömyys- (1960 ja 1966) ja leskeneläkkeitä (1959) maksetaan erillisten lakien perusteella. Näiden eläkelakien **piiriin kuuluu** maan koko väestö.

Vanhuuseläkkeen saamisen edellytyksenä on 67 vuoden ikä. Pienituloinen yksinäinen nainen sekä sellainen pienituloinen naimisissa oleva nainen, jonka aviopuoliso saa vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä mutta joka itse ei ole työkyvyttömyyseläkkeellä, saa kuitenkin tuloharkintaisen eläkkeen jo 62 vuoden iästä lukien. Edelleen voidaan tuloharkintainen eläke eräissä tapauksissa myöntää jo 60 vuoden iässä, jos vakuutetun huono terveydentila tai muut erityiset olosuhteet antavat siihen aiheen.

Eläkkeelle siirtymistä voidaan lykätä viidellä vuodella. Lykkääminen merkitsee korotettua eläkettä. (Tämä ei kuitenkaan koske 60 vuoden iässä myönnettävää tuloharkintaista eläkettä.)

Eläkeiän saavuttamisen ohella vanhuuseläkkeen saamisen edellytyksenä on, että edunsaaja on asunut eläketapahtumaa edeltävänä vuonna Tanskassa.

Vanhuuseläkkeessä erotetaan kaksi eläkemuotoa: kansaneläkkeen vähimmäismäärä ja tuloharkintainen kansaneläke, joka koostuu perusosasta ja eräistä lisistä. Huhtikuun 1 päivään 1970 saakka maksetaan jokaiselle 67 vuotta täyttäneelle vähintään kansaneläkkeen vähimmäismäärä. Tämän ajankohdan jälkeen nykyisen tuloharkintaisen kansaneläkkeen perusosa maksetaan kaikille 67 vuotta täyttäneille ilman tuloharkintaa. Tuloharkin-

taa tullaan kuitenkin edelleen soveltamaan niihin henkilöihin, jotka jäävät eläkkeelle ennen 67 ikävuottaan.

Vähimmäiseläkkeen määrä riippuu kulloisestakin keskimääräisestä palkkatasosta maassa. Vähimmäiseläke on yksinäiselle henkilölle ja avioparille, kun vain toinen puolisoista saa eläkettä, 6,7 % ja avioparille, kun molemmat puoliset saavat eläkettä, 10 % keskimääräisistä palkoista. Vuonna 1969 vähimmäiseläkkeet ovat siten 1 716 kr (961 mk) ja 2 580 kr (1 445 mk) vuodessa.

Tuloharkintainen kansaneläke koostuu perusosasta ja eräistä lisistä. Perusosa on yksinäiselle henkilölle ja avioparille, jos vain toinen on oikeutettu eläkkeeseen, 7 176 kr (4 019 mk) vuodessa. Jos molemmat aviopuolisot ovat oikeutettuja eläkkeeseen, he saavat yhteensä 10 800 kr (6 048 mk) vuodessa.

Eläkkeen määrää vähennetään suhteessa muihin tuloihin. Se vuosittainen tulomäärä, joka edunsaajalla voi olla kansaneläkkeen lisäksi ilman, että eläke pienenee, on 4 400 kr (2 464 mk) avioparilla ja 3 000 kr (1 680 mk) yksinäisellä henkilöllä.

Eläkkeen perusosaan suoritetaan seuraavia korotuksia:

Avioparille, jonka muut tulot eivät ylitä 1 900 kr (1 064 mk), ja yksinäiselle, jonka tulot eivät ylitä 1 300 kr (728 mk) vuodessa, maksetaan ns. eläkelisää 1 140 kr (638 mk) vuodessa. Jos muut tulot ylittävät nämä rajatulot, eläkelisää vähennetään 60 %:lla rajatulon ylittävästä osasta. Jos muut tulot ylittävät aviopuolisoilla 4 900 kr (2 744 mk) ja yksinäisillä 3 800 kr (2 128 mk) vuodessa, ei eläkelisää makseta lainkaan.

Aviopuolisolisänä maksetaan 900 kr (504 mk) vuodessa, jos vain toinen puolisoista saa eläkettä.

Jos eläkkeelle siirtymistä lykätään 70 tai 72 ikävuoteen ja vastaavasti naisilla 65 tai 67 ikävuoteen, lykkäyksen aiheuttama korotus vaihtelee 180 kr:sta (101 mk) 1 200 kr:uun (672 mk) vuodessa.

Edunsaajalle, joka täyttää 80 vuotta, maksetaan eläkkeeseen korotus, joka on 8,25 % hänelle maksetusta eläkkeen perusosasta.

Edunsaajan huoltamasta alle 15-vuotiaasta lapsesta (tai alle 18-vuotiaasta opiskelevasta lapsesta) maksetaan 1 980 kr (1 109 mk) vuodessa.

Erityisen vaikeissa oloissa elävälle edunsaajalle voidaan lisäksi harkinnan perusteella maksaa ns. henkilökohtaista lisää. Näitä lisiä varten Suur-Kööpenhaminan kunnat voivat kunakin vuonna käyttää määrän, joka on 5 % niiden edellisenä vuonna maksamien vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden perusosien yhteismäärästä. Muilla kunnilla vastaava osuus on 4 %.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan vakuutetulle, jonka työkyky on fyysisen tai psyykkisen sairauden johdosta vähentynyt ainakin puolella. Työkyvyttömyyseläkkeitä on kolme eri suuruutta riippuen työkyvyttömyyden asteesta. Vakuutetulle, joka on täysin työkyvytön tai jolla on jäljellä vain merkityksetön osa työkyvystä, maksetaan korkein työkyvyttömyyseläke. Vakuutetulle, jota ei voida pitää täysin työkyvyttömänä mutta jonka työkyky on kuitenkin vähentynyt 2/3, maksetaan keskimäinen eläke, ja vakuutetulle, jonka työkyky on alentunut vähintään puolella mutta alle 2/3, alin eläke.

Työkyvyttömyyseläkkeeseen on vakuutetulla oikeus täytettyään 15 vuotta. Korkeimman eläkkeen voi kuitenkin saada vasta 18 ikävuoden jälkeen.

Työkyvyttömyyseläke muodostuu perus-, työkyvyttömyys- ja ansiokyvyttömyysoseista. Perusosa on yhtä suuri kuin vanhuuseläkkeen perusosa. Sekä työkyvyttömyys- että ansiokyvyttömyysosesta määrä on puolet perusosan määrästä.

Korkeimman työkyvyttömyyseläkkeen määrä on yhtä suuri kuin perus-, työkyvyttömyys- ja ansiokyvyttömyysosesta yhteensä eli siis perusosan määrä kaksinkertaisena. Keskimäisen työkyvyttömyyseläkkeen määrä on perus- ja työkyvyttömyysosesta yhteismäärä eli 1 1/2 kertaa perusosa. Alin eläke muodostuu puolesta perusosasta ja puolesta työkyvyttömyysosesta eli se on 3/4 perusosasta.

Perusosan määrä on riippuvainen muista tuloista samaan tapaan kuin alle 67-vuotiailla vanhuuseläkkeensaajilla. Tuloharkinta ei koske työkyvyttömyys- ja ansiokyvyttömyysosesta.

Työkyvyttömyyseläkettä voidaan korottaa eläkelisällä, aviopuolisoisella, lapsikorotuksella ja henkilökohtaisella lisällä samoilla perusteilla ja määrillä kuin vanhuuseläkkeissäkin. Edunsaaja, joka on oikeutettu alimpaan työkyvyttömyyseläkkeeseen, voi kuitenkin saada vain lapsikorotusta, jonka määrä on puolet muille maksettavasta määrästä.

Edunsaajalle voidaan edellisten korotusten lisäksi suorittaa tuloista riippumatonta apu- tai hoitolisää, joiden määrät ovat vuodessa 3 516 kr (1 969 mk) ja 7 044 kr (3 945 mk).

Vakuutetulla, joka on tämän lain mukaan työkyvytön mutta joka ei saa työkyvyttömyyseläkettä koska on edelleen työssä, on oikeus erityiseen työkyvyttömyystukeen. Samanlaista tukea maksetaan kuuroille henkilöille. Tämän etuuden määrä on 3 180 kr (1 781 mk) vuodessa yksinäiselle henkilölle ja 4 788 kr (2 681 mk) aviopuolisoille. Tämän lisäksi voidaan näille henkilöille suorittaa apu- tai hoitolisää.

Kun edunsaaja täyttää 67 vuotta hänen eläkkeensä muuttuu vanhuuseläkkeeksi, jolloin eläkkeen määrässä normaalisti tapahtuu vähennystä.

Leskeneläkettä maksetaan 55 vuotta täyttäneelle naispuoliselle leskelle, joka oli leskeksi jäädessään täyttänyt 45 vuotta. Lisäksi edellytetään avioliiton jatkuneen vähintään viisi vuotta.

Avioliiton kestoajasta riippumatta leskeneläke maksetaan leskeksi jäädessään 45 vuotta täyttäneelle naiselle, jos hänellä on edunjättäjän kuollessa huollettavanaan kaksi tai useampia alle 18-vuotiaita lapsia. Tässä tapauksessa eläkettä maksetaan niin kauan kuin huoltovelvollisuus ainakin yhtä lasta kohtaan kestää. Jos huoltovelvollisuus loppuu ennen kuin leski täyttää 55 vuotta, eläkkeen maksamista jatketaan vasta tästä iästä lähtien. Tällöin ei kuitenkaan enää vaadita, että lesken avioliitto oli jatkunut viisi vuotta.

Leskeneläke voidaan lisäksi myöntää myös leskelle, joka 55 vuoden iässä saa edelleen jäljempänä selostettavaa tarveharkintaista leskenapua, ja jolla on tai jolla oli 45 vuotta täyttäessään huollettavanaan yksi tai useampia alle 18-vuotiaita lapsia.

Erityistapauksissa eläke voidaan maksaa leskelle — samoin kuin muullakin yksinäiselle naiselle — jo 50 vuoden iästä, jos asianomaisen huono terveydentila tai muut erityiset olosuhteet sitä edellyttävät.

Kun leski täyttää 62 vuotta, leskeneläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Eläke lakkaa, jos leski alkaa saada työkyvyttömyyseläkettä. Samoin eläke lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton, mutta sen maksaminen voidaan aloittaa uudelleen, jos avioliitto päättyy.

Leskeneläkkeen perusosa on samansuuruinen kuin yksinäisen henkilön vanhuuseläkkeen perusosa eli 7 176 kr (4 019 mk) vuodessa. Eläke on tuloharkintainen ja tuloajat ovat samat kuin vanhuuseläkkeissä. Jos eläke muiden tulojen aiheuttaman vähennyksen jälkeen jäisi pienemmäksi kuin 1/6 perusosasta, ei sitä tällaisessa tapauksessa makseta lainkaan. Leskeneläkkeeseen suoritetaan korotuksia samojen perusteiden mukaan kuin yksinäiselle vanhuuseläkkeensaajalle.

Edunjättäjän kuollessa maksetaan eläkkeen lisäksi väliaikainen avustus kaikille niille leskille, jotka ovat sen tarpeessa. Normaalisti avustusta suoritetaan 13 viikon ajalta, mutta sen maksamista voidaan jatkaa aina puoleen vuoteen saakka.

Kun väliaikaisen avustuksen maksaminen loppuu, leskelle voidaan suorittaa tarveharkintaan perustuvaa ns. leskenapua. Edellytyksenä on, että edunsaaja on jäänyt leskeksi 45 vuotta täytettyään tai että hänellä on huollettavanaan alle 18-vuotiaita lapsia. Leskenavun saamisen aiheena voi olla työkyvyttömyys, lasten hoito tai ammattikoulutuksen saaminen, joissa tapauksissa leski ei voi ansaita normaalisti. Leskenapua ei makseta varsinaista leskeneläkettä saavalle henkilölle. Leskenavun määrä ei saa ylitää 85 % varsinaisesta leskeneläkkeestä.

Hautausavustus maksetaan sairausvakuutusjärjestelmän kautta. Sen määrä on 900 kr (494 mk).

Eläkkeet tarkistetaan puolivuositain hintaindeksin perusteella. Jos indeksissä on tapahtunut 3 %:n muutos, suoritetaan vastaava korjaus eläkkeissä.

Kansaneläkkeiden **rahoitukseen** osallistuvat vakuutetut, työnantajat, kunnat ja valtio. Vakuutetut suorittavat 3 % tuloistaan vanhuus- ja leskeneläkkeitä varten. Jos lapsia huoltavan vakuutetun vuositulo on alle 13 000 kr (7 280 mk) ja yksinäisen henkilön alle 6 600 kr (3 696 mk), ei vakuutusmaksua peritä lainkaan.

Työnantajat eivät osallistu vanhuus- ja leskeneläkkeiden kustannuksiin, mutta suorittavat sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeitä varten 14,25 kr (8 mk) vuodessa kutakin työntekijää kohti.

Valtaosa kansaneläkkeiden rahoituksesta tapahtuu julkisin varoin. Valtio ja kunnat jakavat niiden osalle tulevat kustannukset keskenään seuraa-

vasti: vanhuuseläkkeistä valtio suorittaa 82 % ja kunnat 18 %; työkyvyttömyyseläkkeistä valtio maksaa 64/70 ja kunnat 6/70; leskeneläkkeistä valtion osuus on 4/5 ja kuntien 1/5.

Kansaneläkejärjestelmän **hallintoa** varten ei ole perustettu erillistä organisaatiota, vaan järjestelmää hoidetaan yleisten hallintoelinten toimesta. Paikallisella tasolla hallinnosta vastaavat kuntien viranomaiset, jotka vastaanottavat eläkehakemukset, tekevät eläkepäätökset ja maksavat eläkkeet. Samat hallintoelimet toimivat myös muutoksenhakueliminä. Kaikki työkyvyttömyyseläkehakemukset menevät työkyvyttömyysvakuutusoikeuteen, joka päättää eläkkeen myöntämisestä. Eläkkeen määrän laskemisen ja sen maksamisen suorittavat kuitenkin kuntien viranomaiset. Muutoksenhakuelimenä työkyvyttömyyseläkkeissä toimii työkyvyttömyysvakuutusoikeuden erityiselin. Järjestelmän ylin valvontaoikeus sekä hallintovalta kansallisella tasolla kuuluu sosiaaliministeriölle.

Palkansaajien lisäeläkejärjestelmä

Palkansaajien lisäeläkejärjestelmän (1964) **piiriin kuuluvat** kaikki 18–66-vuotiaat palkansaajat. Itsenäiset yrittäjät ovat periaatteessa järjestelmän ulkopuolella, mutta henkilö, joka saa tuloa sekä yrittäjänä että palkansaajana, lasketaan palkansaajaksi ja siten järjestelmään kuuluvaksi. Jos palkansaaja siirtyy itsenäiseksi yrittäjäksi, hänellä on oikeus pysyä edelleen järjestelmässä, mikäli hän on kuulunut sen piiriin vähintään kolmen vuoden ajan palkansaajan asemassa. Lisäeläkejärjestelmä perustuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle ja se myöntää vanhuuseläkkeitä ja leskeneläkkeitä.

Vanhuuseläke myönnetään 67 vuotta täyttäneelle vakuutetulle, joka on maksanut vakuutusmaksuja vähintään viideltä vuodelta. Siirtymäkauteen, vuoteen 1969 saakka, oli vaatimuksena kuitenkin 1–4 vuoden vakuutusmaksut. Eläkkeelle siirtymistä voidaan lykätä 70 ikävuoteen. Eläkkeen saaminen ei edellytä työntöön lopettamista.

Alle 60-vuotias vakuutettu katsotaan olleeksi järjestelmässä koko vuoden, jos hän on maksanut vakuutusmaksut 44 viikolta ko. vuoden aikana. Tätä vanhemmilla vakuutetuilla vastaava raja on 36 viikkoa. Ne vakuutetun maksamat viikot, jotka ylittävät edelliset määrät, lasketaan hänen hyväkseen niiden vuosien osalle, joilta hänellä ei ole täyttä määrää vakuutusmaksuviikkoja.

Täyden vanhuuseläkkeen määrä on 2 400 kr (1 344 mk) vuodessa. Tähän vaaditaan, että vakuutettu on ollut järjestelmän piirissä 40 vuotta. Jos vuosia on vähemmän, eläke lasketaan siten, että kukin vuosi oikeuttaa 60 kr:n (34 mk) eläkkeeseen. Vähimmäisvaatimus on kuitenkin edellä mainittu viisi vuotta, mikä oikeuttaa 300 kr:n (168 mk) vuosieläkkeeseen.

Niiden vakuutettujen osalta, joihin edellisten määräysten soveltaminen olisi vaikeaa heidän ikänsä vuoksi, sovelletaan siirtymäkauden säännöksiä. Järjestelmän ensimmäisenä vuonna sen piiriin tulleiden on mahdollista saada täysi eläke jo 27 vakuutusvuoden jälkeen, mikäli eivät piiriin tullessaan olleet vielä täyttäneet 40 ikävuotta. Siirtymäkauden eläkkeet lasketaan seuraavasti: Pienin eläke on 600 kr (336 mk), ja sen voi saada oltuaan järjestelmässä vain vuoden ajan. Seuraavat viisi vakuutusvuotta lisäävät eläkettä kukin 24 kr:lla (13 mk), sitä seuraavat 14 vuotta 60 kr:lla (34 mk) ja tämän jälkeiset vuoden 120 kr:lla (67 mk) 27 vakuutusvuoteen asti.

Jos vakuutettu lykkää eläkkeelle siirtymistään (enintään 70 ikävuoteen saakka), eläkettä korotetaan 5 %:lla kutakin puolen vuoden lykkäystä kohti.

Leskeneläkettä maksetaan naisleskelle, jos avioliitto oli kestänyt vähintään 10 vuotta ja edunjättäjä oli kuulunut järjestelmän piiriin ainakin 10 vuoden ajan. Leskeneläkkeitä aletaan siis maksaa aikaisintaan vuonna 1974. Eläkkeen saamisen edellytyksenä on edellisen lisäksi se, että leski on täyttänyt 62 vuotta.

Leskeneläkkeen määrä on 50 % lisäeläkejärjestelmän mukaisesta edunjättäjän vanhuuseläkkeestä tai, jos edunjättäjä ei vielä ollut eläkkeellä, siitä eläkkeestä, jonka hän olisi kuollessaan saanut.

Mikäli leskellä on oikeus eläkkeeseen useamman kuin yhden avioliiton perusteella, saavat yhdistetyt eläkkeet olla enintään puolet täydestä lisäeläkkeestä. Siinä tapauksessa, että leski on itse ansainnut omaa eläket-

tään, hän voi 67 vuoden iässä saada joko oman vanhuuseläkkeen tai leskeneläkkeen riippuen siitä kumpi on suurempi.

Leskeneläke päättyy, jos leski solmii uuden avioliiton, mutta alkaa jälleen, jos uusi avioliitto purkautuu.

Myös eronnut aviopuoliso voi saada leskeneläkkeen.

Eläkkeiden tarkistus ei tapahdu automaattisesti hintaindeksin perusteella kuten kansaneläkkeissä, vaan se suoritetaan tarpeen vaatiessa.

Järjestelmän **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut ja työnantajat. Julkisia varoja ei käytetä lainkaan. Vakuutetut ja työnantajat suorittavat yhdessä 5,40 kr (3 mk) viikossa. Tästä määrästä vakuutettu suorittaa 1/3 eli 1,80 kr (1 mk) ja työnantaja 2/3 eli 3,60 kr (2 mk).

Järjestelmän **hallinnosta** vastaa erityinen keskuselin, jonka johdossa ovat palkansaajien ja työnantajien edustajien muodostamat edustajisto ja hallitus. Edustajiston jäsenistä puolet (15) edustaa palkansaajia ja puolet (15) työnantajia puheenjohtajan ollessa puolueeton. Palkansaajaedustajiin kuuluu kolme edustajaa työministeriöstä. Työnantajaedustajiin puolestaan kuuluu yksi edustaja valtiovarainministeriöstä, yksi sisäasiainministeriöstä ja kolme työministeriöstä. Hallituksessa on kahdeksan jäsentä, joista puolet edustaa työnantajia ja puolet vakuutettuja.

Keskuselin kerää vakuutusmaksut suoraan työnantajilta sekä myöntää ja maksaa eläkkeet. Eläkehakemusten vastaanotto tapahtuu kuntien viranomaisten välityksellä.

Järjestelmän ylin valvontaoikeus on työministeriöllä.

11. SEKÄ TASASUURUISTEN ETTÄ ANSIOIHIN SUHTEUTETTUJEN ELÄKKEIDEN JÄRJESTELMÄT

11.1 ENGLANTI

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- lisäeläkejärjestelmä
- työeläkejärjestelmä (porrastettu eläke)
- muita eläkejärjestelmiä:
  - kuntien ja valtion palveluksessa olevien palkansaajien työeläkejärjestelmät (9 työalaa, samalla alalla useitakin järjestelmiä)
  - muut työeläkejärjestelyt

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Tasasuuruisia vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä maksavan kansaneläkejärjestelmän (1948) **piiriin kuuluu** maan koko väestö. Järjestelmään kuulumisen ei ole kuitenkaan pakollista avioliitossa oleville naisille, eikä niille henkilöille, joiden vuositulot ovat alle £ 312 (3 145 mk) ja jotka eivät käy työssä. Samoin se ei ole pakollista niille itsenäisille yrittäjille, joiden vuositulot ovat tämän rajan alapuolella. Avioliitossa oleva nainen voi halutessaan kuulua järjestelmään ja maksaa sille vakuutusmaksut, jolloin hän on oikeutettu täysiin etuuksiin. Mikäli hän jää järjestelmän ulkopuolelle eikä näin ollen maksa vakuutusmaksuja, hänet katsotaan vakuutetuksi aviomiehen vakuutuksen perusteella, mutta hän saa tällöin pienemmät etuudet.

Vanhuuseläkettä maksetaan miehille 65 ja naisille 60 vuoden iässä. Eläkkeelle siirtymistä voidaan kuitenkin lykätä viidellä vuodella. Eläkeiän täyttämisen lisäksi vaaditaan, että vakuutettu on maksanut vakuutusmaksut ainakin 156 viikolta. Täyteen eläkkeeseen edellytetään vakuutusmaksut kunakin vuonna keskimäärin 50 viikolta. Jos vuosittaisia maksettuja viikkoja ei ole 50 mutta on kuitenkin vähintään 13, eläke maksetaan vähen-

nettynä. Eläkeaikaiset työtulot, jotka ylittävät £ 7 10 s. (76 mk) viikossa, vaikuttavat 65–69-vuotiailla miehillä ja 60–64-vuotiailla naisilla eläkkeeseen pienentävästi. Tätä vanhemmilla eivät työtulot enää vähennä eläkettä.

Yksinäisen henkilön täyden eläkkeen määrä on £ 5 (50 mk) viikossa. Huollettavista lapsista maksetaan tämän lisäksi seuraavat korotukset: ensimmäisestä £ 1 11 s. (16 mk), toisesta 13 s. (7 mk) ja kustakin seuraavasta lapsesta 11 s. (6 mk) viikossa.

Avioliitossa oleva nainen, joka ei ole maksanut omia vakuutusmaksuja, saa vanhuuseläkkeen aviomiehensä vakuutuksen perusteella, kun tämä on jäänyt eläkkeelle tai täyttänyt 70 vuotta. Naisen edellytetään tällöin täyttäneen 60 vuotta ja jääneen pois työstä. Eläkkeen määrä on normaalisti £ 3 2 s. (31 mk) viikossa, mutta se on riippuvainen miehen eläkkeen määrästä. Jos vaimo ei ole täyttänyt 60 vuotta eikä saa omaa eläkettä eikä ansaitse yli £ 3 2 s. (31 mk) viikossa, mies saa korotuksena eläkkeeseen tämän £ 3 2 s. Jos vaimo on oikeutettu omaan eläkkeeseen, hän saa sen 60-vuotiaana miehen iästä ja työssäolosta riippumatta. Eläkkeen määrä on sama kuin yksinäisellä henkilöllä.

Vakuutettu, joka lykkää eläkkeelle siirtymistään, saa 1 s. (0,50 mk) korotuksen jokaiselta 9 viikolta, jolta hän on myös maksanut vakuutusmaksut miehillä 65 ja 70 sekä naisilla 60 ja 65 ikävuosien välillä. Korotus on 1 s. 6 d. (0,75 mk), jos vakuutetun aviovaimo on yli 60-vuotias eikä ole vakuutettu. Jos aviomies kuolee ennen kuin hänen vaimonsa, tämä saa edelleen 1 s. 6 d. korotuksen eläkkeeseensä.

Työkyvyttömyyseläke liittyy läheisesti sairausvakuutukseen siten, että työkyvyttömyyseläkkeen korvaa kestoajaltaan rajoittamaton sairauseläke.

Vakuutusajan osalta ovat vaatimukset samat kuin vanhuuseläkkeissä. Työkyvyttömyyseläkkeen määrä on sama kuin vanhuuseläkkeen ja korotukset ovat myös samansuuruiset. Nuorille henkilöille ja avioliitossa oleville naisille eläkkeiden määrät ovat kuitenkin pienemmät kuin muille.

Perhe-eläkettä maksetaan naispuoliselle leskelle ja täysorvolle. Puoliorvon eläkkeen korvaa leskeneläkkeeseen suoritettava korotus. Eläkkeen saamisen edellytykset ovat vakuutusmaksujen osalta samat kuin vanhuuseläkkeessä.

Leskeneläke maksetaan jokaiselle alle 60-vuotiaalle leskelle 26 viikolta edunjättäjän kuoleman jälkeen. Tämän eläkkeen määrä on £ 7 (71 mk) viikossa leskelle sekä lisäksi lapsikorotusta niin paljon, että kukin alle 15-vuotias (tai opiskeleva alle 19-vuotias) lapsi saa perheavustuksen kanssa yhteensä £ 2 9 s. (25 mk) viikossa. Eläkkeeseen suoritetaan lisäksi 33 $\frac{1}{3}$ % edunjättäjän £ 9–30 (91–302 mk) viikkoansioista kuolemaa edeltäneenä verovuonna, jos edunjättäjä oli palkan-saaja.

Edellisen ylimenokauden jälkeen eläke maksetaan vain, jos leskellä on huollettavanaan lapsi tai jos leski oli täyttänyt 50 vuotta edunjättäjän kuollessa ja avioliitto oli kestänyt ainakin kolme vuotta. Jos lasta huoltanut leski on täyttänyt 50 vuotta huoltovelvollisuuden päättyessä, hänen eläkkeensä jatkuu edelleen. Leskeneläkkeen maksaminen lopetetaan 60 vuoden iässä, jolloin leski saa oman vanhuuseläkkeen.

Ylimenokauden jälkeen maksettavan eläkkeen määrä pysyy lapsikorotusten osalta samana, mutta leski itse saa £ 5 (50 mk) viikossa. Leski, joka saa eläkkeen sillä perusteella, että hän oli edunjättäjän kuollessa tai huoltovelvollisuuden päättyessä täyttänyt 50 vuotta, saa samoin £ 5 (50 mk) viikossa.

Orvoneläke, jota kutsutaan "huoltajan avustukseksi", on £ 2 9 s. (25 mk) viikossa alle 15-vuotiaalle (tai alle 19-vuotiaalle opiskelevalle) täysorvolle. (Täysorpo ei saa perheavustusta.)

Hautausavustuksena maksetaan £ 30 (302 mk), jos vakuutettu on kuollessaan täyttänyt 18 vuotta. Jos miespuolinen vakuutettu on syntynyt ennen 5. 7. 1893 ja naispuolinen ennen 5. 7. 1898, hautausavustus on £ 15 (151 mk). Ennen 5. 7. 1883 syntyneen miespuolisen ja ennen 5. 7. 1888 syntyneen naispuolisen vakuutetun jälkeen ei hautausavustusta makseta lainkaan. Lapsesta, joka kuolee alle 3-vuotiaana maksetaan hautausavustuksena £ 9 (91 mk), 3–5-vuotiaasta lapsesta £ 15 (151 mk) ja 6–17-vuotiaasta £ 22 10 s. (227 mk). Hautausavustuksen määrää vähennetään, jos vakuutusmaksuehtoja ei ole täysin täytetty.

Eläkejärjestelmän **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat ja valtio. Vakuutettujen maksusuudet ovat tasasuuruksia ja ne suoritetaan viikottain. Vakuutusmaksun suuruus riippuu vakuutetun sukupuolesta, iästä ja siitä, kuuluuko vakuutettu myös jäljempänä käsiteltävään työeläkejärjestelmään.

Kansan- ja työeläkejärjestelmään kuuluvilla yli 18-vuotiailla miehillä viikkomaksu on 17 s. 8 d. (8,90 mk), yli 18-vuotiailla naisilla 15 s. (7,60 mk), alle 18-vuotiailla pojilla 11 s. 5 d. (5,80 mk) ja alle 18-vuotiailla tytöillä 9 s. 7 d. (4,80 mk). Niillä miespuolisilla vakuutetuilla, jotka kuuluvat yksinomaan kansaneläkejärjestelmään eivätkä siis ole mukana työeläkejärjestelmässä, vakuutusmaksu on 20 s. 1 d. (10 mk) ja naisilla vastaavasti 16 s. 6 d. (8,30 mk) viikossa.

Työnantajien maksuosuus kansaneläkkeiden kustannuksista määräytyy heidän palveluksessaan olevien työntekijöiden sukupuolen, iän sekä kansan- ja työeläkejärjestelmään kuulumisen mukaan. Molempiin järjestelmiin kuuluvien yli 18-vuotiaiden miesten osalta viikkomaksu on 65 s. 11 d. (33,20 mk), yli 18-vuotiaiden naisten osalta 39 s. 1 d. (19,70 mk), alle 18-vuotiaiden poikien osalta 35 s. 4 d. (17,80 mk) ja alle 18-vuotiaiden tyttöjen osalta 25 s. 6 d. (12,90 mk). Vain kansaneläkejärjestelmään kuuluvien miesten osalta maksu on 68 s. 4 d. (34,40 mk) ja naisten osalta 40 s. 7 d. (20,50 mk).¹⁾

Työssäkäymättömillä, yli £ 312 (3 145 mk) vuositulot omaavilla miespuolisilla henkilöillä vakuutusmaksu on 19 s. 9 d. (10 mk) ja naispuolisilla henkilöillä vastaavasti 15 s. 8 d. (7,90 mk) viikossa. Alle 18-vuotiaat pojat maksavat 11 s. 2 d. (5,60 mk) ja tytöt 9 s. 2 d. (4,60 mk) viikossa.

Järjestelmään kuuluvat yli 18-vuotiaat miespuoliset itsenäiset yrittäjät maksavat 24 s. 10 d. (12,10 mk) ja naispuoliset 20 s. 8 d. (10,40 mk) viikossa. Alle 18-vuotiaat pojat maksavat 14 s. (7,10 mk) ja tytöt vastaavasti 12 s. (6,10 mk) viikossa.

Valtio suorittaa järjestelmälle kiinteän avustussumman, jonka määrä vastaa noin 1/4 vakuutettujen ja työnantajien vakuutusmaksujen yhteismäärästä. Itsenäisten yrittäjien ja niiden henkilöiden kohdalla, jotka eivät käy työssä, valtion osuus vastaa 1/3 vakuutusmaksujen yhteismäärästä.

Näistä vakuutusmaksuista rahoitetaan eläkkeiden lisäksi myös sairaus-, äitiys- ja työttömyysvakuutuksen etuudet.

---

¹⁾ Työnantajan maksuihin on otettu mukaan "Selective Employment Tax" ja maksut "Redundancy Fund'ille".

Kansaneläkejärjestelmän **hallinnosta** huolehtii sosiaaliturvaministeriö, jolla on keskuustoimiston ohella järjestelmän paikallista hoitoa varten alue- ja paikallistoimistoja. Ministeriö suorittaa myös vakuutusmaksujen keräämisen.

Ensimmäisenä valitusasteena toimivat paikalliset valituselimet, joissa on puheenjohtaja ja kaksi jäsentä. Jäsenistä toinen edustaa työnantajia ja toinen palkansaajia. Näihin valituselimiin valitetaan paikallistoimistojen päätöksistä. Seuraavana ja samalla viimeisenä valitusasteena on ministeriössä toimiva erityinen komissio, johon voidaan valittaa paikallisten valituselinten päätöksistä.

Lisäeläkejärjestelmä

Erillisen lisäeläkejärjestelmän (1966) puiteissa maksetaan vähävaraisille, kansaneläkejärjestelmässä vaadittavan eläkeiän (miehille 65, naisille 60 vuotta) täyttäneille henkilöille tuloharkintaista lisäeläkettä, jonka tarkoituksena on taata tietty vähimmäistoimeentulo. Yhdessä asuville aviopuolisoille lisäeläke maksetaan aviovaimon iästä riippumatta, jos mies on täyttänyt vaaditun eläkeiän. — Eläkeiän alapuolella oleville maksetaan erityistä lisäavustusta.

Lisäeläkkeen määrä lasketaan vertaamalla edunsaajan tuloja hänen menoihinsa. Tuloina otetaan huomioon perheavustukset, vanhuuseläkkeet ja useimmat muut sosiaalivakuutuksen etuudet täysimääräisinä. Osapäivätyöstä (lisäeläkettä ei makseta kokopäivätyössä oleville) otetaan huomioon yli £ 2 (20 mk) olevat viikkoansiot työkuukausilla vähennettyinä. Tuloksi lasketaan myös tiettyjen sääntöjen mukaan pääomasta — esimerkiksi edunsaajan omistamasta talosta — ja säästöistä saatavat tuotot. Muista tuloista (ammatillisesta työeläkejärjestelmästä saatava eläke, säännölliset tulot sukulaisilta ja hyväntekeväisyysjärjestöiltä jne.) otetaan huomioon se osa, joka ylittää £ 1 (10 mk) viikossa.

Vanhuuseläkkeensaajalle maksetaan lisäeläkettä niin paljon, että hänen tulonsa ovat viikossa £ 5 6 s. (51 mk) sen jälkeen kun vuokra on maksettu. Aviopuolisolle vastaava määrä on £ 8 7 s. (81 mk) viikossa. Edunsaajalle, joka asuu toisen taloudessa, määrä on viikossa £ 4 18 s. (49 mk) johon sisältyy asunnon vuokra. Sokeille henkilöille maksetaan näitä mää-

riä korkeammat lisäeläkkeet. Huollettavista lapsista suoritetaan lisäksi erityinen korotus, jonka määrä vaihtelee £1 7 s. (14 mk) — £ 2 13 s. (27 mk) viikossa lapsen iästä riippuen.

Työkyvyttömyyseläkkeensaajaan sovelletaan samoja periaatteita kuin vanhuuseläkkeensaajaan. Myös leskelle maksetaan lisäeläkettä samalla tavalla kuin yksinäiselle vanhuuseläkkeensaajalle.

Lisäeläkkeet rahoitetaan kokonaan verovaroin.

Sosiaaliturvaministeriössä toimiva lisäeläkelautakunta vastaa järjestelmän hallinnosta. Paikallishallinnosta huolehtivat ministeriön paikallistoimistot.

Työeläkejärjestelmä (ns. porrastettu eläke)

Työeläkejärjestelmän (1961 ja 1966) **piiriin kuuluvat** ne 18 vuotta täyttäneet palkansaaajat, joiden ansiotulot ylittävät £ 9 (91 mk) viikossa. Järjestelmään kuuluminen on pakollista sillä poikkeuksella, että vakuutetun, joka saa vastaavat etuudet työnantajan yksityisesti järjestämän työeläkejärjestelyn tai jonkin julkisessa palveluksessa olevien palkansaaajien työeläkejärjestelmän kautta, ei tarvitse kuulua tähän työeläkejärjestelmään. Järjestelmän eläke-etuudet ovat vanhuus- ja leskeneläke.

Vanhuuseläkkeen saamisen edellytykset ovat samat kuin edellä kansaneläkejärjestelmässä. Eläkkeen määrä lasketaan vakuutetun maksamien vakuutusmaksujen kokonaismäärästä. Miespuolisilla vakuutetuilla eläke on viikossa 6 d. (0,25 mk) jokaista maksettua £ 7 10 s. (76 mk) suuruista vakuutusmaksuysikköä kohti. Naispuolisilla vakuutetuilla vastaava vakuutusmaksuysikkö on £ 9 (91 mk). Eläkeaikaiset työtulot vaikuttavat eläkkeeseen samalla tavalla kuin kansaneläkejärjestelmässä.

Vakuutettu on oikeutettu saamaan sekä kansaneläkkeen että työeläkkeen täysimääräisinä, jos vakuutusmaksut on maksettu täydeltä ajalta. Esimerkkeinä näiden eläkkeiden yhteismäärän osuudesta palkasta mainittakoon seuraavat tapaukset, jolloin miespuolinen vakuutettu on maksanut työeläkejärjestelmälle vakuutusmaksut 10 vuodelta täysimääräisinä. Viikkopalkasta, joka on £ 10 (101 mk), työeläke on 2 s. (1,00 mk) viikossa ja yhdessä tasa-eläkkeen (£ 5, yksinäinen henkilö ilman lapsikorotuksia) kans-

sa 51 % palkasta. Viikkopalkasta, joka on £ 18 (181 mk), työeläke on vastaavasti 15 s. (7,55 mk) ja yhdessä tasaeläkkeen kanssa 32 % palkasta. Jos viikkopalkka on £ 30 (302 mk), työeläke on 29 s. (14,60 mk) ja eläkkeet yhdessä 22 % palkasta.

Perhe-eläkettä maksetaan ainoastaan naispuoliselle leskelle. Edellytyksenä on, että leski on täyttänyt 60 vuotta. Eläkkeen määrä on 50 % siitä vanhuuseläkkeestä, jota edunjättäjä sai tai johon hän olisi ollut oikeutettu, jos hän kuolemansa aikaan olisi täyttänyt 65 vuotta. Leski saa eläkkeensä riippumatta siitä mihin muihin eläkkeisiin hän on oikeutettu.

Työeläkejärjestelmän **rahoitus** on läheisessä yhteydessä kansaneläkejärjestelmään. Valtio ei kuitenkaan osallistu työeläkkeiden kustannuksiin.

Vakuutetut suorittavat $4\frac{3}{4}$ % viikossa £ 9 (91 mk) ja £ 18 (181 mk) välillä olevasta ansiotulon osasta sekä $3\frac{1}{4}$ % viikossa £ 18 (181 mk) ja £ 30 (302 mk) välillä olevasta ansiotulosta. Ne vakuutetut, jotka eivät kuulu lainkaan työeläkejärjestelmään, maksavat 0.5 % £ 9 (91 mk) ja £ 18 (181 mk) välillä olevasta viikkotulosta ja $3\frac{1}{4}$ % £ 18 (181 mk) ja £ 30 (302 mk) välillä olevasta viikkotulosta. Viimeksi mainittujen vakuutettujen maksut ovat lähinnä tarkoitettujen ansioiden suhteutettujen (lyhytaikaisten) leskeneläkkeiden sekä sairaus- ja työttömyyskorvausten kustannuksiin. Työnantajat maksavat vakuutettujen palkoista samansuuruiset maksut kuin vakuutetut itse.

Järjestelmän **hallinnosta** huolehtivat samat hallintoelimet kuin kansaneläkejärjestelmässäkin. Vakuutusmaksuja ei kuitenkaan kerää ministeriö, vaan veroviranomaiset.

Työeläkejärjestelmän ulkopuolelle jäävien ammatillisten työeläkejärjestelyjen valvontaa hoitaa oma erityiselin.

Muut eläkejärjestelyt

Työnantajien perustamia työeläkejärjestelyjä oli vuonna 1968 noin 65 000, jos mukaan luetaan julkisella sektorilla toimivat eläkejärjestelmät. Työeläkejärjestelyjä on sekä suur- että pientyönantajilla. Tämän työeläketurvan piiriin kuuluu noin 12 miljoonaa palkansaajaa, joista 8 miljoonaa

on yksityisen ja 4 miljoonaa julkisen sektorin palveluksessa. Yksityisen sektorin miespuolisista ei-ruumillisen työn tekijöistä 80 % ja ruumillisen työn tekijöistä 55 % on mukana näissä eläkejärjestelyissä. Naisilla vastaavat prosentit ovat 40 ja 15. Julkisella sektorilla nämä prosentit miesten osalta ovat 90 ja 65 sekä naisilla 80 ja 15.

Eläke-etuudet ovat hyvin vaihtelevia. Tavallisimmin maksetaan vanhuuseläkkeitä, mutta sen sijaan työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet ovat jo harvinaisempia. Julkisella sektorilla viimeksi mainittuja eläkkeitä maksetaan yleisemmin kuin yksityisellä sektorilla.

Vanhuuseläkeikä on yleensä miehillä 65 ja naisilla 60 vuotta. Vain noin 5 %:ssa kaikista järjestelyistä miehillä ja 15 %:ssa naisilla eläkeiät poikkeavat näistä. Eläkeperusteet saattavat vaihdella eri järjestelmissä hyvin paljon. Useimmissa (75 % kaikista) eläkkeet kuitenkin perustuvat aktiivian ansioihin ja palvelusvuosiin. Eräissä tapauksissa etuudet ovat tasasuuruisia ja joissakin harvoissa ne maksetaan kertasuorituksena.

Järjestelmien rahoituksessakin on vaihtelevuutta. Osassa (noin 30 % kaikista) työnantajat kustantavat yksin koko työeläketurvan, osassa myös työntekijät osallistuvat eläkkeiden kustannuksiin. Yksityisellä sektorilla vakuutettujen vakuutusmaksu on tavallisimmin 4 % ansioista, mutta julkisella sektorilla 5 % tai sitä enemmän. Kokonaisuutena katsoen vakuutettujen osuus kaikista vakuutusmaksuista on noin 25 %.

Työeläketurva voidaan yksityisellä sektorilla hallinnollisesti organisoida joko antamalla sen hoito jollekin vakuutusyhtiölle tai perustamalla eläkesäätiö työnantajan yrityksen yhteyteen. Julkisen sektorin järjestelmien hallinnosta huolehtivat lukuisat tätä varten perustetut eläkelaitokset.

11.2 KANADA

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- koko väestön kattava ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Laki (1952) myöntää tasasuuruiset **vanhuuseläkkeet** kaikille 70 vuotta täytäneille, vähintään 10 vuotta Kanadassa asuneille henkilöille. Eläkeikää on kuitenkin vuodesta 1966 lähtien asteittain alennettu siten, että se on vuonna 1970 ja siitä eteenpäin 65 vuotta. Yksinäisen henkilön vanhuuseläkkeen määrä on \$ 75 (291 mk) kuukaudessa ja avioparin, jos molemmat puoliset ovat oikeutettuja eläkkeeseen, \$ 150 (583 mk) kuukaudessa. Eläkkeeseen voidaan suorittaa korotuksena enintään 40 % vanhuuseläkkeen määrästä, jos edunsaajalla ei ole eläkkeensä lisäksi muita tuloja. Tämä korotus maksetaan vain vuonna 1910 tai sitä aikaisemmin syntyneille eläkkeensaajille, jotka ikänsä vuoksi saivat vähän tai ei lainkaan uuden lisäeläkejärjestelmän mukaista eläkettä. Kansaneläkkeen saamisen edellytyksenä ei ole työnteon lopettaminen.

Järjestelmän **rahoitus** tapahtuu rahastointiperiaatteella. Rahasto saa varansa kolmesta lähteestä: Jokainen vakuutettu maksaa 4 % verotettavasta vuositulostaan tai \$ 240 (932 mk) vuodessa, riippuen siitä kumpi on vähemmän, yhtiöveron alaiset yhtiöt maksavat 3 % yhtiötulosta. Lisäksi järjestelmälle tulee 3 %:n vero teollisuustuotteiden myynnistä, mikä voidaan katsoa valtion osuudeksi järjestelmän kustannuksista. Valtio myöntää järjestelmälle myös tilapäisiä lainoja ja avustuksia, mikäli järjestelmän taloudellinen asema sitä vaatii.

Terveys- ja sosiaaliministeriö vastaa järjestelmän **hallinnosta**.

Työkyvyttömyysavustusta (1954) myönnetään varattomille, täysin ja pysyvästi työkyvyttömille vakuutetuille, jotka ovat asuneet Kanadassa vähintään 10 vuotta. Näiden avustusten yläraja on \$ 75 (291 mk) kuukaudessa.

Ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä

Ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä (1966) koostuu kahdesta järjestelmästä. Toinen koskee Quebeckin maakuntaa ja toinen liittovaltion muita osia. Nämä järjestelmät ovat täysin samanlaiset. Lisäeläkejärjestelmä myöntää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä ja se perustuu paikallisen vakuutuksen periaatteelle.

Järjestelmän **piiriin kuuluvat** ammatista riippumatta kaikki sellaiset 18 vuotta täyttäneet henkilöt, jotka saavat työstään määrätyn rajan ylittävät vuositulot. Palkansaajilla on alarajaksi määrätty \$ 600 (2 331 mk) vuositulot. Laki ei koske niitä henkilöitä, jotka ovat syntyneet vuonna 1898 tai sitä aikaisemmin.

Vanhuuseläkkeitä on maksettu vuodesta 1967 lähtien. Aluksi oli eläkkeensaamiseksi 68 vuotta, mutta sitä on alennettu asteittain siten, että se on vuonna 1970 ja siitä eteenpäin 65 vuotta. Eläkkeen määrää laskettaessa otetaan vuositulot huomioon järjestelmän alkuvaiheessa \$ 5 000 (19 425 mk) asti, mutta rajaa tullaan korjaamaan elinkustannusten muutosten mukaan, ja vuodesta 1976 lähtien, jolloin aletaan maksaa täysiä vanhuuseläkkeitä, ansiotason muutosten mukaan. Vanhuuseläke on 25 % vakuutetun 18 ikävuoden jälkeen ansaitsemasta keskimääräisestä vuosiansiosta. Lain voimaantuloa edeltäviä vuosia ei oteta huomioon.

Keskiansio lasketaan jakamalla ansioiden yhteismäärä niiden vuosien määrällä, joilta vakuutettu olisi voinut maksaa järjestelmän mukaisia vakuutusmaksuja. Siten vakuutetulle, joka tulojensa puolesta on kuulunut lain piiriin vain joinakin vuosina, tulee pienempi keskiansio kuin sille, joka on kuulunut lain piiriin koko ajan. Vuoden 1975 jälkeen voidaan niiden vuosien määrää, joina vakuutettu on jäänyt lain ulkopuolelle, vähentää siten, että vakuutettu korvaa näitä vuosia jatkamalla työntekoa 65 vuotta täytettyään. Lisäksi hän saa vähentää puuttuvista vuosista 15 %. Vähennys ei kuitenkaan saa pudottaa jakajana olevaa vuosien lukumäärää pienemmäksi kuin 10. Ennen keskiansion laskemista vakuutetun vuosiansiot korjataan ansiotasossa tapahtuneiden muutosten mukaan.

Ennen täysien eläkkeiden maksun alkamista (v. 1976) keskiansiota ei lasketa vakuutusvuosien mukaan, vaan jakajana oleva vuosien lukumäärä

on 10. Siten vakuutettu, joka on maksanut vakuutusmaksuja vain uuden järjestelmän ensimmäisenä vuonna, saa 2.5 % eläkkeen, kahdelta ensimmäiseltä vuodelta vakuutusmaksuja maksaneen eläke taas tulee olemaan 5 % jne, kunnes se vuonna 1976 on täysimääräinen eli 25 %.

Mikäli vakuutettu jatkaa työskentelyä vanhuuseläkettä jo saadessaan, hän saa alle 70-vuotiaana ansaita vain tietyn määrän ilman, että ansiot vaikuttavat eläkkeeseen pienentävästi. Vakuutusmaksuvelvollisuus päättyy silloin, kun vakuutettu ei enää saa työstään ansioita ja viimeistään 70-vuotiaana.

Työkyvyttömyyseläkkeitä aletaan maksaa vuonna 1970. Työkyvyttömänä pidetään henkilöä, jonka henkinen tai ruumiillinen sairaus on niin vakava ja pitkäaikainen, ettei hänellä ole mahdollisuutta jatkuvaan työntekoon. Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen on vakuutetulla, joka on maksanut vakuutusmaksuja vähintään viideltä vuodelta viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuoden 1981 jälkeen vakuutusmaksuvuosien kokonaismäärän tulee olla vähintään 1/3 niistä vuosista, jotka ovat kuluneet vuoden 1965 jälkeen (tai siitä kun vakuutettu on täyttänyt 18 vuotta, jos se on tapahtunut ko. vuoden jälkeen); missään tapauksessa ei kuitenkaan vaadita enempää kuin 10 vuoden määräaika.

Työkyvyttömyyseläke muodostuu kahdesta osasta: tasasuuruudesta \$ 25 (97 mk) kuukausierästä sekä ansioihin suhteutetusta osasta. Jälkimmäinen on 75 % siitä vanhuuseläkkeestä, jonka vakuutettu saisi 65 vuoden iässä. Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi edunsaajan täyttyessä 65 vuotta.

Leskeneläkettä maksetaan sekä naispuoliselle että eräissä tapauksissa myös miespuoliselle leskelle. Edellytyksenä on, että edunjät.äjä oli suorittanut vakuutusmaksuja joko 1/3 ajan niistä vuosista, joina se oli mahdollista, tai yhteensä 10 vuodelta — riippuen siitä, kumpi ajanjakso on pienempi. Vähimmäismäärä on kuitenkin kolme vuotta. Leskeneläkkeitä on siis alettu maksaa vuonna 1968.

Täysi leskeneläke maksetaan alle 65-vuotiaalle naispuoliselle leskelle: 1) jos edunsaaja on jäänyt leskeksi 45–64-vuotiaana, 2) jos edunsaaja on jäänyt leskeksi alle 45-vuotiaana ja hänellä on huollettavanaan alle 18-vuotias (tai alle 25-vuotias opiskelija) tai työkyvytön lapsi tai, 3) jos edunsaaja alle 45-vuotiaana leskeksi jäädessään on työkyvytön tai tulee sellaiseksi. Täyden leskeneläkkeen määrä on alle 65-vuotiaalle leskelle

37.5 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Eläkkeeseen maksetaan lisäksi \$ 25 (97 mk) kuukausittainen tasasumma.

Niille 35—44-vuotiaille työkykyisille leskille, joilla ei ole huoltovelvollisuutta, maksetaan alennettu eläke. Se lasketaan vähentämällä täydestä eläkkeestä 1/120 kutakin sellaista kuukautta kohti, jonka leski on alle 45-vuotias edunjättäjän kuollessa tai huoltovelvollisuuden taikka oman työkyvyttömyyden päättyessä. Alle 35-vuotiaille työkykyisille, lapsettomille leskille eläkettä ei makseta lainkaan.

Kun leski täyttää 65 vuotta, hänen eläkkeensä muuttuu 60 %:ksi edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Leskeneläke on jokaiselle 65 vuoden iän jälkeen leskeksi tulevalle 60 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä.

Jos leskeneläkkeeseen oikeutetulla on tämän lain mukainen vanhuuseläke, hän voi yhdistää eläkkeet seuraavasti ja valita niistä suuremman: joko oman eläkkeen täysimääräisenä ja 37.5 % edunjättäjän eläkkeestä, tai 60 % sekä omasta että edunjättäjän eläkkeestä. Yhdistetyt eläkkeet eivät saa nousta yli \$ 104,17 (404 mk) kuukaudessa. Mainitun summan lisäksi leskellä on oikeus yleiseen tasasuuruiseen \$ 75 (291 mk) vanhuuseläkkeeseen. Mikäli joku tulee saamaan samanaikaisesti tämän lain mukaista työkyvyttömyys- ja leskeneläkettä, niilläkin on yhteisylärajana \$ 104,17.

Jos miespuolinen leski on edunsaajana, hänen edellytetään olevan työkyvytön ja olleen taloudellisesti riippuvainen vaimostaan. Eläke muodostuu samoin kuin naispuolisen lesken eläke.

Leskeneläkkeen maksaminen loppuu lesken solmiessa uuden avioliiton, mutta alkaa jälleen, jos uusi avioliitto purkautuu avioeron tai kuoleman johdosta eikä jälkimmäisen aviopuolison jälkeen tule maksettavaksi leskeneläkettä, joka olisi aikaisempaa suurempi.

Orvoneläkettä maksetaan sekä kuolleen vakuutetun jälkeen että myös työkyvyttömyyseläkkeensaajan lapsille. Äidin kuoleman jälkeen maksetaan eläkettä vain siinä tapauksessa, että hän huolehti lapsesta kuolemansa aikoihin. Molempien vanhempien kuoleman jälkeen maksetaan vain yhtä orvoneläkettä. Työkyvyttömyyseläkkeensaajan lapsista saavat eläkkeen vain ne, jotka olivat perheessä vakuutetun tullessa työkyvyttömäksi.

Orvoneläkkeet ovat tasasuuruisia siten, että eläke on \$ 25 (97 mk) kuukaudessa kutakin ensimmäistä neljää lasta kohti ja \$ 12,5 (49 mk) kutakin seuraavaa kohti. Eläkettä maksetaan 18 ikävuoteen saakka, koululaisilla ja opiskelijoilla 25 ikävuoteen. Työkyvyttömälle orvolle eläke maksetaan ilman ikärajaa.

Hautausavustusta maksetaan kuolleen vakuutetun jälkeen kertausumma, joka vastaa kuuden kuukauden vanhuuseläkettä; enintään kuitenkin \$ 500 (1 943 mk).

Kaikki etuudet on sidottu **eläkeindeksiin**, joka puolestaan perustuu kuluttajan hintaindeksiin.

Eläkejärjestelmän **rahoitukseen** osallistuvat vakuutetut ja työnantajat. Vakuutetut maksavat 1.8 % \$ 600–5 000 (2 331–19 425 mk) vuositulosta. Työnantajat puolestaan maksavat 1.8 % vakuutettujen \$ 600–5 000 välillä olevista palkoista. Itsenäiset yrittäjät maksavat vakuutusmaksua yrityksestä saadusta tulosta, joka arvioidaan yleisen tuloverotuksen yhteydessä. Vakuutusmaksu on 3.6 % \$ 600–5 000 (2 331–19 425 mk) vuositulosta.

Nämä vakuutusmaksut suoritetaan tasasuuruisia vanhuuseläkkeitä myöntävälle kansaneläkejärjestelmälle suoritettavien maksujen lisäksi. Vakuutusmaksuista saadut varat rahastoidaan. Rahastosta lainataan varoja eri maakunnille siinä suhteessa kuin niistä on kertynyt vakuutusmaksuja.

Hallinnosta vastaavat terveys- ja sosiaaliministeriö sekä valtiovarainministeriö. Edellinen pitää rekisteriä vakuutetuista ja huolehtii eläkkeiden maksamisesta. Valtiovarainministeriölle taas kuuluvat vakuutusmaksuista sekä lain ulottuvuutta koskevista kysymyksistä huolehtiminen. Päävastuu järjestelmän hallinnosta on terveys- ja sosiaaliministeriöllä.

Valituselimenä toimii tulon arviointia, etuuden saantia ja määrää koskevissa kysymyksissä terveys- ja sosiaaliministeriö. Toisena asteena on tarkastuskomitea, jossa on kolme jäsentä, yksi vakuutettujen valitsema, yksi ministeriön valitsema ja näiden kahden valitsema puheenjohtaja. Tarkastuskomiteoita on useilla eri paikkakunnilla. Kolmantena asteena on eläkelautakunta, johon voi vedota vain, jos lautakunnan puheenjohtaja antaa siihen suostumuksensa. Lautakunnan päätös on lopullinen. Valtiovarainministeriön päätöksistä valitetaan suoraan eläkelautakuntaan.

11.3 NORJA

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- koko väestön kattava ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - merimiesten eläkejärjestelmä
  - kalastajien eläkejärjestelmä
  - metsätyöntekijöiden eläkejärjestelmä
  - rautatieläisten eläkejärjestelmä
  - sairaanhoitajien eläkejärjestelmä
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Kansaneläkejärjestelmä (1959; kytketty yhteen lisäeläkejärjestelmän kanssa v:sta 1967 alkaen) myöntää tasasuuruiset **vanhuuseläkkeet** tulotasoon katsomatta kaikille 70 vuotta täyttäneille henkilöille. Täysi vanhuuseläke edellyttää 40 vuoden vakuutusaikaa. Ne vakuutetut, joilla on vakuutusvuosia vähemmän kuin 40 mutta vähintään kolme vuotta, saavat vähenneen eläkkeen, jonka määrä riippuu vakuutusvuosien lukumäärästä. Täysi vanhuuseläke (ns. perusmäärä) on 6 400 kr (3 763 mk) vuodessa yksinäiselle ja 9 600 kr (5 645 mk) avioparille.*) Perusmäärän voidaan myöntää 50 %:n korotus puolison osalta, jolla ei ole oikeutta omaan eläkkeeseen, ja jonka toimeentulosta edunsaaja huolehtii. Alle 18-vuotiaista huollettavista lapsista tulee 25 %:n korotus lasta kohti. Eläkkeen saamisen edellyksenä ei ole työn lopettaminen.

Työkyvyttömyys- ja **perhe-eläkkeet**, jotka ovat tähän saakka perustuneet eri lakeihin kuin vanhuuseläkkeet, käsitellään jäljempänä uuden lisäeläkejärjestelmän yhteydessä samoin kuin kansaneläkejärjestelmän **rahoitus** ja **hallinto**.

---

*) Perusmäärä kohoaa vuoden 1970 alussa 6 800 kruun (3 998 mk) vuodessa. Samanaikaisesti tapahtuvan verotuksen uudistuksen vuoksi aletaan maksaa erityistä kompensatiolisiä, yksinäisille 500 kr ja aviopareille 750 kr vuodessa. Samasta syystä tulevat eräät (lisäeläkejärjestelmän yhteydessä selostettavat) eläke-edut kohoamaan seuraavasti: perusavun määrä 3 prosenttiyksikköä, lisäavun ja hautausavustuksen määrät 5 prosenttiyksikköä sekä leskelle lastenhoitoon yms. varten maksettava avustus 2 prosenttiyksikköä.

Heinäkuusta 1969 lähtien on maksettu ns. **eläkelisää** niille vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeen saajille, jotka ikänsä vuoksi tai muusta syystä voivat saada vain vähän tai ei lainkaan ansioihin suhteutettua eläkettä lisäeläkejärjestelmästä. Eläkelisän määrä on 7.5 % perusmäärästä vuodessa. Mahdollinen lisäeläkejärjestelmästä maksettava eläke vähennetään eläkelisästä ja eläkelisän maksaminen loppuu kokonaan jos ansioeläke ylittää eläkelisän määrän. Täyttä eläkelisää vähennetään suhteessa, jos edunsaajalla ei ole täyteen vanhuuseläkkeeseen vaadittavaa 40 vakuutusvuotta. Samoin eläkelisää vähennetään, jos työkyvyttömyys- tai perhe-eläkkeen saaja saa vähennettyä työkyvyttömyys- tai perhe-eläkettä. Eläkelisän maksaminen ja sen määrä aviopuolisoille on riippumaton toisen puolison saamista eläkkeistä. Molemmille aviopuolisoille voidaan myös maksaa täyttä eläkelisää.

Ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä

Lisäeläkejärjestelmä (1967) myöntää ansioihin suhteutettuja vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä. Kansaneläkejärjestelmä toimii lisäeläkejärjestelmän pohjana.

Laki **ulottuu** pakollisena kaikkiin niihin sekä palkansaajiin että itsenäisiin yrittäjiin, joiden ansiotaso ylittää määrätyn rajan. Lisäeläkejärjestelmän ulkopuolelle jäivät ne, jotka olivat lain voimaantullessa täyttäneet 68 vuotta. Yleinen edellytys lisäeläkejärjestelmän mukaisen eläkkeen saamiseksi on, että vakuutetulla on eläkkeeseen oikeuttavaa tuloa vähintään kolmelta vuodelta.

Vanhuuseläkkeitä maksetaan vuodesta 1969 lähtien. Eläkeikä on 70 vuotta. Eläkkeen määrä riippuu ansiotulojen suuruudesta sekä siitä, kuinka kauan vakuutettu on ehtinyt olla ansiotyössä järjestelmän voimassa ollessa.

Täysi vanhuuseläke edellyttää 40 ansiotyövuotta järjestelmän toiminta-aikana. Ansiovuosien laskeminen aloitetaan joko 17 ikävuoden täyttämisestä tai vuodesta 1967, jos vakuutettu oli vanhempi järjestelmän voimaantullessa. Jos ansiotyövuosia on vähemmän kuin 40, eläkettä vähennetään puuttuvien vuosien suhteessa. Koska tämä säännös sallisi täysien eläkkeiden maksamisen vasta 40 vuoden kuluttua järjestelmän voimaantulosta, sitä on lievennetty siirtymäkauden osalta. Niille, jotka ovat täyttäneet 50 vuotta ennen järjestelmän voimaantuloa, lasketaan järjestelmän piirissä saavutettujen ansiotyövuosien lukumäärä kaksinkertaisena.

Järjestelmän voimaantullessa alle 50-vuotiaat voivat ansaita täyden vanhuuseläkkeen, koska heiltä vaaditaan 40 ansiotyövuoden asemasta ainoastaan 70 ikävuodesta puuttuvien vuosien lukumäärää vastaava määrä ansiotyövuosia. Näitä säännöksiä ei kuitenkaan lisäeläkettä laskettaessa sovelleta siihen osaan ansiotuloa, joka ylittää viisinkertaisen perusmäärän eli 32 000 kr (18 816 mk). Eläkkeeseen oikeuttavien vuosien laskeminen samoin kuin vakuutusmaksujen maksaminen päättyy vakuutetun täyttyessä 70 vuotta.

Täysi vanhuuseläke on (perusmäärän lisäksi) 45 % siitä summasta, jolla eläkkeeseen oikeuttava vuositulo ylittää 6 400 kr (3 763 mk). Eläkkeeseen oikeuttavaksi tuloksi lasketaan työstä saatu tulo oli se sitten palkkatuloa tai itsenäisenä yrittäjänä saatua tuloa. Tulon arviointi tapahtuu yleisen verotuksen yhteydessä ja sen käyttämillä perusteilla. Eläkkeen laskemisen perusteena on keskimääräinen vuositulo 20 parhaalta vuodelta järjestelmän piirissä. Mikäli ansiovuosia on vähemmän kuin 20, keskimääräinen vuositulo lasketaan siirtymäkautena niiltä kaikilta. Huomioon otettavien tulojen ylärajaksi on asetettu määrä, jonka suuruus on kahdeksan kertaa perusmäärä eli 51 200 kr (30 106 mk) vuodessa.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään vakuutetulle, jolla ei ole jäljellä kuin tietty osa työkyvystä sellaisessa työssä, joka sopii hänelle. Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen alaikärajana on 18 vuotta. Lisäksi edellytetään, että vakuutettu asuu Norjassa. (Vanhuuseläkkeet sen sijaan maksetaan asuinpaikasta riippumatta.) Yleinen edellytys lisäeläkejärjestelmän mukaisen eläkkeen saamiseksi on kolmen vuoden vakuutus aika, mutta eräissä työkyvyttömyystapauksissa tätä ei vaadita, vaan yksi vuosi katsotaan riittäväksi, jos vakuutettu on ollut tämän ajan normaalisti ansiokykyinen.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä riippuu työkyvyttömyyden asteesta. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrä vastaa sitä vanhuuseläkettä, jonka vakuutettu olisi saanut, jos hän olisi jatkanut työntekoa eläkeikään saakka. Milloin kysymyksessä on osittainen työkyvyttömyys, eläkkeen määrää alennetaan suhteellisesti siten, että se vastaa työkyvyn menetyksen astetta. Alle 50-prosenttinen työkyvyttömyys ei kuitenkaan enää oikeuta eläkkeeseen.

Työkyvyttömyyseläkkeen lisänä voidaan myöntää 1) perusapua eräiden sairaudesta tai vammasta johtuvien erityiskustannusten korvaamiseksi ja 2) lisäapua jatkuvasti avun tai hoidon tarpeessa oleville työkyvyttömille sekä 3) avustuksia tai lainoja työhön sijoitettaville kuntoutetuille. Perusavun määrä on 12 % vanhuuseläkkeen perusmäärästä eli 768 kr (452 mk)

vuodessa. Perusavun määrää voidaan korottaa tietyissä olosuhteissa 18 %:iin tai 24 %:iin. Lisäavun suuruus on 20 % vanhuuseläkkeen perusmäärästä eli 1 280 kr (753 mk) vuodessa.

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan huoltamasta 60 vuotta täytäneestä aviopuolisosta suoritetaan eläkkeeseen 50 %:n korotus perusmäärästä. Sama korotus maksetaan alle 60-vuotiaastakin aviopuolisosta, jos tämän ei katsota voivan hankkia omaa toimeentuloaan lasten tai eläkkeensaajan hoidon tai muun syyn vuoksi. Lapsikorotus, 25 % perusmäärästä, suoritetaan edunsaajan huoltamasta alle 18-vuotiaasta lapsesta. Jos edunsaaja ei ole oikeutettu täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen, edellisiä määriä vähennetään suhteellisesti.

Ennen kuin työkyvyttömyyseläke myönnetään, edunsaajalle annetaan hoitoa, työkoulutusta tai muuta tarkoituksenmukaiseksi katsottua kuntoutusta. Vasta sitten, kun työkykyä voidaan pitää pysyvästi alentuneena, maksetaan työkyvyttömyyseläkettä. Ennen tätä suoritetaan työkyvyttömyyseläkettä määrältään vastaavaa kuntouttamisrahaa.

Leskeneläkettä maksetaan sekä mies- että naispuoliselle leskelle. Edunjättäjän kuoleman jälkeen myönnetään väliaikainen avustus sellaiselle leskelle, joka on saanut elatuksensa edunjättäjältä. Väliaikaista avustusta maksetaan, jos leski ottaa osaa ammattikoulutukseen tai harjoitteluun tai etsii työtä, sekä myös siinä tapauksessa, että hän ei pienten lasten hoidon vuoksi voi tätä tehdä. Väliaikainen avustus vastaa määrältään täyttä leskeneläkettä ja sitä suoritetaan niin kauan kuin edelliset olosuhteet jatkuvat.

Leskelle, joka saa ammattikoulutusta tullakseen kykeneväksi elättämään itsensä, korvataan tästä aiheutuvat kustannukset. Leskelle, joka on työssä tai ottaa osaa ammattikoulutukseen ja jolla on pieniä lapsia, maksetaan lastenhoitoa varten erillistä avustusta. Tämän avustuksen määrä on 18 % perusmäärästä eli 1 152 kr (677 mk) vuodessa.

Varsinainen leskeneläke (joka väliaikaiseen avustukseen oikeutetuilla alkaa tämän päättyessä) tulee jokaiselle leskelle, joka on ollut avioliitossa vähintään viisi vuotta tai jolla on tai on ollut huollettavanaan alaikäisiä lapsia. Lisäksi edellytetään, että asianomainen asuu Norjassa ja että hän itse on ollut kolme viimeistä vuotta vakuutettu tai että edunjättäjä oli ollut vakuutettu vähintään kolme vuotta välittömästi ennen kuolemaansa. Täysi leskeneläke muodostuu perusmäärästä (6 400 kr, 3 763 mk vuodessa) sekä 55 %:sta siitä lisäeläkkeestä, jota edunjättäjä sai tai johon hän oli oikeutettu.

Lesken ansiokyky otetaan huomioon siten, että täyttä leskeneläkettä vähennetään 40 %:lla siitä ansiotulon osasta, joka ylittää puolet perusmäärästä eli 3 200 kr vuodessa (1 882 mk). Tässä yhteydessä ei oteta huomioon ainoastaan todellisia ansiotuloja vaan se ansiotulo, jonka asianomaisen voidaan olettaa saavan, ansiokyky ja ansiomahdollisuudet huomioon ottaen.

Leskeneläke voidaan tietyissä oloissa myöntää myös eronneelle aviopuolisolle. Eläkettä myönnettäessä kiinnitetään huomiota avioliiton kestoaikaan, eronneen aviopuolison ikään avioeron tapahtuessa, lasten lukumäärään sekä siihen saiko eronnut aviopuoliso elatusapua edunjättäjältä.

Leskeneläke loppuu, jos leski solmii uuden avioliiton. Jos tämä avioliitto purkautuu aviopuolison kuoleman johdosta, leskeneläkkeen maksaminen aloitetaan uudelleen. Jos uusi avioliitto purkautuu avioeron johdosta, eläkkeen maksaminen voidaan tällöinkin tietyissä oloissa aloittaa uudelleen.

Kun leskestä tulee vanhuuseläkkeensaaja, hänelle myönnetään perusmäärän lisäksi lisäeläke, joka vastaa 55 % siitä yhteenlasketusta lisäeläkkeestä, jonka aviopuolisot olisivat saaneet, jos molemmat olisivat olleet vanhuuseläkkeensaajia. Jos leski tulee oikeutetuksi työkyvyttömyyseläkkeeseen, eläke lasketaan samalla tavoin kuin jos hänestä olisi tullut vanhuuseläkkeensaaja.

Orvonseläkettä maksetaan jokaiselle alle 18-vuotiaalle lapselle, jonka toinen tai molemmat vanhemmat ovat kuolleet. Eläkkeen määrä riippuu siitä, onko kysymyksessä täys- vai puoliorpo, sekä eläkettä saavien lasten lukumäärästä. Puoliorvon eläke on tasasuuruinen ja sen määrä on ensimmäiselle lapselle 40 % ja seuraaville 25 % kullekin yksinäisen henkilön perusvanhuuseläkkeestä eli 2 560 kr ja 1 600 kr vuodessa (1 505 mk ja 941 mk).

Ensimmäisen täysorvon eläke on yhtä suuri kuin täysi leskeneläke, joten eläkkeen määrä riippuu tässä tapauksessa edunjättäjän ansioista. Jos täysorpoja on useampia, toinen lapsi saa 40 % ja kukin seuraava 25 % perusmäärästä kuten puoliorvot edellä.

Hautausavustuksena maksetaan edunjättäjän kuollessa kertasuorituksena 40 % perusmäärästä (2 560 kr, 1 505 mk), jos edunjättäjältä jää leski tai lapsia. Muussa tapauksessa hautausavustuksena maksetaan 15 % perusmäärästä (960 kr, 564 mk) hautauksesta huolehtineille henkilöille.

Lisäeläkejärjestelmä edellyttää **eläkkeiden määrän tarkistusta** vuosittain tulo- ja hintatason muutosten mukaan. Tarkistus koskee sekä eläkkeen määrää että lisäeläkkeen perusteena olevien tulojen määrää. Tarkistus tapahtuu teknisesti siten, että yksityisen vuoden tuloa ei lasketa vakuutetun hyväksi absoluuttisena määränä vaan suhteessa saman vuoden perusmäärään. Näillä suhdeluvuilla kerrotaan ajallaan kulloinkin voimassa oleva perusmäärä. Tällä tavalla etuuskien rahallinen arvo seuraa automaattisesti perusmäärän vaihteluja.

Järjestelmän **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat sekä kunnat ja valtio. Vakuutetut suorittavat 4 % ansiotuloistaan ja työnantajat 8.2 % palkoista vuonna 1969. Työnantajien vakuutusmaksut tulevat kohoamaan. Vuonna 1970 maksu on 8.8 %. Kuntien ja valtion osuus järjestelmän kustannuksista on molemmilla 0.75 % vakuutettujen vakuutusmaksun perusteena olevasta ansiotulosta vuosina 1969 ja 1970.

Itsenäisillä yrittäjillä vakuutusmaksu on 7.2 % vuonna 1969 ja 7.8 % vuonna 1970.

Vakuutetun ei tarvitse suorittaa vakuutusmaksua 4 000 kr (2 352 mk) alitavasta ansiotulosta. Kukaan rahoitukseen osallistuvista ei myöskään suorita vakuutusmaksua siitä osasta vakuutetun ansiotuloa, joka ylittää eläkkeeseen oikeuttavan ansiotulon ylärajan eli 51 200 kr (30 106 mk).

Vakuutusmaksuista saatavat varat rahastoidaan.

Järjestelmän **hallinto** on uskottu Sosiaaliturvalaitokselle, jonka paikallisina eliminä toimivat kussakin kunnassa sosiaaliturvakassat. Vakuutettujen eläkkeeseen oikeuttavien ansiotulojen vahvistaminen kultakin vuodelta sekä vakuutusmaksujen laskeminen ja periminen on annettu veroviranomaisten tehtäväksi.

Vakuutusmaksutuloista muodostettavan rahaston hallinnosta vastaa viisi aluerahastohallitusta, joissa kussakin on puheenjohtaja ja viisi jäsentä. Aluehallitusten työtä koordinoi ylihallitus, joka on luonteeltaan neuvoa-antava. Ylihallituksen jäsenet koostuvat aluehallitusten jäsenistä. Rahastoon kertyvät varat jaetaan viiden aluerahastohallituksen kesken sijoitusta varten alueiden väkiluvun suhteessa.

Järjestelmän yleisvalvonta kuuluu sosiaaliministeriölle.

11.4 RUOTSI

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- koko väestön kattava ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä

Kansaneläkelain (1946) perusteella myönnetään kaikille Ruotsin kansalaisille työssäoloajan ansiosta riippumattomat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet.

Vanhuuseläkettä maksetaan 67 vuotta täyttäneille miehille ja naisille. Eläkeikä on kuitenkin liukuva välillä 63 ja 70 vuotta, jolloin jokainen kuukausi ennen 67 vuoden ikää vähentää eläkettä 0.6% ja jokainen kuukausi 67 vuoden jälkeen lisää sitä saman verran. Eläkkeen saamisen edellytyksenä ei ole työn teon lopettaminen. Vanhuuseläkkeen määrä on yksinäiselle ja naimisissa olevalle, jonka aviopuoliso ei saa eläkettä eikä ole täyttänyt 67 vuotta, 5 400 kr (4 384 mk) vuodessa. Naimisissa olevalle, jonka aviopuoliso saa täyttää työkyvyttömyyseläkettä tai vanhuuseläkettä tai on täyttänyt 67 vuotta, eläke on 4 200 kr (3 410 mk). Jos aviopuolisolla on 2/3 työkyvyttömyyseläke, eläkkeen määrä on 4 600 kr (3 735 mk) vuodessa, sekä 5 000 kr (4 060 mk), jos aviopuolisolla on 1/3 työkyvyttömyyseläke. Eläkkeisiin voidaan myöntää ylimääräinen 1 500 kr (1 218 mk) lisä jokaisesta alle 16-vuotiaasta lapsesta sekä 3 000 kr (2 436 mk) 60–66-vuotiaasta aviovaimosta, joka ei saa omaa vanhuuseläkettä. Viimeksi mainittu korotus on tuloharkintainen.

Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset ja työkyvyttömyysasteen vaikutus eläkkeen määrään ovat samat kuin jäljempänä selostettavassa uudessa lisäeläkejärjestelmässä. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrät sekä maksettavat lisät ovat samat kuin vanhuuseläkkeen. Jos työkyvyt-

tömyys ei ole täydellistä mutta on kuitenkin 2/3, eläke on 2/3 täydestä eläkkeestä. Jos työkyky on vähentynyt vain noin puolella, eläke on 1/3 täydestä eläkkeestä. Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi edunsaajan täyttäessä 67 vuotta.

Täysi **leskeneläke**, jonka määrä on 5 400 kr (4 384 mk), maksetaan naispuoliselle leskelle, jolla on huollettavanaan alle 16-vuotias lapsi tai joka on täyttänyt 50 vuotta edunjäntäjän kuollessa ja ollut tämän kanssa avioliitossa vähintään viisi vuotta. Vähennetty leskeneläke maksetaan edunjäntäjän kuollessa 36 mutta ei 50 vuotta täyttäneelle leskelle, jolla ei ole huollettavanaan alle 16-vuotiasta lasta. Vähennys on 1/15 täydestä eläkkeestä jokaiselta vuodelta, jolla lesken ikä edunjäntäjän kuollessa alittaa 50 vuotta.

Leskeneläkettä on maksettu 30. 6. 1960 jälkeen lesken muista tuloista riippumatta. Jos edunjäntäjä on kuollut ennen tätä ajankohtaa, lesken tulot otetaan huomioon eläkettä määrättäessä. Siirtymä kautena kuolleiden edunjäntäjien leskille suoritetaan kuitenkin, jos edunjäntäjä on kuollut 1. 7. 1958—30. 6. 1959, vähintään 1/3, ja jos edunjäntäjä on kuollut 1. 7. 1959—30. 6. 1960, vähintään 2/3 tuloista riippumattomasta leskeneläkkeestä.

Orvonseläketä maksetaan 16 vuoden ikään saakka. Puoliorvon eläke on 1 500 kr (1 218 mk) ja täysorvon 2 100 kr (1 705 mk) vuodessa.

Heinäkuusta 1969 lähtien on maksettu ns. **eläkelisää** niille vanhuus-, työkyvyttömyys- ja leskeneläkkeitä saaville henkilöille, jotka saavat vain vähän tai ei lainkaan ansioihin suhteutettua lisäeläkettä. Eläkelisällä pyritään siihen, että seuraavien 10 vuoden kuluttua jokaiselle edunsaajalle olisi turvattu tulotaso, jonka suuruus on kansaneläkkeen lisäksi 30 % lisäeläkejärjestelmän soveltamasta perusmäärästä (eli eläkkeen laskemisessa huomioon otettavan ansiotulon alarajasta). Eläkelisä ko hoaa 3 %:lla perusmäärästä kutakin vuotta kohti seuraavien 10 vuoden kuluessa, joten tavoite saavutetaan vuonna 1978. Eläkelisä on ansioeläkkeen suhteen tuloharkintainen eikä sitä makseta, jos edunsaajan ansioeläkkeen määrä jo ylittää 30 % perusmäärästä (eli 1 800 kr, 1 461 mk perusmäärän ollessa 6 000 kr, 4 871 mk vuodessa). Jos edunsaaja saa vähennettyä (1/3 tai 2/3) työkyvyttömyyseläkettä, eläkelisä pienenee samassa suhteessa. (Eläkelisää ei makseta lapsikorotukseen, mutta kylläkin vaimokorotukseen.)

Kaikkien **eläkkeiden määrät tarkistetaan** kuukausittain elinkustannusten muutosten mukaan.

Järjestelmän **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, kunnat sekä valtio. Vakuutetut maksavat 4 % valtionverotuksessa verotettavasta tulostaan. Enimmäisvakuutusmaksu on 1 200 kr (974 mk) vuodessa. Vakuutusmaksua ei suoriteta 2 400 kr (1 949 mk) alittavasta vuositulosta. Kuntien osuus on noin 1/7 kustannuksista. Valtio vastaa lopusta.

Hallinnosta huolehtii Sosiaalivakuutuslaitos alue- ja paikalliskassojen avustuksella. Ylin valvonta kuuluu sosiaaliministeriölle.

Ruotsin omilla kansalaisilla on mahdollisuus ottaa yleisen, pakollisen eläkevakuutuksen puitteissa **vapaaehtoinen eläkevakuutus**. Eläke voidaan saada aikaisintaan 55 vuoden iässä ja se voi olla joko väliaikainen tai koko elämäniän kestävä. Edellisessä tapauksessa eläkettä maksetaan 67 ikävuoden täyttämiseen saakka. Vakuutusmaksun määrä on vapaaehtoinen tietyissä rajoissa. Eläkkeen määrä riippuu maksetuista vakuutusmaksuista.

Ansioihin suhteutettu lisäeläkejärjestelmä

Lisäeläkejärjestelmä (1960) myöntää ansioihin suhteutettuja vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä. Vakuutetut saavat kaikki nämä etuudet yleisen kansaneläkejärjestelmän maksamien vastaavien tasasuuruisten etuuksien lisäksi. Uuden lain mukaisia eläkkeitä on maksettu vuoden 1963 alusta lähtien.

Laki **ulottuu** kaikkiin Ruotsissa pysyvästi asuviin 16 vuotta täyttäneisiin sekä palkansaajiin että itsenäisiin yrittäjiin, jotka saavat työstään tietyn rajan ylittävät tulot. Lain voimaantullessa jäivät sen ulkopuolelle ne henkilöt, jotka olivat syntyneet v. 1895 tai sitä ennen.

Vakuutus on pakollinen, mutta itsenäisillä yrittäjillä on oikeus tietyin ehdoin sekä yksilöllisesti erota lisäeläkejärjestelmästä että liittyä siihen myöhemmin uudelleen.

Vanhuuseläkettä maksetaan 67 vuotta täyttäneelle vakuutetulle, mutta eläkeikä on liukuva välillä 63–70 vuotta. Vakuutetulla on oikeus vanhuuseläkkeeseen, jos hänellä on eläkkeeseen oikeuttavaa tuloa vähintään kolmelta vuodelta. Vuonna 1896 syntyneiltä vaaditaan kuitenkin vain kaksi vuotta. Eläkkeen saamisen edellytyksenä on työn lopettaminen.

Vanhuuseläkkeen määrän perusteena on palkansaajilla palkkatulo, ja yrittäjillä itsenäisestä yrittäjätoiminnasta saatu tulo. Tulojen arviointi tapahtuu valtionverotuksen yhteydessä. Eläkkeen laskemisessa on huomioon otettavalle tulolle asetettu ala- ja ylärajat, joina ovat 6 000 kr (4 871 mk) ja 45 000 kr (36 536 mk) vuodessa. Tulon alarajan eli perusmäärän liittävää määrää ei oteta huomioon eläkettä laskettaessa, koska peruskansaneläke, johon lisäeläke lisätään, peittää suurelta osalta ansiotulon tähän määrään asti. Samoin ei oteta huomioon sitä tuloa, joka ylittää yllä mainitun ylärajan, joten eläkkeen perustana on ala- ja ylärajan välissä oleva tulon osa.

Täysi vanhuuseläke on 60 % keskimääräisestä eläkkeen perusteena olevasta tulosta, joka lasketaan 15 parhaalta ansiotulovuodelta. Täysi eläke edellyttää eläkkeeseen oikeuttavia tuloja järjestelmän piirissä 30 vuodelta. Ennen järjestelmän voimaantuloa ansaittuja tuloja ei oteta huomioon.

Siirtymäkautena vaaditaan eri ikäluokilta erilainen määrä eläkkeeseen oikeuttavia ansiotulovuosia. Niitä, jotka ovat syntyneet v. 1924 tai sen jälkeen vaaditaan 30 vuotta; eläke pienenee 1/30 kutakin vuotta kohden, jolta vakuutetulla ei ole tuloja. Vakuutetulla, joka on syntynyt vuosina 1914–1923, on täyden eläkkeen saamiseksi oltava ansiotuloja jokaiselta kalenterivuodelta vuodesta 1960 lähtien ja myös siltä vuodelta, jona hän täyttää 65 vuotta. Vuonna 1914 syntyneeltä vaaditaan näin ollen tuloja 20 vuodelta, v. 1915 syntyneeltä 21 vuodelta jne. Vuonna 1914 syntyneeltä vähennetään 1/20 jokaiselta puuttuvalta vuodelta, v. 1915 syntyneeltä 1/21 jne. Vuosina 1896–1913 syntyneet saavat aina vähennetyt eläkkeen. Vuonna 1913 syntynyt saa korkeintaan 19/20 täydestä eläkkeestä, v. 1912 syntynyt 18/20 jne. Tähän vaaditaan ansiotuloja jokaiselta vuodelta vuodesta 1960 lähtien ja myös siltä vuodelta, jona vakuutettu täyttää 65 vuotta. Eläke pienenee 1/20 kutakin vuotta kohden, jolta vakuutetulla ei ole tuloja.

Jos vakuutetulla ei ole ansiotuloja 15 vuodelta, eläkkeen perustana oleva tulo lasketaan siirtymäkautena vakuutetun kaikilta ansiotulovuosilta. Vanhin eläkkeeseen oikeutettu ikäluokka, vuonna 1896 syntyneet, saa

2/20 täydestä eläkkeestä, joten eläke on heidän kohdallaan 6 % vuosien 1960–61 keskimääräisestä eläkkeen perustana olevasta tulosta.

Vanhuseläkkeen voi saada jo 63-vuotiaana, mutta tällöin eläke pienee 0.6 % jokaista kuukautta kohti ennen 67 vuoden ikää. Toisaalta eläkkeelle siirtymistä voidaan lykätä 70 vuoden ikään saakka, jolloin eläke nousee 67 ikävuoden jälkeen 0.6 % jokaiselta kuukaudelta eläkkeelle siirtymiseen saakka.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan 16 vuotta täyttäneelle vakuutetulle, jonka työkyky on sairauden, sielullisen kehitymättömyyden taikka fyysisen tai muun vajavaisuuden vuoksi pysyvästi vähentynyt vähintään puolella. Jos työkyvyn vähenemistä ei voida pitää pysyvänä, mutta sen odotetaan kestävän ainakin yhden vuoden, myönnetään vakuutetulle sairauseläke arvioiduksi työkyvyttömyyskaudeksi. Työkyvyttömät henkilöt jaetaan kolmeen ryhmään työkyvyn vähenemisasteen perustella: 1) henkilö, joka on menettänyt työkykynsä kokonaan tai miltei kokonaan (noin 5/6), saa täyden työkyvyttömyyseläkkeen, 2) henkilö, jonka työkyky on vähentynyt vähemmän, mutta ainakin 2/3, saa 2/3 täydestä eläkkeestä ja 3) muut saavat 1/3 täydestä eläkkeestä.

Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksenä on, että vakuutettu on joko saanut eläkkeeseen oikeuttavaa tuloa ainakin yhden vuoden ajalta ennen työkyvyttömyyttä ja ansainnut työkyvyttömäksitulonsa hetkellä yli perusmäärän (6 000 kr, 4 871 mk) suuruista tuloa vuodessa, tai on ansainnut eläkkeeseen oikeuttavaa tuloa kolmen vuoden aikana niistä neljästä, jotka välittömästi edeltävät työkyvyttömäksituloa. Täysi työkyvyttömyyseläke on yhtä suuri kuin se lisäeläkelain mukainen vanhuuseläke, jonka vakuutettu olisi saanut 67-vuotiaana, jos hän olisi jatkanut tuloa tuottavaa työtä 65 ikävuoteensa saakka ja ansainnut joka vuosi yhtä paljon kuin ne vuotuiset keskimääräiset eläkkeeseen oikeuttavat tulot, jotka hän on ansainnut neljältä työkyvyttömyyttä edeltäneeltä vuodelta, tai mikäli se on vakuutetun kannalta edullisempaa, ne tulot, jotka hän on ansainnut 16 ikävuotensa ja välittömästi työkyvyttömäksituloa edeltäneen vuoden välisenä aikana.

Myös sellaiselle työkyvyttömälle suoritetaan eläke, joka ei edellisen perusteella ole oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen mutta jolla olisi oikeus tämän lain mukaiseen vanhuuseläkkeeseen, jos hän olisi täyttänyt 67 vuotta työkyvyttömäksitulovuonna. Tämän eläkkeen määrä on yhtä suuri kuin vanhuuseläkkeen, joka olisi myönnetty, jos eläkkeelle

siirtymisen syynä olisi ollut ikä. Tulevia vuosia ei oteta huomioon tätä eläkettä määrättäessä.

Perhe-eläkkeitä maksetaan naispuoliselle leskelle ja alle 19-vuotiaille lapsille. Perhe-eläkkeiden saaminen edellyttää, että edunjättäjällä on ollut oikeus lisäeläkelain mukaiseen vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeeseen. Ennen vuotta 1962 kuolleiden vakuutettujen jälkeen ei suoriteta perhe-eläkkeitä.

Leskeneläke myönnetään, jos avioliitto oli kestänyt vähintään viisi vuotta ja se oli solmittu ennen kuin edunjättäjä oli täyttänyt 60 vuotta. Jos leskellä on huollettavanaan lapsi, leskeneläke myönnetään edellisestä huolimatta. Eläkkeen maksaminen lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton. Jos uusi avioliitto ei kestä viittä vuotta, leskeneläke alkaa uudelleen.

Orvoneläkettä maksetaan alle 19-vuotiaille lapsille.

Lesken- ja orvoneläkkeiden suuruus riippuu niihin oikeutettujen lukumäärästä. Eläkkeen määrä on 40 % edunjättäjän vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeestä, jos edunsaajana on vain joko leski tai orpo. Jos sekä leski että orpo saavat eläkettä, leskeneläke on 35 % ja orvoneläke 15 % edunjättäjän eläkkeestä. Jos orvoneläkkeeseen oikeutettuja lapsia on useampia kuin yksi, prosenttiluku on kunkin seuraavan lapsen kohdalla 10. Perhe-eläkkeen kokonaismäärän maksimi on kuitenkin 80 % edunjättäjän eläkkeestä.

Lisäeläkelaki edellyttää eläkkeiden tarkistamista elinkustannusten muutosten mukaan. Tämä tapahtuu ns. **eläkehintaindeksin** avulla, joka perustuu kuluttajahintojen muutoksiin. Tarkistus tapahtuu käytännössä siten, että eläkkeen määrän laskemisessa huomioon otettavien tulojen ala- ja ylärajat tarkistetaan eläkehintaindeksin perusteella. Myös eläkkeet tulevat tällöin automaattisesti tarkistetuiksi, koska niiden laskemismenettely on seuraava: Jokaiselta vuodelta, jolta vakuutetulla on lisäeläkkeeseen oikeuttavaa tuloa, hänen hyväkseen lasketaan ns. eläkepisteitä. Eläkepisteet saadaan jakamalla eläkkeeseen oikeuttava tulo, ts. alarajan ylittävä tulon osa ylärajaan saakka, kunkin vuoden alussa voimassa olevalla perusmäärällä, joka on sama kuin eläkkeeseen oikeuttavan tulon alaraja. Korkein mahdollinen pistemäärä yhdeltä vuodelta on 6.5. Eläkkeen perusteena oleva tulo on kulloinkin voimassa oleva perusmäärä kerrottuna vakuutetun keskimääräisellä eläkepistemäärällä 15 parhaalta

ansiotulovuodelta. Perusmäärä tarkistetaan kuukausittain ja sen muutuksessa kaikki eläkkeet (myös aikaisemmin myönnetyt) muuttuvat automaattisesti samassa suhteessa.

Ansioeläkejärjestelmän **rahoitus** tapahtuu palkansaajien osalta kokonaan työnantajien toimesta. Sen sijaan itsenäiset yrittäjät rahoittavat oman eläketurvansa. He maksavat saman prosenttimäärän kuin työnantajat. Julkisia varoja ei käytetä lainkaan eläkkeiden rahoitukseen.

Työnantajat maksavat vuosittain kohoavan prosentin palkansaajien eläkkeen perusteena olevasta tulosta. Järjestelmän alkuvaiheessa vakuutusmaksu oli 3% eläkkeen perusteena olevasta tulosta. Vuonna 1968 määrä oli 9% ja vuonna 1969 se on 9.5%. Järjestelmä on voimakkaasti rahastoiva.

Järjestelmän keskushallinnosta vastaa Sosiaalivakuutuslaitos. Vakuutusmaksut tilitetään kuitenkin Yleiseen eläkerahastoon, jolla on kolme johtokuntaa. Yksi huolehtii pientyönantajien ja itsenäisten yrittäjien vakuutusmaksuista, toinen valtion, kuntien ja valtiojohtoisten yritysten ja kolmas suurtyönantajien (vähintään 20 työntekijää) työntekijöidensä puolesta maksamista vakuutusmaksuista kertyneistä varoista. Kukin etupiiri toimii oman rahastonsa johdossa.

Alueellisella tasolla järjestelmän hallinnosta huolehtivat yleiset vakuutus-kassat, joita on yleensä yksi kussakin läänissä. Vakuutuskassat ovat perustaneet paikalliskonttoreita tarpeen mukaan. Vakuutuskassojen apuna toimivat eläkeoimikunnat, jotka ratkaisevat mm. työkyvyttömyyseläkehakemukset, sekä kunnalliset vakuutuslautakunnat, jotka avustavat paikallisten olosuhteiden tuntemusta edellyttävissä asioissa.

Järjestelmän ylin valvonta kuuluu sosiaaliministeriölle. Ylin valituselin on vakuutusosoikeus.

11. 5 SUOMI

Eläkejärjestelmät:

- tasasuuruinen kansaneläkejärjestelmä
- ansioihin suhteutetut eläkejärjestelmät:
  - työeläkejärjestelmä:
    - työntekijäin eläkelaki
    - lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki
    - yrittäjien eläkelaki
    - maatalousyrittäjien eläkelaki
  - valtion eläkejärjestelmä
  - kunnallinen eläkejärjestelmä
  - kirkon eläkejärjestelmä
  - merimiesten eläkejärjestelmä

Kansaneläkejärjestelmä

Työssäoloajan ansioista riippumattomia eläkkeitä maksavan kansaneläkejärjestelmän (1939 ja 1957) **piiriin kuuluvat** kaikki Suomessa asuvat 16 vuotta täyttäneet henkilöt. Järjestelmään kuuluminen on pakollista. Kansaneläkejärjestelmän mukaiset etuudet ovat vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke sekä hautausavustus. Perhe-eläkkeitä maksetaan lokakuusta 1969 lähtien erillisen perhe-eläkelain nojalla ja ns. lapsen hoitotukea vuoden 1970 alusta lukien samoin erillisen lain nojalla.

Vanhuuseläke maksetaan 65 vuoden iästä lukien. Eläkeikä on ylöspäin liukuva. Yksinäinen naispuolinen, vähätuloinen henkilö voi saada vanhuuseläkkeen jo 60 vuoden iässä. Tätä eläkettä kutsutaan **vanhuudentueksi**. Sen määrä on sama kuin jäljempänä mainittavan yksinäisen henkilön tukiosan määrä ilman perusosaa. Vanhuuseläkkeen saaminen on riippumaton työnteon jatkamisesta.

Jokaiselle eläkkeensaajalle (vanhuudentuensaajaa lukuun ottamatta) maksetaan eläkkeen **perusosa**, jonka määrä on kaikille sama eli 70 mk kuukaudessa.*) Jos eläkkeelle siirtymistä lykätään yli 65 vuoden, merkitsee

---

*) Tämä markkamäärä samoin kuin seuraavassa esitetyt muiden eläkkeen osien ja tulorajojen määrät ovat voimassa 1. 10. 1969 lukien.

jokainen lykkäysvuosi 70 ikävuoteen saakka 12.5 % korotusta perusosaan. Maksimikorotus on siis 62.5 %. Edunsaajalle, jonka tulot eivät ylitä kansaneläkelaiissa säädettyjä vuositulo-rajajoja, maksetaan perusosan lisäksi **tukiosa**. Tukiosan suuruuteen vaikuttavat tulot, tuloksi muunnettu omaisuus, perhesuhteet ja asuinkunta. Kunnat on ryhmitelty tukiosan määräämistä varten kolmeen kalleusluokkaan. Yksinäiselle henkilölle ja naimisissa olevalle, jonka aviopuoliso ei saa kansaneläkettä, täysi tukiosa on ensimmäisessä kuntaryhmässä 135 mk, toisessa 118 mk ja kolmannessa 101 mk kuukaudessa. Jos myös toinen aviopuoliso saa eläkettä, täysi tukiosa on molemmille kuntaryhmästä riippuen 108, 94 ja 81 mk kuukaudessa. Jos edunsaajan vuositulot (laisissa määritellyjä eläke- ja avustustuloja lukuun ottamatta) ylittävät tietyn rajatulon, tukiosan suuruus määräytyy siten, että täysimääräisestä tukiosasta vähennetään puolet edunsaajan vuositulon ja rajatulon välisestä erotuksesta. Tukiosan maksaminen lakkaa kokonaan, jos tulot ylittävät tietyn ylärajatulon. Sovellettavat rajatulot riippuvat perhesuhteista ja kuntaryhmästä. Naimisissa olevilla myös puolison tulot ja omaisuus vaikuttavat tukiosaan. Koska tukiosaa määrättäessä ei useimpia eläketulon muotoja oteta huomioon, ei esim. työeläkejärjestelmän vanhuuseläke vaikuta tukiosan määrään.

Tukiosaan suoritetaan eräitä korotuksia. Jokainen alle 16-vuotias huollettava lapsi merkitsee 10 %:n **lapsikorotusta** edellä mainittuihin täyden tukiosan määriin. Jos puolisoista vain mies saa eläkettä ja aviovaimo on täyttänyt 60 vuotta tai hän lasten hoidon takia taikka muusta syystä ei voi itse hankkia toimeentuloaan, maksetaan miehen eläkkeen tukiosaan **vaimokorotus**, jonka määrä on 30 % yksinäisen henkilön täyden tukiosan määrästä.

Kansaneläkkeen perusosaan voidaan suorittaa eräitä tuloista riippumattomia erityislisiä. **Apulisä** maksetaan sellaiselle edunsaajalle, joka on pysyvästi sokea tai liikuntakyvytön tai on muuten pysyvästi niin avuttomassa tilassa, ettei voi tulla toimeen ilman toisen henkilön apua. Edellisestä riippumatta apulisä maksetaan edunsaajalle, joka on täyttänyt 80 vuotta. Apulisän määrä on 64 mk kuukaudessa. Apulisän asemasta maksetaan **hoitolisä** sellaiselle edellä tarkoitettulle henkilölle, joka on pysyvästi toisen henkilön yhtämittaisen hoidon ja valvonnan tarpeessa. Hoitolisän saa myös henkilö, joka on täyttänyt 85 vuotta. Hoitolisän määrä on 94 mk kuukaudessa. Apu- ja hoitolisiä ei makseta henkilölle, joka on yli 3 kuukautta hoidettavana sairaalassa tai hoitolaitoksessa, jonka kustannuksiin käytetään julkisia varoja.

Erillisen lain perusteella maksetaan **tukilisää** ja **asumistukea** vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen tai vanhuudentuen saajalle, jonka oman tai perheen elatuksen turvaamiseksi tahi asumisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi erityinen taloudellinen tuki on tarpeen. Asumistukea ja tukilisää voidaan maksaa myös perhe-eläkkeeseen oikeutetuille leskille. Täyden tukilisän määrä on kuntaryhmästä riippumatta 50 mk kuukaudessa paitsi aviopuolisoille, jos molemmat saavat eläkettä, jolloin se on 40 mk kuukaudessa kummallekin.

Vuoden 1970 alusta maksetaan tukilisään liittyen asumistukea 80 % niistä asumiskustannuksista, jotka ensimmäisessä kuntaryhmässä ylittävät yksinäisellä henkilöllä 55 mk ja avioparilla (jos molemmat saavat eläkettä) 66 mk, toisessa kuntaryhmässä yksinäisellä 45 mk ja avioparilla 54 mk sekä kolmannessa kuntaryhmässä yksinäisellä 35 mk ja avioparilla 42 mk kuukaudessa. Suurin mahdollinen asumistuki on yksinäiselle henkilölle kuntaryhmästä riippuen 132, 108 ja 84 mk kuukaudessa. Aviopareilla nämä määrät ovat 20 % korkeammat. Kustakin alle 16-vuotiaasta huollettavasta lapsesta tulee 10 %:n korotus huomioon otettavien asumiskustannusten enimmäismääriin.

Jos edunsaajan (ja hänen puolisonsa) vuositulo ylittää tietyn rajan (yksinäisellä 300 mk ja avioparilla 480 mk), tukilisän ja asumistuen yhteismäärästä vähennetään 80 % ylittävästä vuositulon osasta. Tuloksi lasketaan tässä myös ne eläketulot, joita tukiosan kohdalla ei oteta huomioon. (Nämä säännökset tulevat voimaan vuoden 1970 alussa. Siihen asti vuositulon vaikutus tukilisän määrään lasketaan toisin.)

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan 16—64-vuotiaille henkilölle, jolla ei ole oikeutta sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan tai jonka oikeus sen saamiseen on jo päätynyt. Henkilö katsotaan työkyvyttömäksi, jos hän on sairauden, vian tai vamman vuoksi kykenemätön tekemään tavalista työtään tai muuta siihen verrattavaa työtä, mitä on pidettävä ikä, ammattitaito ja muut seikat huomioon ottaen hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana. (Työkyvyttömänä pidetään aina pysyvästi sokeaa ja liikuntakyvyttöntä sekä sellaista henkilöä, joka on pysyvästi niin avuttomassa tilassa, ettei voi tulla toimeen ilman toisen henkilön apua.) Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää joko määrääjäksi tai toistaiseksi. Eläke lakkaa, jos edunsaaja tulee työkykyiseksi ennen vanhuuseläkeikää. Edunsaajan täyttyessä 65 vuotta hänen eläkkeensä muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Työkyvyttömyyseläke on saman suuruinen kuin vanhuuseläke.

Pysyvän työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn palauttamiseksi vakuutetulle voidaan antaa **kuntoutusetuutena** lääkintähuoltoa, koulutusta ja työhuoltoa.

Erillisen lain nojalla maksetaan vuoden 1970 alusta lukien erityistä **lapsen hoitotukea** sellaiselle vakuutetun huollossa olevalle 3–15-vuotiaalle lapselle, joka sairauden, vian tai vamman johdosta on vähintään kuuden kuukauden ajan jatkuvasti huomattavassa määrin erityisen valvonnan ja hoidon tarpeessa. (Tällaiseksi luetaan aina sokea tai liikuntakyvytön lapsi.) Hoitotuki on kansaneläkkeen hoitolisän suuruinen. Lapsen täytettyä 16 vuotta hoitotuki lakkaa, koska tämän jälkeen lapsi voi saada työkyvyttömyyseläkkeen.

Perhe-eläkkeeseen ovat oikeutettuja naispuolinen leski ja lapsi. (Lapsen eläke maksetaan sekä isän että äidin kuoltua.) Perhe-eläkettä aletaan maksaa 1. 10. 1969, kuitenkin niin, että ennen vuotta 1970 eläkettä voivat saada vain lapsi ja alle 16-vuotiasta lasta huoltava leski. Lapsella ja lasta huoltavalla leskellä on oikeus perhe-eläkkeeseen myös sellaisen edunjäntäjän jälkeen, joka kuoli ennen lain voimaantuloa.

Leskeneläke maksetaan jokaiselle alle 65-vuotiaalle leskelle kuuden kuukauden ajan edunjäntäjän kuoleman jälkeen, jos leskellä on huollettavanaan alle 16-vuotias lapsi tai jos avioliitto oli solmittu ennen edunjäntäjän 60 vuoden ikää.

Eläkkeen maksamista jatketaan tämän ajan jälkeen, jos leskellä on edelleen huollettavanaan alle 16-vuotias lapsi, tai leski oli edunjäntäjän kuollessa täyttänyt 40 vuotta ja avioliitto oli jatkunut ainakin kolme vuotta ja se oli solmittu ennen edunjäntäjän 60 vuoden ikää.

Edunjäntäjän kuolemaa seuraavien kuuden kuukauden aikana leskeneläkkeenä maksetaan ns. alkueläke, johon kuuluvat aina kansaneläkettä vastaavat perusosa ja täysimääräinen yksinäisen henkilön tukiosa. Tukilisää ja asumistukea voidaan maksaa mikäli leski tulojensa puolesta on niihin oikeutettu. Alkueläkkeen päätyttyä leskeneläke muuttuu tuloharkintaiseksi. Lasta huoltava leski saa silloin perusosan ja muista tuloista riippuen tukiosaa, tukilisää ja asumistukea. Yksinäinen leski voi saada tuloharkintaiset eläkkeen osat, mutta ei lainkaan perusosaa.

Leskeneläke loppuu, jos leski alkaa saada työkyvyttömyyden perusteella kansaneläkettä tai täyttää 65 vuotta, jolloin hän saa oman vanhuuselä-

keen. Lapsettoman lesken eläke loppuu normaalisti jo lesken täyttäessä 60 vuotta, jolloin leskeneläkkeen tilalle tulee vanhuudentuki. Lapsia huoltaneen leskeneläkkeen perusosa loppuu nuorimman lapsen täyttäessä 16 vuotta. Jos leski on täyttänyt 40 vuotta, jatkuu oikeus tuloharkintaiseen eläkkeeseen joko leskeneläkkeen tai — mikäli leski on yli 60-vuotias — vanhuudentuen muodossa. Jos leski solmii uuden avioliiton, hän menettää oikeutensa eläkkeeseen, mutta hänelle suoritetaan kertasuorituksena yhden vuoden leskeneläkettä vastaava rahamäärä, mikäli hän sai ennen uutta avioliittoaan leskeneläkettä yli vuoden ajan.

Leskelle voidaan myöntää **koulutustukea** toimeentulokyvyn hankkimiseksi. Tätä tukea aletaan maksaa vuoden 1970 alusta lähtien.

Orvoneläkettä maksetaan alle 16-vuotiaalle (tai alle 21-vuotiaalle opiskelevalle) lapselle. Eläke on täysorvolle 40 % ja puoliorvolle 20 % kansaneläkkeen perusosan ja lapsen asuinkunnassa yksinäiselle lapsettomalle henkilölle maksettavan täysimääräisen tukiosan yhteismäärästä.

Vakuutetun kuollessa suoritetaan **hautausavustuksena** 696 mk. Hautausavustusta ei suoriteta, jos vakuutettu oli saanut kansaneläkkeen perusosaa kuolemaansa välittömästi edeltäneen vuoden ajan. Ensimmäisen eläkevuotensa aikana kuolleen edunjättäjän jälkeen vähennetään hautausavustuksesta 1/12 kutakin kuukautta kohti, joita eläkettä on maksettu.

Kansaneläkelain mukaiset **eläkkeet ja avustukset** (vuoden 1970 alusta myös tukillisä ja asumistuki) on **sidottu elinkustannusindeksiin** siten, että indeksin noustua vähintään 3 %:n verran siitä indeksipisteluvusta, joka viimeksi on aiheuttanut eläkkeiden korotuksen, korotetaan kansaneläkelaisa säädetyt rahamäärät samalla kokonaislukuun pyöristetyllä prosentilla kuin indeksipisteluku on noussut.

Kansaneläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat, kunnat ja valtio. Vuonna 1970 vakuutetut suorittavat vakuutusmaksuna 1.75 % kunnallisveron perusteena olevasta tulosta. Työnantajat maksavat (sosiaaliturvamaksun osana) 2 % ennakoperinnän alaisista palkoista. Näillä maksuilla rahoitetaan perusosat, apu- ja hoitolisät, tukillisät sekä puolet asumistukien, 19 % tukiosien ja 70 % lasten hoitotukien kustannuksista.

Tukiosan muusta rahoituksesta vastaavat kunnat ja valtio. Jokaisen kunnan osuus on sen taloudellisesta asemasta riippuen 7.5–32.6 % kunnassa asuville eläkkeensaajille maksettavien tukiosien määrästä.

Perhe-eläkkeet rahoitetaan sekä perus- että tukiosan osalta kokonaan valtion varoista. Lasten hoitotukien kustannuksista valtio maksaa 30 %.

Asumistukikustannuksista puolet tulee kuntien rahoitettaviksi. Kunkin kunnan osuus määräytyy suoraan sen mukaan, mikä on siinä asuville eläkkeensaajille maksettavien asumistukien osuus koko maassa maksettavien asumistukien yhteismäärästä.

Kansaneläkejärjestelmän **hallinnosta** huolehtii Kansaneläkelaitos piiriverkostonsa avustuksella.

Järjestelmän paikallista hoitamista varten maa on jaettu vakuutuspiireihin, joihin kuhunkin Kansaneläkelaitos määrää piiriasiamiehen. Jokaisessa kunnassa on kolmijäseninen eläketoimikunta, jonka puheenjohtajana on sen vakuutuspiirin piiriasiamies, johon kunta kuuluu, ja jäseninä kunnallisvaltuuston ja lääninhallituksen määräämät henkilöt. Toimikunta suorittaa eläkkeenhakijan tulojen arvioinnin, valvoo eläkkeensaajien oloja sekä antaa Kansaneläkelaitokselle lausuntoja eläkettä koskevista kysymyksistä.

Eläkkeiden myöntämisestä ja maksamisesta sekä järjestelmän rahastoista ja varojen sijoituksesta huolehtii Kansaneläkelaitos, jolle myös kuuluu työkyvyttömyyden määrittely. Kansaneläkelaitos on eduskunnan valvonnan alainen laitos. Sen hallintoelimet ovat hallitus, lisätty hallitus ja valtuutetut. Hallitukseen kuuluu puheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä, jotka tasavallan presidentti valtuutettujen esityksestä nimittää. Lisättyyn hallitukseen kuuluvat hallituksen jäsenet ja enintään 14 lisäjäsentä, jotka valtioneuvosto määrää. Eduskunta valitsee omasta keskuudestaan valtuutetut, jotka valvovat Kansaneläkelaitoksen hallintoa ja toimintaa ja antavat vuosittain toiminnastaan kertomuksen eduskunnalle.

Valituseliminä toimivat tarkastuslautakunta ja ylimpänä asteena vakuutus oikeus.

Työeläkejärjestelmä

Työeläkejärjestelmä maksaa ansioihin suhteutettuja vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä palkansaajille ja vuoden 1970 alusta lukien myös itsenäisille yrittäjille. Näistä eläkkeistä on säädetty neljä erillistä lakia: työntekijäin eläkelaki (TEL), lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki (LEL), yrittäjien eläkelaki (YEL) ja maatalousyrittäjien eläkelaki (MYEL).

Työntekijäin eläkelain eli TEL:n (1962) **piiriin kuuluvat** työsuhteessa olevat 18 vuotta täyttäneet palkansaajat, jotka ovat olleet yhtäjaksoisesti työssä vähintään neljä kuukautta ja joiden työansio on keskimäärin vähintään 250 mk kuukaudessa (vuonna 1970) tai säännöllinen työaika ainakin 20 tuntia viikossa.

Lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelakia eli LEL:a (1962) sovelletaan metsä-, maatalous-, rakennus- ja satama-aloilla työskenteleviin 18 vuotta täyttäneisiin palkansaajiin.*) Työalasta riippumatta LEL ei kuitenkaan koske toimihenkilöitä eikä niitä putki- tai sähköalan työntekijöitä, jotka työskentelevät muun yrityksen kuin rakennusliikkeen palveluksessa. Nämä ryhmät kuuluvat TEL:n piiriin. LEL ei myöskään koske maatilataloudessa perheenjäsenenä tehtyä palkattuakaan työtä, koska tämä on MYEL:n alaista. Eläkkeeseen oikeuttavalle vuosiansiolle on LEL:ssa asetettu vähimmäisraja, joka on vuosina 1967–69 ollut 1 200 mk. Vuoden 1970 alusta lukien raja tulee yrittäjälakien voimaantumisen takia alenemaan noin 400 mk:n tasolla. Jos LEL-työssä vuoden kuluessa ansaittu määrä jää tätä pienemmäksi, ei ko. vuodelta kartu LEL-eläkettä.

TEL:n ja LEL:n mukainen vakuutus on pakollista. Näiden lakien ulkopuolella ovat kuitenkin valtion, kuntien ja kirkon (sekä evankelis-luterilaisen että ortodoksisen) palveluksessa olevat palkansaajat lukuun ottamatta lyhytaikaisissa työsuhteissa LEL-aloilla olevia, jotka kuuluvat LEL:n piiriin

---

*) Tarkemmin määriteltynä LEL:n piiriin kuuluvat työntekijät, jotka työskentelevät metsä- tai uittotyössä, maatalo- ja puutarhatalouden eri töissä, maa-, vesi- ja talonrakennustyössä, maanparannus- tai turveteollisuustyössä, satamatyössä tai kotimaanliikenteen aluksessa taikka muulla sellaisella, asetuksella säädettyä alalla, jolle lyhytaikaiset työsuhteet ovat luonteeltaan väliaikaisia. Varsinaisten palkansaajien lisäksi LEL koskee vuodesta 1970 alkaen sellaisia henkilöitä, jotka työsuhteessa olematta tekevät metsätyötä rahassa maksettavaa korvausta vastaan traktorilla tai sen voimalla toimivaa konetta käyttäen.

työnantajasta riippumatta. Samoin jäävät ulkopuolelle ulkomaanliikenteessä palvelevat merimiehet. Kaikilla näillä ryhmillä on omat eläkejärjestelmänsä. Em. lisäksi eivät TEL:n piiriin kuulu eräät sellaiset pienet palkan-saajaryhmät, joiden eläketurva on taattu muun lain tai asetuksen tai eläkesäännön nojalla. Näitä ovat lähinnä eräiden valtion laitosten (Kansaneläkelaitos, Suomen Pankki, Postisäästöpankki) sekä valtionapua saavien laitosten (mm. erilaisia oppilaitoksia) toimihenkilöt.

Itsenäisiä yrittäjiä varten on säädetty kaksi eläkelakia, jotka tulevat voimaan vuoden 1970 alusta. Maatalousyrittäjien eläkelain eli MYEL:n piiriin kuuluvat maatalousyrittäjät, joiden viljelmä käsittää vähintään 2 hehtaaria maatalousmaata, sekä näiden viljelmällä työskentelevät perheenjäsenet. Viljelmän kokoa määrättäessä otetaan maatalousmaana huomioon myös sijaintikunnasta riippuva määräosa metsämaasta. Lisäksi MYEL:n piiriin kuuluvat ammattikalastajat. Muut itsenäiset yrittäjät kuuluvat yrittäjien eläkelain eli YEL:n piiriin. Molempien lakien mukaan on järjestelmän piiriin kuulumisen edellytyksenä, että yrittäjätoiminta on jatkunut yhtäjaksoisesti vähintään neljä kuukautta yrittäjän täytettyä 18 vuotta ja että työtulo on maataloudessa vähintään 500 mk vuodessa (vuonna 1970) ja muussa yrittäjätoiminnassa vähintään sama kuin TEL:n mukainen vähimmäisansio (250 mk kuukaudessa). Jos työtulo on näiden rajojen alapuolella, yrittäjä voi kuulua lakien piiriin vapaaehtoisesti. Yleensä järjestelmään kuuluminen on em. tuloajan yläpuolella pakollista, mutta jos yrittäjän ja hänen perheensä eläketurva on järjestetty muulla tavalla siten, että sitä voidaan pitää riittävänä, hänet voidaan vapauttaa vakuutuksesta. Tällainen yrittäjä voidaan myöhemmin hakemuksesta ottaa uudelleen järjestelmän piiriin.

Vanhuuseläkettä aletaan maksaa miehille ja naisille 65 vuoden iässä. Eläkeikä on kuitenkin ylöspäin liukuva, jolloin eläkkeelle siirtymisen lykkääminen yli normaalin 65 vuoden iän korottaa eläkkeen määrää. Eläkettä korotetaan lykkäysajalta säästyneitä eläke-eriä vastaavalla määrällä. Esim. 68 vuoden iässä eläkkeen korotus on n. 37 % ja 70 vuoden iässä n. 72 %. Eläkkeen saaminen edellyttää TEL:ssa työsuhteen päättymistä. Muissa laeissa ei tätä ehtoa ole, mutta maatalousyrittäjien eläkelain mukaan eläkkeestä kuitenkin maksetaan vain puolet sellaiselle maatalousyrittäjälle, joka edelleen suorittaa isännän työtä viljelmällä.

Vanhuuseläkkeen määrä on TEL:ssa 1 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta kerrottuna 23 ikävuoden jälkeen kertyneiden palvelusvuosien lukumäärällä. Lakien voimaantuloa (1.7.1962) edeltäneeltä ajalta eläkkeen

karttumisprosentti on kuitenkin 0.5 % palvelusvuodelta. (Ennen lain antamispäivää 8.7.1961 päätyneitä työsuhteita ei lainkaan oteta huomioon.) Siirtymäkauden ikäluokilla, vuosina 1919–1897 syntyneillä, karttumisprosentti on korkeampi kuin 1 % palkasta ja se kasvaa syntymävuosia vastaavasti. Näihin ikäluokkiin kuuluville eläkkeen vähimmäismääräksi on asetettu 16–22 % palkasta. Eläke on vähintään 22 % palkasta niille, jotka ovat syntyneet vuonna 1903 tai sen jälkeen ja olleet TEL:n piirissä jatkuvasti lain voimaantulosta eläketapahtuman sattumiseen saakka. Eläkkeen perusteena olevana palkkana pidetään TEL:ssa kahden parhaimman vuoden keskiansiota viimeisten neljän palvelusvuoden ajalta. Jos edunsaajalla on ollut useita eri työsuhteita, eläke määrätään erikseen kunkin työsuhteen osalta ja lasketaan saadut osaeläkkeet yhteen.

LEL-eläkkeen vuotuinen määrä on 1 % vakuutetun eri vuosina LEL:n piirissä ansaitsemien palkkojen yhteismäärästä. Siirtymäkauden ikäluokilla, vuonna 1919 tai sitä ennen syntyneillä, eläkettä korotetaan samoilla perusteilla kuin TEL:ssa. Palvelus ennen lain voimaantuloa ei oikeuta eläkkeeseen.

Molempien lakien piirissä lasketaan eläkkeeseen oikeuttavaksi ajaksi myös se työttömyysaika, jolta vakuutettu on saanut päiväavustusta työttömyyskassalta.

Yrittäjien eläkelakien mukainen eläke määräytyy pääpiirteissään samalla tavalla kuin TEL:ssa. Maatalousyrittäjän työtulo määrätään viljelmän peltoalan mukaan. Isännän ja emännän yhteenlaskettu vuotuinen työtulo on 500 mk maatalousmaan hehtaaria kohti 12 hehtaarilta ja sen jälkeen 120 mk hehtaarilta kuitenkin siten, että maatalousmaana otetaan huomioon enintään 30 hehtaaria, joten työtulon ylärajaksi tulee 8160 mk. Poikkeuksellinen viljelystapa voi kuitenkin aiheuttaa poikkeamisen tästä säännöstä. Emännän vuotuisena työtulona pidetään — ellei työnjako viljelmällä muuta edellytä — 1800 mk, kuitenkin enintään puolta isännän ja emännän yhteisestä työtulosta. (Nämä markkamäärät ovat voimassa vuonna 1970.) Avustavan perheenjäsenen työtulona pidetään hänelle maksettua palkkaa, ei kuitenkaan enempää kuin isännälle lasketun työtulon määrä.

Yrittäjien eläkelain piiriin kuuluvan yrittäjän työtuloksi vahvistetaan se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen työtään suorittamaan palkattaisiin vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai sellainen korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa vastaavan hänen työtään. Työtulon määrälle on asetettu ylärajaksi 50 000 mk vuodessa (vuonna 1970).

Molempien lakien mukaan pidetään eläkkeen perusteena olevana tulona keskimääräistä vahvistettua työtuloa koko vakuutusajalta. Jos vakuutuksen piiriin kuuluva yrittäjätoiminta koostuu useammasta eri jaksosta, määrätään — kuten TEL:ssa — osaeläkkeet kultakin jaksolta ja lasketaan nämä yhteen. Yrittäjätoiminta ennen lakien voimaantuloa ei oikeuta eläkkeeseen. Pääsääntönä eläkkeen karttumisessa on kuten TEL:ssa 1% tulosta vuotta kohti. TEL:n mukaiseen eläkkeiden vähimmäistasoon pääsemiseksi on siirtymäkauden ikäluokilla, 1905—1926 syntyneillä, eläkeprosentti säädetty vakioksi, 22%:ksi eläkkeen perusteena olevasta vuositulosta, kaikille niille, jotka ovat lakien piirissä jatkuvasti niiden voimaantulosta eläketapahtuman sattumiseen saakka. Jos YEL:n piiriin kuuluvan yrittäjän eläkkeen perusteena oleva vuositulo kuitenkin ylittää rajan, joka vuonna 1970 on 20 000 mk, sovelletaan 22%:n sääntöä vain tähän rajaan saakka; sen ylittävältä tulon osalta eläkettä kertyy 1% vakuutusvuotta kohti.

Oikeus **työkyvyttömyyseläkkeeseen** alkaa 18 vuoden iässä. Työkyvyttömyänä pidetään henkilöä, joka sairauden, vian tai vamman takia on kykenevätön suorittamaan entistä työtään tai muuta työtä, mitä on pidettävä ikä, ammattitaito ja muut seikat huomioon ottaen hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana, ja jonka työkyvyttömyyden voidaan arvioida jatkuvan yhdenjaksoisesti vähintään vuoden ajan sen alkamisesta lukien.

Työkyvyttömyyseläkkeen suuruus määräytyy samoilla perusteilla kuin vanhuuseläkkeenkin. Työkyvyttömäksi tulon ja vanhuuseläkeiän välinen tuloa aika lasketaan tällöin kuitenkin eläkkeeseen oikeuttavaksi palvelusajaksi, jos työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin vuosi on kulunut työsuhteen (tai vastaavasti yrittäjätoiminnan) päättymisestä. (Vuoden määräaikaa laskettaessa otetaan tiettyjen sääntöjen mukaan vähennyksenä huomioon mahdollinen työttömyysaika.) Työkyvyttömyyden estämiseksi tai työkyvyn parantamiseksi vakuutetulle voidaan antaa lääkintähuoltoa, koulutusta ja työhuoltoa.

Perhe-eläkettä maksetaan vuonna 1967 (YEL ja MYEL vastaavasti 1970) ja sen jälkeen kuolleen edunjättäjän naispuoliselle leskelle ja lapselle. Lapsi saa eläkettä sekä nais- että miespuolisen vakuutetun jälkeksi.

Leski saa eläkkeen, jos avioliitto oli solmittu ennen kuin edunjättäjä oli täyttänyt 65 vuotta. Lapsettoman lesken osalta edellytetään lisäksi, että hän miehen kuollessa oli ehtinyt saavuttaa 40 vuoden iän ja että avio-

liitto oli jatkunut ainakin kolme vuotta. Leskelle, jolla on perhe-eläkkeeseen oikeutettu alle 18-vuotias lapsi, eläke maksetaan lesken iästä ja avioliiton kestosta riippumatta. Leski saa eläkkeen kuolemaansa saakka. Jos leski solmii uuden avioliiton, eläke lakkaa, mutta hän saa kertasuorituksena kahden vuoden leskeneläkkeen.

Perhe-eläkkeeseen oikeutettuja lapsia ovat edunjättäjän oman lapsen lisäksi myös ottoplasi ja sellainen naispuolisen lesken lapsi, joka ei ole edunjättäjän lapsi, mutta jonka elatuksesta edunjättäjä ja leski ovat yhteisesti huolehtineet. Avioliiton ulkopuolella syntyneellä lapsella on oikeus perhe-eläkkeeseen, jos edunjättäjä oli lapsen laillisesti tunnustanut tai hänelle oli tähän nähden vahvistettu elatusvelvollisuus. Lapselle maksetaan eläkettä siihen saakka, kun hän täyttää 18 vuotta. Jos hän on tällöin työkyvytön, eläkkeen maksamista voidaan jatkaa tämän iän ylikin. Perhe-eläkkeeseen on oikeutettu myös sellainen edunjättäjän kuollessa 18 mutta ei 21 vuotta täyttänyt pitkäaikaisesti työkyvytön lapsi, jonka työkyvyttömyys oli alkanut ennen kuin hän täytti 18 vuotta.

Perhe-eläkkeen suuruus riippuu eläkkeeseen oikeutettujen lukumäärästä ja edunjättäjän eläkkeen määrästä. Perhe-eläke lasketaan siitä vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeestä, jota edunjättäjä sai tai johon hän olisi ollut oikeutettu kuollessaan. Jos perhe-eläkkeeseen oikeutettuja on vähintään kolme, he saavat täyden perhe-eläkkeen, joka on yhtä suuri kuin edunjättäjän vanhuus- tai työkyvyttömyyseläke. Jos edunsaajia on kaksi, perhe-eläke on $3/4$, ja jos heitä on vain yksi, puolet täydestä perhe-eläkkeestä.

Eläkkeiden yhteensovitus. Vanhuus- tai työkyvyttömyyseläke yhdessä kansaneläkkeen ja eräiden muiden eläkkeiden kanssa saa olla korkeintaan 60 % vakuutetun korkeimmasta eläkkeen perusteena olevasta tulosta. Yhteensovituksessa huomioon otettavia eläkkeitä ovat TEL:n, LEL:n, YEL:n ja MYEL:n mukaiset eläkkeet sekä valtion, kunnallisen, kirkon ja merimieseläkejärjestelmän perusteella myönnettävät tai muut näihin verrattavat, työ- tai virkasuhteeseen perustuvat eläkkeet. Näiden lisäksi otetaan huomioon tapaturma-, liikennevakuutus- ja sotilasvammalain perusteella myönnettävät elinkorot ja jatkuvat korvaukset. Kansaneläkkeenä pidetään yhteensovituksessa sen todellisesta määrästä riippumatta keskimäärää, joka vuonna 1970 on 179 mk kuukaudessa. Enintään voidaan kansaneläkkeestä kuitenkin ottaa huomioon määrä, joka vastaa 30 % eläkkeen perusteena olevasta tulosta, ja tästä johtuen ei 60 %:n yläraja koske pienituloisia, vaan työeläkkeen ja kansaneläkkeen todellinen yhteismäärä voi heillä nousta korkeammaksikin.

Täyden perhe-eläkkeen määrä on myös rajoitettu niin, ettei 60 %:n rajaa ylitetä (pienituloisia jälleen lukuun ottamatta), kun otetaan huomioon muut saman kuolemantapauksen johdosta mahdollisesti myönnettyt eläkkeet. Jos perhe-eläkkeeseen oikeutettuja on vain kaksi tai yksi, yläraja on vastaavasti 45 tai 30 %. Perhe-eläkkeiden yhteensovituksessa otetaan kansaneläkkeen sijasta huomioon yleisen perhe-eläkelain mukaan maksettava perhe-eläke, lapseneläke aina halvimman kuntaryhmän mukaisena ja leskeneläkkeestä vain perusosa, yhteensä enintään edunsaajien lukumäärästä riippuva osuus edunjättäjän eläkkeen perusteena olevasta tulosta.

Lisäedut. Työnantaja voi edellisten etuuksien lisäksi hankkia työntekijöilleen vapaaehtoisia lisäetuja, kuten korotetun eläkkeen, alemman eläkeläisen, hautausavustuksen jne. Näiden lisäetujen kustannuksiin osallistuvat yleensä myös työntekijät, ei kuitenkaan enempään kuin puoleen lisäetujen kustannuksista. TEL:n vapaaehtoiset lisäedut voidaan rekisteröidä Eläketurvakeskuksessa, jolloin ne muodostavat yhden kokonaisuuden pakollisen eläketurvan kanssa ja niihin sovelletaan TEL:n säännöksiä esim. indeksisidonnaisuuden ja koskemattomuuden osalta. LEL-työntekijöillä lisäedut eivät ole mahdollisia; sen sijaan sekä YEL että MYEL antavat yrittäjille mahdollisuuden järjestää itselleen ja omaisilleen näiden lakien edellyttämää paremman eläketurvan.

Kaikki **eläkkeet ja eläkkeiden perusteena olevat palkat** sekä kaikki edellä esitetyt erilaiset tuloajat on **sidottu maan yleiseen palkkatasoon**. Eläkkeiden tarkistus suoritetaan kerran vuodessa erityisen TEL-palkkaindeksin perusteella, jonka pisteluvun sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa kalenterivuodeksi kerrallaan. TEL:n voimaantulovuoden 1962 pistelukuna oli indeksin peruspisteluku 100, ja vuoden 1970 pisteluku on 197.

Järjestelmän **rahoituksesta** vastaavat palkansaajien pakollisen vähimmäis- turvan osalta työnantajat yksin. Vakuutusmaksu on TEL:ssa toistaiseksi ollut keskimäärin 5 % vakuutettujen palkoista ja LEL-työaloilla se on ollut vuoteen 1969 asti 4.5 % kaikista maksetuista palkoista. Vuoden 1970 alusta tulee LEL-vakuutusmaksu nousemaan 5 %:iin; TEL-vakuutusmaksuun on odotettavissa korotus vuonna 1971.

Yrittäjien eläketurvan rahoituksesta vastaavat yrittäjät itse sekä valtio. Maatalousyrittäjän vakuutusmaksu on 2/5 keskimääräisen TEL-vakuutusmaksuprosentin mukaan lasketusta maksusta maatalousyritykselle vahvistetun työtulon 5 000 mk:n määrään saakka ja tämän ylittävältä tulon osal-

ta keskimääräistä TEL-vakuutusmaksua vastaava. Valtio suorittaa Maatalousyrittäjien eläkelaitokselle avustuksena puolet eläkemenosta. Muiden yrittäjien vakuutusmaksu on keskimääräisen TEL-maksuprosentin mukainen osuus vahvistetusta työtulosta. Siltä varalta, että täten järjestetty rahoitus ei tulevaisuudessa riittäisi peittämään kustannuksia, on molemmissa laeissa määräys, jonka mukaan valtio tuolloin suorittaa puuttuvan osan.

Järjestelmien **hallinto** on desentralisoitu. Työnantajat voivat järjestää TEL:n mukaisen eläketurvan työntekijöilleen joko jossakin tähän valtuutetuista yhdeksästä eläkevakuutusyhtiöstä tai perustamansa eläkekassan tai -säätiön avulla. Eläkesäätiöt toimivat yleensä yhden yrityksen puitteissa. Eläkekassan piiriin kuuluu tavallisesti useita saman alan yrityksiä. Eläkelaitoksen valinta ei ole mahdollinen LEL-työaloilla, joilla neljä työeläkekassaa — Maatalousalan, Metsäalan, Rakennusalan ja Satamalan työeläkekassa — huolehtii kukin omasta alastaan.

Maatalousyrittäjien eläketurvaa hoitaa tätä varten perustettu Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Muiden yrittäjien tulee ottaa eläkevakuutus työntekijäin eläkelain mukaista toimintaa harjoittavasta eläkelaitoksesta taikka yksinomaan yrittäjien eläkevakuutusta hoitamaan perustetusta vakuutusyhtiöstä tai eläkekassasta.

Palkansaajien ja yrittäjien eläketurvasta huolehtivien eläkelaitosten työtä koordinoi keskuselin, Eläketurvakeskus. Sen hoidettavaksi on annettu joukko työeläkelakien soveltamiseen, eläkelaitosten valvontaan ja neuvontaan sekä niiden väliseen rekisteriä vakuutetuista, heidän työsuhteistaan ja yrittäjätoiminnastaan sekä eläketapahtumarekisteriä työeläkkeen saajista ja työnantajatiedot sisältävää eläkejärjestelyrekisteriä. Eläketurvakeskukseen kuuluu myös työeläkejärjestelmän kehittäminen ja tutkimustoiminta sekä järjestelmän rahoitusta turvaavan luottovakuutuksen antaminen työnantajien eläkelaitoksilta ottamien lainojen vakuudeksi sekä yleensä sellaisista tehtävistä vastaaminen, jotka edellyttävät eläkelaitosten yhteistoimintaa.

Eläketurvakeskuksen hallintoelimet ovat edustajisto ja hallitus. Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa edustajiston, johon kuuluu työntekijä-, työnantaja- ja (vuoden 1970 alusta) yrittäjäjärjestöjen edustajia sekä asian-

tuntijajäseniä. Hallitukseen kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön määräämä puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä 11 edustajiston valitsemaa jäsentä, jotka edustavat samoja etupiirejä – työntekijöitä, työnantajia ja yrittäjiä – kuin edustajistonkin jäsenet.

Järjestelmän ylin valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriölle. Valituseliminä toimivat eläkelautakunta ja vakuutusosasto.

12. ANSIOIHIN SUHTEUTETTUIEN ELÄKKEIDEN JÄRJESTELMÄT

12.1 BELGIA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmä
  - rautatieläisten eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmän (1968) piiriin kuuluvat työntekijät, toimihenkilöt, kaivosmiehet ja merimiehet, joilla kaikilla oli vuoteen 1968 saakka omat eläkejärjestelmänsä. Vuoden 1968 alussa nämä erillisjärjestelmät yhdistettiin yhdeksi järjestelmäksi.

Järjestelmä perustuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle. Eläke-etuudet ovat vanhuus- ja perhe-eläke. Etuuksien määrät poikkeavat eri edunsaajaryhmillä jonkin verran toisistaan, mutta ne pyritään saamaan samantasiksi vuodesta 1974 eteenpäin. Työkyvyttömyyseläke myönnetään sairausvakuutusjärjestelmän kautta samoin kuin hautausavustuskin.

Vanhuuseläke myönnetään miehille 65 ja naisille 60 vuoden iässä. Eräillä epäterveellisillä työaloilla, mm. kaivosteollisuudessa, eläkeikä on viittä vuotta alaisempi sekä miehillä että naisilla. Kaikilla työaloilla eläkeikä on alaspäin liukuva siten, että eläkkeelle voidaan siirtyä viittä vuotta normaalia aikaisemmin. Eläke pienenee tällöin 5°/:lla kutakin vuotta kohti.

Täyden eläkkeen saamiseksi vaaditaan, että miespuolinen henkilö on ollut vakuutettu vähintään 45 ja naispuolinen 40 vuotta tai, että vakuutettu on ollut työssä jokaisena vuotena vuodesta 1945 eläkeikään saakka

ja lisäksi 4/5 siitä ajasta, joka oli vuosien 1926 ja 1945 välillä. Mikäli vakuutetulla ei ole täyttä määrää työssäolovuosia, lasketaan hänen eläkkeensä suhteessa työssäolovuosiin. Siirtymä kautena, joka kestää vuoteen 1971 saakka, on vakuutusajaa koskevia vaatimuksia lievennetty niin, että täyden eläkkeen voi saada jo 15 vuoden palveluksen jälkeen.

Täyden vanhuuseläkkeen määrä on yksinäisellä henkilöllä 60 % keskimääräisistä ansioista koko työssäoloajalta. Naimisissa olevalla prosenttimäärä on 75. Keskimääräinen eläkkeen perusteena oleva ansiotulo lasketaan kahdella eri periaatteella. Ennen vuotta 1955 olleelta vakuutusajalta eläkkeen perusteena oleva tulo on kaikille sama; vasta vuoden 1955 jälkeen sovelletaan kussakin tapauksessa todellisia ansiotuloja.

Eläkettä laskettaessa otetaan toimihenkilöillä ansioina huomioon enintään 15 625 fr (1 313 mk) kuukaudessa, työntekijöillä sitä vastoin koko ansiotulo vuoteen 1974 saakka. Tästä ajankohdasta lähtien molemmille ryhmille aletaan soveltaa samaa rajatuloa eläkkeen määrän laskemisessa.

Vanhuuseläkkeillä on vähimmäismäärät. Vuonna 1969 miespuolisella yksinäisellä henkilöllä vähimmäiseläke on 65 875 fr (5 534 mk) ja naispuolisella 65 400 fr (5 494 mk) vuodessa. Avioparilla vastaava määrä on 78 125 fr (6 563 mk) vuodessa.

Perhe-eläkettä maksetaan ainoastaan naispuoliselle leskelle. Leskeneläkkeen saamiseksi vaaditaan, että edunjättäjä sai itse eläkettä tai että hän oli ollut vakuutettu vähintään vuoden ajan välittömästi ennen kuolemaansa ja vähintään 1/2 siitä ajasta, joka oli kulunut hänen 20 ikävuoden täyttämistään tai vuodesta 1926. Lisäksi vaaditaan, että avioliitto oli jatkunut ennen edunjättäjän kuolemaa vähintään yhden vuoden. Tätä ei kuitenkaan edellytetä, jos perheessä on huollettava lapsi tai jos edunjättäjä kuoli tapaturmaisesti.

Leskeneläke maksetaan leskelle, joka on täyttänyt 45 vuotta sekä tätä nuoremmalle leskelle, jos hänellä on huollettavanaan lapsiavustukseen oikeutettu lapsi. Leskeneläke maksetaan samoin iästä riippumatta, jos lesken työkyvyttömyysaste on vähintään 66 %.

Leskeneläkkeen määrä on 80 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä, joka lasketaan tässä tapauksessa avioparieläkkeenä. Leskeneläkkeelle on määrätty vähimmäismäärä samoin kuin vanhuuseläkkeessäkin.

Leski, joka ei ole oikeutettu leskeneläkkeeseen, saa edunjättäjän kuollessa kertasuorituksena yhden vuoden leskeneläkettä vastaavan rahamäärän. Jos varsinaista leskeneläkettä saava leski solmii uuden avioliiton, hän menettää eläkkeensä, mutta saa kertasuorituksena kahden vuoden eläkkeen.

Eronnut aviopuoliso voi eräin edellytyksin saada leskeneläkkeen.

Orvoneläkettä ei makseta lainkaan, mutta kaikki täys- ja puoliorvot saavat korotetun lapsiavustuksen. Korotus on täysorvoille suurempi kuin puoliorvoille.

Hautausavustuksena maksetaan edunjättäjän kuollessa 7 200 fr (605 mk). Hautausavustus maksetaan sairausvakuutusjärjestelmän kautta.

Avustusohjelman puitteissa maksetaan toukokuusta 1969 lähtien **tuloharkintaisia eläkkeitä** yleisen vanhuuseläkeiän täyttäneille henkilöille, jotka saavat vähän tai ei lainkaan eläkettä palkansaajien tai muusta eläkejärjestelmästä. Eläkkeen määrä on yksinäiselle henkilölle 20 820 fr (1 721 mk) ja avioparille 31 224 fr (2 624 mk) vuodessa. Eläke on sidottu vähittäiskaupan hintaindeksiin. Rahoitus tapahtuu kokonaan valtion varoista.

Kaikki eläkkeet on sidottu vähittäiskaupan **hintaindeksiin**, jossa 2.5 %:n muutos aiheuttaa vastaavan muutoksen eläkkeiden määrissä.

Eläkejärjestelmän **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat ja valtio. Vakuutusmaksut eri edunsaajaryhmien osalta pyritään yhdenmukaistamaan vuoteen 1974 mennessä siten, että toimihenkilöiden vakuutusmaksut korotetaan samalle tasolle kuin työntekijöillä. Tämä ei tule kuitenkaan koskemaan merimiehiä, joilla tulee edelleen olemaan korkeammat vakuutusmaksut muihin edunsaajaryhmiin verrattuna lyhyen täyteen eläkkeeseen oikeuttavan palvelusajan (168 kk) johdosta. Toistaiseksi työntekijät maksavat vakuutusmaksuna 5.5 % ja toimihenkilöt 4.25 % ansiotuloistaan. Vakuutusmaksussa huomioon otettavalle tulolle on toimihenkilöillä asetettu ylärajaksi 15 625 fr:n (1 313 mk) kuukausitulot. Rajatulo on sidottu reaaliansioiden kehitykseen. Tällaista rajatuloa ei ole vielä työntekijävakuutetuilla, mutta ehdotuksen mukaan se tullaan asettamaan myös heille vuoden 1974 alusta lukien.

Työnantajat maksavat työntekijöiden palkoista 7 % ja toimihenkilöiden palkoista 6 %. Toimihenkilöiden osalta vakuutusmaksu tullaan vuoteen

1974 mennessä korottamaan 7 %:ksi. Valtio osallistuu järjestelmän rahoitukseen suorittamalla vuosittain tietyn avustussumman. Avustuksen määrä vaihtelee koska se on sidottu indeksiin. Vuonna 1968 valtion osuus oli 6 000 milj. fr, mutta se tulee nousemaan 4 %:lla vuosittain.

Eläkevakuutuksen **hallinnosta** huolehtii Palkansaajien kansallinen eläkekassa, jolle siirrettiin järjestelmien yhtyessä työntekijöiden, kaivosmiesten ja merimiesten eläkejärjestelmistä huolehtineiden laitosten tehtävät. Myös Toimihenkilöiden kansallisen eläkekassan tehtävät on siirretty uudelle eläkekassalle lukuun ottamatta toimihenkilökassan rahastojen hallintoa, joka jäi edelleen toimihenkilökassan huostaan.

Palkansaajien kansallisen eläkekassan johdossa ovat sekä työnantajien että palkansaajien edustajat, molemmat yhtä suurin jäsenmäärin.

Eläkevakuutuksen yleisvalvonta kuuluu sosiaaliministeriölle.

Työkyvyttömyyseläketurva

Työkyvyttömyyseläketurva on järjestetty **sairausvakuutusjärjestelmän** yhteyteen.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään vakuutetulle, jonka ansiokyky ammatissaan on vähentynyt 2/3 normaalista. Lisäksi edellytetään, että vakuutettu on maksanut vakuutusmaksuja vähintään kuuden kuukauden ajalta, johon kuuluu ainakin 120 työpäivää, sekä maksanut vakuutusmaksut viimeksi kuluneen kalenterineljännesvuoden ajalta. Alle 25-vuotiaalta vakuutetulta edellytetään kolmen kuukauden vakuutusmaksuja ja 60 työpäivää.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä on 40 % ansiosta tai 60 %, jos edunsaajalla on huollettavanaan yksi tai useampia perheenjäseniä. Työkyvyttömyyseläkettä aletaan maksaa vasta sen jälkeen, kun työkyvytön vakuutettu on saanut sairausvakuutuksen päivärahaa kolmen vuoden ajan. Työkyvyttömyyseläkkeet on sidottu vähittäiskaupan hintaindeksiin samalla tavalla kuin vanhuus- ja perhe-eläkkeet.

Eläkkeiden rahoitus tapahtuu sairausvakuutusjärjestelmän yhteydessä.

Hallinnosta vastaa Kansallinen sairaus- ja työkyvyttömyysvakuutuslaitos.

12.2 ITALIA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien uusi eläkejärjestelmä
- palkansaajien vanha eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - käsiteollisuuden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - maatalouden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - vapaan ammatin harjoittajien eläkejärjestelmä
  - merimiesten eläkejärjestelmä
  - rautatieläisten eläkejärjestelmä
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Palkansaajien uusi eläkejärjestelmä

Palkansaajien uusi eläkejärjestelmä (1968) myöntää ansioihin suhteutettuja vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia. Vakuutus perustuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle. Järjestelmän **piiriin kuuluvat** palkansaajat lukuun ottamatta merimiehiä, rautatieläisiä ja eräitä muita pienempiä ryhmiä, joilla on omat eläkejärjestelmänsä. Uutta eläkejärjestelmää sovelletaan niihin vakuutettuihin, jotka jäävät eläkkeelle 1. 5. 1968 jälkeen. Kaikki uuden järjestelmän voimaantulon jälkeen eläkkeelle jäävät saavat vuoteen 1970 saakka valita uuden järjestelmän ja jäljempänä selostettavan vanhan eläkejärjestelmän välillä; pääasiallinen ero on eläkkeiden laskemismenetelmässä. Jo eläkkeellä olleisiin uusi järjestelmä ei vaikuttanut voimaantullessaan muuten kuin siten, että heidän eläkkeitään korotettiin 10 %:lla.

Vanhuuseläke myönnetään miehille 60 vuoden ja naisille 55 vuoden iässä. Eläkkeelle siirtymistä voidaan kuitenkin lykätä. Eläke edellyttää vakuutusmaksut ainakin 15 vuodelta. Täysi eläke maksetaan 40 palvelusvuoden jälkeen. (Vanhan järjestelmän aikana maksetut vakuutusmaksut otetaan huomioon vakuutusvuosia laskettaessa.) Eläke voidaan

maksaa ennen edellä olevia ikärajoja, jos vakuutettu on maksanut vakuutusmaksut vähintään 35 vuodelta. Eläkkeen saaminen tällä perusteella edellyttää työnteon lopettamista.

Eläkkeen määrä on 40 palvelusvuoden jälkeen 74 % (65 % v. 1968) kolmen viimeisen vuoden keskiansiota. Vuoteen 1976 mennessä prosenttimäärä tullaan korottamaan 80:een. Eläkettä laskettaessa otetaan ansiolina huomioon enintään 1 000 000 lit (6 720 mk) kuukaudessa. Jos palvelusvuosia ei ole 40, eläkkeen määrä lasketaan kertomalla 1.625 % ansiosta palvelusvuosien lukumäärällä. Eläke maksetaan 13 kertaa vuodessa, ylimääräinen kuukausieläke joulukuussa.

Eläkkeille on asetettu vähimmäismäärät. Alle 65-vuotiaalle vähimmäiseläke on 23 000 lit (155 mk) ja 65 vuotta täyttäneelle 25 500 lit (171 mk) kuukaudessa. Maataloudessa työskentelevälle palkansaajalle vähimmäiseläke on 18 000 lit (121 mk) kuukaudessa.

Vanhuuseläkkeeseen maksetaan eräitä korotuksia. Aviovaimosta, jonka eläke- ja muut tulot eivät ylitä tiettyjä rajoja, sekä kustakin huollettavasta alle 18-vuotiaasta tai alle 21-vuotiaasta opiskelevasta tai alle 26-vuotiaasta yliopistossa opiskelevasta lapsesta maksetaan eläkkeeseen 10 %:n korotus. Lapsen osalta korotus maksetaan ilman ikärajaa, jos lapsi on työkyvytön. Korotuksen vähimmäismäärä on aina 2 500 lit (17 mk) kuukaudessa jokaiselta huollettavalta. Näitä korotuksia ei makseta työssä käyvälle eläkkeensaajalle.

Eläkeaikaiset työtulot eivät yli 65-vuotiailla edunsaajilla vaikuta eläkkeen määrään, eivätkä niillä alle 65-vuotiailla edunsaajilla, joiden ansiotulo on vähimmäiseläkkeen määrän alapuolella. Jos ansiotulo alle 65-vuotiailla edunsaajilla ylittää vähimmäiseläkkeen määrän mutta on kuitenkin alle 100 000 lit (672 mk) kuukaudessa, eläkkeen määrää vähennetään puolella. Jos ansiotulo ylittää 100 000 lit (672 mk) kuukaudessa, eläkettä ei makseta lainkaan.

Jos eläkeiän saavuttanut työssä oleva vakuutettu ei ota eläkettä, hän saa korotetun eläkkeen jäädessään eläkkeelle myöhemmässä vaiheessa. Korotuksen määrä on suhteessa lykkäysvuosien lukumäärään. Miehillä korotus on 6–40 %, jos eläkkeelle siirtymistä lykätään 1–5 vuotta, naisilla vastaavasti 3–40 %, jos eläkkeelle siirtymistä lykätään 1–10 vuotta.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan vakuutetulle viiden vakuutusvuoden jälkeen, jos hän on maksanut vakuutusmaksut 60 kuukaudelta, joista 12 on

ollut viimeisten viiden vakuutusvuoden aikana, tai 260 viikolta, joista 52 viimeisten viiden vakuutusvuoden kuluessa. Jos työkyvyttömyys on seurauksena työstä, vakuutettu on oikeutettu eläkkeeseen yhden vakuutusvuoden jälkeen, jos hän on maksanut vakuutusmaksut 52 viikolta. Tämä edellyttää kuitenkin, ettei vakuutettu saa eläkettä työtapaturma- tai ammattitautivakuutuksen perusteella.

Vakuutettu katsotaan työkyvyttömäksi, jos hänen ansiokykynsä on pysyvästi vähentynyt työntekijöillä 1/3:aan tai toimihenkilöillä 1/2:aan normaalista ansiokyvystä.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä ja korotukset lasketaan samalla tavalla kuin vanhuuseläkkeessä.

Uuden lain mukaan työkyvyttömyyseläkkeelle jäävältä vähennetään 1/3 eläkkeestä, jos hän jatkaa työntekoa. Vanhan lain mukaan eläkkeelle jääneiltä suoritetaan sama vähennys, mutta kokonaisu-eläke ei saa jäädä alle 15 600 lit (105 mk) kuukaudessa.

Perhe-eläkettä maksetaan leskille ja lapsille. Miesleski saa eläkkeen vain, jos hän on työkyvytön. Eläkkeen saamisen edellytyksenä on, että edunjäittäjä oli maksanut vakuutusmaksut viideltä vuodelta tai hän sai itse eläkettä. Jos edunjäittäjä kuoli työtapaturman seurauksena, katsotaan yhden vuoden vakuutus aika riittäväksi. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, ettei hänen jälkeensä makseta eläkettä työtapaturma- tai ammattitautivakuutuksen perusteella.

Leskeneläkkeen määrä on 60 % siitä eläkkeestä, jota edunjäittäjä sai tai johon hän oli kuollessaan oikeutettu. Jos leski solmii uuden avioliiton, hän menettää eläkkeen, mutta saa kertasuorituksena kahden vuoden leskeneläkkeen.

Orvoneläkettä maksetaan 18 vuoden ikään saakka. Jos lapsi opiskelee, hän saa eläkkeen 21-vuotiaaksi saakka, sekä 26-vuotiaaksi jos hän opiskelee yliopistossa. Työkyvyttömälle orvolle eläke maksetaan ilman ikärajaa. Puoliorvon eläke on 20 % ja täysorvon 40 % edunjäittäjän eläkkeestä. Jälkimmäinen määrä maksetaan myös puoliorvolle, jonka äiti menee uudelleen avioliittoon.

Lesken- ja orvoneläkkeiden yhteismäärä ei saa olla vähemmän kuin 60 % eikä enemmän kuin 100 % edunjäittäjän eläkkeestä.

Jos edunjättäjältä ei jää leskeä eikä lasta, eläkkeestä maksetaan edunjättäjän vanhemmille kummallekin 15 %, mikäli he ovat täyttäneet 65 vuotta eivätkä ole itse oikeutettuja eläkkeeseen. Siinä tapauksessa, ettei edunjättäjältä jää vanhempiakaan, eläke voidaan maksaa myös edunjättäjän sisarille ja veljille kullekin 15 % edunjättäjän eläkkeestä, enintään kuitenkin 100 % siitä.

Ns. **sosiaalista eläkettä** maksetaan vuodesta 1969 lähtien niille 65 vuotta täyttäneille henkilöille, jotka eivät ole koskaan kuuluneet sosiaalivakuutuksen piiriin ja joilla ei ole tuloja eikä sukulaisia, jotka voisivat huolehtia heistä. Sosiaalisen eläkkeen määrä on 12 000 lit (81 mk) kuukaudessa.

Hautausavustuksena maksetaan 20 000 lit (134 mk).

Eläkkeet on **sidottu** elinkustannusten muutoksiin. Eläkkeitä korotetaan 2 %:lla, jos elinkustannukset kalenterivuoden loppuun mennessä ovat nousseet 2 %:lla. Jos nousu on alle 2 %, eläkkeitä korotetaan seuraavan vuoden lopussa elinkustannusten nousuprosentin suuruudesta riippumatta.

Eläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat ja valtio. Vakuutetut suorittavat 6.90 % ansioistaan 1 000 000 lit (6 720 mk) kuukausituloon saakka ja työnantajat 13.75 % työntekijöiden palkoista. Valtio maksaa järjestelmälle kiinteän avustussumman. Vuonna 1969 suoritetun lainmuutoksen aiheuttamat lisäykset eläkekustannuksissa rahoitetaan valtion myymillä obligaatioilla, jo kootuilla eläkerahastojen varoilla ja korottamalla bensiinin hintaa 10 lit:lla.

Järjestelmän **hallinnosta** huolehtii Kansallinen sosiaalivakuutuslaitos haaratointojen avustuksella. Sosiaalivakuutuslaitoksen hallintoelimissä ovat edustettuina vakuutetut, työnantajat ja valtio. Järjestelmän yleisvalvonnasta vastaa työ- ja sosiaaliministeriö.

Palkansaajien vanha eläkejärjestelmä

Palkansaajien vanhan eläkejärjestelmän (1952) ulottuvuus ja etuuslajit ovat samat kuin uudessa eläkejärjestelmässä. Eläkkeen määrä lasketaan vanhassa järjestelmässä kuitenkin eri tavalla.

Eläkkeen määrä lasketaan ammatissaolovuosina maksettujen vakuutusmaksujen perusteella. Eläke muodostuu koko vakuutusajalta kertyneiden vakuutusmaksujen yhteismäärästä seuraavasti:

- a) ensimmäisestä maksetusta 1 500 lit:n (10 mk) määrästä 45 %,
- b) toisesta 1 500 lit:sta 35 % sekä
- c) jäljellä olevasta määrästä 30 %.

Naisten osalta vastaavat prosenttiluvut ovat 33, 26 ja 20. Vuosittaista perusmäärää lisätään 100 lit:lla (0,67 mk), jonka valtio maksaa ja lisäksi 10 %:lla vaimosta ja jokaisesta huollettavasta lapsesta. Saatu yhteismäärä kerrotaan sitten jatkuvasti tarkistettavalla kertoimella, jonka tarkoituksena on pitää eläkkeet yleisen taloudellisen kehityksen tasolla. Saatu tulos jaetaan 12 yhtä suureen kuukausiosaan ja maksetaan 13 kertaa vuodessa (ylimääräinen erä joulukuussa).

12. 3 ITÄ - SAKSA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- muut eläkejärjestelmät:
  - itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmä
  - rautatieläisten ja postin palveluksessa olevien eläkejärjestelmä
  - vapaaehtoinen lisäeläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä (1968) myöntää ansioihin suhteutettuja vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia. Järjestelmän **piiriin kuuluvat** rautateiden ja postin palveluksessa olevia lukuun ottamatta kaikki muut palkansaajat.

Vanhuuseläke myönnetään miehille 65 ja naisille 60 vuoden iässä. Lisäksi edellytetään vakuutetulla olevan vähintään 15 palvelusvuotta. Naisilla, jotka ovat synnyttäneet enemmän kuin kaksi lasta, lyhentää kolmas ja kukin seuraava lapsi yhdellä vuodella vaadittua palvelusaikaa; aina kuitenkin edellytetään viiden vuoden palvelusaikaa. Kaivosmiehet voivat päästä eläkkeelle 50–65 vuoden iässä, palvelusajan pituudesta riippuen.

Vanhuuseläke koostuu perusosasta ja korotusosasta. Perusosa on jokaiselle 110 M (111 mk) kuukaudessa. Korotusosa muodostuu vakuutusajan perusteella prosentteina keskiansiosta, joka lasketaan viimeisiltä 20 vakuutusvuodelta vuoden 1946 jälkeen. Jos keskiansio on alle 150 M (151 mk) kuukaudessa, se korotetaan tuohon määrään. Eläkettä laskettaessa otetaan ansioina huomioon enintään 600 M (603 mk) kuukaudessa. Korotusosan suuruutta määrättäessä otetaan vakuutusvuosina huomioon myös vuotta 1946 edeltäneet vuodet. Korotusosa on 1 % keskiansiosta kutakin vakuutusvuotta kohti ajalta 1. 1. 1946 jälkeen sekä 0.7 % keskiansiosta vuotta kohti ajalta ennen 1. 1. 1946. Kaivosmiehillä vastaavat prosentit ovat 2 ja 1.4.

Vakuutetulle voidaan myöntää lisäpalvelusaikaa tietyillä perusteilla. Työtömyysaika lasketaan palvelusajaksi. Naiset saavat lisäpalvelusaikaa yhden vuoden jokaisesta synnyttämästään lapsesta sekä lapsesta, joka on otettu omaksi ennen kuin lapsi on täyttänyt kolme vuotta. Naiset saavat edelleen yhden vuoden lisäpalvelusajan 20–24 vuoden palveluksesta, kaksi vuotta 25–29 vuoden palveluksesta, kolme vuotta 30–34 vuoden palveluksesta, neljä vuotta 35–39 vuoden palveluksesta, sekä viisi vuotta yli 40 vuoden palveluksesta.

Eläkkeeseen suoritetaan aviopuolisokorotuksena 40 M (40 mk) kuukaudessa työkyvyttömästä aviopuolisosta, joka ei ole oikeutettu omaan eläkkeeseen. Sama määrä maksetaan jokaisesta alle 16-vuotiaasta (tai opiskelevasta alle 18-vuotiaasta) lapsesta.

Vanhuuseläkkeillä on vähimmäis- ja enimmäismäärät. Vähimmäismäärä on 150 M (151 mk) kuukaudessa ja enimmäismäärä aviopuoliso- ja lapsikorotuksineen 85 % eläkkeen perusteena olevasta keskiansiosta.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään vakuutetulle, joka on menettänyt työnsä ansiokyvystään ainakin 2/3. Lisäksi edellytetään vakuutetulla olevan vähintään viisi palvelusvuotta välittömästi ennen työkyvyttömäksi tuloa. Tätä

ei kuitenkaan vaadita, 1) jos vakuutettu on palvellut vähintään puolet siitä ajasta, joka on kulunut koulun päättymisen tai 16 ikävuoden täyttämisen ja työstä poisjäämisen välillä, mistä ajasta vähintään yksi vuosi oli kulunut viimeisten kolmen vuoden aikana ennen työntöön päättymistä, 2) jos vakuutettu on palvellut 15 vuotta, josta vähintään yksi vuosi viimeisten kolmen vuoden aikana ennen työstä eroamista, tai 3) jos vakuutettu on palvellut 2/3 siitä ajasta, joka on kulunut koulunkäynnin lopettamisesta tai 16 ikävuoden täyttämisestä työkyvyttömyyden alkamiseen, kuitenkin yhteensä ainakin 15 palvelusvuotta.

Eläke myönnetään, jos työkyvyttömyys alkaa työsuhteen kestäessä tai kahden vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä. Jos vakuutettu on oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen edellä olleen 3. kohdan perusteella, työkyvyttömyyden edellytetään alkavan työsuhteen kestäessä.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään 16–18-vuotiaille sillä edellytyksellä, että he ovat olleet ainakin vuoden työssä tai koulussa näiden ikärajojen välissä.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä lasketaan samalla tavalla kuin vanhuuseläkkeen määrä. Jos vakuutettu on ollut jatkuvasti työssä työkyvyttömäksi tuloonsa saakka, lasketaan eläkkeeseen oikeuttavaksi palvelusajaksi 70 % siitä ajasta, joka on työkyvyttömäksi tulon ja vanhuuseläkeiän täyttämisen välillä. Jos työnteko ei ole ollut jatkuvaa, suoritetaan vastaava lyhennys tulevassa palvelusajassa. Mikäli vakuutettu saisi eläkkeen yllä olevan 3. kohdan perusteella, ei tulevaa aikaa oteta huomioon eläkettä määrättäessä. Pitkä palvelusaika ei siis sinänsä oikeuta täyteen eläkkeeseen, jos vakuutettu on ollut pitkään poissa työstä.

Korotukset eläkkeeseen ovat samat kuin vanhuuseläkkeessä.

Perhe-eläkettä maksetaan mies- ja naisleskelle sekä lapselle sellaisen edunjäntäjän jälkeen, joka sai vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä tai oli siihen oikeutettu. Lisäksi edellytetään mieslesken täyttäneen 65 vuotta, tai naislesken 60 vuotta, taikka tulleen työkyvyttömäksi ennen näitä ikäiä. Naisleski saa eläkkeen iästä riippumatta, mikäli hän huoltaa ainakin kahta alle 8-vuotiasta tai yhtä alle 3-vuotiasta lasta.

Lapselle eläke maksetaan opiskelun tai ammattikoulutuksen päättymiseen saakka, enintään kuitenkin 18 ikävuoteen.

Leskeneläkkeen määrä on 60 % edunjättäjän eläkkeestä. **Orvoneläke** on täysorvolle 40 % ja puoliorvolle 30 % edunjättäjän eläkkeestä. Leskeneläkkeen vähimmäismäärä on 150 M (151 mk) kuukaudessa, täysorvon 80 M (80 mk) ja puoliorvon 55 M (55 mk) kuukaudessa. Perhe-eläkkeiden yhteismäärä ei saa ylittää edunjättäjän eläkkeen määrää.

Elatusapuun oikeutettu eronnut aviopuoliso voi saada eläkettä edunjättäjän jälkeen enintään 150 M (151 mk) kuukaudessa, jos hän ei saa omaa eläkettä ja on lisäksi täyttänyt vanhuuseläkeiän tai on työkyvytön taikka huoltaa yhtä alle 3-vuotiasta tai kahta alle 8-vuotiasta lasta.

Eläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat ja valtio. Vakuutetut maksavat 10 % ansioistaan ja työnantajat saman verran palkoista. Valtio suorittaa loput. Korkein vakuutusmaksun perusteena käytettävä ansiotulo on 600 M (603 mk) kuukaudessa.

Näistä vakuutusmaksuista rahoitetaan myös sairaus- ja työttömyysvakuutusten etuudet.

Eläkevakuutuksen **hallinto** kuuluu ammattiyhdistyksille. Ylimpänä hallintoelimenä on Ammattiyhdistysten Federaatio, jonka sosiaalivakuutusosasto hoitaa eläkevakuutusta alueellisten toimeenpanokomiteoiden avustuksella. Paikallishallinnosta huolehtivat Ammattiyhdistysten Federaation paikalliskomiteoiden sosiaalivakuutusosastot ja työpaikoilla toimivat ammattiyhdistyskomiteat.

Vapaaehtoinen lisäeläkejärjestelmä

Vapaaehtoiseen lisäeläkejärjestelmään (1968) voivat liittyä kaikki 18 vuotta täyttäneet henkilöt. Liittymisen on tapahduttava miehillä ennen 60 vuoden ja naisilla ennen 55 vuoden ikää. Lisävakuutus voidaan ottaa käsitämään joko vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeen, tai vain kaksi ensiksi mainittua etuuslajia.

Vanhuseläke myönnetään miehille 65 ja naisille 60 vuoden iässä. **Työkyvyttömyyseläke** edellyttää 2/3 työkyvyttömyyttä. Molemmissa eläkkeen saamisen edellytyksenä on vakuutusmaksut vähintään 60 kuukaudelta. **Leskeneläke** myönnetään leskelle, joka on täyttänyt 60 vuotta, tullut työkyvyttömäksi, tai huoltaa yhtä alle 3-vuotiasta tai kahta alle 8-vuotiasta lasta.

Eläkkeiden määrät riippuvat valitun vakuutusmaksun suuruudesta, vakuutusajan pituudesta, vakuutetun sukupuolesta sekä valitusta vakuutuksen muodosta. Perhe-eläkkeet lasketaan prosenttina edunjättäjän eläkkeestä. Leskeneläke on 60 %, täysorvon eläke 40 % ja puoliorvon eläke 30 % edunjättäjän eläkkeestä.

Lisäeläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut yksin. He voivat itse määrätä tietyissä rajoissa vakuutusmaksunsa suuruuden, josta kuten edellä todettiin osaltaan riippuu eläkkeen määrä. Kuukausimaksu on kuitenkin vähintään 10 M (10 mk) ja enintään 200 M (201 mk). Vakuutusmaksun määrä riippuu lisäksi valitusta vakuutuksen laajuudesta ja vakuutetun sukupuolesta.

Lisäeläkejärjestelmän **hallinnosta** vastaavat palkansaajien osalta ammattiyhdistykset ja itsenäisten yrittäjien osalta se eläkelaitos, joka huolehtii heidän pakollisesta eläketurvastaankin.

12.4 ITÄVALTA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmät:
  - työntekijäin eläkejärjestelmä
  - toimihenkilöiden eläkejärjestelmä
  - kaivosmiesten eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmä
  - maatalouden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - julkisten notaarien eläkejärjestelmä
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmät

Palkansaajien eläketurva koostuu kolmesta erillisestä eläkejärjestelmästä, työntekijöiden, toimihenkilöiden ja kaivostyöntekijöiden eläkejärjestelmistä. Nämä eläkejärjestelmät (1956) myöntävät vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä.

Järjestelmien **piiriin kuuluvat** teollisuuden, kaupan, palveluelinkeinojen sekä maa- ja metsätalouden työntekijät, toimihenkilöt, rautatieläiset ja kaivostyöntekijät eli käytännöllisesti katsoen koko palkansaajaväestö. Eräitä kaivostyöntekijöitä koskevia erityissäännöksiä lukuun ottamatta eläkejärjestelmät ovat samanlaiset.

Järjestelmiin kuuluminen on yleensä pakollista, mutta vakuutettu voi erota järjestelmistä, jos pakollisen kuulumisen edellytykset lakkaavat olemasta. Kuitenkin hän voi edelleen pysyä järjestelmissä vapaaehtoisuuden pohjalla. Tällöin on edellytyksenä, että vakuutettu on kuulunut järjestelmään vähintään kuuden kuukauden ajan pakollisen vakuutuksen lakkaamista edeltäneenä vuonna tai ainakin yhden vuoden ajan viimeisten kolmen vuoden kuluessa. Sen sijaan vakuutetulta, joka on ollut järjestelmien piirissä 10 vuotta, ei näitä edellytyksiä vaadita.

Vanhuuseläke myönnetään miehille 65 ja naisille 60 vuoden iässä. Eläkkeen saaminen ei edellytä työnteon lopettamista, mutta tietyn rajan ylittävät työtulot (1 187 S, 192 mk, kuukaudessa vuonna 1969) vaikuttavat eläkkeeseen pienentävästi. Eläkkeen saaminen edellyttää lisäksi vakuutusmaksut vähintään 180 kuukaudelta, joista 12 viimeisten 36 kalenterikuukauden aikana. Vuonna 1956 suoritettu järjestelmien uusiminen ei merkinnyt kokonaan uusien järjestelmien luomista vaan jatkoa edellisille, vuonna 1939 perustetuille järjestelmille, joten niiden aikana maksetut vakuutusmaksut otetaan huomioon eläkkeeseen oikeuttavina. Pitkien siirtymäkausien välttämiseksi lasketaan vakuutusaikaan mukaan myös se aika, jolloin vakuutettu oli työssä ennen vuotta 1939, koska katsotaan, että vakuutettu olisi tällöin voinut maksaa vakuutusmaksuja, jos järjestelmä olisi ollut voimassa. Samoin vakuutusajaksi lasketaan ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana sotapalvelukseen käytetty aika.

Eräissä poikkeustapauksissa vanhuuseläke voidaan myöntää ennen varsinaista eläkeikää. Työttömälle 60 vuotta täyttäneelle miehelle ja 55 vuotta täyttäneelle naiselle voidaan myöntää vanhuuseläke, jos vakuutettu on maksanut vakuutusmaksut 180 kuukaudelta ja jos vakuutettu on saanut rahakorvausta työttömyysvakuutusjärjestelmästä vähintään 52 viikolta viimeisten 13 kuukauden aikana. Tätä vanhuuseläkettä maksetaan vain niin kauan kuin työttömyys kestää. Vanhuuseläke voidaan myöntää samoilla ehdoilla kuin työttömille myös niille vakuutetuille, jotka ovat saaneet rahakorvausta sairausvakuutuksesta tai ovat siihen liittyvässä sairaalahoidossa.

Samoin vanhuuseläke voidaan myöntää viisi vuotta ennen varsinaista eläkeikää, jos vakuutettu on kuulunut järjestelmään 420 kuukautta, joista 24 viimeisten 36 kuukauden aikana, eikä ole enää työssä. Jos tällainen edunsaaja menee työhön, hän menettää eläkkeensä saamansa palkkatulon suuruudesta riippumatta.

Vanhuuseläkkeen suuruus riippuu vakuutusajan pituudesta sekä eläkkeen perusteena olevasta tulosta.

Eläkkeen perusteena oleva tulo eli eläkeperuste on keskimääräinen vakuutusmaksun perusteena ollut ansiotulo (enintään 7 200 S, 1 163 mk, kuukaudessa vuonna 1969) 60 edelliseltä vakuutuskuukaudelta tai, mikäli se on vakuutetun kannalta edullisempaa, keskimääräinen vakuutusmaksun perusteena ollut ansiotulo niiltä 60 vakuutuskuukaudelta, jotka kuluivat

välittömästi sen jälkeen, kun vakuutettu täytti 45 vuotta. Jälkimmäistä perustetta sovelletaan vain eläkkeen perusosaan ja siihen korotusosaan, joka lasketaan vakuutetulle edellä mainitulta 60 vakuutuskuukaudelta 45 ikävuoden täyttämistä. Muun vakuutusajan osalta eläkkeen korotusosa lasketaan ensiksi mainitun eläkeperustemenettelyn mukaan.

Eläke muodostuu perusosasta ja korotusosasta. Perusosa on 30 % eläkeperusteesta. Jokaiselta 12 vakuutuskuukaudelta lasketaan eläkkeeseen korotusosaa, joka määräytyy prosentteina eläkeperusteesta seuraavasti:

0.6 %	vuosittain ensimmäiseltä 10 vakuutusvuodelta
0.9 %	„ 11:stä 20:een vakuutusvuoteen
1.2 %	„ 21:stä 30:een vakuutusvuoteen
1.5 %	„ 31:stä vakuutusvuodesta eteenpäin.

Kaivostyöntekijöillä vastaavat prosentit ovat 0.9, 1.2, 1.4 ja 1.5. Alle 12 kuukautta olevat vakuutuskaudet lasketaan vakuutetun hyväksi siten, että jokaista tällaista kuukautta kohti tehdään 1/12 %:n lisäys eläkeperusteesta.

Eläkkeen määrä on 80 % eläkeperusteesta, jos vakuutusvuosia on 45. Tämän ylittäviä vuosia ei enää oteta huomioon. Eläke maksetaan 14 kertaa vuodessa.

Vanhuuseläkkeeseen myönnetään 5 %:n korotus eläkeperusteesta jokaisesta alle 18-vuotiaasta tai opiskelevasta alle 26-vuotiaasta lapsesta, vähintään kuitenkin 76 S (12 mk) kuukaudessa. Jos eläkkeensaaja tarvitsee jatkuvasti toisen henkilön apua ja hoitoa, hän on oikeutettu lisäeläkkeeseen, jonka määrä on puolet varsinaisesta eläkkeestä.

Tavallisen vakuutuksen lisäksi vakuutettu voi ottaa lisävakuutuksen. Tämän on tapahduttava miehillä ennen 60 ja naisilla ennen 55 vuoden ikää. Lisävakuutuksen mukaisen eläkkeen määrä on kuukausittain yksi prosentti tätä varten maksettujen lisävakuutusmaksujen kokonaisuudesta.

Koska eläkkeillä ei ole vähimmäismääriä, ne voisivat sellaisten vakuutettujen kohdalla, jotka ovat olleet järjestelmän piirissä vain lyhyen ajan, jäädä niin pieniksi, etteivät ne edes turvaisi vähimmäistoimeentuloa. Tällaisille vakuutetuille myönnetään erityiseläkettä, ns. tasoitusli-

sää, jota maksetaan niin paljon, että yksinäinen henkilö saa eläkkeen kanssa yhteensä 1 217 S (197 mk) sekä naimisissa oleva lisäksi 473 S (76 mk) vaimosta ja 132 S (21 mk) kustakin lapsesta. Tämä tasoituslisä maksetaan erityisestä tasoitusrahastosta, jos vakuutetun varsinainen eläke ei yllä edellä mainittuihin määriin. Tasoituslisää myönnettäessä otetaan vakuutetun tulot huomioon.

Kaivostyöntekijöillä on edellisten lisäksi eräitä muita etuuksia. "Eläkettä pitkästä palveluksesta" maksetaan palkan ohella vakuutetulle, joka on täyttänyt 50 vuotta. Eläkkeen määrä on 250 S (40 mk) kuukaudessa. Tätä eläkettä maksetaan niin kauan kuin vakuutettu ei saa varsinaista vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä. Eläkkeen saamiseksi vaaditaan vakuutusmaksut 300 kuukaudelta.

Kaivostyöntekijöille maksetaan lisäksi "hyvän miehen lisää". Sen määrä on 3 000 S (485 mk) vuodessa jokaiselta vuodelta, joilta vakuutettu on saanut edellä mainittua eläkettä pitkästä palveluksesta. Hyvän miehen lisän yhteismäärä ei saa ylittää 30 000 S (4 845 mk). Lisä maksetaan kertosuorituksena siinä vaiheessa, kun vakuutettu jää eläkkeelle. Jos hän kuolee ennen tätä, lisä maksetaan perhe-eläkkeeseen oikeutetuille.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan pysyvästi työkyvyttömälle sekä vakuutetulle, jonka tilapäinen työkyvyttömyys on kestänyt 26 viikkoa. Työkyvyttömänä pidetään vakuutettua, joka fyysisen tai henkisen sairauden tai muun heikkouden vuoksi on kykenemätön ansaitsemaan puolta normaaleista ansioistaan hänelle sopivassa ammatissa. Työkyvyttömyyseläke maksetaan myös miehen kuollessa 55 vuotta täyttäneelle aviovaimolle, joka on synnyttänyt vähintään neljä lasta.

Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksenä on vakuutusmaksut 90 kuukaudelta, joista 12 viimeisten 36 kalenterikuukauden aikana. Niiltä vakuutetuilta, jotka tulevat pakollisen vakuutuksen piiriin vasta täytettyään 50 vuotta (tai vuoden 1955 jälkeen), vaaditaan 96 vakuutuskuukautta. Vapaaehtoisessa vakuutuksessa vaadittavat vakuutusajat ovat kaksinkertaiset edellisiin verrattuna. Jos työkyvyttömyys on seurauksena työtapaturmasta tai ammattitaidusta, ei tiettyä vakuutusaikaa vaadita.

Työkyvyttömyyseläke muodostuu samalla tavalla kuin vanhuuseläke edellä. Tulevaa palvelusaikaa vanhuuseläkeikään ei oteta huomioon eläkettä laskettaessa. Eläkkeisiin tulee samat korotukset kuin vanhuuseläkkeissä.

Niille vakuutetuille, joilla eläke lyhyen vakuutusajan vuoksi jäisi alle 50 %:n eläkeperusteesta, suoritetaan siihen enintään 10 %:n korotus eläkeperusteesta. Tätä korotusta ei tehdä enää silloin, kun kokonaiseläkkeen määrä ylittää 50 % (kaivostyöntekijällä 56 %) eläkeperusteesta.

Työkyvyttömyyden ehkäisemiseksi on järjestetty kuntoutustoimintaa.

Niille työssä oleville kaivostyöntekijöille, joiden työkyky on alentunut, mutta jotka eivät ole oikeutettuja työkyvyttömyyseläkkeeseen, suoritetaan korvausta palkan vähenemisestä. Edellytyksenä on, ettei vakuutettu pysty omassa ammatissaan tai muussa vastaavassa ammatissa saamaan samantasoista palkkaa kuin muut häneen verrattavat työntekijät. Korvauksen määrä on puolet varsinaisesta eläkkeestä.

Itävallan järjestelmiin sisältyvä omalaatuinen yksityiskohta on seuraava. Naispuolinen vakuutettu, joka solmii avioliiton eikä halua odottaa omaa vanhuuseläkettään tai mahdollista työkyvyttömyyseläkettään, voi halutesaan saada kahden vuoden kuluessa avioliiton solmimisesta ”**myötäjaisinä**” 4 % eläkkeen perusteena olevasta tulostaan jokaiselta vakuutuskuukaudelta, joka hänelle on siihen mennessä kertynyt. Edellytyksenä on, että vakuutettu on suorittanut vakuutusmaksut vähintään 60 kuukaudelta, joista 12 viimeisten 36 kuukauden aikana. Jos vakuutettu ottaa tämän etuuden, hän menettää aikaisempien vakuutuskuukausiensa tuoman eläkeoikeuden.

Perhe-eläke käsittää sekä leskeneläkkeen että orvoneläkkeen. Vakuutusmaksuja koskevat määräykset ovat samat kuin työkyvyttömyyseläkkeessä.

Leskeneläke maksetaan yleensä naispuoliselle leskelle. Miesleski saa eläkkeen vain, jos hän sai vaimoltaan pääasiallisen toimeentulonsa ja elää lisäksi puutteenalaisissa oloissa. Eläkettä maksetaan miesleskelle vain niin kauan kuin tällainen tilanne jatkuu.

Eläkettä ei makseta lapsettomalle leskelle, jos edunjättäjä oli täyttänyt 65 vuotta ennen avioliiton solmimista eikä avioliitto ollut kestänyt kahta vuotta. Orvoneläkkeeseen oikeutettua lasta huoltava leski saa eläkkeen avioliiton kestosta, edunjättäjän iästä sekä lesken omasta iästä riippumatta.

Leskeneläkkeen määrä on 50 % edunjättäjän työkyvyttömyyseläkkeestä ilman lapsikorotuksia ja edunjättäjälle mahdollisesti maksettua avutto-

muuskorotusta. Leskeneläkkeellä on vähimmäismäärä siinä tapauksessa, että leskellä on huollettavanaan orvoneläkkeeseen oikeutettu lapsi tai hän on täyttänyt 40 vuotta. Tämä vähimmäismäärä vastaa 25 % (kaivos-työntekijöillä 28 %) edunjättäjän eläkeperusteesta.

Jos leski solmii uuden avioliiton, hänelle maksetaan kertasuorituksena viiden vuoden leskeneläkettä vastaava rahamäärä. Jos uusi avioliitto purkautuu aviopuolison kuoleman tai avioeron johdosta, leskeneläkkeen maksaminen voidaan aloittaa uudelleen.

Leskeneläke maksetaan eronneelle vaimolle, jos hän sai elatusapua edunjättäjältä.

Orvoneläkettä maksetaan 18 ikävuoteen saakka tai 26 ikävuoteen saakka, jos asianomainen jatkaa opiskeluaan. Työkyvyttömälle orvolle ei ole asetettu ikärajaa eläkkeen saamiseksi. Puoliorvon eläke on 40 % leskeneläkkeestä ja täysorvon 60 %.

Vähävaraisille perhe-eläkkeensaajille voidaan maksaa samanlaista erityiseläkettä eli tasoituslisää kuten vanhuuseläkkeissäkin. Tasoituslisän avulla pyritään perhe-eläkkeen määrää nostamaan niin paljon, että leski saa perhe-eläkkeenä 1217 S (197 mk) ja kukin puoliorpo 455 S (73 mk) ja täysorpo 684 S (110 mk) kuukaudessa. Puoliorpo, joka on täyttänyt 24 vuotta, saa 808 S (130 mk) ja täysorpo vastaavasti 1217 S (197 mk) kuukaudessa.

Perhe-eläkkeiden yhteismäärä ei saa ylittää sitä työkyvyttömyyseläkettä (mukaan luettuna lapsikorotukset), jota edunjättäjä sai tai johon hän oli oikeutettu. Eläkkeiden yhteismäärässä ei oteta huomioon eronneelle aviopuolisolle mahdollisesti maksettavaa eläkettä.

Jos jälkeenjääneille ei makseta eläkettä, koska normaalin perhe-eläkkeen edellytyksiä vakuutusmaksujen osalta ei ole täytetty, maksetaan leskelle tai orvoille **kertasuoritus**. Se maksetaan vain sillä ehdolla, että edunjättäjä oli ollut vakuutettu vähintään yhden kuukauden ajan. Tämän kertasuorituksen määrä on kuusi kertaa eläkkeen perusteena oleva kuukausiansio. Jos edunjättäjä on suorittanut vakuutusmaksut vähemmältä kuin kuudelta kuukaudesta, kertasuorituksen määrä vastaa maksettujen vakuutuskuukausien ansiotuloa.

Jos vakuutetun kuollessa yleiset edellytykset perhe-eläkkeen saamiseksi on täytetty, mutta ketään siihen oikeutettua ei ole, kertasuoritus maksetaan seuraaville henkilöille (tässä järjestyksessä): edunjättäjän lapset, äiti, isä, veli ja sisar. Edellytyksenä on, että he olivat pysyvästi samassa ruokakunnassa edunjättäjän kanssa ja olivat pääasiallisesti hänestä riippuvaisia eivätkä pysty itse hankkimaan toimeentuloaan. Tämän kertasuorituksen määrä on kolme kertaa eläkkeen perusteena olevan kuukausiansion määrä.

Hautausavustuksena maksetaan vakuutetun kuollessa 20 päivän ansioita vastaava rahasumma. Poikkeustapauksissa avustus voidaan suorittaa kaksinkertaisena. Jos vakuutettu kuolee eläkkeellä ollessaan, hautausavustuksena maksetaan yhden kuukauden eläke. Hautausavustus maksetaan sairausvakuutusjärjestelmän kautta.

Eläkkeiden määrät tarkistetaan säännöllisesti kunkin vuoden alussa. Tätä varten on laskettu erityinen kerroin, jonka avulla eläkkeet saadaan vastaamaan taloudellista tilannetta maassa.

Eläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, heidän työnantajansa ja valtio. Teollisuuden ja kaupan alalla vakuutusmaksu vuosina 1968 ja 1969 on 17 % palkasta, ja sen maksavat työntekijä ja työnantaja puoliksi. Maa- ja metsätaloudessa määrä on samoin 17 %, mutta työnantajan osuus siitä on yhden prosenttiyksikön verran suurempi kuin työntekijän. Toimihenkilöiden eläkevakuutuksessa maksu on 16,5 %, minkä vakuutettu ja työnantaja maksavat puoliksi. Kaivostyöntekijöillä vakuutusmaksu on 22,5 %, josta vakuutettu maksaa 8,5 % ja työnantaja 14 %. Kaivosteollisuuden parissa työskentelevien toimihenkilöiden osalta vakuutusmaksu on yhden prosenttiyksikön verran korkeampi. Kaikkia näitä vakuutusmaksuja korotetaan 0,5 prosenttiyksikköä heinäkuussa 1970.

Vakuutusmaksuissa huomioon otettavalle tulolle on asetettu yläraja, 7 200 S (1 163 mk) kuukaudessa vuonna 1969.

Valtion osuus eläkevakuutuksen rahoituksessa määrätään erikseen kullekin vuodelle. Vuonna 1968 valtio maksoi 27,5 % kaikista menoista, vuonna 1969 se maksaa 28 % ja 29 % vuonna 1970.

Palkansaajien eläkevakuutuksen **hallintoa** hoitaa viisi rinnakkaista eläkevakuutuslaitosta: Toimihenkilöiden eläkevakuutuslaitos, Rautateiden eläkevakuutuslaitos, Maa- ja metsätalouden työntekijöiden sosiaalivakuutus-

tuslaitos, Kaivostyöntekijöiden eläkevakuutuslaitos sekä Työntekijöiden eläkevakuutuslaitos. Viimeksi mainitun piiriin kuuluvat kaikki ne työntekijät, jotka eivät kuulu mihinkään edelliseen laitokseen.

Kukin näistä vakuutuslaitoksista toimii koko liittovaltion puitteissa täysin itsenäisesti (myös taloudellisissa asioissa). Laitosten hallintoelimissä ovat edustettuina vakuutetut ja heidän työnantajansa.

Eläkevakuutuslaitosten keskuselimenä toimii Sosiaalivakuutuslaitosten Liitto, jonka tehtävänä on valvoa sosiaalivakuutusta yleensä ja edustaa eläkevakuutuslaitoksia yhteisissä asioissa.

Vakuutusmaksujen kerääminen on uskottu sairaskassoille, jotka tilittävät maksut eläkelaitoksille.

Eläkevakuutuksen yleisestä valvonnasta vastaa sosiaaliministeriö.

Valituseliminä toimivat hallintoasioissa (esim. vakuutuksen piiriin kuulamista ja vakuutusmaksuja koskevissa asioissa) lääninhallitukset ja ylimpänä sosiaaliministeriö. Eläkettä (esim. määrää) koskevissa asioissa valituseliminä ovat lääneissä sijaitsevat välitystuomioistuimet. Niiden yläpuolella toimii koko maan puitteissa yksi välitystuomioistuin.

12. 5 JUGOSLAVIA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - eräillä yrittäjäryhmillä omat eläkejärjestelmät

Palkansaajien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä myöntää vanhuus- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia (1965) ja työkyvyttömyyseläkkeitä (1958). Eläkkeet ovat ansioihin suhteutettuja. Järjestelmän **piiriin kuuluvat** palkansaajat sekä erilaisten käsiteollisuus- ja kalastusosuuskuntien jäsenet. Eräät vapaan ammatin harjoittajat, mm. kirjailijat, asianajajat ja taiteilijat voivat myös liittyä järjestelmään.

Vanhuuseläke myönnetään 20 vuoden palveluksen jälkeen miespuoliselle vakuutetulle 60 vuoden ja naispuoliselle 55 vuoden iässä. Eläkkeen saaminen edellyttää työnteon lopettamista. Eläkkeelle pääsemiselle ei ole asetettu lainkaan ikärajoja, jos miespuolinen vakuutettu on palvellut vähintään 40 ja naispuolinen vähintään 35 vuotta. Rasittavissa ja vaarallisissa ammateissa olleet voivat päästä eläkkeelle normaalia eläkeikää aikaisemmin. Eläkeikää alennetaan heidän kohdallaan vuodella kutakin tällaisessa ammatissa palveltua 3–5 vuoden ajanjaksoa kohti.

Vanhuuseläke voidaan myöntää jo 15 vuoden palveluksen jälkeen, jos vakuutettu on ollut työssä ainakin 40 kuukautta viimeisten viiden vuoden aikana ennen eläkeikää tai ainakin 80 kuukautta viimeisten 10 vuoden aikana. Eläkeikä on 15 vuoden palveluksen jälkeen kuitenkin miehillä 65 ja naisilla 60 vuotta.

Miespuolinen vakuutettu, jolla on vähintään 35 palvelusvuotta, voi päästä eläkkeelle jo 55 vuoden iässä. Naispuolinen vakuutettu voi puolestaan saada eläkkeen jo 50 vuoden iässä 30 palvelusvuoden jälkeen. Tällöin on kyseessä ns. "ennakoitu" eläke.

Vanhuuseläkkeen määrä riippuu palvelusajan pituudesta, ansiotulojen suuruudesta ja vakuutetun sukupuolesta. Eläkeperusteena käytetään vakuutusmaksujen perusteena ollutta keskimääräistä kuukausiansiota, joka lasketaan miltä tahansa viideltä peräkkäiseltä vuodelta viimeisten 10 vakuutusvuoden ajalta. Eläkeperusteena voidaan myös käyttää minkä tahansa 10 peräkkäisen vakuutusvuoden keskiansiota koko vakuutusajalta. Vakuutusvuosiksi katsotaan ne vuodet, joilta vakuutusmaksut on maksettu ainakin kuuden kuukauden ajalta. Eläkkeen perusteena olevalla kuukausiansiolla on ylärajana 1 400 din (478 mk).

Vanhuuseläke muodostuu kahdesta osasta, perusosasta ja korotusosasta, joista viimeksi mainittu määräytyy palvelusvuosien lukumäärän mukaan. Perusosa on miehillä 35 % ja naisilla 40 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Korotusosa on miehillä 2 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta jokaiselta vuodelta 15 vuoden jälkeen ja naisilla 3 % jokaiselta palvelusvuodelta 15 vuodesta 20:een sekä 2 % kultakin seuraavalta vuodelta. Eläkkeen enimmäismäärä eli täysi vanhuuseläke on 85 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Sen saavat miehet 40 ja naiset 35 vakuutusvuoden perusteella.

"Ennakoidun" eläkkeen määrä lasketaan tiettyinä prosentteina siitä eläkkeestä, jonka vakuutettu saisi normaalissa eläkeiässä (miehillä 60, naisilla 55). Eläkettä vähennetään 2 %:lla vuotta kohti normaalissa eläkeiässä saatavasta eläkkeestä, jos palvelusvuosia on 38–39 (naisilla 33–34), tai 2.5 %:lla, jos palvelusvuosia on 35–37 (naisilla 30–32). Jos palvelusvuosia on vähemmän, ei "ennakoitua" eläkettä makseta lainkaan.

Vakuutettu, jolla ei vanhuuseläkeiässä (miehillä 60, naisilla 55) ole täyteen eläkkeeseen vaadittavaa määrää vakuutusvuosia (miehillä 40, naisilla 35) voi halutessaan jatkaa työntekoa yli eläkeiän, jolloin hän voi saada vähintään kolme lisävuotta palveltuaan täyden eläkkeen, miespuolinen vakuutettu 40 ja naispuolinen 35 vuoden jälkeen. Tämä koskee myös niitä vakuutettuja, jotka ovat saaneet "ennakoitua" eläkettä, mutta päättävät jatkaa työntekoa siihen saakka kunnes heillä on täyteen eläkkeeseen vaadittava määrä palvelusvuosia (miehillä 40, naisilla 35). Molemmissa näissä tapauksissa eläkeperusteena käytetään keskiansiota viimeisten viiden vuoden ajalta, johon on aina laskettava normaalin eläkeiän jälkeen kuluneet vuodet.

Vanhuuseläkkeille on asetettu vähimmäismäärä, jonka suuruus ei ole sama koko maassa. Kunkin osavaltion omat elimet määräävät alueellaan sovellettavasta vanhuuseläkkeen vähimmäismäärästä.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan vakuutetulle, joka on menettänyt työkykynsä kokonaan (täysi eläke) tai jonka työkyvyttömyys on vähintään 30 % (osaeläke). Edellytyksenä eläkkeen saamiselle on lisäksi se, että vakuutettu on ollut työssä 2/3 viimeisistä viidestä vuodesta sekä sen lisäksi viisi täyttä vuotta, jos hän on työkyvyttömäksi tullessaan alle 46-vuotias. Lisäpalvelusajan vaatimus kohoo tätä vanhemmilla aina vuodella siten, että yli 50-vuotiailta edellytyksenä on 10 lisävuotta. Vaihtoehtoinen edellytys eläkkeen saamiseksi on miehillä yhteensä 30 ja naisilla 25 täyttä palvelusvuotta.

Eläkkeen määrä riippuu ansioista, palvelusajan pituudesta, työkyvyn menetyksen asteesta ja vakuutetun sukupuolesta. Eläkkeen laskemissääntö on samantapainen kuin vanhuuseläkkeessä poiketen siitä kuitenkin eräissä yksityiskohdissa. Vähentämätön työkyvyttömyyseläke on keskimäärin 40 % ansioista 10 ensimmäiseltä palvelusvuodelta. Kukin tämän ylittävää palvelusvuosi korottaa eläkkeen määrää. Työkyvyttömyyseläkkeen enimmäismäärä on 100 % eläkeperusteesta.

Eläkettä vähennetään suhteessa, jos vakuutetulla on työkyvyttömäksi tullessaan palvelusvuosia vähemmän kuin 2/3 niistä vuosista, jotka ovat kuulleet siitä kun hän täytti 21 vuotta.

Jos vakuutettu ei ole täysin työkyvytön, hänelle maksetaan työkyvyn menetyksen astetta vastaava osuus täydestä eläkkeestä, mikäli hänen työkyvyttömyytensä on ainakin 30 %:nen.

Työkyvyttömyyseläkkeensaajalle, joka tarvitsee jatkuvasti toisen henkilön hoitoa, maksetaan hoitolisänä 60 % alimman palkkaluokan ansioista.

Perhe-eläkettä maksetaan vakuutetun jälkeen, joka sai itse vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä, tai oli ollut vakuutettu ainakin viisi vuotta, josta ajasta vähintään 40 kuukautta viimeisten viiden vuoden aikana ennen kuolemaansa. Samoin eläke maksetaan, jos vakuutetulla oli vähintään 10 palvelusvuotta, joista viisi oli kulunut viimeisten 10 vuoden aikana, taikka jos vakuutettu oli palvellut yhteensä 20 vuotta. Eläke maksetaan palvelusajasta riippumatta, jos edunjäntäjä kuoli työtapaturman tai ammattitaudin seurauksena.

Perhe-eläkkeeseen ovat tietyin edellytyksin oikeutettuja sekä nais- että miespuolinen leski, lapset, eräät muut edunjättäjän alaikäiset omaiset ja edunjättäjän vanhemmat.

Naispuolinen leski saa **leskeneläkkeen**, jos hän on täyttänyt 45 vuotta edunjättäjän kuollessa. Jos hän ei ole vielä 45-vuotias mutta on kuitenkin 40, hän saa eläkkeen sen jälkeen kun on täyttänyt 45 vuotta. Eläke maksetaan lesken iästä riippumatta, jos leskellä on huollettavana perhe-eläkkeeseen oikeutettu lapsi tai leski on työkyvytön taikka tulee työkyvyttömäksi vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta. Jos leski menettää oikeutensa eläkkeeseen ennen kuin hän täyttää 45 vuotta, hän saa sen uudelleen tullessaan tuohon ikään.

Miesleski saa eläkkeen, jos hän on vaimonsa kuollessa täyttänyt 60 vuotta tai on pysyvästi täysin työkyvytön. Aina on kuitenkin edellytyksenä, että mies oli taloudellisesti riippuvainen vaimostaan.

Orvoneläke maksetaan lapselle, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta. Opiskelevalle lapselle eläke voidaan maksaa aina 26 ikävuoteen saakka. Eläke maksetaan iästä riippumatta, jos lapsi on tullut työkyvyttömäksi ennen yllä olevia ikärajoja.

Perhe-eläke voidaan maksaa myös edunjättäjän alle 15-vuotiaille lapsenlapsille, veljille ja sisarille, jos he olivat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjästä. Edunjättäjän vanhemmat voivat samoin saada eläkkeen, jos edunjättäjä huolehti heidän toimeentulostaan. Jos edunjättäjä huolehti äidistään, tämän edellytetään eläkkeen saamiseksi täyttäneen 45 vuotta; isän kohdalla vaadittava ikäraja on 60 vuotta. Jos huollettava äiti tai isä oli edunjättäjän kuollessa pysyvästi täysin työkyvytön, ei eläkkeen saamiselle ole asetettu ikärajoja. Eronnut aviopuoliso voi myös saada eläkkeen, jos avioliiton purkautuminen oli katsottu edunjättäjän syyksi ja puoliso oli oikeutettu elatusapuun.

Perhe-eläkkeen määrä riippuu siihen oikeutettujen lukumäärästä. Jos edusaajia on yksi, eläke on 70 % edunjättäjän eläkkeestä, kahdelle 80 %, kolmelle 90 % ja neljälle tai useammalle yhteensä 100 % edunjättäjän eläkkeestä.

Perhe-eläkkeillä on omat vähimmäismääränsä eri osavaltioissa samoin kuin vanhuuseläkkeillä.

Hautausavustuksena maksetaan todelliset hautauskulut ja tämän lisäksi edunjättäjän yhden kuukauden ansioita tai eläkettä vastaava rahasumma.

Eläkkeiden tarkistus suoritetaan kerran vuodessa. Eläkkeitä nostetaan elinkustannusten nousua vastaavasti, jos elinkustannukset ovat nousseet ainakin 3%. Jos nousu jonakin vuonna ei ole 3%, lisätään sitä vastaava korotus seuraavan vuoden prosenttilukuun. Eläkkeiden tarkistus suoritetaan osavaltioittain.

Eläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat työnantajat yksin. Valtio osallistuu rahoitukseen vain työnantajan ominaisuudessa. Itsenäiset yrittäjät rahoittavat omat eläkekustannuksensa.

Työnantajien maksuosuus vaihtelee 20–30% palkoista osavaltiosta riippuen. Maksuille on asetettu enimmäismäärä. Korkein työntekijän ansio, josta vakuutusmaksu suoritetaan on 1 400 din (478 mk) kuukaudessa.

Näistä vakuutusmaksuista rahoitetaan eläkkeiden lisäksi sairaus- ja tapaturmavakuutuksen mukaiset etuudet.

Eläkevakuutuksen **hallinnosta** vastaavat osavaltioiden sosiaaliturvalaitokset, joita on yhteensä kuusi. Näiden laitosten apuna on 100 paikallista sosiaaliturvalaitosta. Viimeksi mainitut keräävät vakuutusmaksut sekä suorittavat vakuutettujen rekisteröinnin. Sosiaaliturvalaitosten johdossa ovat vakuutettujen valitsemat edustajat.

Järjestelmän yleisvalvonta ja vakuutusmaksurahastojen valvonta kuuluvat liittovaltion sosiaaliturvalaitokselle.

12.6 LÄNSI-SAKSA

Eläkejärjestelmät:

- työntekijöiden eläkejärjestelmä
- toimihenkilöiden eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - maatalouden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - kaivosmiesten eläkejärjestelmä
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Työntekijöiden ja toimihenkilöiden eläkejärjestelmät

Työntekijöillä ja toimihenkilöillä on molemmilla omat eläkejärjestelmänsä (1957), mutta nämä järjestelmät ovat täysin samankaltaiset. Palkansaaajien lisäksi järjestelmien **piiriin kuuluvat** myös itsenäisistä yrittäjistä käsiteollisuuden harjoittajat ja eräät vapaan ammatin harjoittajat. Edelliset kuuluvat työntekijöiden ja jälkimmäiset toimihenkilöiden eläkelain alaisuuteen.

Molemmat järjestelmät perustuvat pakollisen vakuutuksen periaatteelle. Siinä tapauksessa, että pakollisen kuulumisen edellytykset lakkaavat olemasta, vakuutettu voi pysyä järjestelmissä vapaaehtoisuuden pohjalla, jos hän on maksanut vakuutusmaksut järjestelmälle vähintään 60 kalenterikuukaudelta viimeisten 10 vuoden kuluessa. Ennen vuotta 1968 ei suurituloisten toimihenkilöiden (v. 1967 tuloraja 21 600 DM/v) ollut pakko kuulua toimihenkilöiden eläkejärjestelmään. Vuoden 1968 alusta tämä rajoitus on poistettu. Uusi määräys ei kuitenkaan koske niitä toimihenkilöitä, jotka olivat säädöksen voimaantullessa täyttäneet 50 vuotta, eikä niitä, jotka voivat osoittaa maksavansa yksityisestä henki- tai eläkevakuutuksesta saman suuruiset vakuutusmaksut kuin toimihenkilöiden eläkejärjestelmässä.

Alaikäraja järjestelmiin kuulumiselle on 15 vuotta. Järjestelmissä maksetaan vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia.

Vanhuuseläke myönnetään sekä miehille että naisille 65 vuoden iästä lähtien. Naispuolinen vakuutettu voi kuitenkin saada eläkkeen jo 60-vuo-

tiaana, jos hän on ollut ammatissa vähintään 10 vuotta viimeisistä 20 vuodesta. Eläke voidaan myöntää sekä mies- että naispuoliselle vakuutetulle samoin 60 vuoden iässä, jos vakuutettu on ollut välittömästi ennen tätä ikää yhden vuoden työttömänä. Eläkkeen saamiseksi vakuutetun edellytetään maksaneen vakuutusmaksuja vähintään 180 kuukaudelta eli 15 vuodelta. Vakuutusvuosiksi lasketaan myös ne vuodet, jolloin vakuutettu on ollut työttömänä tai kykenemätön työhön, ja myös ne vuodet, jotka hän on käyttänyt koulunkäyntiin tai opiskeluun 15 ikävuotensa jälkeen.

Vanhuuseläkkeen suuruus on 1.5 % vakuutetun saavuttamasta eläkeperusteesta. Peruste saadaan kertomalla vuosiansio vakuutusvuosien lukumäärällä. Tällöin vuotuisen eläkkeen määräksi tulee esim. 40 vakuutusvuoden jälkeen 60 % vuosiansioista. Eläkeperusteeseen tarvittavan vuosiansion laskemiseksi määrätään kultakin kalenterivuodelta vakuutusmaksun perusteena käytetyn ansion suhde sille vuodelle tietyn säännön mukaan laskettuun kaikkien vakuutettujen keskimääräiseen vuosiansioon. Kaikkien vuosien suhdelukujen keskiarvolla kerrataan kaikkien vakuutettujen tuorein keskiansio. Kaikkien vakuutettujen keskiansio tarkoittaa kolmen viimeisen vuoden keskiansiota. Vuonna 1969 kaikkien vakuutettujen keskiansio on 815 DM (935 mk) kuukaudessa. Eläkettä laskettaessa ansiot otetaan huomioon enintään siihen määrään asti, joka vastaa kaksinkertaista kaikkien vakuutettujen keskiansiota viimeisten kolmen vuoden ajalta.

Vanhuuseläkkeeseen tulee jokaisen alle 18-vuotiaan (tai opiskelevan alle 25-vuotiaan) lapsen osalta korotus, jonka suuruus on 10 % kaikkien vakuutettujen keskimääräisestä vuosiansiosta viimeisten kolmen vuoden ajalta. Vuonna 1969 lapsikorotuksen määrä on 81,5 DM (94 mk) kuukaudessa.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan 1) vakuutetulle, joka ei pysty työskentelemään missään ammatissa ("yleinen työkyvyttömyys") ja 2) vakuutetulle, joka ei pysty omassa ammatissaan ansaitsemaan 50 % normaalista ansiosta tässä ammatissa ("amatillinen työkyvyttömyys"). Eläkkeen saaminen edellyttää vakuutusmaksuja 60 kuukaudelta.

Työkyvyttömyyseläkkeen suuruus määräytyy samalla tavalla kuin vanhuuseläkkeenkin, jos kyseessä on "yleinen työkyvyttömyys". Siinä tapauksessa, että kysymyksessä on kyvyttömyys jatkaa omassa ammatissa, eläke on 2/3 "yleisen työkyvyttömyyden" mukaan saatavasta eläkkeestä.

Työkyvyttömyyseläkettä laskettaessa otetaan vakuutusvuosina huomioon myös aika eläketapahtuman sattumisesta 55 ikävuoden täyttämiseen.

Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että vakuutettu on suorittanut vakuutusmaksut vähintään 36 kuukaudelta viimeisten viiden vuoden aikana tai vakuutusmaksut puolesta määrästä niitä kuukausia, jotka ovat kuluneet hänen vakuutuksen piiriin tulostaan.

Eläkkeeseen voidaan myöntää jokaisen lapsen osalta samat korotukset kuin vanhuuseläkkeessä.

Perhe-eläkkeiden saaminen edellyttää, että edunjättäjä oli suorittanut vakuutusmaksut 60 kuukaudelta (sama vaatimus kuin työkyvyttömyyseläkkeen kohdalla) tai että edunjättäjä sai kuollessaan vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä.

Jokaiselle sekä nais- että miespuoliselle leskelle maksetaan kolmen kuukauden ajalta edunjättäjän kuoleman jälkeen väliaikaisena **leskeneläkkeenä** sama määrä, johon edunjättäjä olisi ollut oikeutettu "yleisen työkyvyttömyyden" tapauksessa. Tämän jälkeen aletaan maksaa normaalia leskeneläkettä. Sitä maksetaan yli 45-vuotiaalle tai työkyvyttömälle tai lapsia huoltavalle leskelle. Normaalin leskeneläkkeen määrä on 60 % siitä eläkkeestä, jota edunjättäjä sai tai johon hän olisi ollut oikeutettu "yleisen työkyvyttömyyden" tapauksessa. Kutakin alaikäistä lasta kohti tulee eläkkeeseen rahamääräinen korotus.

Leskelle, joka ei täytä normaalin leskeneläkkeen saamisen edellytyksiä, maksetaan alennettua eläkettä. Sen suuruus on 60 % siitä osasta "ammatillisesti työkyvyttömän" eläkettä, joka saadaan ennen edunjättäjän kuolemaa maksettujen vakuutusmaksujen perusteella laskien.

Miespuolisen lesken osalta on jatkuvan eläkkeen saamisen edellytyksenä, että hän oli taloudellisesti riippuvainen vaimostaan.

Leski, joka solmii uuden avioliiton, saa kertasuorituksena viiden vuoden leskeneläkkeen.

Eronnut aviopuoliso saa perhe-eläkkeen, jos hän oli oikeutettu elatusapuun tai oli saanut sitä edunjättäjältä tämän kuolemaa edeltäneenä vuonna.

Orvoneläke on jokaiselle puoliorvolle 10 % ja jokaiselle täysorvolle 20 % edunjättäjän työkyvyttömyyseläkkeestä "yleisen työkyvyttömyyden" tapauksessa. Orvoneläkettä maksetaan 18 ikävuoteen, opiskelijoille 25 ikävuoteen saakka.

Perhe-eläkkeiden yhteismäärä ei saa olla suurempi kuin edunjättäjän työkyvyttömyyseläke "yleisen työkyvyttömyyden" tapauksessa.

Hautausavustuksena maksetaan rahasumma, joka vastaa edunjättäjän 20–40 päivän ansioita, tai kolmen kuukauden eläke, jos edunjättäjä sai vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä.

Kaikki edellä olevat **eläkkeet on sidottu** palkkatason ja kansantulon vuositaisiin muutoksiin. Eläkkeiden tarkistus suoritetaan kerran vuodessa vaikka palkkatason ja kansantulon muutos olisi pienikin.

Pakollisen vakuutuksen lisäksi vakuutetut voivat ottaa vapaaehtoisen **lisävakuutuksen**, joka käsittää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet. Eläkkeen määrä karttuu kultakin vakuutusvuodelta vakuutetun iästä lisävakuutuksen alkaessa riippuvana prosenttisena osuutena maksetuista vakuutusmaksuista. Leskeneläkkeen määrä on 60 %, puoliorvon 10 % ja täysorvon 20 % edunjättäjän eläkkeestä. Vakuutusmaksun suuruus on valittavissa tietyistä vakuutusmaksuluokista 16 DM (18 mk) ja 272 DM (312 mk) väliltä kuukaudessa.

Järjestelmien **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut, työnantajat ja valtio. Palkansaajavakuutetut maksavat 8 % palkkatulostaan vuonna 1969 (7.5 % v. 1968). Jos tulo on vähemmän kuin 10 % korkeimmasta vakuutusmaksuperusteena olevasta ansiotulosta (1 700 DM/kk, 1 951 mk), ei vakuutettu suorita tällaisesta tulosta vakuutusmaksua lainkaan.

Edellä mainittu 1 700 DM/kk (1 951 mk) on se tuloraja (1969), jonka ylittävästä ansiotuloista ei enää suoriteta vakuutusmaksua. Tämä raja on sama kuin kaikkien vakuutettujen kaksinkertainen vuotuinen keskiansio ylöspäin 1 200:lla jaolliseksi pyöristettynä ja 12:lla jaettuna.

Työnantajat suorittavat vakuutusmaksuina 8 % palkoista vuonna 1969 (7.5 % v. 1968). Työnantaja maksaa vakuutusmaksun myös sellaisen edellä mainitun vakuutetun osalta, jonka ansiotulo on vähemmän kuin 10 % korkeimmasta vakuutusmaksun perusteena olevasta ansiotulosta.

Sekä vakuutettujen että työnantajien vakuutusmaksut kohoavat 8.5 %:iin vuonna 1970. Vakuutusmaksut on jaettu 17 luokkaan (29:ään ennen vuotta 1968), joiden määräämissä rajoissa maksut suoritetaan.

Järjestelmän piiriin kuuluvat itsenäiset yrittäjät rahoittavat itse koko oman eläketurvansa muulta paitsi valtion kustantamalta osalta.

Valtion osuus eläkkeiden kustannuksista on viime vuosina alentunut. Valtio maksoi 20 % vuonna 1967. Vuonna 1974 sen osuus tulee olemaan 17 %.

Kunkin väestöryhmän eläkevakuutuksen **hallintoa** varten on oma organisaationsa. Toimihenkilöiden järjestelmää hoidetaan keskitetysti, kun taas työntekijöiden järjestelmän hallinto on desentralisoitu. Toimihenkilöiden eläkevakuutusta hoitaa koko liittovaltion puitteissa Toimihenkilöiden vakuutuslaitos. Se on taloudellisesti täysin itsenäinen ja erillään muusta sosiaalivakuutustoiminnasta toimiva laitos.

Työntekijäin yleisen järjestelmän piirissä toimii 20 eri laitosta. Niistä 18 on alueellisia, kunkin osavaltion alueella toimivia yleisiä vakuutuslaitoksia, kun taas Merimieskassa ja Rautatieläisten vakuutuslaitos ovat ammatillisia, koko liittovaltion puitteissa toimivia laitoksia. Liittovaltion vakuutusvirasto huolehtii kustannusten tasauksesta näiden muuten melko itsenäisesti toimivien laitosten kesken.

Järjestelmän yleisvalvonta kuuluu työ- ja sosiaaliministeriölle.

12.7 NEUVOSTOLIITTO

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - kollektiivitulojen eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmän (1956) **piiriin kuuluvat** työntekijät, toimihenkilöt, valtion maatalojen työntekijät, armeijan palveluksessa olevat, sekä lisäksi eräät sellaiset vapaan ammatin harjoittajat, mm. kirjailijat, säveltäjät ja taiteilijat, jotka ovat oman ammattiliittonsa jäseniä. Järjestelmään kuuluminen on pakollista. Eläke-etuudet ovat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläke.

Vanhuuseläkkeen määräämistä varten työt on jaettu kolmeen luokkaan työn luonteen mukaan. Ensimmäiseen työluokkaan kuuluvat suuria ammatillisia riskejä sisältävät työt, kuten maanalainen kaivostyö ja eräät metallurgiset sekä kemialliset työalat. Toiseen luokkaan kuuluvat tietyt vaikeat työt, jotka vaativat suurta ammattitaitoa, ja työt sellaisilla aloilla, joiden tuotteita pidetään erityisen tärkeinä. Kolmanteen luokkaan kuuluvat kaikki muut työt.

Kolmannessa työluokassa vanhuuseläke myönnetään 60 vuotta täyttäneelle miehelle, joka on ollut ammatissa vähintään 25 vuotta, ja 55 vuotta täyttäneelle naiselle, joka on ollut ammatissa vähintään 20 vuotta. Toisessa työluokassa eläkeikä on miehillä 55 vuotta 25 vuoden palveluksen jälkeen ja naisilla 50 vuotta 20 vuoden palveluksen jälkeen. Ensimmäisessä työluokassa eläkeikä on miehillä 50 ja naisilla 45 vuotta, miehillä 20 ja naisilla 15 palvelusvuoden jälkeen. Jos työ on vaativaa ja epäterveellistä, puolet normaalista palvelusajasta oikeuttaa vanhuuseläkkeeseen. Siten 50-vuotias kaivosmies saa eläkkeen 20 vuoden palveluksen jälkeen, jos siitä on 10 vuotta palveltu kaivoksessa.

Sokeat mieshenkilöt saavat eläkkeen 50 vuoden iässä 15 palvelusvuoden jälkeen ja naiset puolestaan 40 vuoden iässä 10 palvelusvuoden jälkeen. Naiset, jotka ovat synnyttäneet ainakin viisi lasta ja kasvattaneet heidät vähintään kahdeksan vuoden ikäisiksi, saavat vanhuuseläkkeen 50 vuoden iässä 15 vuoden palveluksen jälkeen.

Vuoden 1968 alusta lähtien naiset, jotka ovat työskennelleet vähintään 20 vuotta eräillä tietyillä tekstiiliteollisuuden työaloilla, saavat vanhuuseläkkeen 50 vuoden iässä. Miehet, jotka ovat työskennelleet Neuvostoliiton pohjoisissa osissa vähintään 15 vuotta tai 20 vuotta vastaavanlaisissa olosuhteissa muualla, saavat vanhuuseläkkeen 55 vuoden iässä. Naiset saavat eläkkeen vastaavissa tapauksissa 50 vuoden iässä. Armeijan palveluksessa työkyvyttömiksi tulleet miehet saavat vanhuuseläkkeen 55 vuoden iässä 25 vuoden palveluksen jälkeen ja naiset 50 vuoden iässä 20 vuoden palveluksen jälkeen.

Eläkkeen määrä riippuu ansiotulojen suuruudesta. Eläke on 50–100 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta, joka on työntekijän 12 viimeisen työssäolokuukauden keskimääräinen kuukausitulo. Työntekijän sitä halutessa eläkeperusteena voidaan myös käyttää minkä tahansa peräkkäisen, ansioltaan parhaan 60 kuukauden keskimääräistä kuukausipalkkaa eläkkeelle siirtymistä edeltäneen 10 vuoden ajalta.

Vanhuuseläkkeen prosenttimäärät eläkkeen perusteena olevasta kuukausipalkasta muodostuvat seuraavasti:

eläke 100 %	palkasta, jos kuukausipalkka alle 35 rpl	(163 mk)
„ 85 %	„ „ „ 35—50	„ (163—233 mk)
„ 75 %	„ „ „ 50—60	„ (233—280 mk)
„ 65 %	„ „ „ 60—80	„ (280—373 mk)
„ 55 %	„ „ „ 80—100	„ (373—467 mk)
„ 50 %	„ „ „ yli 100	„ (467 mk)

Mikäli kyseessä on vaarallinen työ, eläke on 5 prosenttiyksikköä korkeampi muilla paitsi alle 35 rpl (163 mk) kuukaudessa ansaitsevilla.

Vanhuuseläkkeeseen myönnetään eräitä korotuksia. Vakuutettu, joka on ollut yhtäjaksoisesti työssä ainakin 15 vuotta välittömästi ennen eläkeikää, saa 10 %:n korotuksen eläkkeeseen. Samansuuruinen korotus myönnetään vakuutetulle, joka on ollut työssä 10 vuotta yli eläkkeeseen vaadittavan vähimmäispalvelusajan. Työssäkäymätön edunsaaja, jolla on huollettavanaan yksi perheenjäsen, saa 10 %:n korotuksen. Kahta tai useampaa perheenjäsentä huoltava edunsaaja saa 15 %:n korotuksen eläkkeeseen.

Maataloudessa eläkkeet ovat 15 % pienempiä kuin kaupunkiammateissa.

Vanhuuseläkkeen vähimmäismäärä on 30 rpl (140 mk) ja enimmäismäärä 120 rpl (560 mk) kuukaudessa tai 100 % ansioista.

Jos edunsaaja ei ole oikeutettu täyteen eläkkeeseen, hänen eläkkeensä lasketaan suhteessa palvelusvuosiin. Vähimmäisvaatimus on viisi palvelusvuotta, josta vähintään kolme on kulunut välittömästi ennen eläkeikää. Osa-eläkkeen vähimmäismäärä on 25 % täydestä eläkkeestä.

Edunsaajalla, joka jatkaa työntekoa eläkkeellä ollessaan, työansion vaikutus eläkkeen määrään riippuu työn laadusta, ansion suuruudesta sekä siitä missä osassa Neuvostoliittoa edunsaaja on työssä. Eräillä sellaisilla työaloilla, joilla edunsaajia kannustetaan jatkamaan työntekoa, maksetaan Euroopan puolella 50 % ja Aasian puolella 75 % eläkkeestä palkan ohella. Maataloudessa eläke maksetaan täysimääräisenä. Jos edunsaajan eläke ja työansio yhdessä ylittävät 200 rpl (934 mk) kuukaudessa, eläkettä vähennetään vastaavasti niin paljon, että eläke ja työansio yhdessä jäävät tähän määrään. Niillä työaloilla, joilla ei ole katsottu aiheelliseksi

erityisemmin kannustaa työnteon jatkamista, ei eläkettä makseta lainkaan, jos työansiot ylittävät 100 rpl (467 mk) kuukaudessa.

Työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttaa sekä osittainen että täydellinen työkyvyttömyys. Jos työkyvyttömyys on seurauksena työtapaturmasta tai ammatitautista, ei eläkkeen saamiseksi vaadita tiettyä palvelusaikaa. Muista syistä työkyvyttömäksi tulleilta sen sijaan vaaditaan palvelusvuosia seuraavasti:

I k ä	P a l v e l u s v u o s i a	
	miehet	naiset
alle 20 v.	—	—
20 — 30	2 — 5	1 — 3
31 — 40	7 — 10	5 — 7
41 — 50	12 — 14	9 — 11
51 — 60	16 — 18	13 — 14
yli 60 v.	20	15

Vaarallisessa työssä ja työoloissa olevilla vaadittavat palvelusajat ovat 0, 1—3, 5—6, 7—8, 10—12 ja 14 vuotta. Palvelusajaksi lasketaan myös ammattikoulutukseen käytetty aika.

Työkyvyttömyyseläkkeen määräämistä varten työkyvyttömät jaetaan kolmeen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat jatkuvaa hoitoa tarvitsevat, täysin työkyvyttömät henkilöt. Toiseen luokkaan kuuluvat muut täysin työkyvyttömät ja kolmanteen luokkaan osittain työkyvyttömät henkilöt.

Eläkkeen määrä muodostuu työkyvyttömyysluokan, työn luonteen ja työkyvyttömyyden syyn perusteella.

Kun kyseessä on tavallinen työ, eläke on ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 85 % eläkeperusteesta 50 rpl:n (233 mk) kuukausiansioon saakka ja 10 % tämän ylittävältä ansion osalta. Toisessa työkyvyttömyysluokassa eläke on 65 % eläkeperusteesta 45 rpl:aan (210 mk) saakka ja 10 % tämän ylittävältä osalta, sekä kolmannessa työkyvyttömyysluokassa 45 % eläkeperusteesta 40 rpl:aan (187 mk) saakka ja 10 % tämän ylittävältä osalta.

Maanalaisessa työssä, terveydelle vahingollisessa työssä ja kuumakäsittelytyössä eläke on ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 85 %, toisessa työkyvyttömyysluokassa 65 % ja kolmannessa työkyvyttömyysluokassa 45 %

eläkeperusteesta 60 rpl:aan (280 mk) saakka ja 20 % tämän ylittävältä ansion osalta.

Muissa raskaissa töissä ja työolosuhteissa eläke on ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 85 %, toisessa työkyvyttömyysluokassa 65 % ja kolmannessa työkyvyttömyysluokassa 45 % eläkeperusteesta 50 rpl:aan (233 mk) saakka ja 15 % tämän ylittävältä osalta.

Eläkkeen vähimmäismäärä on ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 50 rpl (233 mk), toisessa työkyvyttömyysluokassa 30 rpl (140 mk) ja kolmannessa työkyvyttömyysluokassa 16 rpl (75 mk). Eläkkeen enimmäismäärät ovat vastaavasti 90 rpl (420 mk), 60 rpl (280 mk) ja 40 rpl (187 mk).

Jos kyseessä on työtaturmasta tai ammattitaudista aiheutunut työkyvyttömyys, edellä mainitut perusprosentit ovat ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 100, toisessa työkyvyttömyysluokassa 90 ja kolmannessa työkyvyttömyysluokassa 65. Eläkkeen perusteena olevat tulot ovat samat, samoin kuin tulorajan ylittävältä osalta käytettävät prosenttiluvut.

Eläkkeen vähimmäismäärät tässä tapauksessa ovat ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 50 rpl (233 mk), toisessa työkyvyttömyysluokassa 35 rpl (163 mk) ja kolmannessa työkyvyttömyysluokassa 21 rpl (98 mk). Enimmäismäärät ovat vastaavasti 120 rpl (560 mk) 90 rpl (420 mk) ja 45 rpl (210 mk).

Ensimmäiseen ja toiseen työkyvyttömyysluokkaan kuuluville henkilöille, joiden työkyvyttömyys ei ole aiheutunut työtaturmasta tai ammattitaudista, maksetaan eläkkeeseen eräitä korotuksia. Vähintään 10 vuoden yhtäjaksoisesta palveluksesta tulee eläkkeeseen 10 %:n korotus; 15 vuodesta vastaavasti 15 %:n korotus. Huollettavista perheenjäsenistä korotukset ovat samat kuin vanhuuseläkkeissä, jos edunsaaja ei ole työssä. Hoitolisänä maksetaan ensimmäiseen ja toiseen työkyvyttömyysluokkaan kuuluville edunsaajille 15 %:n korotus eläkkeestä riippumatta työkyvyttömyyden syystä. Korotusten yhteismäärä ei saa kuitenkaan ylittää 30 % eläkkeestä.

Ensimmäiseen työkyvyttömyysluokkaan kuuluvalla ei mahdollisilla eläkeaikaisilla työansioilla ole vaikutusta eläkkeen määrään. Toisessa ja kolmannessa työkyvyttömyysluokassa eläkettä vähennetään, jos eläke ja työansio yhdessä ylittävät työkyvyttömyyttä edeltäneen ajan ansiot. Pienituloisille (eläke ja ansiot yhteensä alle 120 rpl, 560 mk kuukaudessa) maksetaan toisessa työkyvyttömyysluokassa kuitenkin aina täysi eläke ja kolmannessa vähintään 50 % täydestä eläkkeestä.

Maaseutualueilla maksettavat eläkkeet ovat 15 % pienempiä kuin kaupungeissa.

Perhe-eläkkeen saamisen edellytykset ovat palvelusajan pituuden osalta samat kuin työkyvyttömyyseläkkeissä.

Perhe-eläkettä maksetaan, paitsi sekä mies- että naispuoliselle leskelle ja lapsille, eräissä tapauksissa myös edunjättäjän sisarille, veljille, lapsenlapsille, vanhemmille ja isovanhemmille.

Leski tai jompi kumpi vanhemmista saa eläkkeen, jos hän huolehtii edunjättäjän alle 8-vuotiaasta lapsesta (tai veljestä, sisaresta tai lapsenlapsesta, mikäli näillä ei ole työkykyisiä vanhempia) eikä ole työssä.

Jos edunjättäjältä ei ole jäänyt huollettavaa alle 8-vuotiasta perheenjäsentä, miesleski saa eläkkeen 60 vuoden ja naisleski 55 vuoden iässä. Työkyvyttömälle leskelle eläke kuitenkin maksetaan iästä riippumatta.

Leski, joka ei ole edunjättäjän kuollessa täyttänyt edellä mainittuja ikärajoja eikä ole työkyvytön, saa eläkkeen täyttäessään vaaditun iän tai tullessaan työkyvyttömäksi viiden vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta. Leski, joka on tullut eläkeikään tai työkyvyttömäksi vasta kun viisi vuotta on kulunut edunjättäjän kuolemasta, saa eläkkeen vain, jos hänellä ei ole työkykyisiä, täysi-ikäisiä lapsia.

Oma eläke ja leskeneläke ovat vaihtoehtoisia, jos leski on oikeutettu omaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeeseen. Tällaisessa tapauksessa maksetaan se eläke, joka on määrältään suurempi.

Eläke maksetaan leskelle, vaikka hän solmisi uuden avioliiton.

Edunjättäjän huollettavina olleet vanhemmat saavat eläkkeen yleensä samoilla ehdoilla kuin leski.

Lapset, sisaret, veljet ja lapsenlapset saavat eläkettä 16 vuoden ikään tai 18 vuoden ikään saakka, jos he opiskelevat. Työkyvyttömälle eläke maksetaan ilman ikärajaa. Veljet, sisaret ja lapsenlapset saavat eläkkeen vain, jos he olivat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjästä.

Ottolapsella ja -vanhemmilla on samat oikeudet kuin omilla lapsilla ja vanhemmilla. Isä- ja äitipuoli ovat oikeutettuja eläkkeeseen samalla ta-

valla kuin äiti ja isä, jos he olivat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjästä vähintään 10 vuoden ajan. Isä- tai äitipuolen kuollessa lapsipuolet ovat oikeutettuja eläkkeeseen samalla tavalla kuin muutkin lapset, jos he saivat koko elatuksensa tämän perheessä.

Eläke voidaan maksaa myös sellaisille lapsille ja työkyvyttömille muille sukulaisille, jotka eivät olleet edunjättäjästä taloudellisesti riippuvaisia, mutta jotka ovat myöhemmin menettäneet toimeentulomahdollisuutensa.

Perhe-eläkkeen määrä riippuu edunjättäjän kuoleman syystä (tapaturma, ammattitauti tahi myy syy), työn luonteesta, eläkkeeseen oikeutettujen lukumäärästä ja edunjättäjän kuukausiansioista.

Jos edunsaajia on kolme tai useampia, eläke on samansuuruinen kuin työkyvyttömyyseläke ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa työn luonteen huomioon ottaen. Jos edunsaajia on kaksi, eläke on sama kuin toisessa työkyvyttömyysluokassa. Jos edunsaajia on vain yksi, eläke on sama kuin kolmannessa työkyvyttömyysluokassa.

Jos edunsaajina on yksi tai useampia täysorpoja tai jos edunjättäjän kuolema aiheutui työtapaturmasta tai ammattitaudista, eläkkeen perusprosentit ovat samat kuin edellä työtapaturmasta tai ammattitaudista aiheutuneesta työkyvyttömyydestä.

Molemmissa edellä mainituissa tapauksissa eläkkeen vähimmäismäärät ovat kolmen tai useamman edunsaajan kyseessä ollen 50 rpl (233 mk), kahden edunsaajan kyseessä ollen 30 rpl (140 mk) ja yhden 21 rpl (98 mk) kuukaudessa. Enimmäismäärät sen sijaan poikkeavat toisistaan. Kun edunjättäjän kuolema aiheutui muusta syystä kuin työtapaturmasta tai ammattitaudista, eläkkeen enimmäismäärät ovat 90 rpl (420 mk), 60 rpl (280 mk) ja 40 rpl (187 mk) kuukaudessa. Kun edunsaajina on täysorpoja tai edunjättäjän kuolema aiheutui työtapaturmasta taikka ammattitaudista, enimmäismäärät ovat 120 rpl (560 mk), 90 rpl (420 mk) ja 45 rpl (210 mk) kuukaudessa.

Perhe-eläkettä korotetaan 15 % eläkkeestä, jos edunjättäjän kuolema aiheutui työtapaturmasta tai ammattitaudista ja jos edunsaajia on vähintään kolme. Eläkettä korotetaan yhtäjaksoisen palvelusajan perusteella sellaisen edunjättäjän jälkeen, jonka kuolema aiheutui muusta syystä kuin työtapaturmasta tai ammattitaudista. Korotus on 10 % eläkkeestä 10–15 vuoden palveluksesta sekä 15 % eläkkeestä vähintään 15 palvelusvuodesta.

Täysorvoille, joita on perheessä vähintään kolme, maksetaan 15 %:n korotus eläkkeestä edunjättäjien kuoleman syystä riippumatta.

Maaseutualueilla eläkkeet ovat 15 % pienempiä kuin kaupungeissa.

Eläketurvan **rahoituksesta** vastaavat työnantajat ja valtio. Työnantajien osuus on 4.4–9.0 % palkoista työalasta riippuen. Pienin maksuosuus on valtion maataloilla, suurin kaivosteollisuudessa. Valtio maksaa noin puolet kaikista kustannuksista. Näistä maksuista rahoitetaan myös sairaus-, äitiys- ja työtapaturmaetuudet.

Eläkejärjestelmän **hallinnosta** huolehtii kussakin tasavallassa sosiaaliturvaministeriö yhteistyössä ammattiliittojen kanssa. Käytännössä hallinto on pitkälle desentralisoitu. Ministeriöiden alaisuudessa on piiriverkosto.

Eläkkeen myöntämisestä ja maksamisesta päättää sen piirin sosiaalihuolto-osasto, jonka alueella hakija asuu. Päättävänä elimenä on eläkkeenmääräämislautakunta, jonka jäseninä ovat sosiaalihuolto-osaston johtaja, ko. piirin raha-asiaain johtaja sekä ammattiliittojen edustaja. Työpaikan ammattiyhdistyksen sosiaalihuhtokommissio lähettää eläkehakemuksen tarpeellisine asiakirjoiheen ja palkkatietoineen sosiaalihuolto-osastolle.

Työkyvyttömyden määrittely tapahtuu asiantuntijakomiteassa, jossa on kolme erikoislääkärää, yksi ammattiliittojen edustaja sekä yksi juristijäsen, joka on ko. piirin sosiaalihuollon asiantuntija. Tämä komitea lähettää lausuntonsa eläkkeenmääräämislautakunnalle, joka myöntää eläkkeen.

Huomattava osa eläkejärjestelmän hallinnosta kuuluu ammattiliitoille. Ne mm. pitävät yritysrekisteriä, keräävät vakuutusmaksut, harjoittavat eläkkeensaajien valvontaa ja avustavat valitusten tekemisessä. Varsinaisina valituseliminä ovat edunsaajan asuinpiirin Työtekevien edustajain piirineuvoston toimeenpaneva komitea ja ylimpänä liittotasavallan vastaava komitea.

Hallinnon yhdyselimenä toimii koko Neuvostoliiton puitteissa Venäjän federatiivisen sosialistisen neuvostotasavallan sosiaaliministeriön eläkeosasto.

12.8 PUOLA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - kaivosmiesten eläkejärjestelmä
  - rautatieläisten eläkejärjestelmä
  - armeijan eläkejärjestelmä
  - poliisien eläkejärjestelmä
  - vankeinhoitoviranomaisten eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmän (1968) **piiriin kuuluvat** kaikki muut palkansaajat paitsi kaivosmiehet ja rautatieläiset sekä armeijan, poliisin ja vankeinhoitolaitoksen palveluksessa olevat henkilöt. Ne, jotka eivät saa eläkettä jostakin erityisjärjestelmästä, koska eivät täytä vaadittuja edellytyksiä, saavat eläkkeen palkansaajien yleisestä eläkejärjestelmästä. Järjestelmään kuuluminen on pakollista. Eläke-etuudet, vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläke sekä hautausavustus, määräytyvät suurelta osalta työalan mukaan. Työt on jaettu kahteen luokkaan. Ensimmäiseen kuuluvat maanalainen työ, palvelu lentokoneissa ja ulkomaanliikenteen laivoissa, opetustyö sekä eräät epäterveellisissä työolosuhteissa, kuten lasi- ja telakkateollisuudessa, tehtävät työt. Toiseen luokkaan kuuluvat kaikki muut työalat.

Vanhuuseläkettä maksetaan ensimmäiseen työluokkaan kuuluville miehille 60 ja naisille 55 vuoden iässä. Toisessa työluokassa eläkeikä on miehillä 65 ja naisilla 60 vuotta. Palvelusvuosia vaaditaan miehiltä 25 ja naisilta 20. Jos vakuutettu on lopettanut työnteon ennen eläkeikää, on eläkkeen saamisen edellytyksenä, että se on tapahtunut vähemmän kuin viisi vuotta aikaisemmin. Jos miespuolinen vakuutettu on ollut työssä 35 vuotta ja naispuolinen 30 vuotta, ei viiden vuoden määräaika vaadita.

Eläkkeen suuruus määräytyy ansiotulojen mukaan. Eläkkeen perusteena oleva ansiotulo eli eläkeperuste on keskimääräinen ansiotulo 12 viimei-

seltä kuukaudelta tai, mikäli se on vakuutetun kannalta edullisempaa, keskimääräinen kuukausiansio miltä tahansa vakuutetun itsensä valitsemalta kahdelta peräkkäiseltä vuodelta viimeisten 12 palvelusvuoden ajalta.

Eläke on 80 % eläkeperusteesta 1 500 zliin (264 mk) saakka, 55 % sen ylittävstä osasta 2 000 zliin (352 mk) saakka ja 25 % 2 000 zliä (352 mk) ylittävstä osasta. Eläkkeen määrää korotetaan 1 %:lla eläkeperusteesta jokaiselta vuodelta, jonka vakuutettu on palvellut yli 20 vuoden ennen 65 (miehillä) tai 60 (naisilla) vuoden ikää. Korotus lasketaan enintään 10 vuodelta.

Lentoliikenteen ja telakkateollisuuden palveluksessa oleville eläke voidaan myöntää 15 % korkeampana. Eläkeikää voidaan lisäksi alentaa lentoliikenteen ja muutamien muiden työalojen osalta.

Eläkkeisiin myönnetään eräitä korotuksia. Edunsaajan huoltamasta aviovaimosta, lapsista, lapsenlapsista, veljistä ja sisarista maksetaan saman suuruiset korotukset kuin perhevastusjärjestelmässä. Maan hallitukselta kunniamerkin saaneet ovat oikeutetut 25 %:n korotukseen eläkkeeseen. Saman lisäyksen saavat tieteenharjoittajat. Edunsaajille, jotka kuuluvat ensimmäiseen työkyvyttömyysluokkaan (jatkuvaa hoitoa tarvitsevat), maksetaan 200 zli (35 mk) korotuksena eläkkeeseen kuukaudessa. Sotainvalideille maksetaan eläkkeeseen 10 %:n korotus eläkeperusteesta.

Vanhuuseläkkeen vähimmäismäärä on vuoden 1970 alusta lukien 900 zli (158 mk) kuukaudessa. Määrää on korotettu kolmessa vaiheessa vuodesta 1968 lähtien, jolloin se oli 700 zli (123 mk) kuukaudessa. Eläkkeen vähimmäismäärään ei lasketa perhe- eikä työkyvyttömyyskorotuksia. Eläkkeen enimmäismäärä, poislukien edelliset korotukset, ei saa olla yli 95 % eläkeperusteesta.

Vuoden 1970 alusta lähtien eläkettä ei makseta lainkaan, jos edunsaaja jatkaa työntekoa tai saa muita tuloja.

Työkyvyttömyyseläkkeen määräämistä varten työkyvyttömät jaetaan kolmeen luokkaan työkyvyttömyysasteen perusteella. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat ne, jotka ovat täysin työkyvyttömiä ja tarvitsevat toisen henkilön jatkuvaa hoitoa. Toiseen luokkaan kuuluvat ne henkilöt, jotka ovat täysin työkyvyttömiä. Kolmanteen luokkaan kuuluvat osittain työkyvyttömät henkilöt, joiden ansiokyky on vähentynyt normaalista.

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen on vakuutetulla, joka on tullut työkyvyttömäksi työssäoloaikana tai 18 kuukauden kuluessa (ammattitaudin kyseessä ollen kahden vuoden kuluessa) työnteon lopettamisesta. Eläkkeen saamiseksi vaaditaan tietty palvelusaika, jonka pituus riippuu vakuutetun iästä. Vaadittava palvelusaika on yksi vuosi 18–20-vuotiailla, 2–4 vuotta 20–30-vuotiailla ja 5 vuotta yli 30-vuotiailla. Tiettyä palvelusikaa ei vaadita, jos työkyvyttömyys on aiheutunut työtapaturmasta. Samoin sitä ei vaadita alle 18-vuotiaalta eikä alle 20-vuotiaalta, joka on ollut 18 ikävuodesta lähtien yhtäjaksoisesti työssä.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä riippuu ansiotuloista, työkyvyttömyysluokasta, työkyvyttömyyden syystä, työolosuhteista, edunsaajan muista tuloista ja työssäolosta eläkeaikana.

Kun työkyvyttömyys ei ole seurauksena työtapaturmasta eikä ammattitaudista eikä kyseessä ole työ vaikeissa olosuhteissa, eläke on ensimmäisessä ja toisessa työkyvyttömyysluokassa 65 % eläkeperusteesta 1 500 zliin (264 mk) saakka, 30 % sen ylittävästä osasta 2 000 zliin (352 mk) saakka ja 20 % 2 000 zli:a (352 mk) ylittävältä osalta. Kolmannessa työkyvyttömyysluokassa prosentit vastaavien eläkeperusterajojen sisällä ovat 45, 20 ja 20.

Ensimmäiseen työkyvyttömyysluokkaan kuuluville suoritetaan eläkkeeseen 300 zli:n (53 mk) lisäys. Tämän lisäksi suoritetaan ensimmäiseen ja toiseen työkyvyttömyysluokkaan kuuluville 0.5 % ja kolmanteen kuuluville 0.4 % palkasta jokaiselta palvelusvuodelta viiden vuoden jälkeen, enintään kuitenkin 20 palvelusvuodelta. Muutoin työkyvyttömyyseläkkeeseen maksetaan samat korotukset kuin vanhuuseläkkeeseen.

Eläkkeen vähimmäismäärä on vuoden 1970 alusta lähtien ensimmäisessä työkyvyttömyysluokassa 1 150 zli (202 mk), toisessa 850 zli (150 mk) ja kolmannessa 650 zli (114 mk). Ennen vuotta 1970 vähimmäismäärät ovat edellisessä järjestyksessä 760 zli (134 mk), 660 zli (116 mk) ja 460 zli (81 mk) kuukaudessa.

Ensimmäiseen työluokkaan kuuluneilla, jotka ovat työskennelleet epäterveellisissä työolosuhteissa, on oikeus 5 %:n korotukseen eläkkeeseen. Lentoliikenteessä ja telakkateollisuudessa korotus voi olla 15 %. Jos työkyvyttömyys on seurauksena työtapaturmasta tai ammattitaudista, eläkkeen määrää korotetaan 10 %:lla, vähintään kuitenkin 120 zli (21 mk) kuu-

kaudessa. Jos tällaisella edunsaajalla on eläkkeensä lisäksi muita tuloja, eläke maksetaan vain tavallisen suuruisena ilman korotuksia.

Eläkkeen vähimmäismäärät työtapaturmasta tai ammattitaudista seuranneessa työkyvyttömyydessä ovat vuoden 1970 alusta lähtien työkyvyttömyysluokasta riippuen 1 250 zl (220 mk), 950 zl (167 mk) ja 720 zl (127 mk) kuukaudessa. Tätä aikaisemmin maksetaan vastaavasti 910 zl (160 mk), 760 zl (134 mk) ja 570 zl (100 mk) kuukaudessa.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä ei saa ylittää 95 % eläkeperusteesta, pois lukien perhekorotukset ja työkyvyttömyyskorotus ensimmäisen työkyvyttömyysluokan mukaan.

Toiseen ja kolmanteen työkyvyttömyysluokkaan kuuluville, tavallista työkyvyttömyyseläkettä saaville alle 65-vuotiaille työkyvyttömille miehille ja alle 60-vuotiaille työkyvyttömille naisille, jotka käyvät edelleen työssä ja saavat palkkaa keskimäärin alle 75 % eläkeperusteesta maksetaan vain se määrä eläkkeestä, joka on keskimääräisen kuukausiansion ja eläkeperusteiden välillä. Maksettava määrä ei saa ylittää 50 % työkyvyttömyyseläkkeestä kaikki mahdolliset korotukset, paitsi perhekorotukset, mukaan lukien.

Perhe-eläkettä maksetaan sellaisen edunjäätäjän jälkeen, joka sai vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä tai oli niihin oikeutettu tai joka kuoli työtapaturman taikka ammattitaudin seurauksena. Perhe-eläkettä saavat naispuolinen leski, lapset sekä eräin edellytyksin myös miespuolinen leski, edunjäätäjän vanhemmat, eronnut aviopuoliso sekä sisaret ja veljet.

Leskeneläke maksetaan kolme vuotta avioliitossa olleelle naisleskelle, joka on täyttänyt 50 vuotta edunjäätäjän kuollessa tai täyttää sen viiden vuoden kuluessa edunjäätäjän kuolemasta. Miesleskellä on vaadittava ikä 65 vuotta. Leskeneläke maksetaan iästä ja avioliiton kestosta riippumatta, jos leski on työkyvytön tai huolehtii alle 16-vuotiaasta perhe-eläkkeeseen oikeutetusta edunjäätäjän lapsesta, lapsenlapsesta, sisaresta tai veljestä. Eläke maksetaan lasta huoltavalle leskelle siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 16 vuotta.

Jokainen naisleski, joka oli taloudellisesti riippuvainen edunjäätäjistä, saa väliaikaisena leskeneläkkeenä eläkettä yhden vuoden ajan edunjäätäjän kuoleman jälkeen, vaikka hän ei olisikaan täyttänyt vaadittua ikää eikä hänellä olisi lasta huollettavanaan. Väliaikaisen eläkkeen maksamista voi-

daan edellisestä jatkaa vielä vuoden ajan, jos leski saa ammattikoulutusta.

Vanhemmat ja miespuolinen leski saavat perhe-eläkkeen vain, jos he olivat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjistä. Eronnut aviopuoliso saa eläkkeen, jos hän oli oikeutettu elatusapuun edunjättäjältä. Jos eronnut aviopuoliso solmii uuden avioliiton, hän menettää eläkkeensä. Leski menettää samoin eläkkeensä solmiessaan uuden avioliiton, mutta saa sen uudelleen, jos avioliitto purkautuu.

Lapsi saa eläkettä, kunnes hän täyttää 16 vuotta tai 24 vuotta, jos hän opiskelee. Eläke maksetaan iästä riippumatta, jos lapsi on tullut työkyvyttömäksi ennen 16 ikävuottaan. Samoja säännöksiä kuin lapsiin sovelletaan myös edunjättäjän lapsenlapsiin sekä naimattomiin sisariin ja veljiin. Lapsen eläke loppuu edunsaajan solmiessa avioliiton, mutta opiskeleva orpo saa eläkettä avioliiton solmimisesta huolimatta jopa 25-vuotiaaksi asti, siinä tapauksessa että se on oikeutettua opintojen keston vuoksi.

Perhe-eläkkeen suuruus riippuu edunsaajien lukumäärästä, eläkkeen perusteena olevasta edunjättäjän palkasta ja edunjättäjän palvelusvuosien lukumäärästä. Jos edunsaajia on vain yksi, eläke on 45 % eläkeperusteesta 1 500 zliin (264 mk) saakka, ja 50 % jos edunsaajia on kaksi. Jos edunsaajia on kolme tai useampia, eläkeprosentti on 60. Kaikilla lasketaan lisäksi 30 % 1 500 zli:a (264 mk) ylittävästä eläkeperusteesta 2 000 zliin (352 mk) saakka ja 20 % 2 000 zli:a (352 mk) ylittävältä osalta. Perhe-eläkkeen perusmäärää korotetaan 0.4 %:lla eläkeperusteesta edunjättäjän jokaiselta palvelusvuodelta viiden palvelusvuoden jälkeen, enintään kuitenkin 20 vuodelta.

Jos edunjättäjän kuolema aiheutui työtapaturmasta tai ammattitaudista, eläkettä korotetaan 10 %:lla eläkeperusteesta; vähintään kuitenkin 120 zli (21 mk). Täysorvoille maksetaan samoin korotuksena eläkkeeseen 10 % eläkeperusteesta. Kunniamerkkejä saaneesta perheenjäsenestä suoritetaan 25 %:n korotus eläkkeeseen. Jos edunsaaja on työkyvytön ensimmäisen työkyvyttömyysluokan mukaan, hänelle suoritetaan korotuksena eläkkeeseen 200 zli (35 mk). Perhekorotuksia voidaan suorittaa samoin kuin perheavustusjärjestelmässä.

Perhe-eläkkeen vähimmäismäärä vuoden 1970 alusta lähtien on yhden edunsaajan kyseessä ollen 700 zli (123 mk) kuukaudessa, kahden edun-

saajan 770 zl (136 mk) ja kolmen sekä useamman 850 zl (150 mk) kuukaudessa. Näihin määriin eivät kuulu perhe-eläkkeeseen maksettavat korotukset. Ennen vuotta 1970 vähimmäismäärät ovat edellisessä järjestyksessä 580 zl (102 mk), 645 zl (114 mk) ja 725 zl (128 mk).

Edunjättäjän tai hänen perheenjäsenensä kuoltua maksetaan **hautausavustusta** hautauksesta huolehtineelle henkilölle. Edunjättäjän kuollessa suoritetaan kolmen kuukauden eläkettä vastaava rahamäärä ja perheenjäsenen kuollessa kahden kuukauden eläkettä vastaava rahamäärä.

Eläketurvan **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut ja työnantajat. Vakuutusmaksut suoritetaan erityiseen eläkerahastoon. Vakuutetut maksavat 3% ansiotulostaan. Yritykset maksavat eläkerahastolle 8.5% työntekijöiden palkoista. Yritysten maksuosuus käytetään kaikkien sosiaaliturvaetuksien kustannuksiin, vakuutettujen sen sijaan yksinomaan eläkemenoihin.

Eläkejärjestelmän **hallinnosta** huolehtii Sosiaalivakuutuslaitos, jolle kuuluu myös eläkerahaston hallinto. Laitoksen apuna toimii 24 alueosastoa eri puolilla maata. Sosiaalivakuutuslaitoksen ja alueosastojen johdossa ovat valvontaneuvostot, jotka toimivat sekä lain tulkintatehtävissä että valituseliminä. Valvontaneuvostojen jäsenistä 2/5 on maan hallituksen ja 3/5 ammattiyhdistysten nimittämiä.

Tarkastustoimintaa varten maa on jaettu 103 tarkastuspiiriin. Työkyvyttömyysasioita käsittelevät Sosiaalivakuutuslaitoksen asettamat lääkäritoimikunnat, joita on 242. Lisäksi maassa on noin 220 tiedotusasemaa. Eläkehakemusten käsittelystä huolehtivat Sosiaalivakuutuslaitoksen alueosastot. Lääkäritoimikuntien yläpuolella toimivat läänien vastaavat toimikunnat.

Järjestelmän ylin valvontaoikeus kuuluu Kansalliselle työ- ja palkkakomitealle.

12.9 RANSKA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- palkansaajien lisäeläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - käsiteollisuuden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - kaupan ja teollisuuden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - vapaan ammatin harjoittajien eläkejärjestelmä
  - maatalouden harjoittajien eläkejärjestelmä
  - maataloustyöntekijöiden eläkejärjestelmä
  - kaivosmiesten eläkejärjestelmä
  - sähkö- ja kaasualan työntekijöiden eläkejärjestelmä
  - rautatieläisten eläkejärjestelmä
  - merimiesten eläkejärjestelmä
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmän (1945 ja 1967) piiriin kuuluu noin 70 % kaikista palkansaajista. Järjestelmä myöntää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia. Kolme viimeksi mainittua etuuslajia on hallinnollisesti ja rahoituksellisesti erotettu vanhuuseläkkeistä.

Vanhuuseläkkeitä on kahdenlaisia: vakuutusmaksuista riippuvia ja niistä riippumattomia eläkkeitä. Edellisessä erotetaan lisäksi ”normaali” vanhuuseläke ja elinkorko.

Vakuutusmaksuista riippuvaa vanhuuseläkettä maksetaan 60 vuotta täytäneelle vakuutetulle, mutta eläkkeelle siirtymistä voidaan lykätä ylöspäin. Eläkkeen saaminen ei edellytä työnteon lopettamista.

Vanhuuseläkkeen määrä riippuu vakuutusvuosien lukumäärästä, vakuutetun iästä ja keskimääräisestä vuositulosta. Jos vakuutettu on kuulunut järjestelmään 30 vuotta, hän saa 60 vuoden iässä ”normaalin” vanhuuseläkkeen, jonka määrä on 20 % keskimääräisestä vuositulosta.

Eläkkeen määrä lasketaan suhteessa vakuutusvuosiin, jos vakuutetulla ei ole 30 vakuutusvuotta mutta on kuitenkin 15. Jos vakuutettu on kykene-

mätön työhön tai on ollut ainakin 20 vuotta sellaisessa vaikeassa työssä, jonka katsotaan aiheuttavan ennenaikaisen vanhenemisen, eläkkeen määrä on 60 vuoden iässä 40 % keskimääräisestä palkasta.

Keskimääräinen vuositulo lasketaan 10 viimeiseltä vakuutusvuodelta ennen 60 vuoden ikää tai, mikäli se on vakuutetun kannalta edullisempaa, ennen eläkkeelle siirtymisen ajankohtaa. Vuosituloa laskettaessa otetaan kuten vakuutusmaksuissakin huomioon ansiot 1 360 fr (1 028 mk) määrään saakka kuukaudessa. Eläkkeelle siirtymisen lykkääminen merkitsee korotusta eläkkeeseen. Eläke kohoa 4 % eläkkeen perusteena olevista ansioista jokaiselta vuodelta 60 ikävuoden jälkeen, joten 65-vuotiaana eläkkeelle siirtyvän eläkeprosentti on 40.

Vanhuuseläkkeeseen suoritetaan korotuksia 65 vuotta täyttäneestä huollettavasta aviopuolisosta, lapsista sekä lisäksi hoitolisää. Huollettava aviopuoliso merkitsee tasasuuruista korotusta eläkkeeseen. Vakuutettu, joka on huoltanut vähintään kolmea lasta ainakin yhdeksän vuotta ennen näiden 16 vuoden ikää, saa 10 %:n korotuksen eläkkeeseen. Vakuutettu, jonka ennen 65 vuoden ikää todetaan tarvitsevan jatkuvasti toisen henkilön hoitoa, saa 40 %:n korotuksen eläkkeeseen.

Elinkorkoa maksetaan vakuutetulle, joka on täyttänyt 65 vuotta ja ollut järjestelmän piirissä 5—14 vuotta. Elinkoron määrä on 10 % 1.7.1930 ja 31.12.1935 välisenä aikana vanhuusvakuutusta varten maksetuista vakuutusmaksuista sekä 10 % puolesta määrästä kaikkien 1.1.1936 jälkeen sosiaalivakuutusta varten maksettujen vakuutusmaksujen kaksinkertaisesta yhteismäärästä. Elinkorkoon ei suoriteta mitään korotuksia.

Näitä vanhuuseläkkeitä maksetaan vakuutetun varallisuudesta riippumatta.

Niille henkilöille, jotka eivät voi saada edellisiä vanhuuseläkkeitä, koska he eivät ole maksaneet riittävästi tai lainkaan vakuutusmaksuja, maksetaan tasasuuruisia vanhuuseläkkeitä. Nämä eläkkeet ovat siis maksetuista vakuutusmaksuista riippumattomia.

Tasasuuruisen vanhuuseläkkeen saamisen edellytyksenä on 65 vuoden ikä tai 60, jos vakuutettu on työkyvytön. Lisäksi vaaditaan, että vakuutettu on ollut työssä yhteensä 25 vuotta tai 15 vuotta 50 ikävuotensa täyttämisen jälkeen ja ettei vakuutetun tulotaso ylitä tiettyä rajaa. Tämän vanhuuseläkkeen merkitys on melko vähäinen, koska useimmat niistä, jotka täyttävät tämän eläkkeen vaatimat ehdot, tulevat oikeutetuiksi myös

vakuutusmaksuista riippuvaan eläkkeeseen. Tasaeläkkeen määrä on 1 550 fr (1 172 mk) vuodessa. Eläkkeeseen suoritetaan korotuksia huollettavasta aviopuolisosta ja lapsista.

Edellisen suuruista lisäeläkettä voidaan suorittaa 65 vuotta täyttäneelle (tai 60 vuotta täyttäneelle työkyvyttömälle) perheenäidille, joka on huollanut ainakin viittä lasta vähintään yhdeksän vuoden ajan lasten 16 ensimmäisestä ikävuodesta.

Kansallisesta yhteisrahastosta maksetaan lisäeläkettä vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä saavalle edunsaajalle, jonka varallisuus ei ylitä tiettyä rajaa. Tämän lisäeläkkeen määrä on 950 fr (718 mk) vuodessa. Eläkettä vähennetään suhteellisesti, jos edunsaajan varallisuus ylittää asetetun rajan.

Työkyvyttömyyseläke käsitetään sairausvakuutuksesta saadun etuuden jatkoksi.

Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksenä on vähintään 2/3 työkyvyn menetys. Edelleen vaaditaan, että vakuutettu on ollut järjestelmän piirissä vähintään 12 kuukautta ja työssä 480 tuntia viimeisten 12 kuukauden aikana. Tästä tuntimäärästä on oltava 120 viimeisten kolmen kuukauden aikana kuluneita.

Työkyvyttömyyseläkkeen suuruus riippuu vakuutetun työkyvyttömyysasteesta. Työkyvyttömät jaetaan kolmeen luokkaan: 1) osittain työkyvyttömät, 2) täysin työkyvyttömät, ja 3) jatkuvaa hoitoa tarvitsevat, täysin työkyvyttömät henkilöt.

Ensimmäiseen luokkaan kuuluvilla työkyvyttömillä eläke on 30 % keskimääräisestä ansiotulosta, joka lasketaan 10 viimeiseltä vuodelta. Toiseen luokkaan kuuluvilla eläke on 50 % keskimääräisestä ansiotulosta. Kolmanteen luokkaan kuuluvilla eläke on sama kuin toisessa luokassa, mutta siihen maksetaan hoitolisänä 40 % eläkkeestä. Jokaisessa kolmessa työkyvyttömyysluokassa eläkkeillä on vähimmäis- ja enimmäismäärät.

Jos edunsaaja joutuu sairaalahoitoon, eläkettä vähennetään 20–60 % edunsaajan perheen varallisuudesta riippuen. Eläke voidaan lopettaa kokonaan, jos edunsaajan työkyky palautuu sellaiseksi, että hän voi työssään ansaita 50 % normaaleista ansioista, tai jos edunsaaja yleensä ryhtyy pysyvästi työhön.

Eräissä tapauksissa edunsaajalle voidaan suorittaa palkan lisäksi osa eläkkeestä, enintään puolet, jos edunsaaja saa uudelleen koulutusta johonkin ammattiin. Eläkettä voidaan maksaa koulutuksen jälkeenkin, enintään kuitenkin kolmelta vuodelta.

Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen lopetetaan 60 vuoden iässä, jolloin edunsaaja alkaa saada vanhuuseläkettä.

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan alle 60-vuotiaalla naispuolisella **leskellä**, joka ei saa mitään eläkettä, on oikeus leskeneläkkeeseen, jos hän on täysin työkyvytön. Työkyvytön miesleski saa vastaavassa tapauksessa eläkkeen, jos hän oli taloudellisesti riippuvainen vaimostaan. Eläkkeen määrä on puolet edunjättäjän eläkkeestä, kuitenkin siten, että eläkkeellä on vähimmäismäärä. Eläkettä voidaan korottaa 10 %, jos edunsaajalla on ainakin kolme lasta.

Perhe-eläkettä maksetaan sekä nais- että miespuoliselle leskelle, jos edunjättäjä sai vanhuuseläkettä tai elinkorkoa tai oli kuollessaan siihen oikeutettu. Orvoneläkkeitä ei makseta lainkaan.

Leskeneläkkeen saamiseksi vaaditaan, että leski on täyttänyt 65 vuotta (tai 60 jos hän on työkyvytön) ja että avioliitto oli solmittu ennen edunjättäjän 60 vuoden ikää ja että se oli jatkunut vähintään kaksi vuotta ennen kuin edunjättäjä sai vanhuuseläkkeen. Lisäksi edellytetään, että leski oli taloudellisesti riippuvainen edunjättäjästä eivätkä lesken varat ylitä tiettyä rajaa.

Leskeneläkkeen määrä on 50 % edunjättäjän eläkkeestä. Eläkettä korotetaan 10 % leskelle, joka on huoltanut vähintään kolme lasta.

Leskeneläke voidaan maksaa myös sellaisen edunjättäjän jälkeen, joka sai vakuutusmaksuista riippumatonta vanhuuseläkettä tai oli siihen kuollessaan oikeutettu. Tämä leskeneläke on saman suuruinen kuin vastaava vanhuuseläke. Eläkettä voidaan lisätä lapsikorotuksella, jonka määrä on 10 % kolmesta huollettavasta lapsesta.

Edunjättäjän kuoltua maksetaan **hautausavustus** joko leskelle tai muille jälkeenjääneille. Hautausavustuksen saamisen edellytyksenä on, että edunjättäjä on ollut työssä vähintään 60 tuntia kuolemaa edeltäneiden kolmen kuukauden aikana.

Hautausavustuksen määrä vastaa edunjättäjän 90 päivän ansiota. Avustuksella on vähimmäismäärä, joka on 1 % vakuutusmaksun perusteena olevista vuosiansioista, sekä enimmäismäärä, joka on vakuutusmaksujen perusteena olevan kuukausiansion enimmäismäärä kolminkertaisena.

Eläkkeet ja eläkkeen perusteena olevat ansiotulot **tarkistetaan** vuosittain. Tarkistus tapahtuu erityisen kertoimen avulla. Tarkistuksella halutaan pitää eläkkeiden arvo samalla tasolla yleisen tulotason kanssa.

Eläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut ja työnantajat. Vanhuuseläkkeitä varten vakuutetut maksavat 3 % alle 1 360 fr (1 028 mk) kuukausitulostaan ja työnantajat 5.5 % vastaavista palkoista.

Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia varten vakuutetut suorittavat 3.5 % niistä ansioista, jotka ovat alle 1 360 fr (1 028 mk) kuukaudessa, työnantajien osuuden ollessa 11.5 % vastaavista palkoista. Mikäli vakuutetun tulot ylittävät 1 360 fr (1 028 mk) kuukaudessa, hän joutuu edellisen vakuutusmaksun lisäksi maksamaan 1 % tämän rajatulon ylittävältä kuukausitulon osalta ja työnantajat vastaavasti 2 %.

Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia varten kootavista vakuutusmaksuista rahoitetaan myös sairausvakuutuksen sairaus- ja äitiysetuudet.

Eläketurvan **hallinto** tapahtuu kolmella tasolla: paikallis-, alue- ja koko maan tasolla.

Vanhuuseläkkeiden hallinnosta vastaa koko maan tasolla Kansallinen vanhuusvakuutuskassa ja työkyvyttömyys- sekä perhe-eläkkeiden hallinnosta Kansallinen sairausvakuutuskassa. Niiden johdossa ovat yhtäläisesti edustettuina vakuutetut ja työnantajat. Kassojen tehtävänä on ennen kaikkea huolehtia järjestelmien rahavaroista. Kassojen apuna toimii alue- ja paikalliskassoja. Edelliset huolehtivat vakuutusmaksujen keräämisestä ja eläkkeiden myöntämisestä ja jälkimmäiset eläkkeiden maksamisesta ja vakuutettujen rekisteröinnistä.

Kansallisten vanhuusvakuutus- ja sairausvakuutuskassojen yläpuolella toimii koordinoivana elimenä Sosiaaliturvajärjestelmien keskuselin. Se suorittaa rahavarojen tasausta järjestelmien kesken ja eräitä järjestelmien yhteisiä tehtäviä.

Eläketurvan ylimpinä valvontaeliminä toimivat sosiaaliministeriö sekä talous- ja finanssiministeriö.

Palkansaajien lisäeläkejärjestelmä

Palkansaajien lisäeläkejärjestelmä (1947 ja 1962) muodostuu useista eri eläkejärjestelmistä, jotka syntyivät työmarkkinajärjestöjen välisillä sopimuksilla. Järjestelmien **piiriin kuuluvat** kaupan ja teollisuuden palveluksessa olevat 21 vuotta täyttäneet palkansaajat. Muutkin kuin kaupan ja teollisuuden työalat voivat halutessaan liittyä järjestelmiin.

Lisäeläkejärjestelmät vaihtelevat kooltaan ja ulottuvuudeltaan järjestelmistä, joihin kuuluu yhden yrityksen palkansaajat, järjestelmiin, joita suuret eri kassojen muodostamat yhteenliittymät ovat perustaneet. Tärkeimmät näistä ovat ns. "cadres"-järjestelmä ja "non-cadres"-järjestelmä. Cadres-järjestelmä on lisäeläkejärjestelmistä vanhin (1947). Cadres-järjestelmä perustettiin niitä palkansaajia varten, joiden palkkataso ylitti yleisen eläkejärjestelmän vakuutusmaksujen ja samalla eläkkeiden perusteena olleen rajatulon. Nämä palkansaajat olivat lähinnä ammattitaitoisia työntekijöitä sekä teknisen tai akateemisen koulutuksen saaneita toimihenkilöitä. Vuoden 1962 jälkeen uusien työnantajien on pitänyt järjestää työntekijöittensä eläketurva non-cadres-järjestelmän mukaisesti. Tämä järjestelmä perustettiin niitä lähinnä ammattitaidottomia työntekijöitä ja alempipalkkaisia toimihenkilöitä varten, joiden palkkataso oli selvästi cadres-palkansaajien alapuolella.

Lisäeläkejärjestelmien myöntämät eläke-etuudet ovat vanhuus- ja perhe-eläkkeet.

Vanhuuseläke maksetaan 65 vuoden iässä 44 vuoden palveluksen jälkeen. Palvelusajaksi katsotaan myös se palvelusaika, jolta ei ole maksettu vakuutusmaksuja. Eläkkeelle voidaan siirtyä jo 55 vuoden iän täyttämisen jälkeen, mutta eläkkeen määrä on tällöin vähennetty. Ne vakuutetut, jotka eivät ole koskaan maksaneet vakuutusmaksuja, voivat jäädä eläkkeelle jo 60-vuotiaana, mutta saavat samoin vähennetyt eläkkeet. Eläkkeen saaminen edellyttää työnteon lopettamista.

Cadres-järjestelmässä eläke on 65 vuoden iässä 40 % palkansaajien yleisen eläkejärjestelmän soveltaman rajatulon ylittävältä ansiotulon osalta ennen eläkeikää. Non-cadres-järjestelmässä eläke on 65 vuoden iässä 20 % edunsaajan koko ansiotulosta ennen eläkeikää.

Eläkkeen määrä riippuu vakuutetun "tililleen" hankkimista eläkepisteistä. Jokaiselta vakuutusmaksuvuodelta vakuutettu saa eläkepisteitä, jotka vas-

taavat hänen vuosittaisen vakuutusmaksunsa yhteismäärää jaettuna tuon vuoden vertauspalkalla, joka lasketaan järjestelmään kuuluvien vakuutettujen keskimääräisen edellisen vuoden vuosipalkan perusteella. Eläkepisteiden rahallinen arvo määrätään vuosittain. Siinä otetaan huomioon kaikkien vakuutusmaksujen kokonaismäärä ja vakuutetuille kertyvien eläkepisteiden todennäköinen yhteismäärä ko. vuonna ja tiettyinä seuraavina vuosina. Tällä tavalla saadaan samalla eläkkeiden määrät sopeutettua yleiseen palkkatasoon.

Eläkettä voidaan korottaa tietyillä lisäeduilla. Edunsaajalle, jolla on huollettavanaan ainakin kolme lasta, maksetaan lisäeläkettä. Sitä voidaan maksaa myös silloin kun vakuutetun olosuhteet edellyttävät erityistä taloudellista tukea.

Perhe-eläke myönnetään naispuoliselle leskelle ja lapsille. **Leskeneläkkeen** saa leski, joka on täyttänyt 55 vuotta (tai 50 vuotta cadres-järjestelmässä) edunjähtäjän kuollessa tai on työkyvytön, tai jolla on huollettavanaan ainakin kaksi lasta. Leskeneläkkeen määrä on 60 % ja **orvoneläkkeen** 30 % edunjähtäjän eläkkeestä.

Lisäeläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat vakuutetut ja työnantajat.

Cadres-järjestelmässä vähimmäisvakuutusmaksu on 8 % palkansaajien yleisen eläkejärjestelmän soveltaman rajatulon ylittävältä ansiotulon osalta ylärajatuloon saakka, jonka määrä on 4-kertainen verrattuna yleisen eläkejärjestelmän rajatuloon. Vakuutusmaksusta työnantajan osuus on 6 ja vakuutetun 2 prosenttiyksikköä. Vakuutusmaksu voidaan osapuolten sopimuksella korottaa 16 %:ksi, jolloin eläkkeet vastaavasti suurenevät.

Non-cadres-järjestelmässä vakuutusmaksu on 4 % ansioista rajatuloon saakka, joka on puolestaan 3-kertainen verrattuna palkansaajien yleisessä eläkejärjestelmässä sovellettavaan rajatuloon. Vakuutusmaksu jaetaan työnantajan ja vakuutetun kesken suhteessa 3:2.

Lisäeläkejärjestelmien **hallinnosta** vastaavat sitä varten perustetut kassat. Cadres- ja non-cadres-järjestelmillä on omat keskuselimensä, joiden tehtävänä on toimia koordinoivina ja rahavaroja tasaavina yhteistyöeliminä.

Tässä kuvattujen järjestelmien lisäksi on lisäeläkejärjestelmiä, jotka toimivat itsenäisesti edellisen organisaation ulkopuolella. Niitä on mm. pankkien, sanomalehtien, liikenteen ja hotellialan palkansaajilla.

12. 10 SVEITSI

Eläkejärjestelmä:

— koko väestön kattava ansioihin suhteutettu eläkejärjestelmä

Sveitsin eläkejärjestelmä

Sveitsin ansioihin suhteutettu eläkejärjestelmä myöntää vanhuus- ja perhe-eläkkeitä (1948) sekä työkyvyttömyyseläkkeitä (1960 ja 1968). Eläkejärjestelmän piiriin kuuluu koko väestö ja se perustuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle.

Vanhuuseläkettä maksetaan 65 vuotta täyttäneelle miehelle ja 62 vuotta täyttäneelle naiselle. Eläkkeen saamisen edellytyksenä ei ole työnteon lopettaminen.

Vanhuuseläkkeitä on kahdenlaisia: ns. vakinaisia ja ylimääräisiä eläkkeitä. Vakinaiset eläkkeet jakautuvat täysimääräisiin ja osaeläkkeisiin.

Täysimääräisen eläkkeen saamiseksi vaaditaan, että vakuutettu on suorittanut vakuutusmaksut jokaiselta vuodelta vuodesta 1948 lähtien tai sen vuoden alusta, jona vakuutettu on täyttänyt 21 vuotta, jos se on tapahtunut vuoden 1948 jälkeen.

Täysimääräinen eläke kuukautta kohti lasketaan vuoden 1969 alusta lähtien siten, että kiinteään 125 fr:n (120 mk) perusmäärään lisätään 1.25 % keskimääräisestä vuositulosta niiltä vuosilta, joilta vakuutettu on maksanut vakuutusmaksunsa. Eläkkeillä on vähimmäis- ja enimmäismäärät. Yksinäisen henkilön täyden eläkkeen vähimmäismäärä on 2 400 fr (2 305 mk) ja enimmäismäärä 4 800 fr (4 610 mk) vuodessa. Vähimmäismäärä vastaa 6 000 fr:n (5 763 mk) ja enimmäismäärä 22 000 fr:n (21 131 mk) keskimääräisen vuositulon perusteella lasketun eläkkeen määrää.

Avioliitossa olevalle miehelle, jonka vaimo on täyttänyt 45 vuotta mutta ei 60 vuotta, eläkettä korotetaan 40 %. Saman suuruinen korotus makse-

taan alle 18-vuotiaasta (tai alle 25-vuotiaasta opiskelevasta) lapsesta. Näissä tapauksissa korotuksen vähimmäismäärä on 960 fr (922 mk) ja enimmäismäärä 1 920 fr (1 844 mk) vuodessa. Kun mies on täyttänyt 65 vuotta ja vaimo 60 vuotta tai on vähintään 50 %:n invalidi, maksetaan eläkkeeseen 60 %:n korotus. Tällöin muodostuvan ns. aviopuolisoieläkkeen vähimmäismäärä on 3 840 fr (3 688 mk) ja enimmäismäärä 7 680 fr (7 377 mk) vuodessa.

Täysimääräisten eläkkeiden ohella maksetaan ns. osaeläkkeitä. Niitä saavat vakuutetut, jotka eivät ole suorittaneet täysimääräiseen eläkkeeseen vaadittavaa määrää vakuutusmaksuja. Vähimmäisvaatimuksena on maksetut vakuutusmaksut yhdeltä vuodelta. Osaeläke on yhtä suuri osa täydestä eläkkeestä kuin ao. henkilön vakuutusvuosien lukumäärä on hänen ikäluokassaan vaadittavasta täydestä määrästä.

Sellaiselle Sveitsin kansalaiselle, jonka vakinainen eläke jäisi pienemmäksi kuin nykyisen täysimääräisen eläkkeen vähimmäismäärä, suoritetaan ns. ylimääräistä eläkettä niin paljon, että hänen eläkemääränsä vastaa täysimääräisen vanhuuseläkkeen vähimmäismäärää. Ylimääräinen eläke maksetaan, jos vakuutetun tulot ja omaisuus eivät ylitä tiettyjä rajoja. Tulorajoja ei kuitenkaan sovelleta henkilöön, joka on syntynyt ennen 1. 7. 1883, eikä ennen 1. 12. 1948 leskeksi tai orvoksi tullesiin. Nämä ovat niitä henkilöitä, jotka jäivät vuoden 1948 lain ulkopuolelle. Tulorajoja ei myöskään sovelleta 62 vuotta täyttäneeseen aviovaimoon, joka ei ole maksanut vakuutusmaksuja (näin on vain niin kauan kuin aviomies ei ole oikeutettu aviopuolisolle maksettavaan vanhuuseläkkeeseen), eikä naiseen, joka on eronnut puolisostaan 61 ikävuoden täyttämisen jälkeen. Ylimääräisten eläkkeiden osalta järjestelmä vastaa tavallaan tasasuuruksia eläkkeitä maksavaa kansaneläkejärjestelmää. Näitä ylimääräisiä eläkkeitä voidaan maksaa paitsi vanhuus-, myös työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeen saajille.

Eläkkeensaaja, joka on ollut vähintään vuoden vaikeasti avuton, saa eläkkeeseensä lisäyksenä 175 fr (168 mk) kuukaudessa.

Leskeneläkettä maksetaan alle 62-vuotiaalle naispuoliselle leskelle, jolla on edunjättäjän kuollessa huollettavanaan yksi tai useampia lapsia, sekä lapsettomalle leskelle, joka edunjättäjän kuollessa on täyttänyt 40 vuotta ja ollut avioliitossa vähintään viisi vuotta. Näissä tapauksissa eläke on 80 % siitä edunjättäjän vanhuuseläkkeestä, jota hän sai tai johon hän

oli oikeutettu. Eläkkeen vähimmäismäärä on 1 920 fr (1 844 mk) ja enimmäismäärä 3 840 fr (3 688 mk) vuodessa.

Leskelle, joka ei täytä edellisiä vaatimuksia, maksetaan kertasuorituksena 2—4 vuoden leskeneläkettä vastaava rahasumma riippuen lesken iästä edunjättäjän kuollessa ja avioliiton kestosta.

Eronnut aviopuoliso on oikeutettu leskeneläkkeeseen, jos hän sai elatus-apua mieheltään ja avioliitto oli kestänyt ainakin 10 vuotta.

Orvoneläkettä maksetaan sekä täys- että puoliorvolle. Orvoneläkettä maksetaan 18 vuoden ikään saakka ja 25 vuoden ikään, jos asianomainen opiskelee. Jos lapsi on vähintään 50 %:sesti työkyvytön, eläkettä maksetaan 20 ikävuoden täyttämiseen saakka. Puoliorvon eläke on 40 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Vähimmäismäärä on 960 fr (922 mk) ja enimmäismäärä 1 920 fr (1 844 mk) vuodessa. Täysorvon eläke on 60 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä, vähimmäismäärän ollessa 1 440 fr (1 383 mk) ja enimmäismäärän 2 880 fr (2 766 mk) vuodessa.

Työkyvyttömyyseläkeillä on oma järjestelmänsä, mutta se on erittäin läheisessä yhteydessä vanhuus- ja perhe-eläkejärjestelmään. Työkyvyttömyyseläkkeillä pyritään suojelemaan vakuutettuja työkyvyttömyyden taloudellisilta seurauksilta siihen katsomatta, onko työkyvyttömyys fyysistä vai henkistä ja johtuuko se sairaudesta vai tapaturmasta. Ulottuvuus on sama kuin vanhuus- ja perhe-eläkeillä. Eläkkeen saamiseksi vaaditaan vakuutusmaksut samojen perusteiden mukaan kuin vanhuuseläkkeessä. Työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi edunsaajan täyttyessä 65 vuotta.

Täysi työkyvyttömyyseläke maksetaan, jos työkyvyttömyysaste on ansiokyvyn menetyksenä ilmaistuna vähintään 66²/₃ %. Jos työkyvyttömyysaste on tämän alapuolella mutta yli 50 %, maksetaan ainoastaan puolet täydestä eläkkeestä. Poikkeustapauksissa tämä määrä voidaan maksaa silloinkin kun työkyvyn menetys on vain 1/3. Työkyvyttömyysaste määrätään vertaamalla kuntoutuksen jälkeistä ansiomäärää siihen, jonka asianomainen saisi, jos hän ei olisi työkyvytön. Kuntouttaminen on työkyvyttömyysvakuutuksessa tuotu voimakkaasti esille, ja varsinaista eläkettä maksetaan vasta, jos kuntouttamisyrietykset eivät johda tulokseen. Kuntouttamisaikana maksetaan eläkettä vastaavaa päivärahaa, johon vakuutettu on oikeutettu jo 18 vuotta täytettyään.

Työkyvyttömyyseläkkeiden määrät lasketaan samalla tavalla kuin edellä vanhuuseläkkeiden määrät. Edunsaajalle, joka tarvitsee jatkuvaa toisen henkilön hoitoa, suoritetaan työkyvyttömyyden vaikeusasteesta riippuen 67–200 fr:n (64–192 mk) lisäys eläkkeeseen. Tämän lisän saamisen edellytyksenä on vielä, etteivät edunsaajan muut tulot ylitä tiettyä rajaa.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään myös silloin, kun kysymyksessä on pitkäaikainen sairaus mutta ei pysyvä työkyvyttömyys (vähintään 360 päivää työkyvytön ja työkyvyn väheneminen 50 % tai enemmän).

Vuonna 1966 voimaan tulleen lain puitteissa kantonit voivat myöntää **tuloharkintaisia lisäeläkkeitä** pienituloisille vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeen saajille. Kukin kantoni voi itsenäisesti päättää näiden lisäeläkkeiden maksamisesta, joihin se kuitenkin saa rahallista tukea liittovaltiolta 30–70 % eläkkeiden kustannuksista kantonin taloudellisesta kantokyvystä riippuen. Lisäeläkkeiden tarkoituksena on yhdessä varsinaisten eläkkeiden kanssa taata jokaiselle edunsaajalle riittävä toimeentulo. Lisäeläkkeitä myönnettäessä otetaan huomioon edunsaajan tulot ja omaisuus tiettyjen sääntöjen mukaan. Näitä eläkkeitä voidaan maksaa Sveitsin kansalaisille ja niille ulkomaalaisille, jotka ovat asuneet maassa keskeytyksettä vähintään 15 vuotta (pakolaisten kyseessä ollen viisi vuotta).

Eläkkeet tarkistetaan joka kolmas vuosi, jolloin eläkkeet sopeutetaan hintatasoon maassa. Tarkistus voidaan suorittaa aikaisemminkin, jos kuluttajahintoja osoittava indeksi on kohonnut 8 %:lla. Joka kuudes vuosi tarkistetaan eläkkeiden ja ansiotulojen välinen suhde.

Eläkkeiden **rahoituksesta** vastaavat palkansaajien osalta vakuutetut, työnantajat sekä valtio ja kantonit. Vakuutettu suorittaa ansiotulostaan 2.6 % vanhuus- ja perhe-eläkkeitä varten ja 0.6 % työkyvyttömyyseläkkeitä varten. Henkilöt, jotka eivät harjoita ansiotoimintaa ja joilla ei ole vakuutusaikanaan tuloja, suorittavat vakuutusmaksuina varallisuudesta riippuen 40–2 000 fr (38–1 921 mk) vuodessa. Työssäkäymättömät perheenemännät eivät maksa vakuutusmaksuja.

Työnantajat suorittavat vakuutettujen palkoista 2.6 % vanhuus- ja perhe-eläkkeitä sekä 0.6 % työkyvyttömyyseläkkeitä varten.

Itsenäisten yrittäjien vakuutusmaksun suuruus on 4.6 % verotettavista vuosiansioista. Jos yrittäjän vuositulo on alle 16 000 fr (15 368 mk) mutta vähintään 1 600 fr (1 537 mk), vähenee vakuutusmaksu asteittain 2.6 %:iin.

Jos vuositulo on alle 1 600 fr (1 537 mk), on vakuutusmaksu aina 40 fr (38 mk) vuodessa.

Valtio ja kantonit osallistuvat vanhuus- ja perhe-eläkejärjestelmän kustannuksiin kiinteillä vuosimaksuilla (vuoteen 1984 saakka vähintään 20 % ja sen jälkeen vähintään 25 % kaikista kustannuksista). Ne myös maksavat 50 % työkyvyttömyyseläkkeiden kokonaiskustannuksista. Toisen puolen työkyvyttömyyseläkkeiden kustannuksista suorittavat vakuutetut ja työnantajat. Valtio ja kantonit jakavat työkyvyttömyyseläkkeiden osalta kustannuksensa keskenään siten, että valtio suorittaa niistä 2/3 ja kantonit 1/3. Vanhuus- ja perhe-eläkkeiden osalta valtio suorittaa 3/4 ja kantonit 1/4 järjestelmälle tulevista julkisista varoista.

Eläkejärjestelmän **hallinnosta** huolehtivat ns. tasausrahastot, joita on yhteensä 104. Kantonit ovat perustaneet 25 ja valtio 2 rahastoa. Tämän lisäksi on 77 eri ammattien tasausrahastoa. Eri tasausrahastojen keskuselimenä on Keskustasaustoimisto, joka myös suorittaa vakuutettujen rekisteröinnin. Tasausrahastojen päätehtävinä ovat vakuutusmaksujen kerääminen sekä eläkkeiden laskeminen ja maksaminen.

Valtion elimet harjoittavat epäsuoraa järjestelmän valvontaa. Sitä varten on olemassa tarkastustoimistoja, joissa tutkitaan aika ajoin rahastojen kertomukset.

Työkyvyttömyysvakuutuksen hallinto on läheisessä yhteydessä vanhuus- ja perhe-eläkevakuutuksen hallintoon. Omia elimiä ovat kuitenkin kaksi valtion perustamaa työkyvyttömyysvakuutuslautakuntaa, joista toinen on perustettu liittohallituksen virkailijoita ja toinen ulkomailla asuvia vakuutettuja varten. Jokaisessa kantonissa on oma työkyvyttömyysvakuutuslautakuntansa. Nämä lautakunnat käsittelevät työkyvyttömyystapaukset ja päättävät kuntouttamisohjelmasta sekä eläkkeiden maksamisesta. Kuntouttamistoimintaa varten on olemassa lisäksi 10 alueellista toimistoa eri kantoneissa.

Järjestelmän yleisvalvonnasta vastaa sisäasiainministeriö, jonka alaisena toimii sosiaalivakuutustoimisto.

Tasausrahastojen päätöksistä voidaan valittaa ensin kussakin kantonissa olevalle valitusviranomaiselle sekä sen jälkeen vakuutusoiikeuteen.

12.11 TSEKKOSLOVAKIA

Eläkejärjestelmät:

- palkansaaajien eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - osuustoimintatilojen työntekijöiden eläkejärjestelmä
  - maanviljelijöiden ja muiden itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmä

Palkansaaajien eläkejärjestelmä

Palkansaaajien eläkejärjestelmän (1965) **piiriin kuuluvat** maataloudellisten osuustoimintatilojen työntekijöitä lukuun ottamatta kaikki muut palkansaaajat. Tämän lisäksi tässä järjestelmässä ovat eräät vapaan ammatin harjoittajat, mm. arkkitehdit, taiteilijat ja tiedemiehet, sekä opinnoissaan pitkälle edistyneet opiskelijat. Järjestelmä perustuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle ja se myöntää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia.

Eläkkeet määräytyvät suurelta osalta sen mukaan millaista työtä edunsaaja on tehnyt. Tätä varten eri ammatit on jaettu kolmeen luokkaan. Ensimmäiseen työluokkaan kuuluvat terveydelle vaaralliset ja vaarallisissa olosuhteissa tehtävät työt (esim. maanalainen kaivostyö). Toiseen työluokkaan kuuluvat muut erityisen vaikeissa työolosuhteissa tehtävät työt ja kolmanteen kaikki muut.

Vanhuuseläke maksetaan miehille yleensä 60 vuoden iässä 25 palvelusvuoden jälkeen. Eläkkeelle siirtymistä voidaan kuitenkin lykätä. Muutamilla työaloilla, esim. tietyissä kaivosalan töissä, eläkeikä ensimmäisessä työluokassa on 58 vuotta, jos vakuutettu on työskennellyt täyteen eläkkeeseen vaadittavasta 25 vuodesta vähintään 20 vuotta tähän työluokkaan kuuluvalla työalalla ja on sillä edelleen tullessaan eläkeikään. Useimmilla työaloilla ensimmäisessä työluokassa eläkkeelle voidaan kuitenkin edellisten palvelusaikaedellytysten puitteissa siirtyä jo 55 vuoden iässä. Naisten eläkeikä vaihtelee 53–57 ikävuosien välillä lasten lukumäärästä riippuen. Nainen, joka on kasvattanut 5 tai useampia lapsia, pääsee eläkkeelle 53 vuoden iässä 25 palvelusvuoden jälkeen, 3–4 lasta kasvattanut 54-vuotiaana, 2 lasta kasvattanut 55-vuotiaana, 1 lasta kasvattanut 56-vuotiaana, ja nainen, jolla ei ole yhtään lasta, 57-vuotiaana.

Jos vakuutettu ei ole normaaliin eläkeikään tullessaan palvellut 25 vuotta, hän saa vanhuuseläkkeen vasta täytettyään vaaditun palvelusajan, viimeistään kuitenkin 65 vuoden iässä. Jos hän ei ole 65 vuoden iässäkään ollut palveluksessa 25 vuotta, hän saa osaeläkkeen sillä edellytyksellä, että palvelusvuosia on vähintään 10. Tässä tapauksessa eläkkeen määrä on suhteessa palvelusvuosiin. Yhtä lasta kasvattanut nainen, joka ei ole oikeutettu täyteen eläkkeeseen, saa vanhuuseläkkeen 60 vuoden iässä, jos hänellä ei ole palvelusvuosia 25 mutta on kuitenkin 20. Nainen, jolla ei ole lapsia, saa vastaavan eläkkeen 62 vuoden iässä. — Osaeläkkeen määrä on 2 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta kerrottuna palvelusvuosien lukumäärällä. Osaeläkkeen vähimmäismäärä on 300 kr (176 mk) kuukaudessa.

Varsinaisen vanhuuseläkkeen määrä riippuu edunsaajan työluokasta, palvelusvuosien lukumäärästä ja eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Viimeksi mainittu lasketaan keskimääräisenä kuukausiansiona viimeisten 5 tai 10 vuoden ansioista, riippuen siitä kumpi on edullisempaa edunsaajan kannalta. Keskiansiota laskettaessa otetaan täysimääräisenä huomioon kuukausiansiot 2 000 kr (1 174 mk) määrään saakka, ja tämän ylittävältä ansion osalta 1/3, enintään kuitenkin 3 000 kr (1 760 mk) kuukausiansioon asti. Palvelusvuosien laskeminen aloitetaan 18 ikävuoden täyttämisestä.

Ensimmäisessä työluokassa eläke on 60 % keskiansiosta (jos edunsaaja on palvellut vaadittavasta 25 vuoden palvelusajasta vähintään 20 vuotta tämän työluokan alaan kuuluvalla työalalla ja on sillä jäädessään eläkkeelle) ja tämän lisäksi 2 % keskiansiosta kutakin palvelusvuotta kohti 21 palvelusvuodesta lähtien. Toisessa työluokassa perusprosentti on 55 (vähintään 20 vuotta tässä työluokassa 25 palvelusvuodesta) ja lisäysprosentti 1.5 kultakin palvelusvuodelta 21:stä lähtien. Kolmannessa työluokassa perusprosentti on 50 ja lisäysprosentti 1 kultakin vuodelta 26:sta lähtien.

Vanhuuseläkkeen määrä ei saa ylittää 70 % keskiansiosta toisessa työluokassa siinä tapauksessa, että edunsaaja on työskennellyt vaadittavasta 25 palvelusvuodesta vähintään 20 tähän työluokkaan kuuluvalla työalalla. Jos edunsaaja ei täytä näitä ehtoja, hänen eläkkeensä ei saa ylittää 60 % keskiansiosta. Ensimmäisessä työluokassa ei sovelleta tällaisia prosenttirajoja, mikäli edunsaaja on työskennellyt 25 palvelusvuodesta vähintään 20 vuotta tässä työluokassa.

Edunsaajan huoltamasta yli 65-vuotiaasta tai työkyvyttömästä aviovaimosta suoritetaan eläkkeeseen korotus, jonka määrä on 100–300 kr (59–176 mk) kuukaudessa perheen olosuhteista riippuen. Jatkuvasti toisen henkilön hoitoa ja apua tarvitsevalle edunsaajalle maksetaan eläkkeeseen 100–400 kr (59–235 mk) kuukaudessa edunsaajan avuttomuudesta ja sosiaalisista, perhe- ja taloudellisista oloista riippuen. Koulua käyvistä tai opiskelevasta lapsesta suoritetaan eläkkeeseen 70–950 kr (41–567 mk) kuukaudessa lasten lukumäärästä ja edunsaajan eläkkeen laadusta ja suuruudesta riippuen.

Edunsaaja, joka lykkää eläkkeelle siirtymistään yli normaalin eläkeiän, saa korotetun eläkkeen. Eläkkeen määrä kohoaa 4 %:lla keskimääräisestä kuukausiansiosta kutakin täyttä lykkäysvuotta kohti. Mikäli työvuosi ei ole täydellinen, korotus on 1 % kuukausiansiosta kutakin kolmen kuukauden työjaksoa kohti.

Vanhuuseläkkeillä on yhdessä muista eläkejärjestelmistä mahdollisesti saatavien eläkkeiden kanssa enimmäis- ja vähimmäismäärät. Edunsaaja, joka on kuulunut ensimmäiseen työluokkaan ainakin 20 vuotta ja on siinä jäädessään eläkkeelle, saa enintään 2 200 kr (1 291 mk) kuukaudessa. Jos edunsaaja on ollut ensimmäisessä työluokassa 20 vuotta, mutta ei kuulu siihen enää eläkkeelle jäädessään, eläkkeen enimmäismäärä on hänen kohdallaan 1 800 kr (1 056 mk) kuukaudessa. Sama määrä maksetaan edunsaajalle, joka on kuulunut toiseen työluokkaan ainakin 20 vuotta. Kaikissa muissa tapauksissa enimmäiseläke on 1 600 kr (939 mk). Eläkkeen määrä ei kuitenkaan saa ylittää 90 % keskiansiosta. Palvelusvuosivaatimukset täyttävän eläkkeensaajan eläkkeen vähimmäismäärä on 400 kr (235 mk) kuukaudessa.

Varsinaisten eläkkeiden lisäksi maksetaan eräitä erityiseläkkeitä. Ns. sosiaalista eläkettä maksetaan vähävaraiselle 65 vuotta täyttäneelle tai täysin työkyvyttömälle henkilölle, joka ei ole oikeutettu mihinkään muuhun eläkkeeseen. Yksinäiselle henkilölle eläke on 250 kr (147 mk) kuukaudessa ja aviopuolisoille yhteisesti 375 kr (220 mk). Ns. henkilökohtaista eläkettä voidaan maksaa kansantalouden, kulttuurin, hallinnon yms. aloilla poikkeuksellisia ansioita saavuttaneille henkilöille.

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan vakuutetulle, joka on menettänyt työkykynsä kokonaan (täysi eläke) tai ainakin 1/3 siitä (osaeläke). Eläkkeen

saamiseksi edellytetään, että edunsaajalla on tietty määrä palvelusvuosia. Niiden lukumäärä riippuu edunsaajan iästä seuraavasti:

alle 20-vuotiaalta vaaditaan	alle 1 vuosi
20 – 22	„ „ 1 vuosi
22 – 24	„ „ 2 vuotta
24 – 26	„ „ 3 „
26 – 28	„ „ 4 „
yli 28	„ „ 5 „

Yli 28-vuotiaalta edellytetään, että vaadittu palvelusaika on kulunut viimeisten 10 vuoden aikana ennen työkyvyttömyyttä. Lisäedellytys on, ettei työnteon lopettamisen ja työkyvyttömäksi tulon välinen aika ole kahta vuotta pitempi. Naispuoliselta leskeltä ei vaadita työkyvyttömyyseläkkeen saamiseksi tiettyä palvelusaikaa, jos hän oli työssä miehensä kuollessa tai oli mennyt työhön yhden vuoden kuluessa sen jälkeen kun leskeneläkkeen maksaminen loppui. Edellytyksenä on lesken kohdalla, että hän oli työssä yhtäjaksoisesti siihen saakka kun hän tuli työkyvyttömäksi.

Työkyvyttömyyseläkettä laskettaessa otetaan palvelusaikana huomioon työkyvyttömyyden alkamisen ja miehillä 60 sekä naisilla 57 ikävuoden täyttämisen välinen aika. Työkyvyttömyyseläke määräytyy siten samalla tavalla kuin vanhuuseläke edellä.

Huollettavasta aviovaimosta, lapsista ja jatkuvaa hoitoa tarvitsevasta edunsaajasta suoritetaan samat korotukset kuin vanhuuseläkkeessä.

Eläkkeillä on samat vähimmäis- ja enimmäismäärät kuin vanhuuseläkkeessä.

Osittain työkyvyttömälle vakuutetulle suoritetaan 50 % täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Osaeläkkeeseen ei kuitenkaan sovelleta vähimmäiseläkemääräyksiä.

Jos työkyvyttömyys on ollut seurauksena työtapaturmasta, ei eläkkeen saamiseksi vaadita tiettyä palvelusaikaa. Eläke on tällöin myös 10 % suurempi kuin muissa työkyvyttömyystapauksissa.

Sosiaalisia eläkkeitä maksetaan vähävaraisille työkyvyttömille, jotka eivät saa muita eläkkeitä. Määrät ovat samat kuin vanhuuseläkkeissä.

Perhe-eläkettä maksetaan sellaisen henkilön jälkeen, joka sai vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä tai oli täyttänyt työkyvyttömyyseläkkeen saamiseksi vaadittavat edellytykset.

Leskeneläke maksetaan jokaiselle naisleskelle yhden vuoden ajan edunjäntäjän kuoleman jälkeen. Tämän jälkeen eläkettä maksetaan seuraavissa tapauksissa: 1) jos leski on työkyvytön, 2) jos hänellä on huollettavanaan orvoneläkkeeseen oikeutettu lapsi, 3) jos hän on kasvattanut kolme lasta, 4) jos hän on täyttänyt 45 vuotta ja kasvattanut kahta lasta, 5) jos hän on täyttänyt 50 vuotta, ja 6) jos edunjäntäjä kuoli työtaturman seurauksena työssä, joka kuuluu ensimmäiseen työluokkaan, ja leski oli täyttänyt 40 vuotta edunjäntäjän kuollessa.

Leskeneläkettä ei makseta, jos avioliitto oli solmittu edunjäntäjän täytettyä 60 vuotta eikä se ollut jatkunut kahta vuotta. Jos avioliitosta on syntynyt lapsi tai aviopuolisot olivat eläneet yhdessä ennen em. ikää tai jos edunjäntäjä kuoli työtaturman seurauksena, eläke maksetaan edunjäntäjän iästä ja avioliiton kestosta riippumatta.

Eläkkeensä menettäneelle leskelle aletaan maksaa leskeneläkettä uudelleen, jos hän täyttää eläkkeen saamisen ehdot kahden vuoden kuluessa edellisen leskeneläkkeen maksamisesta. Määräaika on viisi vuotta, jos edunjäntäjä kuului ensimmäiseen työluokkaan ja kuoli työtaturman seurauksena.

Leski menettää eläkkeensä, jos hän solmii uuden avioliiton. Jos uusi avioliitto purkautuu aviopuolison kuoleman johdosta, leski saa entisen eläkkeensä. Edellytyksenä on, että sitä olisi maksettu hänelle, jos hän ei olisi solminut uutta avioliittoa, ja että jälkimmäinen avioliitto ei oikeuta leskeneläkkeeseen.

Eronnut vaimo on oikeutettu leskeneläkkeeseen, jos hän sai elatusapua edunjäntäjältä. Naimaton nainen voi saada leskeneläkkeen tietyissä oloissa, jos hän oli elänyt yhdessä edunjäntäjän kanssa ja ollut tästä taloudellisesti riippuvainen.

Leskeneläkkeen määrä on 60 % siitä eläkkeestä, jota edunjäntäjä sai tai johon hän oli kuollessaan oikeutettu. Osittaista työkyvyttömyyseläkettä saaneen edunjäntäjän jälkeen leskeneläke lasketaan täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Leskeneläkkeen vähimmäismäärä on 360 kr (211 mk) kuukaudessa.

Eronneelle vaimolle maksettava eläke ei saa ylittää elatusavun määrää, eikä leskeneläkkeen vähimmäismäärää sovelleta tässä tapauksessa. Edun-

jättäjän jälkeen maksettavien leskeneläkkeiden yhteismäärä ei saa ylittää edunjättäjän eläkkeen määrää.

Jos leski käy työssä, hänen eläkettään vähennetään puolella siitä määrästä, jolla eläke ja ansiotulo yhdessä ylittävät kahta lasta huoltavalla leskellä 1 600 kr (939 mk) kuukaudessa, yhtä lasta huoltavalla leskellä 1 400 kr (822 mk) ja lapsettomalla leskellä 1 200 kr (704 mk) kuukaudessa. Vähennyksestä huolimatta leskelle maksetaan ainakin puolet leskeneläkkeestä, jos hän huolehtii vähintään yhdestä lapsesta. Eläkettä ei vähennetä lainkaan, jos leskellä on huollettavanaan kolme tai useampia lapsia. Vähennyistä ei myöskään suoriteta niiden leskien kohdalla, jotka saavat väliaikaista leskeneläkettä yhden vuoden ajan edunjättäjän kuoleman jälkeen.

Orvonseläkettä maksetaan alle 15-vuotiaalle sekä alle 25-vuotiaalle opiskelevalle tai työkyvyttömälle orvolle. Orvonseläke maksetaan paitsi omalle myös adoptoidulle lapselle sekä lapsenlapselle ja kasvattilapselle. Kahden viimeksi mainitun kohdalla edellytetään, että he olivat taloudellisesti riippuvaisia edunjättäjästä. Jos lapsi on oikeutettu orvonseläkkeeseen useamman kuin yhden edunjättäjän jälkeen, hänelle maksetaan vain se eläke, joka on määrältään suurin. Täysorvolle maksetaan eläke, vaikka kumpikaan vanhemmista ei olisi täyttänyt eläkkeen saamisen ehtoja. Orvonseläkettä ei makseta, jos orvon omat tulot ovat yli 600 kr (352 mk) kuukaudessa. Puoli-orvon eläke on 30 % edunjättäjän eläkkeestä. Eläkkeen vähimmäismäärä on 180 kr (106 mk) ja enimmäismäärä 450 kr (264 mk) kuukaudessa. Täysorvon eläke on aina 450 kr (264 mk) kuukaudessa.

Eläkkeiden yhteensovitus. Jos edunsaaja on oikeutettu useampaan kuin yhteen eläkkeeseen, hänelle maksetaan vain se eläke, joka on määrältään suurin. Mutta jos leskeneläkkeeseen tai orvonseläkkeeseen oikeutettu henkilö on samalla oikeutettu johonkin muuhun eläkkeeseen, hän saa täysimääräisenä sen eläkkeen, joka on suurempi, ja tämän lisäksi puolet muista eläkkeistä.

Hautausavustuksena maksetaan edunjättäjän jälkeen 1 000 kr (587 mk).

Palkansaajien eläkejärjestelmän **rahoituksesta** vastaa valtio yksin. Tämä ei kuitenkaan koske niitä vapaan ammatin harjoittajia, jotka kuuluvat järjestelmän piiriin. He suorittavat omien eläkkeittensä rahoitukseen tarvittavat varat.

Järjestelmän **yleishallinnosta** huolehtii Kansallinen sosiaaliturvatoimisto, joka myös hoitaa eläkkeiden maksamisen postitoimistojen välityksellä. Sosiaaliturvatoimiston alaisuudessa toimivat alue- ja paikallisneuvostot. Ne ottavat vastaan eläkehakemukset, suorittavat tarkastustoimintaa, määräävät työkyvyttömyysasteen ja huolehtivat ns. sosiaalisista eläkkeistä.

12. 12 YHDYSVALLAT

Eläkejärjestelmät:

- palkansaajien eläkejärjestelmä
- muita eläkejärjestelmiä:
  - rautatieläisten eläkejärjestelmä
  - julkisissa töissä olevien eläkejärjestelmä

Yhdysvaltain eläkejärjestelmä

Palkansaajien eläkejärjestelmän (1935) **piiriin kuuluvat** eräitä lyhytaikaisissa työsuhteissa olevia tai alle \$ 150 (630 mk) vuodessa ansaitsevia maa- ja kotitaloustyöntekijöitä lukuun ottamatta kaikki palkansaajat. Tähän järjestelmään kuuluvat myös yli \$ 400 (1 680 mk) vuodessa ansaitsevat itsenäiset yrittäjät. Alaikäraja järjestelmään kuulumiselle on 18 vuotta. Järjestelmä perustuu pakollisen vakuutuksen periaatteelle ja se myöntää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä hautausavustuksia.

Vanhuuseläkettä aletaan maksaa sekä miehille että naisille 65 vuoden iässä. Eläkeikä on kuitenkin alaspäin liukuva siten, että eläkkeen voi saada jo 62-vuotiaana, mutta se on silloin vähennetty pysyvästi 65 ikävuoden jälkeenkin. Vähennys on $6\frac{2}{3}\%$ kultakin vuodelta ennen 65 vuoden ikää.

Vakuutusajaksi katsotaan aika vuodesta 1950 alkaen tai 21 ikävuoden täyttämisestä, jos tämä on tapahtunut vuoden 1950 jälkeen. Vakuutusmaksuja on eläkkeen saamiseksi maksettava vähintään 1/4 kalenterinel-

jännesvuosista vuoden 1950 jälkeen (miehillä 65 vuoden ja naisilla 62 vuoden täyttämiseen saakka) tai yhteensä 40 maksettua neljännesvuotta.

Vanhuseläkkeen määrä riippuu vakuutusmaksujen perusteena olevasta keskimääräisestä kuukausiansiosta poislukien viisi huonointa vuotta. Kuukausiansion laskeminen päättyy naisilla 62 ja miehillä 65 vuoden iässä.

Eläkkeen määrä on 71.16 % ensimmäisestä \$ 110 (462 mk) ansiotulon osasta, 25.88 % tämän ylittävää \$ 290 (1 218 mk) määrästä, 24.18 % seuraavasta \$ 150 (630 mk) määrästä ja 28.43 % seuraavasta \$ 100 (420 mk) määrästä. Eläkkeeseen oikeuttavaksi tuloksi lasketaan enintään \$ 7 800 (32 760 mk) vuodessa eli \$ 650 (2 730 mk) kuukaudessa.

Eläkkeeseen suoritetaan eräitä korotuksia. Huollettavasta 65 vuotta (tai 62 vuotta, vähennetyin eläkkeen ollessa kyseessä) täyttäneestä aviopuolisosta suoritetaan eläkkeeseen 50 %:n korotus. Sama korotus suoritetaan, jos perheessä on huollettavana alle 18-vuotias (tai alle 22-vuotias opiskeleva) lapsi. Jos lapsi on työkyvytön, ei korotuksen suorittaminen ole riippuvainen lapsen iästä.

Eläkkeiden määrillä on aina rahamääräiset vähimmäis- ja enimmäismäärät. Esimerkiksi yksinäisen, 65 vuotta täyttäneen eläkkeensaajan kohdalla ne ovat \$ 55 (231 mk) ja \$ 218 (916 mk) kuukaudessa. Kokonaiseläkkeen enimmäismäärä on 80 % eläkkeen perusteena olevasta keskimääräisestä ansiotulosta.

Vakuutetulla, joka on täyttänyt 72 vuotta, eivät mahdolliset ansiotulot vaikuta eläkkeen suuruuteen. Sen sijaan alle 72-vuotiaalla eläke pienenee, jos vuositulot ylittävät \$ 1 680 (7 056 mk). Kukin kaksi dollaria \$ 1 680 (7 056 mk) ja \$ 2 880 (12 096 mk) välillä vähentää eläkettä yhdellä dollarilla. Jälkimmäisen tuloajan ylittävältä osalta eläke vähenee tuloja vastaavalla määrällä, mikä merkitsee sitä, että ansiotulon kohotessa tiettyyn määrään eläke voi loppua kokonaan.

Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen ehtona on kuuden kuukauden odotusaika, mikä tarkoittaa sitä, että eläkettä aletaan maksaa vasta tämän ajan kuluttua työkyvyttömyyden alkamisesta. Lisäksi vaaditaan, että vakuutettu on maksanut vakuutusmaksuja 1/4 kalenterineljännesvuosista vuoden 1950 jälkeen tai 21 ikävuoden täyttämisestä taikka yhteensä 40 kalenterineljännesvuotta. Jokaisessa tapauksessa edellytetään, että vakuutettu on

maksanut vakuutusmaksut 20 kalenterineljännesvuoden ajalta viimeisten 40 neljännesvuoden aikana.

Aluksi työkyvyttömyyseläkkeitä maksettiin vain 50–64-vuotiaille, täysin työhön kykenemättömille vakuutetuille, jos työkyvyttömyys oli kestänyt tai sen voitiin olettaa kestävän vähintään 12 kuukautta taikka jos työkyvyttömyyden voitiin olettaa johtavan kuolemaan. Vuonna 1960 poistettiin 50 vuoden alaikäraja.

Vakuutettu, joka on alle 31-vuotias mutta on kuitenkin täyttänyt 24 vuotta, saa työkyvyttömyyseläkkeen, jos hän on maksanut vakuutusmaksut ainakin puolesta niistä neljännesvuosista, jotka ovat kuluneet 21 ikävuoden täyttämisen työkäytön alkamiseen. Alle 24-vuotias vakuutettu saa eläkkeen, jos hän on maksanut vakuutusmaksut ainakin puolesta työkyvyttömyyttä edeltäneistä 12 neljännesvuodesta (sen neljännesvuoden loppuun mennessä, jonka aikana työkyvyttömyys tapahtui).

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä muodostuu samalla tavalla kuin vanhuuseläkkeen. Eläkettä määrättäessä otetaan huomioon viisi parasta ansiovuotta vuoden 1950 jälkeen. Tulevia vuosia ei oteta huomioon, koska eläkkeen perustana on pelkästään vakuutusmaksujen suuruus eikä vakuutusvuosien lukumäärä.

Työkyvyttömyyseläkkeen vähimmäis- ja enimmäismäärät sekä aviopuoliso- ja lapsikorotukset ovat samat kuin vanhuuseläkkeissä.

Eläkkeensaajan on hyväksyttävä ammatillinen kuntoutus. Jos vakuutettu palaa ammattiin, hänelle maksetaan eläkettä edelleen yhden vuoden ajan.

Perhe-eläkkeiden saamisen yleisenä edellytyksenä on, että edunjäntäjä sai itse vanhuus- tai työkyvyttömyyseläketä tai oli maksanut vakuutusmaksuja vähintään 6 kalenterineljännesvuodelta viimeisistä 13 kalenterineljännesvuodesta, 1/4 kalenterineljännesvuosista vuoden 1950 jälkeen tai yhteensä 40 kalenterineljännesvuotta.

Leskeneläketä maksetaan naispuoliselle leskelle, jolla ei ole huollettavanaan alaikäisiä lapsia, aikaisintaan 60 ikävuodesta alkaen riippumatta siitä, minkä ikäinen hän oli miehen kuollessa. Leski, joka ottaa eläkkeen jo 60-vuotiaana, saa alennetun eläkkeen. Täyttä eläkettä aletaan maksaa 62-vuotiaille leskelle. Lapsia huoltava leski saa heti iästä riippumatta

eläkkeen niin pitkäksi aikaa kuin huoltovelvollisuutta kestää, jonka jälkeen tällainen leski siirtyy samaan asemaan kuin muutkin saaden eläkkeen uudelleen 60–62 vuoden iässä.

Työkyvytön naisleski ja edunjättäjän huoltama miesleski voivat saada vähennetyn leskeneläkkeen jo 50 vuoden iässä. Vähennetyn eläkkeen suuruus riippuu lesken iästä siten, että 50 vuoden ikäiselle eläke on 50 % edunjättäjän eläkkeestä ja esim. 60 vuoden ikäiselle se on 71.5 % (mikä on sama määrä kuin kaikille leskille 60 vuoden iässä maksettava alennettu eläke). Edellytyksenä leskeneläkkeen saamiselle työkyvyttömyyden perusteella on ikävaatimuksen lisäksi se, että leski on tullut työkyvyttömäksi aikaisintaan seitsemän vuotta ennen aviopuolison kuolemaa tai viimeistään seitsemän vuotta sen jälkeen. Jos kyseessä on lapsia huoltanut leski, työkyvyttömyyden edellytetään alkaneen seitsemän vuoden kuluessa huoltovelvollisena saadun leskeneläkkeen maksamisen lakkaamisesta.

Varsinainen leskeneläke on 62-vuotiaalle leskelle 82.5 % ja 60-vuotiaalle 71.5 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Alle 62-vuotiaat, lapsia huoltavat lesket saavat 75 % edunjättäjän eläkkeestä.

Leskeneläkettä maksetaan miespuoliselle leskelle, jos hän oli taloudellisesti riippuvainen vaimostaan. Eläkkeen määrä on sama kuin naispuolisella leskellä.

Leskeneläkettä maksetaan myös elatusapua saaneelle eronneelle vaimolle, joka oli edunjättäjän kanssa avioliitossa vähintään 20 vuotta tai jolla on lapsi huollettavanaan. Eronneen vaimon eläke on saman suuruinen kuin lesken.

Leskeneläkettä maksetaan uudelleen avioituvalle leskelle siinä tapauksessa, että uudelleen avioituminen tapahtuu 60 ikävuoden (miehillä 62) jälkeen. Eläke on tällöin 50 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä.

Orvoneläkettä maksetaan täys- ja puoliorvolle 75 % edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Eläkettä maksetaan 18 vuoden ikään saakka ja opiskelijoilla 22 vuoden ikään saakka. Työkyvyttömän orvon eläke jatkuu ilman ikärajaa.

Perhe-eläkettä myönnetään myös edunjättäjän **vanhemmille**, mikäli he molemmat ovat yli 62-vuotiaita ja olivat taloudellisesti riippuvaisia edun-

jättäjistä. Eläke on 150 % edunjättäjän täydestä vanhuuseläkkeestä, mutta 82.5 % samasta määrästä, jos vain toinen vanhemmista on elossa.

Perhe-eläkkeillä on omat rahamääräiset vähimmäis- ja enimmäismääränsä. Esimerkiksi edunjättäjän maksimieläkkeen (\$ 218, 916 mk kuukaudessa, ilman korotuksia) perusteella määräytyvän perhe-eläkkeen enimmäismäärä on \$ 434 (1 823 mk) kuukaudessa.

Hautausavustuksena maksetaan edunjättäjän jälkeen kolmen kuukauden eläke, enintään kuitenkin \$ 255 (1 071 mk).

Edellä selostettujen eläkkeiden ohella voidaan erillisen liittovaltion **avustusohjelman** puitteissa maksaa varattomille henkilöille vanhuusavustusta, samoin työkyvyttömyysavustusta varattomille työkyvyttömille ja sokeille henkilöille. Avustusta voivat saada myös varattomat orvot ja ne sukulaiset, joiden luona nämä orvot asuvat.

Eläkejärjestelmän **rahoitukseen** osallistuvat vakuutetut ja heidän työnantajansa. Vakuutetut suorittavat kohoavan prosentin verotettavista ansiotuloistaan seuraavasti:

vuosina 1969—70	ansioista 4.2 %
„ 1971—72	„ 4.6 %
„ 1973—	„ 5.0 %

Työnantajat suorittavat vakuutettujen palkoista saman määrän kuin vakuutetut ansiotuloistaan.

Korkein vuosiansio, josta vakuutusmaksut suoritetaan, on \$ 7 800 (32 760 mk). Yllä olevista vakuutettujen ja työnantajien vakuutusmaksuista siirretään yhteensä määrä, joka vastaa 0.95 % ansioista työkyvyttömyyseläkkeiden rahoitusta varten. Loppuosa käytetään vanhuus- ja perhe-eläkkeiden rahoitukseen.

Järjestelmän piiriin kuuluvat itsenäiset yrittäjät kustantavat itse oman eläketurvansa. He maksavat 3/4 vakuutetun ja työnantajan yhdessä (palkan saajan osalta) maksamasta vakuutusmaksumäärästä. Maksu pyöristetään lähimpään 1/10 %:iin. Enimmäismaksu on 7 % ansioista.

Järjestelmän **yleisvalvonta** kuuluu terveys-, kasvat- ja sosiaaliministeriölle. Eläkeasiat kuuluvat sen yhdelle osastolle, Sosiaaliturvahallitukselle.

Sosiaaliturvahallituksen alaisena toimii Vanhuus- ja perhe-eläkevirasto. Eläkevirastolla on kenttäorganisaatio, johon kuuluu 7 alue- ja 625 piiri-toimistoa sekä yli 3 600 muuta palvelupistettä. Piiri-toimistot ja viimeksi mainitut palvelupisteet toimivat vakuutettujen neuvontaeliminä, ottavat vastaan eläkehakemuksia ja ratkaisevat vanhuus- ja perhe-eläkkeiden määrät. Alue-toimistot vahvistavat eläkkeiden määrät ja ilmoittavat ne valtiovarainministeriölle maksatusta varten. Työkyvyttömyyseläkehakemukset ratkaistaan kunkin osavaltion elimissä ja päätökset vahvistaa Sosiaaliturvahallitus.

Valtiovarainministeriö kerää vakuutusmaksut ja maksaa eläkkeet sekä huolehtii järjestelmän rahastoista. Rahastoilla on oma hallituksensa, joka on vastuuvollinen kongressille toiminnastaan ja järjestelmän taloudellisesta tilasta.

Eläkeviraston päätöksistä voidaan valittaa tulkinta- ja valitustoimistoon, jossa on asiantuntija päätösten tarkastusta varten. Tämä toimisto on myös Sosiaaliturvahallituksen alainen, mutta Eläkevirastosta riippumaton. Toimiston päätöksistä voi valittaa edelleen Sosiaaliturvahallituksen valitusneuvostoon ja sen jälkeen liittovaltion yleisiin tuomioistuimiin.

13. LIITTEET

13.1 Tutkittujen eläkejärjestelmien historiallinen kehitys

Seuraavassa esitetään yhteenvetona tärkeimmät ajankohdat edellä kuvattujen eläkejärjestelmien kehityksessä. Mukaan on otettu vain ne vuosiluvut, jolloin järjestelmät on perustettu tai jolloin niitä on perusteellisesti muutettu. Jokaisen järjestelmän kohdalla on tapahtunut pienehköjä lainmuutoksia, kuten eläkkeiden korotuksia. Näitä ei ole kuitenkaan otettu mukaan tähän luetteloon, koska kaikkia lainmuutoksia ei ole saatavissa selville eivätkä ne ilman laajempia selvityksiä kertoisi mitään muutosten sisällöstä. Vuosiluvut viittaavat yleensä lakien voimaantulo-aikaan. Varsinkin vanhemman lainsäädännön kohdalla esiintyy eri lähteissä jonkin verran toisistaan poikkeavia tietoja eikä aina ole ollut mahdollista selvittää mikä näistä on täsmällisin. Kaikista pienempiä väestöryhmiä koskevista erityisjärjestelmistä ei ole saatu selville perustamisvuosia, joten niitä ei ole tässä luettelossa.

1. HOLLANTI

- 1919 Pienituloisten työntekijäin pakollinen työkyvyttömyysvakuutus. Ensimmäiset vanhuusvakuutuslait.
- 1947 Yleinen vanhuusavustusjärjestelmä
- 1949 Laki jonka mukaan toimialoittaisia vanhuusvakuutuskassoja voidaan julistaa pakollisiksi
- 1954 Sosiaalivakuutuslainsäädännön koordinointi
- 1957 Yleinen vanhuusvakuutus (vuoden 1919 lakien lisäyksiä; kumosi vuoden 1947 avustusjärjestelmän)
- 1959 Yleinen perhe-eläkevakuutus
- 1967 Uusi laki palkansaajien työkyvyttömyyseläkkeistä

ISLANTI

- 1936 Pakollinen vanhuusvakuutus (henkilökohtaisen rahaston muodostamiseen perustuva)
- 1946 Vanhuusvakuutuksen uusiminen (tarveharkintainen)
- 1956 Eri lakien kokoaminen sosiaalivakuutusjärjestelmäksi
- 1961 Kansaneläkkeet tuloista riippumattomiksi
- 1963 Valtion eläkejärjestelmä
- 1964 Uusi kansaneläkelaki

TANSKA

- 1891 Vanhuuseläkkeitä tarveharkinnan perusteella
- 1922 Oikeus tarveharkintaisiin vanhuuseläkkeisiin lakisääteiseksi
- 1933 Kansaneläkelaki (eläkkeet avustusluontoisia)
- 1956 Kiinteän vähimmäiseläkkeen käyttöönotto
- 1959 Uusi laki leskeneläkkeistä
- 1960 Työkyvyttömyyseläkejärjestelmän kehittäminen
- 1964 Työmarkkinoiden lisäeläke
- 1966 Kansaneläkejärjestelmän vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkelakien uudistus

2. ENGLANTI

- 1908 Ensimmäinen vanhuusvakuutuslaki
- 1911 Työkyvyttömyyseläkelaki
- 1925 Pakollinen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutus pienituloisille työntekijöille
- 1940 Uusi vanhuus- ja perhe-eläkelaki (lisäavustuksia pienituloisille)
- 1948 Kansaneläkelaki
Avustusluontoisia eläkkeitä koskeva laki
- 1961 Uusi kansaneläkelaki, joka sisälsi myös porrastettujen vanhuus- ja leskeneläkkeiden järjestelmän (työeläkkeet)
- 1965 Nykyisin voimassaoleva kansaneläkelaki
- 1966 Laki lisäeläkkeistä pienituloisille eläkkeensaajille
Ansioihin suhteutettu osa kansaneläkelain mukaisiin väliaikaisiin leskeneläkkeisiin

KANADA

- 1927 Laki vanhuusavustuksista
- 1952 Vanhuuseläkelaki
- 1954 Laki työkyvyttömyysavustuksista
- 1966 Lisäeläkejärjestelmä
Laki lisäeläkkeistä pienituloisille kansaneläkkeen saajille

NORJA

- 1937 Vanhuusvakuutuslaki (eläkkeet tarveharkintaisia)
- 1948 Merimiesten eläkelaki (uudistettu v. 1962)
- 1949 Valtion eläkejärjestelmä
- 1952 Metsätyöntekijöiden eläkelaki (uudistettu v. 1960)
- 1958 Kalastajien eläkelaki
Orvoneläkkeet lapsille (uudistettu v. 1963)
- 1959 Uusi vanhuusvakuutuslaki (tasaeläkkeet)
- 1961 Työkyvyttömyysvakuutuslaki
- 1962 Työeläkejärjestelmä työehtosopimusten pohjalla (ei lakisääteinen)
- 1965 Laki lesken- ja orvoneläkkeistä
- 1967 Uusi laki kansanvakuutuksesta (entisen kansaneläkelain uudistus ja uusi lisäeläkejärjestelmä)
- 1969 Eläkelisä kansaneläkelain etuuksiin

RUOTSI

- 1914 Yleinen pakollinen eläkevakuutus
- 1937 Eläkejärjestelmän uudistus; mm. siirtyminen tasasuuruisiin kansaneläkkeisiin
- 1946 Kansaneläkelain uudistus
- 1959 Valtion eläkejärjestelmä
- 1960 Lisäeläkelaki (työeläkkeet)
- 1963 Yleinen sosiaalivakuutuslaki (eri lakien koordinointi)
- 1969 Eläkelisä kansaneläkelain etuuksiin

SUOMI

- 1939 Kansaneläkelaki (pakollinen vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus)
- 1952 Vanhuusavustuslaki (kansaneläkelain täydennys)
- 1955 Työkyvyttömyysavustuslaki (kansaneläkelain täydennys)
- 1956 Merimieseläkelaki
- 1957 Kansaneläkelain uudistus; mm. siirtyminen tasaeläkejärjestelmään
- 1962 Työeläkejärjestelmä (TEL ja LEL)
- 1964 Kunnallinen eläkejärjestelmä
Apu- ja hoitolisä kansaneläkejärjestelmän etuuksiin
- 1966 Tukilisät kansaneläkejärjestelmän etuuksiin
- 1967 Perhe-eläkkeet työeläkelakeihin vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden lisäksi
Valtion eläkejärjestelmän uudistus
- 1969 Valtion perhe-eläkkeiden uudistus
Yleinen perhe-eläkelaki kansaneläkejärjestelmän yhteyteen
- 1970 Yrittäjien eläkelaki
Maatalousyrittäjien eläkelaki
Asumistuki kansaneläkejärjestelmän etuuksiin
Lapsen hoitotuki kansaneläkejärjestelmän etuuksiin

3. BELGIA

- 1900 Työntekijäin vapaaehtoinen vakuutusosoikeus
- 1911 Kaivosmiesten pakollinen vanhuusvakuutus
- 1920 Eläkkeet vanhoille varattomille työntekijöille ilman vakuutusmaksuja
- 1924 Pakollinen vanhuusvakuutus työntekijöille
- 1925 Ensimmäiset säännökset toimihenkilöiden vakuutuksesta
- 1930 Pakollinen vanhuusvakuutus toimihenkilöille
- 1945 Järjestelmän kehittäminen sosiaaliturvajärjestelmäksi
Työkyvyttömyyseläkkeet sairausvakuutusjärjestelmän yhteydessä
- 1955 Työntekijöiden uusi eläkelaki
- 1956 Itsenäisten yrittäjien eläkelaki
- 1957 Toimihenkilöiden uusi eläkelaki
- 1958 Kaivosmiesten uusi eläkelaki

- 1960 Itsenäisten yrittäjien uusi eläkelaki
- 1968 Työntekijöiden, toimihenkilöiden, kaivosmiesten ja merimiesten eläkejärjestelmien yhdistäminen palkansaajien yhteiseksi eläkejärjestelmäksi
- 1969 Tuloharkintaiset eläkkeet pienituloisille eläkkeensaajille

ITALIA

- 1898 Vapaaehtoinen eläkevakuutus työntekijöille
- 1920 Pakollinen eläkevakuutus palkansaajille
- Vapaaehtoinen lisävakuutus palkansaajille
- Vapaaehtoinen eläkevakuutus eräille yrittäjäryhmille
- 1952 Palkansaajien eläkevakuutuksen uusiminen
- 1957 Maatalouden harjoittajien eläkejärjestelmä
- 1959 Käsateollisuuden harjoittajien eläkejärjestelmä
- 1968 Palkansaajien uusi eläkejärjestelmä
- 1969 Muutoksia palkansaajien uuteen eläkejärjestelmään

ITÄ-SAKSA

- 1891 Teollisuustyöntekijöiden pakollinen vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus
- 1899 Uusi työkyvyttömyysvakuutus
- 1911 Toimihenkilöiden vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus
- 1923 Kaivosmiesten vanhuusvakuutus
- 1938 Pakollinen eläkevakuutus itsenäisille käsityöläisille
- 1946—47 Sosiaalivakuutuslainsäädännön uudistus
- 1951 Sosiaalivakuutuksen rahoituksen ja organisaation uudistus
- Kaivosmiesten eläkkeiden kodifointi
- 1956 Työntekijöiden ja toimihenkilöiden eläketurvan hallinto ja rahoituksen valvonta ammattiyhdistyksille
- Rautateiden ja postin palveluksessa oleville oma eläkejärjestelmä
- Itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmä
- 1961 Työntekijöiden ja toimihenkilöiden sosiaalivakuutussäännöstö yhtenäiseen muotoon
- 1968 Työntekijöiden ja toimihenkilöiden uusi eläkejärjestelmä
- Vapaaehtoinen lisäeläkevakuutus

ITÄVALTA

- 1909 Toimihenkilöiden vanhuusvakuutus
- 1926 Julkisten notaarien sosiaalivakuutuslaki
- 1935 Työntekijöiden ensimmäinen eläkelaki
- 1939 Saksan vakuutuslainsäädännön ulottaminen Itävallan työntekijöitä, toimihenkilöitä ja kaivosmiehiä koskevaksi
- 1952 Lakien muokkaaminen paremmin Itävallan oloihin soveltuviksi
- 1956 Yleinen sosiaalivakuutuslaki
- 1958 Itsenäisten yrittäjien eläkelaki
- Maatalouden harjoittajien eläkelaki

- 1961 Kaikkien vanhojen eläkkeiden muuttaminen uutta lainsäädäntöä vastaavaksi

JUGOSLAVIA

- 1937 Työntekijöiden vanhuusvakuutus
1938 Toimihenkilöiden vanhuusvakuutus
1950 Työntekijöiden ja toimihenkilöiden sosiaalivakuutusjärjestelmä
1958 Uusi työkyvyttömyyseläkelaki
1963 Sosiaalivakuutusjärjestelmän organisaation ja rahoituksen uudistus
1965 Uusi vanhuus- ja perhe-eläkelaki

LÄNSI-SAKSA

- 1891 Teollisuustyöntekijöiden pakollinen vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus
1899 Uusi työkyvyttömyysvakuutus
1911 Toimihenkilöiden vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus
1923 Kaivosmiesten vanhuusvakuutus
1938 Pakollinen eläkevakuutus itsenäisille käsityöläisille
1949–54 Vapaan ammatin harjoittajien liittyminen eläkevakuutukseen
1957 Eläkevakuutusjärjestelmän perusteellinen uudistus
Maanviljelijöiden pakollinen eläkevakuutus
1968 Suurituloisten toimihenkilöiden liittäminen pakolliseen vakuutukseen ja vakuutusmaksuluokituksen uudistus

NEUVOSTOLIITTO

- 1925 Opettajien eläkejärjestelmä
1927 Tekstiiliteollisuuden työntekijöiden eläkejärjestelmä
1928 Raskaan metalliteollisuuden ja eräiden muiden alojen työntekijöiden eläkejärjestelmät
1929–37 Eläkejärjestelyjen laajeneminen koskemaan kaikkia palkansaajia
1956 Palkansaajien yleinen eläkelaki
1958 Mallisäännöt kollektiivitulojen avustuskassoja varten
1965 Kollektiivitulojen eläkejärjestelmä

PUOLA

- 1927 Toimihenkilöiden eläkejärjestelyjä
1933 Yleinen sosiaalivakuutuslaki
1954 Koko sosiaaliturvajärjestelmän perusteellinen uudistus
1962 Kollektiivitulojen jäsenten ja heidän perheidensä eläkelaki
Itsenäisten maanviljelijöiden eläkkeitä koskeva laki
1968 Palkansaajien eläkejärjestelmän uudistus

RANSKA

- 1894 Kaivosmiesten eläkejärjestelmä
- 1910 Laki työntekijäin ja maataloustyöntekijäin eläkkeistä
- 1930 Laaja sosiaalivakuutusjärjestelmä (rahastointiin perustuva)
- 1941 Tarveharkintaan perustuvien eläkkeiden käyttöönotto
- 1945 Koko sosiaaliturvajärjestelmän uudistus
- 1946 Kaivosmiesten eläkejärjestelmän uudistus
- 1949 Itsenäisten yrittäjien (käsiteollisuus, kauppa ja teollisuus, maatalous, vapaat ammatit) eläkejärjestelmät
- 1952 Maatalouden eläkejärjestelmien uudistus
- 1956 Sosiaaliturvan eri alojen lainsäädännön koordinointi
- Lisäeläke vähätuloisille vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen saajille
- 1962 Työmarkkinajärjestöjen välinen sopimus palkansaajien lisäeläkejärjestelmästä
- 1967 Palkansaajien yleisen eläkevakuutuksen hallinnon ja rahoituksen uudistus

SVEITSI

- 1948 Pakollinen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutus
- 1960 Pakollinen työkyvyttömyysvakuutus
- 1966 Tuloharkintaiset lisäeläkkeet pienituloisille eläkkeensaajille
- 1968 Työkyvyttömyysvakuutuksen uudistus
- 1969 Vanhuus- ja perhe-eläkevakuutuksen uudistus

TSEKKOSLOVAKIA

- 1854 Kaivosmiesten vanhuusvakuutus
- 1909 Toimihenkilöiden vanhuusvakuutus
- 1926 Pakollinen vanhuusvakuutus kaikille muille palkansaajille
- 1948 Itsenäisten yrittäjien eläkejärjestelmä
- 1957 Sosiaalivakuutusjärjestelmä
- 1965 Eläkejärjestelmien uudistus (palkansaajat, osuustoimintatilojen työntekijät, maanviljelijät ja muut itsenäiset yrittäjät)

YHDYSVALLAT

- 1935 Sosiaaliturvalaki, joka sisälsi mm. vanhuusvakuutuksen teollisuuden ja kaupan työntekijöille (sekä laajan Federal-State avustusjärjestelmän)
- 1937 Rautatieläisten vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutus
- 1939 Perhe-eläkevakuutuksen liittäminen työntekijöiden vanhuusvakuutukseen
- 1950 Vakuutettujen piirin laajentuminen käsittämään myös maatalous- ja kotityöntekijät ja useimmat ns. "kaupunkiammattien" itsenäiset yrittäjät; lisäksi vapaaehtoinen liittymismahdollisuus eräille ryhmille
- 1954, 56 Vakuutettujen piirin laajeneminen; uusia yrittäjäryhmiä järjestelmään, mm. maanviljelijät
- 1956 Työkyvyttömyyseläkkeet mukaan eläkejärjestelmään
- 1965 Lääkärit eläkejärjestelmään; tämän jälkeen käytännöllisesti katsoen kaikki yrittäjät ovat mukana järjestelmässä

Liitetaulukko 1.

ELÄKEJÄRJESTELMIEN RAHOITUSLÄHTEET

(Rahastojen tuottoa lukuun ottamatta; maksujen määrät vuosilta 1969 ja/tai 1970)

Eläkejärjestelmä	Vakuutettu	Työnantaja	Valtio ja muut lähteet
HOLLANTI kansaneläke ¹⁾	ansiotulosta 9,1 % vanhuuseläkkeisiin, 1,5 % perhe-eläkkeisiin ja 1,2 % työkyvyttömyyseläkkeisiin; maksimivuosiansio 16 200 fl vanhuus- ja perhe-eläkkeissä, 21 663 fl työkyvyttömyyseläkkeissä	3,9 % palkoista työkyvyttömyyseläkkeisiin	valtio: vakuutusmaksut pientuloisten puolesta ja mahdolliset vajaukset
ISLANTI kansaneläke ²⁾	sukupuolesta ja siviilisäädystä riippuen 3 225 kr — 4 730 kr/v (32 % kustannuksista)	40 kr/viikko työntekijää kohti (14 % kustannuksista)	valtio: 36 % kustannuksista kunnat: alueellaan asuvien varattomien puolesta, muutoin 18 % kustannuksista
TANSKA kansaneläke	3 % ansiotulosta vanhuus- ja leskeneläkkeisiin; ei vakuutusmaksua jos hoitovelvollisen vuositulo alle 13 000 kr ja yksinäisen alle 6 600 kr	14,25 kr/vuosi työntekijää kohti työkyvyttömyyseläkkeisiin	valtaosa valtion ja kuntien varoin; kustannusten jako: vanhuuseläkkeistä valtio 82 %, kunnat 18 % työkyvyttömyyseläkkeistä valtio 64/70, kunnat 6/70 ja leskeneläkkeistä valtio 4/5, kunnat 1/5
palkansaajien lisäeläke	1,80 kr/viikko	3,60 kr/viikko työntekijää kohti	—
ENGLANTI kansaneläke ³⁾	kiinteä viikkomaksu: (miehillä > naisilla; yli 18-vuotiailla > nuoremmilla; yrittäjillä > palkansaajilla; työeläkejärjestelmään kuuluvilla > muilla palkansaajilla)	samat maksuperusteet kuin vakuutetuilla työntekijöillä (maksut korkeammat)	valtio: 1/4 vakuutettujen ja työnantajien vakuutusmaksujen yhteismäärästä; tuloista riippuvat lisäeläkkeet kokonaan
työeläke	4,75 % £ 9—£ 18 ansiotulosta ja 3,25 % £ 18—£ 30 ansiotu-	samat osuudet palkoista kuin vakuutetuilla työntekijöillä	—

<p>KANADA kansaneläke</p>	<p>lisäeläke</p>	<p>4 % vuosituloista; maksimimaksu \$ 240/v</p> <p>palkansaajat: 1.8 % \$ 600—\$ 5 000 vuosituloista yrittäjät: 3.6 % £ 600—£ 5 000 vuosituloista</p>	<p>1.8 % £ 600—£ 5 000 vuosipalkoista</p>	<p>3 % teollisuustuotteiden myynnistä</p>
<p>NORJA kansaneläke ja lisäeläke</p>	<p>kansaneläke ja lisäeläke</p>	<p>palkansaajat: 4 % 4 000—51 200 kr vuosituloista; yrittäjät: 7.2 % v. 1969, 7.8 % v. 1970; vak.maksu 4 000—51 200 kr vuosituloista</p>	<p>kohoava % vakuutettujen työntekijöiden palkoista: 8.2 % v. 1969, 8.8 % v. 1970; vak.maksu 4 000—51 200 kr vuosituloista</p>	<p>valtio ja kunnat: molemmat 0.75 % v. 1969—70 vakuutettujen eläkkeeseen oikeutetavasta ansiotulosta; samat määrät yrittäjien osalta</p>
<p>RUOTSI kansaneläke</p>	<p>lisäeläke</p>	<p>4 % valtionverotuksessa verotettavasta tulosta; maksimimaksu 1 200 kr/v; minimiansio 2 400 kr/v</p> <p>palkansaajat: ei maksua yrittäjät: 9.5 % eläkkeen perusteena olevasta tulosta v. 1969, 10 % v. 1970</p>	<p>9.5 % palkoista v. 1969, 10 % v. 1970</p>	<p>kunnat: 1/7 kustannuksista valtio: loput</p>
<p>SUOMI kansaneläke</p>	<p>työeläke</p>	<p>1.50 % kunnallisveron perusteena olevasta tulosta v. 1969, 1.75 % v. 1970</p>	<p>1.75 % palkoista v. 1969, 2 % v. 1970</p>	<p>tukiosat: kunnat 7.5—32.6 % (vakuutetut ja työnantajat 19 %) ja valtio loput; perhe-eläkkeet: kokonaan valtion varoista; asumistuet: kunnat puolet kustannuksista; lasten hoitotuet: valtio 30 % kustannuksista TEL ja LEL: — MYEL: valtio puolet kustannuksista lisäksi YEL ja MYEL: valtion takuu</p>

Eläkejärjestelmä	Vakuutettu	Työnantaja	Valtio ja muut lähteet
BELGIA palkansaajat	työntekijät: 5.5 % ansioista toimihenkilöt: 4.25 % ansioista 15 625 fr kuukausittuun saakka	7 % työntekijöiden ja 6 % toimihenkilöiden palkoista	valtio: kiinteä vuosittainen avustussumma
ITALIA palkansaajat ITÄ-SAKSA palkansaajat ³⁾ ITÄVALTA palkansaajat	6.90 % ansioista; maksimiansio 1 000 000 lit/kk 10 % ansioista; maksimiansio 600 M/kk teoll. ja kauppa: 8.5 % ansioista v. 1969 maa- ja metsät: 8 % ansioista v. 1969 toimihenkilöt: 8.25 % ansioista v. 1969 kaivostyönt.: 8.5 % ansioista v. 1969 maksut kohoavat 0.5 %-yksikköä v. 1970; maksimiansio 7 200 S/kk	13.75 % palkoista; maksimiansio 1 000 000 lit/kk 10 % palkoista; maksimiansio 600 M/kk teoll. ja kauppa: 8.5 % palkoista v. 1969 maa- ja metsät: 9 % palkoista v. 1969 toimihenkilöt: 8.25 % palkoista v. 1969 kaivostyönt.: 14 % palkoista v. 1969 maksut kohoavat 0.5 %-yksikköä v. 1970; maksimiansio 7 200 S/kk	valtio: kiinteä rahamäärä valtio: loput valtio: kohoava % kustannuksista, 27.5 % v. 1968, 28 % v. 1969, 29 % v. 1970
JUGOSLAVIA palkansaajat ⁴⁾	palkansaajat: ei maksua yrittäjät: omat eläkekustannukset	20–30 % palkoista osavaltioista riippuen; maksimimaksu; maksimiansio 1 400 din/kk	—
LÄNSI-SAKSA työntekijät ja toimihenkilöt	kohoava % ansiotulosta: 8 % v. 1969, 8.5 % v. 1970; pienin maksu 8 DM ja suurin 136 DM/kk yrittäjät: kaksinkertainen vaakuutusmaksu palkansaajiin verrattuna	kohoava % palkoista: 8 % v. 1969, 8.5 % v. 1970; pienin maksu 8 DM ja suurin 136 DM/kk	valtio: noin 1/5 kustannuksista (20 % v. 1967, 17 % v. 1974)
NEUVOSTOLIITTO palkansaajat ⁴⁾	—	4.4–9.0 % palkoista työalasta riippuen	valtio: n. 1/2 kustannuksista

<p>PUOLA palkansaajat⁵⁾</p> <p>RANSKA palkansaajat⁶⁾</p>	<p>3 % ansioista</p> <p>vanhuuseläkkeisiin 3 % alle 1 360 fr kuukausiansioista; työkyvytt- ja perhe-eläkkeisiin sekä hautausavustuksiin 3.5 % alle 1 360 fr kuukausiansioista; jos ansio yli 1 360 fr lisäksi 1 % yllättävältä tulonosalta</p>	<p>8.5 % palkoista</p> <p>vanhuuseläkkeisiin 5.5 % alle 1 360 fr kuukausipalkasta; työkyvytt- ja perhe-eläkkeisiin sekä hautausavustuksiin 11.5 % alle 1 360 fr kuukausipalkasta; jos palkka yli 1 360 fr/kk lisäksi 2 % yllättävältä tulonosalta</p>	<p>—</p> <p>—</p>
<p>SVEITSI</p>	<p>palkansaajat: 2.6 % ansiotulosta vanhuus- ja perhe-eläkkeisiin, 0.6 % työkyvytt.eläkkeisiin;</p> <p>yrittäjät: 4.6 % ansioista (jos ansio alle 16 000 fr/v. vakuutusmaksu alenee 2.6 %:iin; jos ansio alle 1 600 fr/v. vakuutusmaksu 40 fr/v.)</p> <p>ansiotuloa saamattomat henkilöt: 40—2 000 fr/v. varallisuudesta riippuen</p>	<p>2.6 % palkoista vanhuus- ja perhe-eläkkeisiin, 0.6 % työkyvyttömyyseläkkeisiin</p>	<p>valtio ja kantonit: 20 % vanhuus- ja perhe-eläkkeiden, 50 % työkyvyttömyyseläkkeiden kustannuksista; kustannusten jako: vanhuus- ja perhe-eläkkeistä valtio 3/4, kantonit 1/4; työkyvytt.eläkkeistä valtio 2/3, kantonit 1/3</p>
<p>TSEKKOS-LOVAKIA palkansaajat</p>	<p>palkansaajat: ei maksua vap.amm. harjoittajat: omat eläkekustannukset</p>	<p>—</p>	<p>valtio: kaikki kustannukset palkansaajien osalta</p>
<p>YHDYSVALLAT</p>	<p>palkansaajat: kohoava % ansioista: 4.2 % v. 1969—70, 4.6 % v. 1971—72, 5.0 % v. 1973; maksimivuosi-ansio \$ 7 800</p> <p>yrittäjät: 3/4 palkansaajan ja työnantajan yhteensä maksamasta vakuutusmaksusta; maksimimaksu 7 % tulosta</p>	<p>kohoava % palkoista: 4.2 % v. 1969—70, 4.6 % v. 1971—72, 5.0 % v. 1973—; maksimivuosi-ansio \$ 7 800</p>	<p>—</p>

1) Näillä maksuilla (ei vanhuuseläkkeeseen menevillä) rahoitetaan myös tapaturmavakuutuksen etuudet
2) Näillä maksuilla rahoitetaan myös lapsilisät ja sairausvakuutuksen äitiysetuudet sekä vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen saajien sairausvakuutusmaksut

3) — — —
4) sairaus- äitiys- ja työttömyysvakuutuksen etuudet

5) sairaus- ja tapaturmavakuutuksen etuudet
6) Työnantajan maksuosuus käytetään kaikkien sosiaaliturvaetuuksien kustannuksiin, vakuutettujen osuus yksinomaan eläkemenoihin

7) Näillä maksuilla rahoitetaan myös sairaus- ja äitiysvakuutuksen etuudet

Liitetaulukko 2.

PALKANSAAJIEN ELÄKE-

Maa	Kansaneläkejärjestelmä		Palkansaajien omat eläkejärjestelmät		
	Tasasuuruinen	Ansioihin suhteutettu	Toimihenkilöillä	Työntekijöillä	Yhteinen järj.
Albania					×
Belgia					×
Bulgaria		×			
Englanti	×				×
Espanja					×
Hollanti	×				×
Irlanti					×
Islanti	×				×
Italia					×
Itävalta			×	×	
Jugoslavia					×
Kreikka					×
Luxemburg			×	×	
Malta	×				
Neuvostoliitto					×
Norja	×	×			
Portugali					×
Puola					×
Ranska					×
Romania					×
Ruotsi	×	×			
Itä-Saksa					×
Länsi-Saksa			×	×	
Suomi	×				×
Sveitsi		×			
Tanska	×				×
Tsekkoslovakia					×
Unkari					×

1) työeläkejärjestelmiä yksityisillä ja valtion palkansaajilla

2) työeläkkeet valtaosalla palkansaajista ammattialoitteisten työeläkejärjestelyjen perusteella

3) toimihenkilöistä mukana vain tietyt tulorajan alapuolella olevat

JÄRJESTELMÄT EUROOPASSA

Erityisjärjestelmät						Maa
Maa- talous- työntekijöillä	Kaivos- miehillä	Rautatieläisillä	Merimiehillä	Julkisissa töissä olevilla	Muilla	
		×		×	×	Albania
×					×	Belgia
					×	Bulgaria
×			×	×	×	Englanti
			×	×	×	Espanja
	×		×	×	×	Hollanti
				×	×	Irlanti
				×	×	Islanti
	×	×	×	×		Italia
				×		Itävalta
×	×	×		×		Jugoslavia
				×		Kreikka
	×	×		×		Luxemburg
						Malta
×						Neuvostoliitto
		×	×	×	×	Norja
		×		×	×	Portugali
×	×	×				Puola
×	×	×	×	×	×	Ranska
				×		Romania
				×		Ruotsi
		×				Itä-Saksa
	×			×		Länsi-Saksa
			×	×	×	Suomi
				×	×	Sveitsi
				×		Tanska
×						Tsekkoslovakia
×						Unkari

⁴⁾ kalastajilla, sairaanhoitajilla ja metsätyöntekijöillä

⁵⁾ lukuisia työeläkejärjestelmiä kaupan ja teollisuuden sekä eräiden muiden alojen palkansaajilla

Liitetaulukko 3.

PALKANSAAJIEN ELÄKE-

Maa	Kansaneläkejärjestelmä		Palkansaajien omat eläkejärjestelmät		
	Tasasuuruinen	Ansiöhin suhteutettu	Toimihenkilöillä	Työntekijöillä	Yhteinen järj.
Argentiina					×
Barbados	×				×
Bolivia					×
Brasilial					×
Chile			×	×	
Colombia					×
Costa Rica					×
Dominik. tasav. Ecuador					×
El Salvador					×
Guatemala					×
Guayana	×				
Haiti					×
Honduras					×
Jamaica	×				×
Kanada	×	×			
Kuuba					×
Meksiko					×
Nicaragua					×
Panama					×
Paraguay					×
Peru			×	×	
Trinidad ja Tobago	×				
Uruguay					×
Venezuela					×
Yhdysvallat					×

1) lukuisia erityisjärjestelmiä eri palkansaajaryhmillä

2) vain tietyillä alueilla asuvat työntekijät, kaikki toimihenkilöt, osa julkisissa töissä olevista

3) yksityisessä työsuhteessa olevat toimihenkilöt, julkisissa töissä olevat työntekijät

JÄRJESTELMÄT AMERIKASSA

Erityisjärjestelmät						Maa
Maa- talous- työntekijöillä	Kaivos- miehillä	Rautatieläisillä	Merimiehillä	Julkisissa töissä olevilla	Muilla	
×		×	×	×	×	Argentiina
		×			×	Barbados
		×			×	Bolivia
		×	×	×	×	Brasilia
		×	×	×	×	Chile
				×		Colombia
				×	×	Costa Rica
				×	×	Dominik. tasav.
				×	×	Equador
				×	×	El Salvador
				×	×	Guatemala
				×	×	Guayana
				×	×	Haiti
				×	×	Honduras
					×	Jamaica
					×	Kanada
					×	Kuuba
		×		×	×	Meksiko
					×	Nicaragua
					×	Panama
		×		×	×	Paraguay
				×		Peru
				×		Trinidad ja Tobago
				×	×	Uruguay
				×		Venezuela
		×		×		Yhdysvallat

4) toimihenkilöt

5) maaseudulla työskentelevillä työntekijöillä, pankkien palveluksessa olevilla ja opettajilla omat järjestelmät

Liitetaulukko 4.

PALKANSAAJIEN ELÄKEJÄRJESTELMÄT

Maa	Kansaneläkejärjestelmä		Palkansaajien omat eläkejärjestelmät		
	Tasasuuruinen	Ansioihin suhteutettu	Toimihenkilöillä	Työntekijöillä	Yhteinen järj.
Afganistan					
Australia	× tuloraja				
Burma					
Ceylon					× yli 3 työnt. yritykset
Filippiinit					×
Indonesia					
Intia					× ¹⁾
Irak					× teoll. ja kauppa
Iran					
Israel	×				× teoll. ja kauppa
Japani	× muuhun järjestelm. kuulumattomat				× yli 5 työnt. yritykset
Jordania					
Kambodsha					
Kiina					×
Etelä-Korea					
Kypros	× työssä olevat				
Libanon					× teoll. ja kauppa
Malajian tasav.					
Malesia					× tuloraja
Pakistan					
Saudi-Arabia	× tuloraja				
Singapore					× tuloraja
Syyria					× teoll. ja kauppa
Taiwan					× ²⁾
Thaimaa					
Turkki					× teoll. ja kauppa
Uusi-Seelanti	× tuloraja				
Etelä-Vietnam					
Pohj.-Vietnam					×

¹⁾ yli 20 työntekijän yritykset (ulkopuolella tietyn tulorajan ylittävät)

²⁾ yli 10 työntekijän teollisuusyritykset, maatilat, kaivokset ja kalastajat

AASIASSA, AUSTRALIASSA JA UUDESSA-SEELANNISSA

Erityisjärjestelmät						Maa
Maa- talous- työntekijöillä	Kaivos- miehillä	Rautatieläisillä	Merimiehillä	Julkisissa töissä olevilla	Muilla	
				×		Afganistan
				×		Australia
				×		Burma
				×		Ceylon
				×		Filippiinit
				×		Indonesia
	×	×		×		Intia
				×	×	Irak
				×	×	Iran
				×		Israel
			×	×	×	Japani
				×		Jordania
				×		Kambodsha
				×		Kiina
				×		Etelä-Korea
				×		Kypros
				×		Libanon
				×		Malajian tasav.
				×		Malesia
				×		Pakistan
				×		Saudi-Arabia
				×		Singapore
				×		Syyria
				×		Taiwan
	×	×		×		Thaimaa
				×		Turkki
				×		Uusi-Seelanti
				×		Etelä-Vietnam
				×		Pohj.-Vietnam

Liitetaulukko 5.

PALKANSAAJIEN ELÄKE-

Maa	Kansaneläkejärjestelmä		Palkansaajien omat eläkejärjestelmät		
	Tasasuuruinen	Ansioihin suhteutettu	Toimihenkilöillä	Työntekijöillä	Yhteinen järj.
Algeria					× ei-maatal.
Botswana					
Burundi					×
Dahomey					
Etelä-Afrikka	× tuloraja				
Etiopia					
Gabon					×
Gambia					
Ghana					× ²⁾
Guinea					×
Kamerum					
Kenia					×
Keski-Afrik. tasav.					×
Kongo (Braz.)					×
" (Kinsh.)					×
Liberia					× ³⁾
Libya					× ²⁾
Malawi					
Mali					×
Marokko					× teoll. ja kauppa
Mauretania					×
Niger					×
Nigeria					× ³⁾
Norsunluurannikko					× teoll. ja kauppa
Ruanda					×
Sambia					× ³⁾
Senegal					
Sierra Leone					
Somalia					
Sudan					
Tansania					
Togo					× ³⁾
Tsad					×
Tunisia					
Uganda					
Yhd. Arabitasav.					×
Ylä-Volta					× teoll. ja kauppa
					×

¹⁾ yhteinen järjestelmä mainituilla ryhmillä

²⁾ yli 5 työntekijän yritykset

³⁾ yli 10 työntekijän yritykset

JÄRJESTELMÄT AFRIKASSA

Erityisjärjestelmät						Maa
Maa- talous- työntekijöillä	Kaivos- miehillä	Rautatieläisillä	Merimiehillä	Julkisissa töissä olevilla	Muilla	
× ¹⁾	× ¹⁾	× ¹⁾		× ¹⁾	× pankki ¹⁾	Algeria
				×		Botswana
				×		Burundi
				×		Dahomey
				×		Etelä-Afrikka
				×		Etiopia
				×		Gabon
				×		Gambia
				×		Ghana
				×		Guinea
				×		Kamerum
				×		Kenia
				×		Keski-Afrik. tasav.
				×		Kongo (Braz.)
				×		” (Kinsh.)
				×		Liberia
				×		Libya
				×		Malawi
				×		Mali
				×		Marokko
				×		Mauretania
				×		Niger
				×		Nigeria
				×		Norsunluu- rannikko
						Ruanda
				×		Sambia
				×		Senegal
				×		Sierra Leone
				×		Somalia
				×		Sudan
				×		Tansania
				×		Togo
				×		Tsad
				×		Tunisia
				×		Uganda
				×		Yhd. Arabitasav.
				×		Ylä-Volta

Paasipaino, Helsinki 1970

